

1 Indledning

Det journalistiske sprog har i moderne tid bevæget sig fra papir til æter og bytes. Under denne flermediale færd har sproget forandret sig, især i det mundtlige nyhedssprog på tv og i radioen. Lytter man til gamle optagelser fra *Pressens Radioavis*, står det klart hvor tydeligt og langsomt radioværterne taler, som om ikke blot stemmerne, men også sproget hører til en anden tid. Samtidig virker radiosproget i denne tidlige form ofte stift og formelt. Nok artikulerer oplæseren med præcision, men nærheden mangler – måske fordi manuskripterne på det tidspunkt var bygget nøje op efter skriftsprogets forlæg uden hensyn til talesprogets egen dynamik.

I moderne radio- og tv-sprog finder talesproget til gengæld ofte vej til æteren. Her pendler journalisterne i langt højere grad mellem det spontane og det forberedte, det formelle og det uformelle og mellem det dialogiske og monologiske sprog. Idealet er at skrive for øret, og i langt de fleste tilfælde overholder journalisterne dette forlæg. Men ikke altid.

Nogle gange går det galt, og da fejler public service-stationerne i en af deres vigtigste funktioner: at formidle nyheder så alle har mulighed for at forstå hvad der bliver sagt. Som lytter og seer kan vi ikke bladde tilbage i sproget, og vi kan heller ikke bede værten om at gentage hvad han eller hun lige har sagt. Sproget skal fungere på denne særlige præmis i radio og tv, og det stiller krav til en enkel syntaks. En fornuftig sætningsbygning er også forudsætning for en optimal frasering. Gordiske knuder i syntaksen fungerer ikke når sproget skal læses højt.

Forskere i Norge og Sverige har tidligere lavet omfattende undersøgelser af mediesyntaksen og peget på vigtigheden af at beskrive netop denne del af det journalistiske sprog. I forhold til den nordiske indsats på området har dansk forskning indtil for ganske nylig haltet efter ved kun at behandle emnet sparsomt. Først med Peder Skyum-Nielsens *Sætningen* (2008a) finder man en større redegørelse for den danske mediesyntaks – med særlig vægt på den anvendte side af forskningen.

Tilbage står en manglende grundforskning i emnet. At fuldende de nordiske tiltag på området anser jeg for en vigtig bestræbelse i at forstå mediesyntaksen og de krav der nødvendigvis må være til dens udformning. Samtidig har det her været mit mål at kombinere en større kvantitativ undersøgelse med de anvendte perspektiver Peder Skyum-Nielsen har opstillet.

Dermed placerer afhandlingen sig inden for den ramme der er formuleret for forskningsprojektet *Mediesproget nu*. Dette overordnede projekt er ledet af Peder Skyum-Nielsen og finansieret af Mediesekretariatet.

1.1 Arbejdsspørgsmål

I afhandlingen bevæger jeg mig rundt om tre arbejdsspørgsmål der tager afsæt i public service-mediernes nyhedsformidling. Med spørgsmålene sigter jeg mod at beskrive nyhedssprogets syntaks kvantitativt med særlig vægt på de elementer der er afgørende for forståelighed og talesprog. Motivationen for mit valg baserer jeg på de særlige krav som politikerne stiller til public service-medierne. Blandt dem står fordringen om et forståeligt dansk som et af de vigtigste kvalitetskriterier, suppleret af de lovbestemte krav om saglighed, balance og upartiskhed.

På baggrund af disse tanker lyder mit første arbejdsspørgsmål: Hvor kompleks er syntaksen i det oplæste nyhedssprog, og har kompleksiteten ændret sig gennem årene? Hypotetisk set forventer jeg et fald i kompleksiteten da den journalistiske sætningsnorm har forandret sig markant op gennem det 20. århundrede. Særlig opgøret med "ping- og pampersproget" og kancellistilen har efter al sandsynlighed indvirket på det journalistiske sprog, både i radioen, på tv og i den skrevne presse.

Med spørgsmålet følger dog også en særlig teoretisk og praktisk udfordring. Jeg anser det nemlig på forhånd for meget svært – ja, måske endda umuligt – præcist at *måle* syntaksens kompleksitet og dens indflydelse på modtagernes forståelse. Trods dette forbehold har jeg søgt efter metoder der kan give et muligt svar. Særlig neuro-lingvistikken har inspireret mig fordi dens resultater baserer sig på objektive målinger frem for de ofte subjektive vurderinger man ellers finder i litteraturen om komplekse sætningskonstruktioner.

I den anvendte forskning har jeg dog også fundet mange relevante beskrivelser af mediesprogets syntaks. De er typisk formuleret som erfaringsbaserede anbefalinger der advarer mod komplicerede sætninger. Kun sjældent inddrager denne forskning videnskabelige studier af modtagernes forståelse af syntaksen, og heri ligger vel nok dens største svaghed. Jeg mener nemlig ikke at man kan ignorere hvordan seerne og lytterne afkoder syntaksen i virkeligheden. Tværtimod bør det være grundlaget for enhver videnskabelig indstilling til forståelighed. I den forbindelse har jeg været nødt til at vurdere i hvor høj grad syntaksen nu også *er* relevant for lytternes og seernes forståelse. Muligvis spiller den kun en sekundær rolle. Det peger flere receptions- og diskursanalyser i hvert fald på (Poulsen 1988, Höijer og Findahl 1984, Gunter 1987 og van Dijk 1988).

Som supplement til det første spørgsmål har det været oplagt for mig at gå i dybden med en særlig syntaktisk problemkonstruktion i det journalistiske sprog, forholdet mellem anførende sætning og citat. Spørgsmålet drejer sig her om hvorvidt journalisterne citerer så det entydigt, sagligt og ikke mindst forståeligt fremgår hvad og hvor meget der citeres? I nyhedsregi er det nemlig helt afgørende for både sagligheden og forståeligheden at citatkonstruktioner er utvetydige og klart bygget op.

Forholdet mellem anførende sætning og citat er dog langtfra udtømmende beskrevet, og man finder mange forskellige fremstillinger i den teoretiske litteratur.

Hvor traditionen taler om et underordnet valensforhold, anskuer den systemisk funktionelle lingvistik forholdet som en sideordnet projektion med forskellige realitetslag (Holsting 2007). Og inden for dansk funktionel lingvistik har Lars Heltoft (1990) argumenteret for at anførende sætninger fungerer som diskursmarkører med skopusfunktion over citatet som tekstdomæne. Sprogforskerne er altså ikke enige, og det skaber komplikationer for en kvantitativ analyse, ikke blot af citatkonstruktionerne, men også af helsætningen som syntaktisk enhed. De modstridende analyser medfører nemlig at citatkonstruktioner – alt efter teoretisk opfattelse – enten udgør én helsætning eller en kombination af helsætninger i en meningshelhed.

Enkle sætninger er mundtlige sætninger. Sådan lyder argumentet ofte når sprogfolk skal beskrive god syntaks i journalistisk sprogbrug. Talesproget eller hverdags sproget opfatter mange som det naturlige, personlige og nærværende sprog i modsætning til det abstrakte, upersonlige og distancerende skriftsprog (Vestad og Alme 2002, s. 32 ff.). Opdelingen er naturligvis forenklet, men danner ikke desto mindre to modpoler man kan forholde sig konkret til. Mit tredje spørgsmål handler derfor om netop dette forhold: Hvilke talesprogsmarkører anvender journalisterne i det oplæste nyhedssprog?

Spørgsmålet udspringer af den konstante vekselvirkning som public service-medierne er underlagt. Fra den ene side kræver loven at nyhedssproget skal oplyse på en saglig og upartisk måde¹ – noget der ofte kræver skriftsprogets præcision. Fra den anden side ønsker man samtidig at sproget skal være enkelt, og at det på en personlig måde involverer lytteren og seeren, at det opbygger nærhed og ikke afstand (Smistrup 1982, s. 25). Man må derfor forvente at public service-journalisterne pendler frem og tilbage mellem talesprog og skriftsprog. Hypotesen supplerer jeg med den teoretisk motiverede antagelse at markørerne for talesprog varierer systematisk i forhold til den funktion sproget har. En tilsvarende konklusion er Wenche Vagle (1990) kommet frem til for det norske mediesprog. At opregne en række selvindlysende træk ved det talte sprog i for eksempel interviewformer giver dog ingen interessante resultater. Derfor har jeg valgt at fokusere på de syntaktiske markører for talesprog i de oplæste manuskripter. Her peger syntaksen på et institutionelt særpræg hvor journalisterne – typisk helt bevidst – søger at skabe sproglig nærhed til lytterne/seerne (jævnfør Kristinsson 2007).

Dette spørgsmål afrunder mine problemformuleringer der i samlet form tager sig således ud:

¹ I *Bekendtgørelse af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed* står der i § 10 for public service-virksomhed: "Ved informationsformidlingen skal der lægges vægt på saglighed og upartiskhed." (Kulturministeriet 2007)

- 1) Hvor kompleks er syntaksen i det oplæste nyhedssprog, og har kompleksiteten ændret sig gennem årene?
- 2) Citerer journalisterne sagligt, entydigt og forståeligt?
- 3) Hvilke talesprogsmarkører anvender journalisterne i det oplæste nyhedssprog?

Svarene vil vise om journalisterne bruger en forståelig og mundtlig syntaks i radio og tv og derved giver lytterne og seerne en god offentlig sætningservice.

1.2 Fremgangsmåde

Afhandlingen består af i alt ni hovedafsnit der er bygget traditionelt op i en teoretisk del, en metodisk del og en gennemgang af analyseresultaterne.

Første afsnit udfolder sig i det netop læste og rummer afhandlingens baggrund, formål, motivation, arbejdsspørgsmål og hypoteser. Efter disse indledende træk placerer jeg projektet både i forhold til det overordnede projekt *Mediesproget nu* og lingvistikens retninger. Derudover fastsætter jeg projektets position i forskningslitteraturen om ærmediernes sprog og den mere snævre forskning i ærmediernes syntaks. Det sker alt sammen i afhandlingens andet og tredje afsnit.

Derefter følger en gennemgang af projektets data og det udarbejdede korpus. Den supplerer jeg videre med et teoretisk afsnit hvori jeg beskriver de funktionelle og formelle kernebegreber der danner afsæt for afhandlingens analyse. I forlængelse heraf redegør jeg for min transskribering og metodiske brug af *digital sætningsrøntgen* (DSR), *Syntactic Prediction Locality Theory* (SPLT) og korpussets tabelsystem. Fjerde, femte og sjette afsnit rummer i samspil dette indhold.

De to næste afsnit danner afhandlingens egentlige kerne. Her præsenterer jeg mine undersøgelser og diskuterer resultaterne. Først drejer det sig om den syntaktiske kompleksitet og citatkonstruktionen, derefter om talesprogsmarkører i det oplæste nyhedssprog. På den baggrund giver jeg i det niende og sidste afsnit en samlet konklusion og et perspektiverende bud på hvad resultaterne kan bruges til i journalistisk sprogforskning. Afsnittet afrunder samtidig afhandlingen.

2 Placering

For 35 år siden kunne Frands Mortensen undrende spørge: "Hvordan er det gået til at forskere har kunnet sidde og lytte til radioen dagligt i 40 år, uden at de på noget tidspunkt har fået lyst (eller opfordring) til at undersøge hvad der dog blev sagt i den radio?" (Mortensen 1973, s. 9). Både lyst og opfordring trives anderledes vel i dag, hvor forskningen i mediesprog er præget af en stor mangfoldighed i analytiske indfaldsvinkler. Stilistisk, retorisk, formel, funktionel, semiotisk, tekstlingvistisk, pragmatisk, konversationsanalytisk, anvendt, sociolingvistisk, diskursanalytisk og kommunikationskritisk forskning dækker nu alt fra produktion, tekst og reception til indhold, norm, funktion og diskurs.

Disse forskningstraditioner og -emner inden for journalistisk sprog har forskere som Frandsen (1996), Svensson (1981), Vagle (1990), Zelizer (2004), Åbrink (1998) og Åberg, Vagle og Poulsen (1999) tidligere kompileret grundigt. Med de solide gennemgange som ballast har det vist sig overflødigt at opregne endnu en litteraturoversigt i denne afhandling. Til gengæld har der, som det vil fremgå i de følgende afsnit, været grund til at anlægge et kritisk perspektiv på de kategorier som litteraturen er inddelt i. Det har været nødvendigt for at kunne placere afhandlingen præcist i den moderne journalistiske mediesprogforskning.

I de næste afsnit positionerer jeg derfor først mit ph.d.-projekt i forhold til det overordnede projekt *Mediesproget nu*, dernæst i de kategorier der er opstillet for forskning i det mundtlige mediesprog, og endelig i relation til min valgte teoretiske indfaldsvinkel.

2.1 Mediesproget nu

Mit ph.d.-projekt indgår som en del af forskningsprojektet *Mediesproget nu*, der er udtænkt og ledet af professor Peder Skyum-Nielsen. Om dette overordnede projekt kan man læse nærmere i Skyum-Nielsen (2006), hvor organisation, formål og baggrund er beskrevet i detaljer. Her vil jeg dog kort opridse baggrunden for *Mediesproget nu* og uddrage enkelte væsentlige punkter der har haft indflydelse på mit eget ph.d.-projekt.

I sommeren 2005 bevilgede Folketinget fem millioner kroner til forskning i public service. Puljen blev af Radio- og tv-nævnet videre fordelt i fem portioner i foråret 2006. Blandt de støttede projekter var to fra Syddansk Universitet, Odense: *Mediesproget nu* ved professor Peder Skyum-Nielsen og *Balance og upartiskhed i den politiske journalistik*, der har været ledet af professor Erik Albæk og professor Claes de Vreese. Begge projekter fik samtidig bevilget støtte til ph.d.-projekter, og fra denne pulje er 50 % af mit projekt finansieret. *Mediesproget nu* og mit underordnede ph.d.-projekt

indgår således i en større forskningsstrategi fra Folketingets side med fokus på public service.

Inden projekterne blev tildelt puljebeløb, fastsatte Radio- og tv-nævnet under Mediesekretariatet en række retningslinjer for medfinansiering af ph.d.-stipendierne. Heraf fremgår det at midlerne skulle fordeles inden for fire temaer, hvoraf det ene er afgørende for mit projekt:

Den journalistiske kvalitet, herunder journalisternes mulighed for at levere det bedst mulige arbejde, samt public servicestationernes fokus på og betydning for sprogets udvikling.
(Mediesekretariatet 2005, s. 2)

Sproglig kvalitet og udvikling springer her frem som kerneord, og de går igen i Skyum-Nielsens projektbeskrivelse til *Mediesproget nu*. Skyum-Nielsen påpeger heri at public service-stationer "formentlig udgør de langt stærkest normdannende instanser for sprogudviklingen i Danmark" (Skyum-Nielsen 2006, s. [2]), og at de derfor har en særlig forpligtelse til at sikre og løfte kvaliteten af det danske sprog. Og det er helt afgørende at få kortlagt mediesprogets tilstand netop nu, understreger Skyum Nielsen, da den danske sprogbrug udviser problematiske svaghedstegn.

Udtaletempo og stavelseskannibalisme beskrives som to af de negative fænomener der trænger til særlig opmærksomhed. Begge accelererer ifølge Skyum-Nielsen, og det kan føre til et uforståeligt dansk. Projektbeskrivelsen peger også på syntaksen som et element der har brug for at blive kortlagt i detaljer fordi "den side (typisk i manuskriptfasen) afgør, om modtageren overhovedet får en chance for at fatte det, der bliver sagt i radio og på tv" (ibid.).

Mediesproget nu samler sig altså om to momenter: udtale og syntaks, men i princippet har den samlede sprogbrug i public service-medierne været under belysning. I mit projekt er der dog alene fokus på syntaksen og i en mere deskriptiv form af grundforskning end det anvendte perspektiv som Skyum-Nielsen har opstillet. Dette til trods bygger jeg ofte bro til det overordnede projekt ved at fastlægge om journalisterne i praksis følger Skyum-Nielsens anbefalinger. Afhandlingen *beskriver* altså mediesprogets syntaks, men sætter samtidig resultaterne i forhold til vurderinger af godt journalistisk sprog. En sådan type studie har vist sig svær at placere i forskningens landskab. Og om det handler de næste afsnit.

2.2 Forskningskategorier

Når det gælder forskning i mediesprog, viser det sig oplysende at tage en tur over Atlanten til den amerikanske medieforsker Barbie Zelizer. Hendes bog *Taking Journalism Seriously* fra 2004 er markant ved ikke blot at indeholde en samlet oversigt over den lingvistiske forskning i mediesprog, men ved også at placere den i forhold til den samlede forskningsindsats i journalistik.

Overordnet inddeler Zelizer mediesprogforskningen i tre kategorier: 1) den uformelle, 2) den formelle og 3) den pragmatiske. Den uformelle forskning rummer den sociologisk orienterede indholdsanalyse og den semiotiske analyse af kommunikationens tegn og koder. Videre beskriver hun den formelle analyse som den del af forskningen der beskæftiger sig med "the formalistic aspects of a journalistic text: Included were its grammar, syntax, morphology, semantics, lexical meanings, and pragmatics. Typical approaches here included sociolinguistics, critical linguistics, discourse analysis" (Zelizer 2004, s. 114). Denne brug af termen *formel* eller *formalistisk* kan virke misvisende da man ofte kalder generativ grammatik² for formel/formalistisk som modsætning til funktionel lingvistik, kognitiv lingvistik, sociolingvistik og diskursanalyse. Ydermere kan det undre at forskning der beskæftiger sig direkte med pragmatik, ikke hører under tredje og sidste gruppe, den pragmatiske. Den gruppe gør Zelizer derimod til et paraplybegreb for analyser af narrativer, retorik og framing. Det vil ifølge Zelizer sige de områder der ikke beskæftiger sig direkte med sprogets form.

Også Håkan Åbrink inddeler forskningen i en række generelle kategorier. I sin disputats om sprogstilen i svensk radio opstiller han en hierarkisk emneinddeling der øverst skelner mellem sproglig form og formidling (1998, s. 30 ff.). Forskningen i form inddeler han videre i normer og varieteter, mens formidlingen gælder indhold og kultur. Indholdsdelen er her meget bredt defineret og rummer alt fra diskurs og konversation over tekst og narrativer til forståelighed. Der er altså tale om en anden opfattelse af indhold og form end den Zelizer fremlægger.

Både Zelizers og Åbrinks kategorisering udmærker sig ved at ophæve skellene mellem de individuelle forskningsretninger. Det bidrager til et øget overblik og til at udligne metodiske forskelle der ofte udspringer af fagtraditioner og af mindre eller større teoretiske uenigheder. Fremgangsmåden er dog ikke uproblematisk. Særlig kan den angribes for dens firkantede kategorier der skærer mediesprogets tegnsystem i to stykker. Inden det funktionelle og sociolingvistiske gennembrud kunne man *måske* hævde at form og indhold var to forskellige forskningsobjekter; men mange moderne sprogforskere tænker i dag i systemer hvor form og indhold ikke blot udgør en samlet enhed, men en funktionel enhed i en social og kognitiv diskurs. Inddelingen bliver derfor nødt til at basere sig på slørede kategorier der kan overlappes hinanden. Det problem fremhæver Åbrink selv:

De flesta radiospråksundersökningar behandlar i ett eller annat avseende både t.ex. språklig form och innehåll, så det är inte alltid möjligt att dra en [...] tydlig gräns (Åbrink 1998, s. 31)

Problemet gør sig i udpræget grad gældende for mit forskningsprojekt, der placerer sig teoretisk inden for dansk funktionel lingvistik – en retning der opfatter sproget

²Herunder Universal Grammar, Lexical-Functional Grammar, Head-Driven Phrase Structure Grammar, Minimal Program, Optimality Theory med videre.

som et tegnsystem der bærer og ordner betydninger. Hvad det nærmere indebærer, vil blive forklaret i afsnit 2.5. Forinden følger en gennemgang af andre bud på hvordan man bedst inddeler forskningen i mediesprog.

2.3 Forsknings syn

Zelizer og Åbrink er ikke de eneste der har forsøgt at inddele forskningen i grupper. Også Finn Frandsen (1996) har sat grænser op i forskernes landskab og helt andre steder end Zelizer og Åbrink. Frem for at kategorisere efter emne tager han udgangspunkt i tre forskellige syn på mediesproget. Det første finder man ifølge Frandsen i den normative opfattelse af medierne som årsag til et sprogligt forfald:

Denne position er fremfor alt kendt i sin puristiske eller normative version: journalisternes sprogbrug i aviser eller på TV og radio opfattes som den ofte direkte årsag til et påstået "sprogligt forfald", hvad enten dette kommer til udtryk i form af nye udtalemåder, nye syntaktiske former eller – hvad der er hyppigst – et stigende antal neologismer eller låneord (især fra engelsk). Mediernes sprogbrug – ofte nedsættende kaldet *journalese* – sættes i denne forstand lig med *sprogmisbrug* og som værende i modstrid med det "korrekte" eller "naturlige" sprog. Denne negative holdning til mediesprog er udbredt både inden for faglingvistikken og inden for "folkelingvistikken", dvs. den form for sproglig bevidsthed, der kommer til udtryk i læserbreve og forargede spørgsmål til "sproghjørner", "sprogminutter" eller lignende faste rubrikker (i øvrigt ofte i medierne selv). (Frandsen 1996, s. 12)

Forskere der følger det andet syn, opfatter omvendt mediesproget som repræsentant for almensproget ifølge Frandsen. Og endelig dækker det tredje syn et såkaldt "nybrud" (1996, s. 13). De på daværende tidspunkt nye visioner stammer fra den forskning der opfatter mediesproget som en særlig sprogform, først og fremmest sociokognitiv teori, sociolingvistik, kritisk lingvistik og kritisk diskursanalyse. Det vil sige den del af forskningen der med Faircloughs betegnelse beskæftiger sig med mediediskurs (Fairclough 1997, s. 20), og som foruden ham selv først og fremmest er repræsenteret af Fowler (1991), Bell (1991) og van Dijk (1988).

Frandsens tredeling illustrerer indirekte at der ikke blot er opstillet fronter når det gælder opfattelsen af hvad der er godt, korrekt og hensigtsmæssigt sprog i medierne, men også når det handler om god, korrekt og hensigtsmæssig forskning i mediesprog. Emnet er ømtåleligt og vist sjældent direkte behandlet, men der er næppe tvivl om at deskriptiv kontra præskriptiv mediesprogforskning har hver sine tilhængere og modstandere. I den strid indtager Frandsen sit eget teoretiske standpunkt ved at beskrive den nye forskning som et nødvendigt brud med traditionen. Af denne grund er Frandsens artikel nok primært tænkt som et kritisk programskrift snarere end en egentlig kategorisering af forskningslitteraturen.

Man kan også læse artiklen som et opgør med den traditionelle opfattelse af mediesprogforskningens bærende rolle, for eksempel Dahlstedts (1970). Ifølge Dahlstedt deler arbejdsområderne sig i forskning der behandler mediesproget i sig selv, og forskning der vurderer mediesprogets indflydelse på det almene sprog, altså

groft set Frandsens to første grupper (1970, s. 15 ff.). Ud fra Dahlstedts synspunkt fører begge retninger i deres anvendte form til sprogrøgtsopgaver i samspil med sprogindlæring og taleoverførsels teknik. Samtidig påpeger Dahlstedt at grundforskning og anvendt forskning bør indgå i et tæt samspil – et syn der ikke ligger langt fra denne afhandlings sigte.

I skikkelse af Dahlstedt og Frandsen kan man altså opstille to historiske fronter i mediesprogforskningen. Modsætningen er lige så aktuel i dag hvor den til stadighed bidrager til diskussioner og konflikter i lingvistikens kerneområder. Her modsætter diskursanalytikere og sociolingvister sig ikke sjældent sprogrøgternes tanker om et optimeret talesprog i samfund og medier.

Min afhandling hører først og fremmest til Hampstedts første gruppe. Den afdækker mediesproget i sig selv og beskriver efterfølgende hvordan mediesproget placerer sig i forhold til samfundets brug af talesprog og skriftsprog. Samtidig anlægger jeg et funktionelt synspunkt der er foreneligt med Frandsens nybrud. Jeg ser nemlig ikke bort fra indhold og diskurs som tilfældet ofte tidligere har været i formel mediesprogforskning; tværtimod anser jeg funktion, kognition og social kontekst for at være afgørende aspekter ved mediesproget. Men vekselvirkningen gælder også den anden vej. Form og struktur organiserer betydninger. Og det er lige så afgørende for analysen.

2.4 Forskningsemner og -retninger

Ud over inddeling efter generelle forskningskategorier og -syn findes der også en tredje mere traditionel inddeling der skiller litteraturen i retninger og specifikke forskningsemner. Grundigst samler Åberg, Vagle og Poulsen (1999) den omfangsrige litteratur om radiosproget. De inddeler værker og artikler i retninger som kritisk lingvistik, kognitiv tekstsemantik, sociolingvistik, Conversation Analysis, anvendt sprogvidenskab og psykolingvistik, og efter specifikke emner eller indfaldsvinkler som sprogrøgt og forståelighed.

Også Jan Svensson (1981) og senere Wenche Vagle (1990) kategoriserer efter lignende principper. Svensson opdeler litteraturen i sprogrøgt, stilistik, forståelighed, indhold og ideologikritik, og Vagle i forståelighed, sprogrøgt og syntaktisk-stilistisk forskning.

I forhold til de kategorier falder min afhandling inden for forskning i både forståelighed, syntaks og sprogrøgt, men den gør det hverken i en formel udgave, i præskriptiv forstand eller gennem en ren indholdsanalyse. På ny er den funktionel. Og det vil sige at den både inddrager struktur og funktion, substans og form, udtryk og indhold sat i relation til en institutionel, social og kognitiv virkelighed. Det er i hvert fald ambitionen. Når det er skrevet, skal det dog samtidig understreges at afhandlingen hælder mest mod form- og udtryksbeskrivelser. Det skyldes at mange anbefalinger af god syntaks er rent formelle. For at sammenligne *dem* med den

journalistiske praksis dvæler jeg ofte mere ved sprogets form end dets omgivende diskurs.

Disse overvejelser fører frem mod næste afsnit, hvori jeg gennemgår tankerne bag projektets funktionelle fodstykke.

2.5 Dansk funktionel lingvistik

Funktionel lingvistik har mange forskellige retninger, også i Danmark. På SDU, Odense trives for eksempel den systemiske variant som Halliday, Matthiessen, Hassan og flere andre har berømmet. Og særlig i Århus, Roskilde og København finder man det man med en bred betegnelse kan kalde for den danske funktionelle lingvistik med udspring i Simon Dik og Kees Hengevelds funktionelle grammatik fra Holland. Retningen har i nyere tid vundet fodfæste som et konglomerat af europæisk strukturalisme, kognitiv lingvistik og så den afgørende funktionelle drejning (Engberg-Pedersen m.fl. 1996 og 2005). Her tages "sproget alvorligt", som gruppens mantra lyder. I det udfordrende ordvalg ligger en påmindelse om at sproget ikke består af *enten* en udtryksside *eller* en indholdsside, men af et balanceret semiotisk sprogsystem der bruges i bestemte situationer, og som sproganalysen må være væg- tet efter. Det gælder også for den funktionelle forskning i talesprog, der har markeret sig med afgørende nyfund og beskrivelser af talesprogets syntaktiske og topologiske opbygning (se Heltoft 1990 og 1991; Jensen 2003).

Termen *Dansk Funktionel Lingvistik* bruges ofte i en særlig betydning om en østsjællandsk retning der har lingvistikredsen i København som omdrejningspunkt. Udsvinget i kompasset har Sten Vikner tidligere kritiseret da kredsen udgav bogen *Dansk Funktionel Lingvistik – en helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprog- brug og kognition* (2005). Til den østsjællandske drejning spørger Vikner:

Østsjællandsk Funktionel Lingvistik?

Ligesom i Engberg-Pedersen et al. (1996) ser ikke-østsjællændere ud til at glimre ved deres næsten totale fravær, både blandt forfatterne og blandt de citerede værker. Er det helt berettiget? Og er det foreneligt med adjektivet *dansk*? (Vikner 2005, s. 3)

Man kan diskutere om kritikken er rimelig, men det er muligt at man *kan* eller *må* opdele dansk funktionel lingvistik i flere skoler. I afhandlingen skelner jeg dog ikke mellem østlige og vestlige retninger, og jeg inddrager iagttagelser fra flere forskellige funktionalister. Samtidig udelukker jeg ikke formelle tilgange. Min indfaldsvinkel er funktionel, men det forhindrer ikke andre typer iagttagelser eller tænkemåder. Derfor er jeg enig med Ole Togeby når han om den generative og funktionelle gram- matik skriver:

De to grammatiske skoler giver [...] forskellige typer af svar på spørgsmålet hvorfor. Den generative grammatik svarer: Det er fordi hjernen i individets opvækst er blevet præget og har været udsat for

indlæring på den og den måde. Den funktionelle grammatik svarer: Det er fordi taleren gerne vil få lytterne til at forstå de og de ting på en bestemt måde.

Skellet svarer til forskellen på at forklare at blomster har fine farver fordi de indeholder de og de kemiske stoffer, og at sige at de har fine farver for at tiltrække insekter. Begge forklaringer er nyttige, de har hver sin metode, og de komplementerer hinanden. (Togeby 2003b)

Når man tænker funktionelt, forklarer man hvordan og hvorfor sprogets elementer fungerer som de gør, og man forholder sig til den situation sproget indgår i. At man samtidig anskuer sproget formelt som en slags indre kognitiv grammatik, synes dog ikke nødvendigvis uforeneligt hermed.

I afhandlingen inddrager jeg dog kun relativt få generative overvejelser. Det skyldes først og fremmest at den generative grammatik har tradition for at bruge logiske kalkuler der forudsætter en særlig og til tider også historisk indsigt i feltet. Det er med andre ord ofte svært at uddrage pointer fra den generative grammatik uden samtidig at inddrage det samlede notationssystem. Men udeladelsen rækker også dybere. Der er nemlig for mig at se endnu ikke tilstrækkelige beviser for at vi flytter rundt på leddene i hovedet inden de når "overfladen", og at der opstår spor (*traces*) på forskellige niveauer i dybdestrukturen.

Fra mit perspektiv – og der kan på nuværende tidspunkt ikke være tale om meget andet end personlig overbevisning – organiserer både modtager og afsender led og konstruktioner ud fra et sæt af dependensrelationer og efter de topologiske funktionsmuligheder det enkelte sprog rummer. Dermed følger jeg i grove træk Hansen og Heltofts overvejelser (2003)³ og andre funktionelt rettede eller semantiske dependensgrammatikker. Det er dog afgørende at visse formelle retninger som *Head-Driven Phrase Structure Grammar* og *Lexical-Functional Grammar* i princippet kan udtrykke de samme konklusioner.⁴ Mit kendskab til disse formalismer er dog for begrænsede til at de har kunnet supplere mine analyser.

I det følgende teori afsnit beskriver jeg i detaljer hvilke elementer jeg har brugt fra den funktionelle lingvistik og dependensgrammatikken. Men inden da præsenterer jeg først tre tidligere bidrag til en mediesprogets syntaks. Det drejer sig om det svenske *Eterspråk*-projekt, Wenche Vagles norske undersøgelser og Peder Skyum-Nielsens beskrivelser af det danske mediesprog. Ved at forene indsigten fra disse tre projekter supplerer jeg grundforskning med anvendt forskning og får derved et mangesidigt bud på en syntaktisk beskrivelse af den mundtlige mediesyntaks.

³ Da jeg i projektperioden kun har haft adgang til en foreløbig version af *Grammatik over det danske sprog* fra 2003, mangler afhandlingen muligvis afgørende pointer fra det komplette og endnu ikke udgivne værk.

⁴ Relativt sent i mit to-årige ph.d.-forløb blev jeg bekendt med John A. Hawkins performanceteori *Early Immediate Constituents* (1994). Teorien kunne med fordel have været anvendt i min afhandling, men jeg har ikke haft den fornødne tid til at sætte mig ind i det relativt komplicerede notationssystem.

3 Forskning

3.1. Grundforskning

Lund-projektet *Etermediernas språk* indtager en særstilling i den nordiske forskning i mediesprog ved at være det absolut største projekt af sin art. Ikke færre end syv store udgivelser, betitlet *Eterspråk 1-4* og *Etermediernas nyhetsspråk 1-3*, og flere selvstændige artikler udgør det omfattende resultat af projektet, der strakte sig fra 1973 til 1983. Og selvom det metodiske grundlag måske fremstår delvis utidssvarende i dag, viser resultaterne sig dog stadig interessante. Man kan derfor ærgre sig over at projektet med undtagelse af Wenche Vagles senere indsats aldrig blev fulgt op og videreudviklet.⁵

Eterspråk-projektet har sin metodik forankret i stilistiske og kvantitative optællinger af meningshelheder, sætninger, propositionstyper og ledfunktioner. Man fornemmer derfor i publikationerne den lingvistiske ånd fra de år hvor Björnssons lix-tal fik mange skribenter til at supplere pen med lommeregner. Det kan af denne grund virke oplagt at kritisere projektet for at erstatte sprog med cifre og for at løsrive syntaktiske helheder fra deres kontekst. Måske lidt for oplagt. For der er stadig indsigt at hente i projektet trods tidsafstanden. Og den kvantitative metode som redskab har ikke nødvendigvis mistet sin forklarende kraft hen over årene.

Målet for projektet har forskningsleder Åke Hansson sammenfattet til en sproglig og stilistisk karakteristik af forskellige programmer, fremstillingsmåder og genrer (1973, s. 91). Der skulle være tale om en sprogsociologisk beskrivelse af ætersprogets syntaks i relation til afsender og modtager, men med fokus på meddelelsen (jf. Hansson 1974, s. 121). I starten af projektet blev der også fremsat ambitioner om en fonologisk analyse. Der findes dog ikke noget større resultat af tanken. *Eterspråk*-projektet forblev først og fremmest et syntaktisk og stilistisk forehavende suppleret af forståelighedsanalyser.

For at give et nærmere indblik i resultater og metoder fra projektet vil jeg i de næste underafsnit kort gennemgå nogle af de vigtigste konklusioner fra udgivelserne.

I fællespublikationen *Eterspråk 1* opstiller Nils Jörgensen (1973) projektets analyse-tilgang, der baserer sig på et andet Lund-projekt: *Talsyntax*. Analyseenhederne er i dette system de såkaldte makrosyntagmer. Dem inddeler Jörgensen i interjektioner,

⁵ Oprindeligt var det den svenske regerings ønske at sprogforskerne skulle kortlægge mediesprogets udvikling med fem- til ti-årsintervaller. Det fremgår af notatet *Radions och televisionens framtid i Sverige* (1965): "De snabba förändringarna i det talade språket gör det önskvärt att vart femte eller vart tionde år kunne genomföra frekvensundersökningar" (gengivet efter Hansson 1974, s. 120). Også i 1965 følte det som om sproget udviklede sig rapt, men de svenske ambitioner om en fartkontrol af sprogets hastigheder nåede altså aldrig længere end til ét diakront snit over ti år.

tiltaleord og meningsmakrosyntagmer, herunder de fuldbyrdede meninger og forskellige typer af fragmenter og udeladelser. Med dem i lommeregneren tæller Jørgensen sig – ikke overraskende – frem til at oplæste telegrammer og reportager har højere procentdel af fuldbyrdede meninger end både formelt og uformelt talesprog:

Telegram	Reportage	Formelt talesprog	Uformelt talesprog
94,3 %	89,1 %	66,3 %	42 %

Skema 3.1 Procentdelen af fuldbyrdede meninger (Jørgensen 1973, s. 9)

Et lignende, men dog ikke helt ens mønster regner Jørgensen sig frem til ved at optælle frekvensen af ledsætninger per 100 helsætninger (her gengivet for mandlige journalister):

Telegram	Reportage	Formelt talesprog	Uformelt talesprog
78	60	127	62

Skema 3.2 Det gennemsnitlige antal ledsætninger per 100 helsætninger (Jørgensen 1973, s. 11)

Som det ses, rager det formelle talesprog godt op over mediernes teksttyper, og det kan have flere årsager. Ét bud kan være at journalisterne sænker antallet af ledsætninger for at hindre oplæsningsproblemer og syntaktisk kompleksitet. Derved nærmer det oplæste sprog sig det uformelle talesprog.

Jørgensen optæller også ledsætningerne efter deres syntaktiske ledfunktion. Resultaterne viser at den adjektiviske ledsætning er den mest benyttede, fulgt af de adverbielle ledsætninger:

	Telegram	Reportage
Adjektivisk	48,2 %	43,9 %
Adverbiel	31,7 %	27,5 %
Substantivisk	20,1 %	28,6 %

Skema 3.3 Fordelingen af ledsætningernes syntaktiske kategorier (Jørgensen 1973, s. 13)

Endelig kortlægger Jørgensen det svenske mediesprogs topologi, først og fremmest helsætningernes længde og forfeltets udfyldning. Igen er der altså tale om rent kvantitative metoder. Helsætningslængden målt i ord giver samme billede som ovenfor; på ny placerer mediesproget sig mellem formelt og uformelt talesprog:

Telegram	Reportage	Formelt talesprog	Uformelt talesprog
16,3	14,1	17,8	11

Skema 3.4 Det gennemsnitlige antal ord per helsætning (Jørgensen 1973, s. 14)

Forfeltets udfyldning rummer heller ikke de store overraskelser. Subjektet er mest frekvent, fulgt af adverbialt:

	Telegram	Reportage
Subjekt	69,7 %	62,5 %
Adverbial	32,8 %	29,5 %
Direkte objekt	2 %	5,6 %
Andre	2 %	2,4 %

Skema 3.5 Procentdelen af ledtyper i fundamentfeltet (Jørgensen 1973, s. 15)

Af resultaterne fremgår det at sprogets udtryksside er omdrejningspunkt for projektet baseret på en idé om makrosyntagmet og sætningen som målelige enheder. Godtager man resultaterne, giver de et billede af at svensk radiosprog i starthalfjerdserne hverken var identisk med det formelle eller det uformelle talesprog, men at det ud fra de valgte kriterier hældede mod det formelle talesprog.

Forholdet mellem telegram og reportage uddyber Svensson (1973) i sin analyse af radioprogrammet *Dagens eko*. Han konkluderer at reportagesproget generelt set har en mere kompleks syntaks end spontant talesprog, men samtidig en mindre kompleks syntaks end telegrammerne. Det baserer han primært på målinger af meningslængde og antallet af ledsætninger.

Svenssons undersøgelse udmærker sig ved at sammenligne forskellige reporterers sprog og de eventuelle distinktioner der måtte være mellem dem. Forskellene fremstår dog så få at man godt kan behandle reportagen som én teksttype, påpeger Svensson (s. 72).

I en senere fællespublikation bruger Jørgensen og Svensson (1977) den kvantitative metode i en lang række detaljerede frekvensmålinger. Til grund for analysen ligger et samlet korpus på 92.234 ord, der består af nyhedskomponenter (minus interview, vejr og sport) fra tv og radio optaget over 10 dage i 1974.

Igen påpeger Jørgensen og Svensson at andelen af komplette helsætninger er meget høj. Samlet ligger den på 91,6 %. Interjektioner, sætningsemner og tiltalemarkører bruger journalisterne primært til hilsner og introduktioner, men der er også en begrænset mængde eksempler på sætningsemner i tv-delen der henføres til den multimodale kombination af billede og sprog.

Sætningslængden ligger med cirka 15 ord nær de tidligere resultater og er uden større afvigelser mellem radio og tv og de enkelte speakere. Til gengæld viser undersøgelsen nye resultater for brugen af ledsætninger. Jørgensen og Svensson understreger her at den sproglige funktion er afgørende for brugen og typen af ledsætning. Nyhedsoplæsere bruger mange anførte ledsætninger og adverbielle ledsætninger der angiver tid. Nyhedsreportere og korrespondenter der kommenterer begivenheder, bruger derimod flere konditionalsætninger og sammenligningssætninger.

Undersøgelsen demonstrerer også at antallet af adverbielle operatorer der markerer tid, sted, måde og grad, er højere end i spontant talesprog. Til gengæld har sætningsadverbialer en lavere frekvens. Resultaterne stemmer fint overens med nyheds-

sprogets funktion. Adverbialer der modulerer eller modificerer propositionen, må nødvendigvis være fåtallige i et nyhedssprog der så vidt muligt skal forsøge at holde sig sagligt og neutralt. Omvendt skal begivenheder typisk placeres i forhold til tid og sted så seerne og lytterne kan orientere sig.

I tolkningen af resultaterne lægger Jörgensen og Svensson også vægt på nyhedssprogets oplæste karakter og de enkelte teksttypers varierende funktion. De konstaterer blandt andet at nyhedssproget har tungere forvægt end spontant talesprog og sjældent viser eksempler på syntaktiske og leksikalske fænomener fra talesproget som deklarativ ledstilling i ledsætninger og sætningsknode.

Svensson (1981) undersøger videre hvilke syntaktiske, semantiske og informationsstrukturelle træk der kendetegner nyhedssproget. Han konkluderer at nyhedssproget har et formelt stilleje ved at være velplanlagt og ved at følge det offentlige sprogs normer. Mere detaljeret redegør han for at de relativt få sætningsfragmenter der forekommer, er funktionelt motiverede, og at talesprogstræk (sætningsknode, deklarativ ordstilling i ledsætninger, og umotiveret brug af adverbialer) er sjældne. Også sprogets forståelighed berører Svensson – dog med en vis forsigtighed. Han peger på tre faktorer der vanskeliggør forståelsen af nyhedssproget: 1) abstraktionsniveau, 2) informationstæthed og 3) passiver. Til gengæld vurderer han at den syntaktiske kompleksitet er lav. Ved kompleksitet forstår Svensson meningshelhedernes længde, frekvensen af underordnede sætninger og sætningernes opbygning.

Nyhedssprogets forståelighed danner videre afsæt for *Eterspråk*-projektets sidste udgivelse: Jan Einarssons og Christer Platzacks *Lysnaren och språket* (1983). De to forskere opregner heri resultater for undersøgelser af lytterattituder og -forståelse.

Einarssons resultater viser at både mandlige og kvindelige forsøgspersoner finder oplæst skriftsproglig stil overlegen, nonchalant, objektiv og påtrængende, mens den talesproglige er lyttervenlig, forståelig, sympatisk, personlig, menneskelig, moderne, troværdig og interessant (s. 18-20). Noget tilsvarende gælder for lange meningshelheder sat over for korte. Dog ligger tallene for forståelighed her meget nær hinanden. 33 testpersoner synes at de korte meningshelheder er lettere at forstå, mens 30 har den modsatte opfattelse (s. 22).

Også Platzacks resultater er interessante. De peger på at den såkaldte substantivsyge muligvis er et friskhedstegn i sproget. Resultaterne viser at redundans i konstruktionstypen tilsyneladende gør det lettere at huske indholdet sat over for tilsvarende simple verbaltyper – stik imod sprogrøgternes forudsigelser.

Platzack undersøger også om redundans ved parentetiske relativsætninger påvirker modtagerens forståelse. Hans hypotese går på at det er lettere at huske en nominal referent hvis den er blevet attribueret af en for sammenhængen irrelevant relativsætning. Resultaterne af forsøget bekræfter dog ikke denne formodning.

Endelig belyser Platzack forholdet mellem ny og given information ved at undersøge om det er sværere at huske ny information når den fremstilles som bekendt end når den fremstilles som ubekendt. Resultaterne er dog for usikre til egentlige konklusioner.

Netop forholdet mellem ny og given information spiller en rolle i denne afhandlings kompleksitetsanalyse. Men som det ses, er tanken altså ikke ny inden for nordisk forskning i mediesprog.

Syv år efter *Eterspråk*-projektets afslutning udgav Wenche Vagle en undersøgelse af det norske mediesprog baseret på samme syntaktiske sonderinger (1990). Makrosyntagmet og sætningen er her igen måleenheder, men fokuset er nu rykket til at gælde forholdet mellem tale- og skriftsprog, og der skelnes på en langt mere gennemarbejdet måde mellem forskellige teksttyper i nyhedssproget. Det skyldes ikke mindst Vagles teoretiske forankring i Hallidays tekstlingvistik og Wallace Chafes tale-skrift-teori.

Vagles resultater påviser overordnet et interessant, men på sin vis også forudsigeligt træk ved radiosproget: at det i vid udstrækning er skriftsprog moduleret om til talesprog. I de tilfælde hvor man finder regulære træk fra talesprogets syntaks, kan man typisk tilskrive det en sproglig nærhedsstrategi som journalisterne bevidst benytter sig af. Ellers er mediesproget mest præget af skriftsprog dels på grund af de oplæste manuskripter, dels på grund af formelprægede præsentationer.

At konklusionen er forudsigelig, gør den dog ikke mindre væsentlig; for sådanne syntaktiske strategier der pendler mellem skrift- og talesprog, fortæller meget om måden journalisterne arbejder på rent sprogligt, og samtidig indikerer de i hvor høj grad journalisterne vægter naturlighed og nærhed over formalitet og afstand. Derfor danner Vagles teoretiske overvejelser et vigtigt fundament for min egen undersøgelse af talesprogsmarkører i det oplæste nyhedssprog.

Først og fremmest har jeg ladet mig inspirere af Vagles begreber *nærhed* og *afstand* som udtryk for kommunikative strategier i massemedierne. Ved nærhed og afstand forstår jeg at journalisterne gennem sproglige konstruktioner og markører kan vælge at nærme sig eller distancere sig fra lytterne/seerne. Også rent metodisk har Vagle her haft indflydelse i og med mine optællinger af involverende nærhedsmarkører på mange – men dog ikke alle – områder samstemmer med hendes.

3.2 Anvendt forskning

Man kommer hurtigt på usikker grund når man skal behandle den type sprogforskning der ikke blot beskriver, men også anbefaler. Er der tale om sprogrøgt, normering eller anvendt/praktisk forskning? Hvert begreb medfører sine konnotationer, og det er i princippet umuligt at finde en helt neutral term med mindre man selv ekspliciterer en definition. Det gør jeg derfor her. I afhandlingen dækker begreb-

et *anvendt* den del af forskningen der er beregnet på at blive praktisk anvendt af journalisterne selv, herunder sproglige anbefalinger og råd.

Det er samtidig afgørende at den anvendte forskning normalt henvender sig til journalisterne som professionelle sproghåndværkere⁶ der har brug for sprogråd der virker. Motiveret sprogerfaring vejer af den grund tungere end empirisk bevisførelse. Samtidig er tonen i den anvendte litteratur typisk underholdende og lettere provokerende, den er direkte og sjældent tungt argumenterende. Ellers gider journalister ikke forholde sig til rådene – det synes i hvert fald at være den faktiske erfaring. Det betyder også at eventuelle kontraargumenter ofte er udeladt. Rådene fremstår som stabile normer eller regler – selvom de i virkeligheden ofte er relative og omdiskuterede, fra et teoretisk synspunkt.

Det kommer tydeligt til udtryk i DR's sprogbreve, hvori såvel eksterne som interne sprogkonsulenter gennem årene har anbefalet og vurderet for at højne den sproglige kvalitet. Arbejdet mellem lingvister og DR går helt tilbage til starten af fyrerne hvor Johs. Brøndum-Nielsen blev tilknyttet kanalen, og Ulla Albeck udarbejdede pjecen "Farlige Ord. En rettesnor for rigtig Udtale af dansk Rigssprog". Den tidligere speaker Henning Skaarup fortsatte senere sprogarbejdet, der så småt døde ud i halvfjerdsene (jf. Lund 1987, s. 28).

I firserne genoptog Erik Hansen og Jørn Lund på ny sprogarbejdet med *Sprog-brevet* (1985-1995), suppleret internt af Ole Emil Riisagers "Sprog og redaktion". Brevene dækker alt fra fejl i udtale, tryk og frasering, over ordvalgsproblemer som eufemismer, fremmedord, stødende ord, klichéer, døde metaforer, sensationsord, flertydige ord, modeord, ord fra skriftsproget, pendulord, pleonasmer, og hyperfrekvente ord. Også morfologiske og enkelte syntaktiske komplikationer får plads i spalterne, for eksempel bøjningsfejl, udeladelse af kendeord, kontaminationer og indskudte sætninger. I samme periode arbejdede også Ib Poulsen med at gøre nyheds sproget i radioen optimalt forståeligt (1988 og 1992).

Sprogarbejdet og -brevene er i nyere tid blevet videreført af Peder Skyum-Nielsen, Ole Meisner og Tue Abelskov. Men da der er tale om interne dokumenter, har det ikke været muligt for mig at gengive uddrag fra brevene. Til gengæld har Skyum-Nielsen i *Sætningen* (2008a) samlet en række af sine syntaktiske anbefalinger, og de udgør i denne form et vigtigt grundlag for afhandlingen. Det skyldes dels at mit arbejde indgår som en del af *Mediesproget nu* og derfor naturligt er koordineret med Skyum-Nielsens publikationer, dels at der i *Sætningen* indgår anbefalinger formuleret i tal og procenter. Ud fra dem har det været muligt for mig at lave kvantitative undersøgelser der præcist redegør for om journalisterne følger de pågældende anbefalinger eller ej. Den øvrige anvendte forskning rummer ikke samme muligheder for kvantitative analyser fordi den i højere grad lægger op til kvalitative

⁶ At journalisterne selv betragter sproget som et håndværk i journalistikken, pointeres af DR's selv-erklærede funktion som "Danmarks største nationale sprogværksted" (Danmarks Radio 2001).

vurderinger af specifikke problemsætninger eller -tekster. Mit valgte fokus betyder dog ikke at jeg ekskluderer anden anvendt forskning; tværtimod supplerer jeg flere steder i afhandlingen Skyum-Nielsens betragtninger med andre synsvinkler.

I *Sætningen* argumenter Skyum-Nielsen for at den gode helsætning i dansk former sig omkring *kongeledet* eller *motoren*, det vil sige det finitte verbal, der gerne må udtrykkes aktivt og velvalgt, med kraft og variation. Derfor advarer Skyum-Nielsen mod blegverber og passiv og anbefaler i stedet kraftverber:

Især går det galt ved den udstrakte og fantasiløse brug af verbet *være*. Dette minimal- eller ligefrem **nulverbum** har som bekendt nutidsformerne *er* og *var*. Når disse former dominerer, siver kraften mere og mere ud af vores helsætninger, ud af hele 'sproget' (Skyum-Nielsen 2008a, s. 29)

Også andre sprogforskere anbefaler simple verbalformer og advarer mod hjælpeverber, kopula og tomme optakter med kløvning:

Work out what is happening, and make sure you use one verb to express that. Avoid this construction, which is known as the present perfect, although it is not in the present:

Leonora has promised to look into the ...

If you see the word 'has' or 'have' as part of a verb, ask yourself whether you really need it. These are the most frequently seen unnecessary extra parts of verbs. (McKane 2006, s. 106)

Sproget er fyldt med huller, som man let falder i, eller smutveje, som man bliver fristet til at bruge. Det gør alle skribenter, også selv om de har talent og udviser stor omhu for at undgå rutinesproget.

Almindelige er rækker af sætninger, som begynder på en valen måde med: "Det er ..." eller "Der er ...". Ganske vist tjener konstruktionstypen ofte det formål at fremme en læservenlig, åben kode (et analytisk sprog). Men uopmærksomt anvendt kan kæder af sætninger med betydningstomme optakter give læserne en fornemmelse af, at sproget er slattent og slasket. (Grunwald m.fl. 1997, s. 52)

Det kan sammenfattes til et økonomi- og energiprincip. Kort og kraftfuldt fungerer. Anbefalingen gør journalisterne opmærksomme på det finitte verbals vigtige funktion og får dem til at fokusere et andet sted i sætningen end dér hvor adjektiverne kan danne mugpletter.

Skyum-Nielsen mener også at motoren gerne må varieres opfindsomt når den har anførende funktion:

Næh, må vi så bede om de bare lidt mere farverige og afvekslende, også, når det gælder **anførelsernes verber**. [...]

Blandt Syddansk Universitets journalister har flere gjort det til deres stilistiske særkende at operere med levende og opfindsomme anførelser – som oftest uden, at det på nogen måde har formindsket sagligheden (Skyum-Nielsen 2008a, s. 69)

På det punkt finder man dog andre holdninger:

Don't be afraid to use *says*. Many writers think they have to find different ways to avoid using a form of *say* because they think it is a boring verb. As a result, they will use forms of *exclaim*, *declare*, *assert*, *announce* and other words that they believe mean the same thing as *say*. (White 2005, s. 25)

Most beginning news writers worry about overusing *said*. They sense that it is repetitive and try to avoid using it over and over in a news story. They try to find synonyms to substitute for it. There are good reasons, however, for sticking with *said* and avoiding variations. (Hough 1994, s. 164)

Kan man variere anførelsens verbum uden samtidig at gå på kompromis med neutraliteten? Ja, mener Skyum-Nielsen, hvis vel at mærke man evner at balancere fornuftigt mellem originalitet og saglighed.

Foran det finitte verbal anbefaler Skyum-Nielsen også besindighed. Igen er kort godt. Og både materiale og indhold skal her varieres. Det samme gælder for så vidt bagfeltet, der dog gerne må fylde lidt mere. Indskud og "slattenhaler" med kæder af frie præpositionsforbindelser skal journalisterne samtidig undgå.

Samlet giver det en ordøkonomisk forståelse af den optimale helsætningslængde. Den bør ifølge Skyum-Nielsen maksimalt rumme 12-15 ord i gennemsnit, fordelt på 2-3 ord i forfeltet og 3-4 gange så mange i bagfeltet:

Men derudover gælder der en længderegulering om, at tv-helsætningerne i snit kun bør indeholde **12-13 ord**. Radiosprogets helsætninger kan rumme lidt flere: **14-15 ord** i gennemsnit. [...]

Ingen helsætninger til web og radio/tv bør dog komme op på mere end cirka **25 ord**. [...]

Herudover gælder naturligvis, at sætnings- og bagfeltslængderne også gerne må variere. (Skyum-Nielsen 2008a, s. 84)

Den vægtning stemmer øjensynligt fint overens med gældende redaktionsprincipper og internationale standarder. Man skal i hvert fald ikke lede længe for at komme frem til samme type anbefalinger for de britiske medier:

In broadcasting, writing in a simple and straightforward manner usually means writing sentences that are not too long. You do not want to have to take a breath in the middle of a sentence when broadcasting live or recording a report. Spoken English is generally composed of short sentences. In fact when talking to each other we sometimes use phrases that are not complete sentences. [...]

There will be times when a more rounded, flowing sentence is appropriate to the subject matter, lending variety to the rhythm and permitting more expression in the voice. Either style will become monotonous without the other. But as a general rule, short sentences work better. (Thompson 2005, s. 41)

Thompson dækker her et afgørende træk ved den korte sætning. Den letter typisk oplæsningen. Af den grund alene kan man anbefale en generel brug af korte sætninger i mundtligt mediesprog. Til gengæld er det svært at bevise at korte sætninger

volder lytterne færre problemer end lange (jævnfør Einarssons resultater ovenfor). Thompsons påstand om at vi i talesproget bruger korte sætninger, er heller ikke velunderbygget. Det afhænger sandsynligvis helt af hvad vi taler om, og situationen vi taler i. Og muligvis afhænger det også af den analytiske tilgang til sætningen som grammatisk størrelse.

Retter man på ny blikket mod *Sætningen*, kan man læse sig til at ikke blot sætningslængden, men også ledsætningernes indlejningsdybde spiller en afgørende rolle for mediesprogets forståelighed ifølge Peder Skyum-Nielsen. Især kan det gå galt hvis sætningen går fra lavere liggende niveauer op til helsætningsstammen. Da kan modtageren have svært ved at forstå hvad der bliver sagt, og det sker ifølge Skyum-Nielsen ofte i forholdet mellem citat og anførende sætning i det talte sprog. Til netop dette fænomen er der viet særlig plads i mit teori- og metodeafsnit.

Helsætningens ideelle opbygning giver Skyum-Nielsen samtidig procentuelle tal for. I radiosproget bør cirka 70 procent være simple helsætninger uden ledsætninger, mens de resterende 30 procent kan fordele sig på sætningsemner og helsætninger med indlejrede ledsætninger – dog primært uden for dyb og opadgående indlejningsgrad. Maksimalt bør der dog kun indgå to ledsætninger i en helsætning. Det udtrykker Skyum-Nielsen i "trekommareglen", der gælder for grammatisk kommatering:

Som tommelfingerregel kan nemlig gælde, at **tre eller flere kommaer i én og samme helsætning** betyder: »Overvej lige, om ikke du med fordel kan skrive denne helsætning om og få den forenklet!« (Skyum-Nielsen 2008a, s. 59)

Det sidste vigtige emne i bogen angår sætningsemner. De udgør ifølge Skyum-Nielsen en særlig trussel mod det danske sprog fordi de i journalistikken (og skønlitteraturen) i de senere år "har vundet frem – og den klassiske helsætning fremstår tilsvarende truet." (s. 79). Maksimalt 5 procent af en tekst bør bestå af sætningsemner brugt med "klar hensigt og effekt" (s. 78), anbefaler Skyum-Nielsen.

Senere afdækker jeg i mine analyser om public service-journalisterne også i praksis holder forfelterne og helsætningerne korte, om de minimerer brugen af sætningsemner, og om de overholder de anbefalede procentfordelinger. På den måde supplerer afhandlingen Skyum-Nielsens anvendte forskning, og én brik lægges da til mediesprogets puslespil og den helhed som Skyum-Nielsen i samarbejde med Ebbe Grunwald og Ole Meisner har støbt i bogen *Godt Dansk* (2008).

I min gennemgang af den anvendte forskning har jeg her set bort fra en række anbefalinger som har været svære for mig at inddrage i afhandlingens kvantitative analyser. Eksempelvis har det været ganske kompliceret at udregne et dækkende frekvensforhold for kontaminationer fordi jeg ikke nøjagtigt har kunnet fastsætte hvor ofte journalisterne laver korrekte pendanter. Nok har jeg fundet eksempler på fejlblandede typer, men det giver hurtigt et misvisende billede at præsentere dem

som et generelt problem ved mediesprogets syntaks. Det mener jeg afgjort ikke de er, i hvert fald ikke når der er tale om banale idiomatiske sammenblandinger som når journalisten *stiller spørgsmålstegn ved noget* eller *åbner op for nogen*. Til gengæld kan visse typer af ægte syntaktisk kontamination godt medføre forståelsesproblemer, og da behandler jeg den også i afhandlingen.

Noget tilsvarende gælder for subjektsfejl. Også de forekommer, men igen sjældent, og selvom de logisk danner forkert betydning, er det ofte svært at overbevise ikke-lingvister om at "subjektsfejl" rent faktisk er – fejl. Og det er der muligvis en god grund til. Min egen erfaring siger mig i hvert fald at det i en del tilfælde kræver en syntaktisk alarmtilstand for overhovedet at misforstå afsenderen ved subjektsfejl. Den opfattelse bygger jeg dog muligvis op om en egen manglende årvågenhed.

Endelig har jeg undladt at gå nærmere ind i eksempler på *proprier* med beskriverled og udeladt artikel. Det vil sige typen:

- (3.1) *Tabet bliver mærkbart for hidtil så suveræne Slagelse* (TV Avisen 8.00, 15.11.2006)
- (3.2) *Kort efter øger højt hoppende og hårdt skydende Lene Thomsen til 10-7*
(TV Avisen 21.00, 15.11.2006)

The BBC News Styleguide og mange andre advarer mod på denne måde at udelade kendeordet:

Broadcasters should aim to sound natural and conversational. They should write for the ear. However, many of them seem to think that dropping the definite article from titles adds pace and impact.

No one, apart from journalists, speaks like this. It saves a micro-second at the expense of fluency and ease of understanding. It might look fine in print, but broadcasters have a story to tell in voice. They should tell it according to the norms of spoken English, not some imaginary argot where people are always making pronouncements. (Allen 2003)

Jeg mener dog ikke at argumentet her er bevis for at lytterne og seerne har svært ved at forstå konstruktionen. På mange andre områder taler journalisterne nemlig "unaturligt", for eksempel når de tiltaler en interviewet med vedkommendes fulde navn. Det gør man normalt ikke i naturlig konversation, men seerne og lytterne kan sagtens følge de institutionelle spilleregler hvor journalisten ikke blot taler *med* nogen, men også *til* nogen. Heraf følger den fulde tiltaleform helt "naturligt". Så på ny er der nok tale om en konstruktion der irriterer fordi den afviger fra normen.

Her blotter jeg samtidig afhandlingens akilleshæl – det ømme punkt hvor jeg uundgåeligt vil møde kritik og andre holdninger. Det gælder de dele af syntaksens mekanismer der øger eller hindrer forståelighed. Hvad gør med andre ord den mundtlige mediesyntaks (u)forståelig? Der findes mange bud, og i de næste afsnit opregner jeg nogle af de vigtigste. Forinden og undervejs uddyber jeg de teoretiske og metodiske forudsætninger for analysen så der til slut foreligger en samlet metode til at beskrive den danske mediesyntaks.

4 Korpus

Afhandlingens data er opdelt i to overordnede sæt: et synkront og et diakront. Begge er indsamlet til projektet *Mediesproget nu* af Peder Skyum-Nielsen.⁷

Samlet dækker det synkrone sæt et fuldt mediedøgn onsdag den 15. november 2006. Datoen valgte Skyum-Nielsen for at ramme et typisk journalistisk døgn i hverdagen hvor indlands- og udlandsnyheder ikke rummede de store overskrifter. At forudsige en journalistisk standarddag er i sagens natur umuligt, men skæbne eller tilfældigheder ville at denne dag gik relativt upåagtet hen i historiebøgerne. I døgnnet den 15. november fik vi derfor optaget alle programmer⁸ sendt af DR TV, TV 2 og DR Radio, og vi lagrede dem efterfølgende digitalt som vob- og mp3-filer. Ud over lyd- og billedside har DR og TV 2 venligt stillet en række manuskripter fra udvalgte radio- og tv-aviser til rådighed.⁹

Senere i forløbet indsamlede Skyum-Nielsen det diakrone sæt ved at pejle dag og dato for det synkrone. Tanken var at indsamle middagsradioaviser med tiårsintervaller, altså radioaviser fra en onsdag middag midt i november år 1996, 1986, 1976 og så videre så langt tilbage som Statens Mediesamling og Radioarkivet kunne fremskaffe båndet materiale. Idéen viste sig dog sværere at indfri end først antaget da lydsiden til radioaviser før 1986 kun forefindes i ganske begrænsede mængder. Det lykkedes dog at fremskaffe enkelte fulde radioaviser og uddrag fra de pågældende år og vigtigst af alt at sikre manuskripter der kunne udfylde lakunerne.

Hvorvidt den manglende lydside stemmer overens med manuskripterne, har det i sagens natur været umuligt at bedømme, men sandsynligheden for et 1:1-forhold må antages at være stor. Det viser sammenligninger af manuskripterne fra før 1976, der med ganske få undtagelser stemmer overens med oplæsningen.

4.1 Data

De synkrone data fra mediedøgnet rummer i sig selv et så stort materiale at det inden for projektets tidsramme på to år langt fra har været muligt for mig at transskribere og analysere alt. Derfor har jeg bygget tekstkorpusset op om den programtype der har været mest relevant for afhandlingens arbejdsspørgsmål og hypoteser: nyhedsudsendelsen. Den indtager samtidig en særstatus i de moderne public service-medier og må alene af den grund anses for særlig relevant at undersøge.

⁷ En stor tak til Peder Skyum-Nielsen for frit at lade mig bruge materialet.

⁸ Optagelserne har visse steder (om morgenen på TV 2 og om aftenen på DR2) været præget af tekniske problemer, og derfor er mediedøgnet i princippet ikke fuldt dækket.

⁹ Manuskripterne dækker kun nogle af nyhedsudsendelserne og indeholder kun overskrifter, telegrammer, oplæg og nedlæg. De dækker altså ikke de oplæste reportager. Samtidig afviger lydsiden til tider fra det skrevne, og det har samlet betydet at jeg kun i meget begrænset omfang har brugt manuskripterne.

Som supplement til det primære tekstkorpus har jeg udvalgt en række andre programmer til excerperingsanalyse. De er blevet gennemlyttet, og uddrag herfra med særlig relevans indgår i afhandlingen.

Jeg har brugt tre primære kriterier til at frskille de udsendelser som jeg af plads- og tidsbegrænsninger ikke har kunnet medtage. Først og fremmest har jeg udeladt udsendelser der ikke er produceret af enten DR eller TV 2. Det samme gælder for udsendelser der ikke indeholder egentlige journalistiske eller public service-formidlende indslag. På den måde har jeg indskærpet analyseobjektet til den del af public service- sendefladen der eksponerer dansk journalistisk sprog.

Samtidig er udsendelser der fungerer selvstændigt og ikke indgår i en række af produktioner, valgt fra. På den måde har jeg sikret at de valgte udsendelser repræsenterer programtyper som kanalerne har sendt flere gange. Enkeltstående udsendelser opfatter jeg derfor ikke som repræsentanter for den generelle sendeflade.

Endelig kan man argumentere både for og imod at medtage regionale programmer. Såfremt jeg skulle have analyseret regionalsproget, ville det dog være nødvendigt at have optaget fra flere regioner samtidig for at have tilstrækkeligt grundlag til en sammenlignende kvantitativ analyse. En sådan løsning viste sig dog tidligt i forløbet uoverkommelig, og regionalprogrammer er derfor også frasorteret.

Tilbage står nyhedsmagasiner og aktualitetsudsendelser sammen med programmer om kultur, natur, videnskab, forbrug og oplysning. De suppleres videre af børne- og ungdomsudsendelser, underholdning og musikprogrammer. Ved projektets start var mit ønske at dække alle disse programtyper, men som transskribering og excerpering viste sig mere og mere tidskrævende, måtte ragekniven også her i brug.

Den afgørende vægtning faldt ud til fordel for den tunge ende af public service-udbuddet: nyhedsdækningen, aktualitetsudsendelserne og de programmer der dækker forbrug og oplysning. Det er naturligvis et tab for den samlede analyse, men samtidig skulle der være gjort plads til flere detaljer og dybere analyser af det resterende materiale.

4.2 Korpus

På tv-siden er samtlige nyhedsudsendelser (inklusive vejr, sport, trafik og finans¹⁰) transskriberet i deres helhed.¹¹ I oversigt rummer korpuset følgende udsendelser, her med angivelse af tidspunktet for og antallet af ord i udsendelsen¹².

¹⁰ Programmet *Profilen* indgår også som komponent i DR's nyhedssegment, men er her udskilt. På TV 2 får vejr og sport ofte tildelt sit eget segment adskilt af reklamer. Det ser jeg dog bort fra her.

¹¹ Fremmedsproglige interview og tilhørende tekstning er udeladt. Derudover er Deadline 22:30 ikke medtaget på grund af tekniske problemer med den optagede lydside. Da datamængden for nyheder på DR2 dermed fremstår meget sparsom, er den slået sammen med DR1.

¹² Selvrettelser, tøvemarkører, stammen og identiske indslag er *ikke* trukket fra.

DR			TV 2		
UDSENDELSE	TIDSPUNKT	ORD	UDSENDELSE	TIDSPUNKT	ORD
TV Avisen med Vejr	7.00	860	Nyhederne med Finans, Sport og Trafik	7.00	2293
TV Avisen med Vejr	7.30	893	Nyhederne med Vejr	7.30	735
TV Avisen med Vejr og Sport	8.00 ¹³	2518	Nyhederne med Sport og Vejr	8.00	2487
TV Avisen med Vejr og Sport	8.15	1686	Nyhederne med Vejr	8.30	729
TV Avisen med Vejr og Sport	8.30	1860	Nyhederne med Sport, Trafik og Vejr	9.00	3190
TV Avisen med Vejr og Sport	8.45	1682	Nyhederne med Sport, Finans og Vejr	10.00	2214
TV Avisen med Vejr	9.00	998	Nyhederne med Finans og Sport	12.00	2094
TV Avisen	12.00	1655	Nyhederne med Finans og Sport	14.00	1438
TV Avisen med Vejr	15.00	1233	Nyhederne med Finans og Sport	16.00	1513
Deadline 17:00 med Vejr	17.00	4800	Nyhederne med Finans, Sport og Vejr	18.00	2989
TV Avisen med Vejr og Sport	18.30	5136	Nyhederne	19.00	4282
TV Avisen	19.25	554	Nyhederne med Finans, Sport og Vejr	22.00	5050
TV Avisen med Sport	21.00	5947			

Tabel 4.1 Transskriberede nyhedsudsendelser i tv-korpusset

I alt rummer korpusset for Danmarks Radio 29.822 ord, mens korpusset for TV 2 udgør en mængde på 29.014 ord.

På radiosiden var mediedøgnet nyhedsdata mere omfattende. Samlet sendte P4 radioavis hver time hele døgnet,¹⁴ P3 hver time fra klokken 6 til 18 og P1 fra klokken 6 til 9. For at skabe kvantitativ balance mellem tv- og radiokorpus er antallet af radioavis derfor tilskåret således at kun hver anden nyhedsudsendelse på P3 og P4 er medtaget.

P1			P3			P4		
UDSENDELSE	TID	ORD	UDSENDELSE	TID	ORD	UDSENDELSE	TID	ORD
Radioavis	6.00	1484	Nyhederne	6.00	891	Radioavis	6.00	1161
Radioavis	7.00	1532	Nyhederne	8.00	955	Radioavis	8.00	1178
Radioavis	8.00	1640	Nyhederne	10.00	548	Radioavis	10.00	461
Radioavis	9.00	1609	Nyhederne - med Sport	12.00	1305	Radioavis	12.00	4922
			Nyhederne	14.00	546	Radioavis	14.00	389
			Nyhederne - med Sport	16.00	990	Radioavis	16.00	1684
			Nyhederne	18.00	598	Radioavis	18.00	2627
						Radioavis	20.00	406
						Radioavis	22.00	465
						Radioavis	24.00	775
						Radioavis	02.00	485
						Radioavis	04.00	481

Tabel 4.2 Transskriberede nyhedsudsendelser i radiokorpusset

I alt rummer korpussets radioudsendelser 27.132 ord.

Både for tv og radio gælder det at visse overskrifter, telegrammer, oplæg, nedlæg, reportager og interview går igen i flere nyhedsudsendelser. For ikke at duplikere enslydende tekster og dermed få gentagne analyseresultater har jeg undladt at inddrage dem i de syntaktiske optællinger.

¹³ I TV Avisen 8.00 indgår *Sporten* for første gang i DR's *Morgennyhedstime*. I TV Avisen 8.15, 8.30 og 8.45 indgår nøjagtig de samme sportstelegrammer og -reportager. Sportssegmentet er derfor helt udeladt fra korpusset i TV Avisen 8.15, 8.30 og 8.45.

¹⁴ En stor del af dem i samsending med P1, P2 og P3.

I visse tilfælde har radioens tre nyhedskanaler haft identiske manuskripter på tværs af kanalerne. Da har P1 haft forrang over P4, fulgt af P3 – dog sorteret efter tidspunkt. Et identisk telegram der først har været sendt på P3 og senere på dagen på P1, tæller derfor ikke i P1's korpus.

4.3 Det historiske nyhedsmateriale

Det historiske materiale er som nævnt udvalgt til at dække radioavisen over tiårsintervaller med udgangspunkt i år, dag og dato for projektets optagedøgn (onsdag den 15. november 2006). De udvalgte optimale datoer har derfor dækket følgende onsdage fra 1946 op gennem sidste halvdel af det tyvende århundrede:

13.11.1946 7.11.1956 9.11.1966 10.11.1976 12.11.1986 13.11.1996

Som påpeget var det dog ikke muligt at indsamle et komplet datasæt til tidspilen. Vi har måttet gå på kompromis. Kun to radioaviser, fra 1986 og 1996, har ramt kriterierne for både dato og indholdsmæssigt normaldøgn uden storbegivenheder. Derudover har en enkelt, fra 1966, opfyldt rammerne for normaldøgnet, men den ligger forskudt på tidsaksen. Radioavisen er fra 7.3.1966.

Problemerne skyldes at arkivet i DR altovervejende har gemt lydklip på grund af deres historiske betydning. Så nok kan man få adgang til forskellige klip fra de pågældende år, men kun sjældent til de fulde radioaviser.

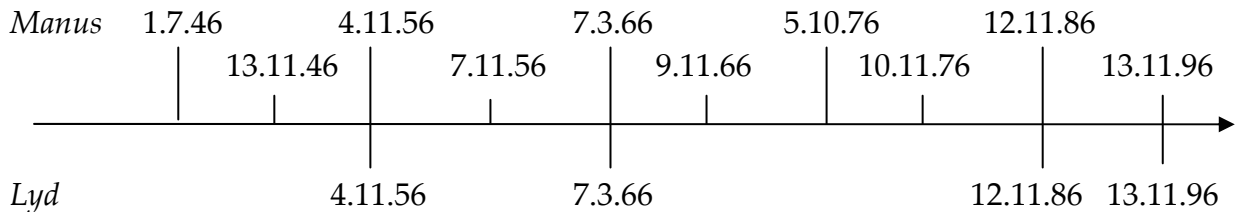
De klip jeg har haft adgang til, har talt telegrammer om de amerikanske atomprøvesprængninger ved Bikini-atollen og to 1976-klip om diskontoforhøjelsen og konflikten på Den Kongelige Porcelænsfabrik. De har dog været svære at integrere i analysen da de enten er meget korte (1946 = 3 minutter og 30 sekunder) eller altovervejende dækker kommentarer fra politikere, borgere, repræsentanter og ansatte, løsrevet fra udsendelsens sammenhæng. Derfor har jeg valgt at udelade lydklippene fra korpusset.

Til gengæld har en Pressens Radioavis fra 4.11.1956 vist sig egnet til sammenligning selvom den omhandler en historisk storbegivenhed: den russiske invasion i Ungarn. Jeg har dog vurderet at udsendelsen i brede træk repræsenterer den typiske oplæste telegramstil og har derfor transskriberet den til korpusset.

Hvor lyddata fremstår fragmenteret, dækker manuskripterne til gengæld samtlige udvalgte radioaviser. For at have cirka lige meget materiale fra hver radioavis har det dog været nødvendigt at inkludere ekstra manuskripter fra 1946, 1956 og 1966. Det skyldes at radioaviserne på daværende tidspunkt kun havde en varighed af 15 min. Også radioavisen fra 1976 dækker jeg med to manuskripter. I halvfjerdsenerne begyndte radioen nemlig i langt højere grad at inddrage reportager i nyhedsudsendelserne, og de indgår ikke i manuskripterne. Telegrammer udgør derfor kun

en mindre del af den samlede udsendelse i 1976. Det betyder samtidig at korpusset for 1976 er ringest dækket.

Sammenlagt dækker de valgte lyd- og manusdata radioaviser fra følgende år og datoer:

Figur 4.1 Manuskripter og lyddata i det diakrone korpus

Kun nyhedstelegrammer og oplæste reportager har tilsammen kunnet danne et sammenligneligt korpus. Rubrikker, oplæg, nedlæg, hilsner, overgange, vejrudsigter og andre meddelelser har ikke indeholdt nok materiale til at indgå i et kvantitativt korpus.

I det hele taget udgør telegrammerne datakernen da de valgte radioaviser fra 1946 til 1966 altovervejende benytter sig af den type nyhedsformidling (jf. Poulsen 1991, s. 85). De oplæste reportager i radioavisen indgår først fra 1976, og som påpeget har jeg ikke haft adgang til hverken lyd- eller manusdata fra reportagerne det år. Det betyder at telegrammer som teksttype er sammenlignelige over alle år, mens reportager kun er sammenlignelige fra 1986 og 1996. Af denne grund har jeg slået de to teksttyper sammen til én: det oplæste nyhedssprog.

De følgende summer dækker derfor telegrammer fra 1946-1996 plus reportager fra 1986-1996.

ÅR	DATO	TIDSPUNKT	FORMAT	ORD
1946	1.7.	18.40-19.00	Manus	3094
	13.11.	18.45-19.01	Manus	
1956	4.11	18.45-19.03	Lyd	3598
	7.11.	18.45-19.00	Manus	
1966	7.3.	18.30-18.45	Lyd	2559
	9.11.	18.30-18.45	Manus	
1976	5.10.	18.30-18.45	Manus	1665
	10.11.	12.02-12.30	Manus	
1986	12.11.	12.02-12.30	Lyd	2660
1996	13.11	12.02-12.30	Lyd	2816

Tabel 4.3 Det diakrone korpus

Det historiske korpus består af i alt 16.392 ord, og det giver et samlet synkront og diakront nyhedskorpus på 102.360 ord.

4.4 Magasiner og debat, forbrug og oplysning

I forlængelse af de egentlige nyhedsudsendelser sender DR debatprogrammet *Profilen*, og TV 2 nyhedsmagasinet *Dags Dato Special*. Begge har jeg udvalgt til excerpering sammen med et mere omfattende datasæt fra radioen:

P1		P3		DR1		TV 2	
UDSENDELSE	TIDSPUNKT	UDSENDELSE	TIDSPUNKT	UDSENDELSE	TIDSPUNKT	UDSENDELSE	TIDSPUNKT
P1 Morgen	06.09	P2plus	12.30	Profilen	21.25	Dags Dato Special	22.50
P1 Formiddag	09.09						
Krause på tværs	10.03						
P1 debat	12.30						
Orientering	17.10						
Radioprofilen	22.15						

Tabel 4.4 Debat- og nyhedsmagasiner udvalgt til excerpering

Også aktualitetsprogrammet *Dagens Danmark* på DR1 samt en genudsendelse fra dagen før har jeg gennemlyttet sammen med *Go' morgen Danmark* og *God aften Danmark* på TV 2. På den måde er der sikret en rimelig ligevægt af aktualitetsudsendelser fra de to stationer:

DR1		TV 2	
UDSENDELSE	TIDSPUNKT	UDSENDELSE	TIDSPUNKT
<i>Dagens Danmark [G]</i>	07.05	<i>Go' morgen Danmark</i>	07.13
<i>Dagens Danmark</i>	18.55	<i>Go' morgen Danmark - fortsat</i>	07.34
<i>Profilen</i>	21.25	<i>God aften Danmark</i>	18.25
		<i>Dags Dato Special</i>	22.50

Tabel 4.5 Nyhedsmagasiner og aktualitetsprogrammer udvalgt til excerpering

Foruden nyheds- og aktualitetsudsendelser indgår også forbrugs- og oplysningsprogrammerne *Rabatten* og *Kontant* – begge fra DR1.

DR1	
UDSENDELSE	TIDSPUNKT
<i>Rabatten</i>	09.05
<i>Kontant</i>	12.10

Tabel 4.6 Forbrugs- og oplysningsprogrammer udvalgt til excerpering

5 Teori

I *Eterspråk*-projektet og Wenche Vagles undersøgelser finder man som beskrevet en samlet metode til at analysere mediesprogets syntaks. For at opfylde afhandlingens formål har det været oplagt for mig at benytte denne svensk-norske fællesmetodik; derved kunne jeg sammenligne resultaterne direkte. *Eterspråk*-projektet har dog set ikke færre end tre årtiers sprogbrug og forskning passere forbi, og i løbet af den tid har ikke blot talesproget, men også beskrivelsen af dets syntaks bevæget sig vidt.

Valget har derfor stået mellem en ældre metodik der står stærkt til at belyse komparative forhold, og så en ny model der ikke rummer samme oplagte mulighed for at skabe udblik til norsk og svensk mediesprog. Min løsning har været at udarbejde en form for kombineret model hvori meningshelheden og sætningen har været fastholdt som primære objekter, men fra et moderne funktionelt perspektiv.

Iagttagelser og generel tænkemåde fra dansk funktionel lingvistik udgør derfor størstedelen af afhandlingens teoretiske ballast, afrundet af metoder hentet fra anvendt lingvistik, dependensgrammatik og formel neurolingvistik. Det har åbnet for den ønskede fællesnordiske tilgang uden at svække det teoretiske og metodiske grundlag.

I det følgende afsnit beskriver jeg de lingvistiske formater og teorier der er brugt i afhandlingens analyse. Visse steder dvæler jeg ved detaljer for at præcisere eller revidere. Men ellers gælder det at jeg så vidt muligt har minimeret de teoretiske overvejelser for at give plads til afhandlingens metodiske afsnit.

5.1 Udtryks- og meningshelhed

Analysens vigtigste enheder er *udtryks-* og *meningshelheden* suppleret af *sætningen* – størrelser de fleste grammatikere bruger, men ofte i forskellig betydning. Det har Aage Hansen rammende indfanget ved at påpege "at man om den moderne grammatiker næsten kan sige: hver mand sin sætningsdefinition." (Hansen, Aage 1938, s. [9]).

Det moderne er som bekendt altid i bevægelse fremad, og dér hvor grammatikken i dag befinder sig for en stund, er mangfoldigheden af sætninger om *sætningen* næppe mindsket siden Hansens tid. Det kan derfor synes som et uoverskueligt projekt at give endnu en sætningsdefinition; man får hurtigt fornemmelsen af at slutte sig til endeløse variationer over samme tema. De følgende betragtninger lægger sig derfor i sporet på tidligere overvejelser inden for funktionel lingvistik og ændrer kun i begrænset omfang den gældende terminologi.

Afhandlingens definition på menings- og udtrykshelhed er frit baseret på Diks lagdelte model (1997, s. 67) – vel at mærke som den tager sig ud i de danske bearbejdnings ved Harder (2005), Hansen og Heltoft (2003, s. 159) og Togeby (2003a, s.

9). Fælles for alle modellerne er deres molekylestruktur hvor der for hvert lag i helheden tilføjes satellitter der skaber nye indholdsfunktioner som operatører.¹⁵

Udtryk	Indhold	Funktion	Operator
Udtrykshelhed	Meningshelhed	Informationel	Illokution
Sætning	Udsagn	Propositionel	Modalitet
Udv. sætningskerne	Kendsgerning	Faktionel	Realitet
	Situation	Situationel	Tid og telicitet
Sætningskerne	Sagforhold	Konceptuel	

Skema 5.1 Lagdelt model for udtryks- og meningshelhed

Går man fra top mod bund, møder man først det jeg har her kaldt for "udtrykshelhed" og så den mere kendte term meningshelhed (Diderichsen 1957, s. 143; Teleman m.fl. 1999, s. 782 ff.). Udtrykshelheden definerer jeg som en helhed der har selvstændig funktion i udtrykssyntaksen. Den er ofte, men ikke altid prosodisk afgrænset og kan variere fra enkeltord og fraser (sætningsemner og -ækvivalenter) til helsætninger. På indholdssiden finder man på samme øvre niveau meningshelheden, der angiver et selvstændigt budskab med informationel og/eller interaktionel funktion. Senere i afhandlingen vil det fremgå hvorfor distinktionen udtryks- og meningshelhed er afgørende

Udtrykshelheden er normalt bygget op af en eller flere sætninger der angiver udsagn med propositionel funktion. For at denne proposition kan komme til udtryk, må der ligge en kendsgerning og en situation til grund. De dannes af den udvidede sætningskerne, hvoraf selve kernen udtrykker det grundliggende konceptuelle sagforhold bestående af foregang¹⁶ og argumenter.

Fra centrummet af sætningsmolekylet kan man tage vejen ud igen med blikket rettet mod operatørerne. Først tilføjes sætningskernens enhed af foregang og argumenter en tidsangivelse og telicitet. Denne enhed udgør den udvidede sætningskerne.

Videre kan der tilføjes realitet og modalitet, der tilsammen fuldender sætningen som proposition og muliggør udsagnet. Når sætningen til sidst får illokutionær kraft, er der tale om et budskab der videre kan indgå i en interaktionel og social kontekst som manifest handling. Dermed får man et samlet semiotisk og funktionelt system for helhed og sætning.

¹⁵ Som påpeget af Vikner (2005) adskiller kassemodellen sig i princippet ikke markant fra den formelle lingvistiksk skelnen mellem CP-, IP- og VP-struktur. Sætningen kan også inden for denne forskningsretning illustreres som en indlejret kassestruktur med forskellige typer indholdsoperatører (jf. Platzack 2001).

¹⁶ Termen "foregang" er opfundet af Ole Togeby og danner en fællesbetegnelse for "det der foregår" (2003a, s. 18). I funktionel lingvistik betegner man ofte samme størrelse som prædikatet.

5.2 Helsætning og ledsætning

Den fulde sætning splatter sig videre i to typer: den i *udtrykssyntaksen* selvstændige sætning (helsætningen) og den uselvstændige (ledsætningen). Anskuet fra et semantisk perspektiv er helsætning og ledsætning begge udtryk for propositionelle udsagn, men kun helsætningen kan have funktion af selvstændig informationel og interaktionel mening. Det betyder at kun helsætningen kan fungere som udtryks- og meningshelhed.

En helsætning kan dog også være underordnet en anden helsætning i *indholdssyntaksen*, et fænomen jeg vil redegøre grundigere for senere. Det er altså afgørende her at skelne mellem indhold og udtryk. En helsætning er altid en selvstændig udtrykshelhed. Det er ledsætningen derimod ikke. Den er altid uselvstændig og fungerer – deraf dens navn – som led i en anden sætning. *Men* i indholdssyntaksen kan de begge være underordnede.

Som led i udtrykssyntaksen kan sætninger enten være styret af et prædikat (rektion), specificere en kategori (attribution) eller være tilknyttet de enkelte lagdele i udtrykshelheden eller teksten som satellitter med varierende virkeområde (skopus). Når en journalist skal meddele forskellige situationer i en nyhed vægtet efter skriveprincipper som "HEY!, YOU!, SEE!, SO!" og "Show it, don't tell it" (Smistrup 1982, s. 13), kan han/hun derfor enten meddele dem hver for sig eller indlejre dem som om de var genstande i sætningen eller egenskaber og omstændigheder ved elementer herfra. Det svarer til de tre syntaktiske funktioner: nominal, attributiv og adverbial. Opfattelsen lægger sig op ad Erik Hansen og Lars Heltofts analyser. Det samme gør min opfattelse af ledstilling.

SVA- og SAV-ledstilling betragter jeg på baggrund af Heltoft (1990) som udtryk for fremsættende og ikke-fremsættende indholdsfunktion. Tanken om et dansk udtrykssystem der skelner mellem led- og helsætningsledstilling afviser jeg dermed. Det gør jeg fordi ledsætninger kan have såvel SVA- som SAV-ledstilling:

- (5.1) *(Det er klart) at ledsætninger kan ikke være selvstændige* (SVA)
(5.2) *(Det er klart) at ledsætninger ikke kan være selvstændige* (SAV)

Samme forhold gør sig gældende for helsætninger:

- (5.3) *Måske helsætningerne ikke altid passer i Diderichsens skema?* (SAV)
(5.4) *I så fald nævner mange grammatikere det ikke* (SVA)

Man kan argumentere imod opstillingen at helsætninger med SAV-ledstilling i virkeligheden er styret af et underforstået prædikat, og at ledstillingen derfor er udtryk for en underordnet ledsætning:

- (5.5) *Måske (det er således at) helsætninger ikke altid passer i Diderichsens skema?*

Men det er også muligt at opskrive andre typer ledsætninger til helsætningsstatus:

- (5.6) *Hvor er du smuk i dag!*
(5.7) *Hvis man dog blot havde tænkt på det noget før*

Her er det svært at argumentere for ellipse. Det samme gælder for ekko-spørgsmål:

- (5.8) A: *Hvad lavede du i går?*
B: *Hvad jeg lavede?*

Omskriver man svaret til en helsætning med indlejret ledsætning, får man nok en slags basissætning, men da med en anden interaktionel funktion:

- (5.9) A: *Hvad lavede du i går?*
B: *Spørger du mig hvad jeg lavede i går?*

På grund af de redundante informationer vil A sandsynligvis søge efter en anden funktion af spørgsmålet end blot den dialogisk bekræftende, for eksempel at han har fornærmet B: "Tillader du dig at spørge!?". Pointen er altså her den samme: At en helsætning med SAV-ledstilling udtrykker informationel/interaktionel funktion og dermed fungerer selvstændigt såvel i indholds- som udtrykssyntaks. Både helsætninger og ledsætninger kan derfor have to typer ledstilling som udtrykker henholdsvis fremsættende eller ikke-fremsættende (neutral) funktion.

Analysen har konsekvenser for den præskriptive vurdering af ledstilling i det mundtlige mediedansk. For det første begår journalisten *ikke* fejl når han laver SVA-ledstilling i en ledsætning – i hvert fald ikke hvis den har fremsættende funktion og er styret af et prædikat der tillader ledstillingen.¹⁷ Den holdning ser man ellers ofte udtrykt hos sprogrøgttere; her eksemplificeret i et brev til *Mål og Mæle*:

Jeg har længe tænkt på at gøre redaktionen opmærksom på et emne, som jeg kunne ønske, at nogen ville tage under behandling: forholdet mellem hoved- og ledsætninger; det har ændret sig i de senere år. [...]

Er det også en del af dette problemkomplex, at forskellen mellem hoved- og ledsætning delvis forsvinder. Ustandselig hører man i radioen typen: Vi må finde ud af, hvorfor falder arbejdsløsheden ikke.

Altså hovedsætningsledstilling i begge sætninger, ikke ledsætningsstruktur i ledsætningen: hvorfor arbejdsløsheden ikke falder (*Mål og mæle* 4 1991, s. 20)

Som svar forklarer Ole Togeby at der ved SVA-ledstilling i sådanne eksempler er tale om et ganske logisk udtrykssystem i dansk for i nogle tilfælde deklarativ indholds-funktion og i andre direkte fremførelse af en replik. Systemet bruger vi først og

¹⁷ Det ser man typisk i dækket direkte tale.

fremmest i talesprog og i gengivelser af hvad andre har sagt, eller hvad man selv tænker. Derfor konkluderer han:

Så alt i alt må man sige at der ikke synes at være noget om at forholdet mellem helsætninger og ledsætninger ændrer sig. Mange mennesker, journalister og andre er begyndt at skrive mere mundret, og i radio og tv er de begyndt at tale mindre skriftsprogligt. [...] det betyder i ætertale at folk bruger flere talesprogræk som direkte tale og dækket direkte tale. Og det er alt sammen et sundhedstegn. [...] Den grammatiske forskel på helsætninger og ledsætninger lever i bedste velgående, og hurra for det. (*Mål og mæle 4 1991*, s. 24)

Ydermere er der *ikke* tale om et moderne fænomen. Tværtimod har der i skriftsproget været en bevægelse fra næsten fri variation mellem SVA- og SAV-ledstilling i *at*-sætninger i 1500- og 1600-tallet indtil (skrift)sprogbrugen i 1700- og 1800-tallet gjorde SVA-ledstilling i ledsætninger stilistisk markeret – som et udtryk for talesprog (jf. Gregersen og Pedersen 1997). Samtidig må man også anse det for højst tvivlsomt at SVA-ledstilling i ledsætninger skyldes engelsksproget påvirkning (se diskussionen i Galberg Jacobsen 1994, s. 16).

De to ledstillinger kan man videre beskrive i topologiske skemaer over den danske sætning. Heltoft (2005) afgrænser leddenes lineære distribution i to overordnede felter: rammefeltet og kernefeltet. I rammefeltet angiver afsenderen sætningens illokutionære værdi/ramme og modalitet samt realis/non-realis. Videre fastlægger Heltoft prædikationen i kernefeltet, herunder dens underliggende prædikatifrase i indholdsfeltet hvor de tematiske roller uddeles. Det giver følgende sætningsskemaer for fremsættende og ikke-fremsættende ledstilling:

Rammefelt		Kernefelt					
F	V	Subjekt	Indholdsfelt				
X	V _F	S	NEG	V _{INF}	O	P	BA
Odysseus	ville	-	ikke	tage	sin bedste bue	med	til Troja
Engang	var	økologi	ikke	-	-	meget mere	end gulerodder
Varene	er	-	-	mærket	-	-	med sløjfe
-	Er	varene	-	mærket	-	-	med sløjfe?

Skema 5.2 Lars Heltofts skema for fremsættende ledstilling (efter Heltoft 2005)

Rammefelt	Kernefelt				FA
K/IP	Subjekt	SA	FA	NEG	
			FA	Indholdsfelt	

Skema 5.3 Lars Heltofts skema for ikke-fremsættende (neutral) ledstilling (efter Heltoft 2005)

Både i Heltofts og Diderichsens traditionelle skema indtager fundamentfeltet (F) en særlig rolle, men på hver sin måde. Traditionen foreskriver at feltet kan indeholde alle led undtagen det finitte verbal:

Fundamentfeltet er den eneste Plads i Sætningen, hvor man kan anbringe Led af enhver Type (Diderichsen 1957, s. 191)

Der er kun ét led der aldrig kan stå i forfeltet, og det er det finitte verbal. (Galberg Jacobsen og Skyum-Nielsen 2007, s. 123)

Men som påpeget af Lars Heltoft (2008, s. 71) er denne opfattelse i princippet ukorrekt. De dialogiske partikler, for eksempel *jo*, kan ikke stå som fundament.

Samtidig er det vigtigt at uddybe at fundamentfeltet først og fremmest bruges til at markere realis/non-realis i dansk. Tomt forfelt angiver non-realis:

F	Vf	Subjekt	
-	<i>Cykl!</i>	-	
-	<i>Cykler</i>	<i>han?</i>	
-	<i>Leve</i>	-	<i>cyklen!</i>
-	<i>Cykler</i>	<i>han</i>	<i>så kommer han til tiden</i>

Skema 5.4 Tomt og udfyldt fundamentfelt

Der er derfor *ikke* tale om topologisk markering når et led der normalt står i indholdsfeltet, placerer sig som fundament.

F	Vf	Subjekt	Kernefelt
<i>Cyklen</i>	<i>brugte</i>	<i>han</i>	<i>aldrig når det regnede</i>
<i>Cyklet til skole</i>	<i>har</i>	<i>han</i>	<i>da ofte</i>
<i>At cykle</i>	<i>er</i>	<i>han</i>	<i>glad for</i>
<i>Glad</i>	<i>er</i>	<i>han</i>	<i>altid når han cykler</i>

Skema 5.5 Indholdsled i fundamentfeltet

Fundamentfeltet koder ikke den markerede betydning; det gør derimod afvigelsen fra den umarkerede ledstilling i dansk, hvor subjekt kommer før objekt, finit før infinit og prædikat før komplement. Når man taler om stilistisk markering i fundamentfeltet, betyder det altså at ledstillingen afviger fra den umarkerede status.

Og afvigelser eller rettere variationer i forfeltet anser mange sprogfolk typisk for et plus i det journalistiske sprog. "Variér forfeltet!" anbefaler Peder Skyum-Nielsen for eksempel:

Netop det uventede gør tit små underværker i forfelterne. Det får os til at vågne – som når asfalten under bilen pludselig begynder at synge.

Tit udgør subjektet det mest 'ventede' og u-overraskende valg til forfeltet. (Skyum-Nielsen 2008a, s. 20)

Finittet skal samtidig indeholde noget verbalkraft. Ifølge Skyum-Nielsen drives ledene nemlig af sted som en slags metaforiske togvogne efter verbalet. Af denne grund er Helsætningens Tidsbøjede Verbal (HTV) centralt placeret i Skyum-Nielsens minimerede sætnings-skema (2008a, s. 13):

Forfelt	HTV	Bagfelt
---------	-----	---------

Skema 5.6 Skyum-Nielsens sætningsskema

HTV danner sammen med forfeltet sætningens fremdrift og slagkraft. På den måde får man en anvendt og pædagogisk version af det teoretiske begreb: illokutionær ramme.

For kendere af Diderichsens sætningsskema, Hansens pædagogiske version og Skyum-Nielsens anvendte variant fremstår Heltofts skema måske indviklet. Ikke blot rammefeltet kan virke kompliceret, men også P-pladsen kan være ubekendt og må derfor forklares nærmere – dog her på kort plads.

Som påpeget rummer sætningens kernefelt prædikationen, der består af prædikat og tilknyttede argumenter. Prædikaten kan her være simpelt eller korporativt med et verbal plus et eventuelt inkorporeret led på P-pladsen i form af et adjektiv, nominal eller adverbial. Dette prædikatkomples er kendetegnet prosodisk ved tryktab og ved at det inkorporerede prædikat styrer argumenterne (Heltoft 1993):

(5.10) *Hun er 'glad*

(5.11) *Han ogik a'gurk*

(5.12) *De ovengte 'om*

Efter dette system kan præpositioner i indholdssyntaksen føje sig til prædikaten, mens de i udtryksyntaksen og det topologiske system er bundet sammen med deres styrelse:

	<u>Argument 1</u>	<u>Komplekst prædikat</u>	<u>Argument 2</u>
(5.13)	<i>Hun</i>	<i>er glad for</i>	<i>de mange forslag</i>
(5.14)	<i>Han</i>	<i>skrev på</i>	<i>bogen</i>

De præpositionelle middelbare objekter består altså af et delprædikat samt et semantisk argument, og det er et topologisk kendetegn at argumentet kan placeres i fundamentfeltet:

(5.15) *De mange forslag er hun glad for*

(5.16) *Bogen skrev han (stadig) på*

Det lader sig derimod ikke gøre for styrelser i frie steds- og tidsadverbialer:

(5.17) **Køkkenet stod kassen på bordet i*

(5.18) **Formiddagen laver de mad om*

Der er altså afgørende forskel på præpositionsforbindelserne i dansk, såvel i deres indholds- som udtryksyntaks herunder også deres topologiske placeringsmulig-

heder. Det indfanger Diderichsens skema ikke, og det fører ofte til underlige forklaringer når man over for studerende (eller sig selv) skal presse alskens ledkategorier ind på det klassiske skemas A-plads. Og hvad værre er, man ser sig måske nødsaget til at underminere de studerendes intuitive fornemmelse for ligheden mellem direkte og middelbart objekt. De spørger jo gerne ud fra indholdssyntaks, sådan som man egentlig har lært dem:

(5.19) *Han var forbløffet over resultatet* (Hvad var han forbløffet over?)

Men den går ikke! Leddet et jo ifølge klassisk lære et adverbial fordi det danner præpositionsforbindelse. Det må altså på A-pladsen, selvom det ikke rigtig giver nogen mening.

Det viser nødvendigheden af en funktionel indstilling til den danske topologi. Syntaksens ying og yang må nødvendigvis komplettere hinanden; for uden indholdssyntaks ville der aldrig være nogen udtrykssyntaks. Således drejer det semiotiske kredsløb bestandigt i sproget.

Ud over prædikatet i sætningens kernefelt kan også substantiver udtrykke en form for komprimeret sagforhold. Det sker når verbal- eller adjektivrødder nominaliseres og eventuelt i udtrykket har skjult handlende aktant(er) og/eller fakultativ patient i form af et præpositionelt adled:

(5.20) *Behandlingen* (af sagen) trak ud

(5.21) *Bestemthed* er et grammatisk begreb

De handlingsbetegnende verbalsubstantiver advarer den anvendte sprogforskning ofte imod, ikke mindst Erik Hansen der placerede konstruktionstypen øverst på abstraktionens trappetrin i *Ping- og pampersprog* (1971, s. 19). De genstands-, steds-, person-, og gruppebetegnende verbalsubstantiver (f.eks. *et spil*, *en skyder* og *en afsender*) bliver derimod sjældent kritiseret, og derfor retter sprogkanonerne sig typisk mod substantiver der ender på *-(n)ing*, *-else* og *-ion*. Også disse endelser kan dog betegne genstande, steder, personer og grupper, for eksempel *værelse* og *regering*. Samtidig findes der andre endelser for handlingsbetegnende verbalsubstantiver:

(5.22) *plageri*

(5.23) *færdsel*

(5.24) *insisteren*¹⁸

(5.25) *løgn*

¹⁸ Denne kentauroform passer muligvis bedre ind i det infinitte verbalsystem.

Man kan sideløbende argumentere for at også adjektivsubstantiverne kan betegne foregange fordi adjektivet som prædikat er den semantiske kerne i tilstandsprædikationer:

(5.26) *beskedenhed* = 'det at nogen er beskeden'

(5.27) *hede* = 'det at noget er hedt'

(5.28) *længde* = 'det at noget er langt'

Hansen og Heltoft har oprettet en samlet betegnelse for disse adjektiv- og verbal-substantiver. De kalder dem neksuale substantiver – det vil sige substantiver der betegner handlinger, processer, aktiviteter og tilstande (Hansen og Heltoft 2003, s. 18). Termen indfanger bedre hvad der er på færde end det noget problematiske fokus på udtrykkets endelsestyper. Pointen er at de neksuale substantiver kan fungere som en slags *sætningsord*.

Med dette begreb i baghånden kan man adskille *de* neksuale substantiver der udtrykker handling, proces, aktivitet eller tilstand, fra dem der nok har verber eller adjektiver som rodform, men som betegner enten en specifik genstand (i tid og rum), et sted, en person eller en gruppe. At kigge på udtryk og endelser i analysen er derfor ikke nok. Det er indholdet der er afgørende. At det også forholder sig sådan i sproget, fremgår tydeligt når man kigger på ord der kan have begge funktioner alt efter hvilken sammenhæng de indgår i:

(5.29) *Han brød **aftalen*** = 'handling'

(5.30) ***Aftalen** lå på bordet* = 'genstand'

(5.31) ***Slakterierne** under krigen beskrev han dog ikke* = 'handling'

(5.32) ***Slakterierne** har nedlagt arbejdet i protest* = 'gruppe'

Det er altså afgørende at vurdere de neksuale substantivers semantiske funktion *i en sammenhæng*. Det gælder ikke mindst da de kan referere til en tidligere nævnt eller underforstået foregang:

(5.33) *De overvejede situationen, men **overvejelserne** førte ikke til noget*

(5.34) *Samtidig indvendte de at det kunne man ikke, men også **disse indvendinger** blev overhørt*

Her er der ikke tale om maskerede sætninger der gør sproget abstrakt og upersonligt. Tværtimod er der tale om (redundant) gentagelse af tidligere nævnt information. Man kan altså ikke bare blindt optælle antallet af neksuale substantiver og deraf vurdere den sproglige kondensering eller abstraktionsniveauet.

Ud over at fungere selvstændigt som nominal aktant kan de neksuale substantiver inkorporeres i et prædikat. Fænomenet er kendt som substantivsyge:

- (5.35) *tage op til overvejelse*
- (5.36) *være mulighed for*
- (5.37) *træffe beslutning om*
- (5.38) *foretage anholdelse af*
- (5.39) *tage i anvendelse*

Sprogrøgterne advarer ofte mod denne "sygdom" der betragtes som tung og svær at forstå. Som påpeget tidligere har Platzacks undersøgelser dog indikeret en anden konklusion, nemlig at konstruktionen på grund af redundans faktisk er lettere at forstå for seerne/lytterne end tilsvarende konstruktioner med simpelt verbal.

Substantivsygen kan måske retmæssigt genere hvis man er af den opfattelse at kort er bedre end langt, og at simpelt er bedre end komplekst. Men på baggrund af Platzacks resultater er det muligvis et skinargument at syge substantiver skulle være sværere at forstå end "raske". Kort er altså med andre ord ikke nødvendigvis lig med lettere at forstå.

Det er ikke kun de neksuale verbalsubstantiver der kritiseres for at gøre sproget distanceret, også passiverne får på puklen for deres såkaldte agensstrygninger. Passiven er faktisk en af de mest udsældte dele af sproget – i hvert fald i journalistikken. Særlig hård var Frands Mortensens kritik i *22.00 Radioavis* (1973), hvori han angreb agensstrygning (og generisk *man*) for at hæmme kommunikationen, gøre handlinger automatiske eller naturgivne og for at maskere og skjule information. Lignende holdninger genfinder man i stort set samtlige anbefalinger af godt sprog i medierne. Her har jeg hentet et eksempel fra *Journalistens sprog*:

Læseren foretrækker altid aktive og handlingsbærende sætninger, der *viser* forløbet, fordi grundledet er udfyldt. Passive sætninger er ofte usynlige og har den ulempe, at journalisten med grammatikken i hånden kan tillade sig at stryge oplysninger om, hvem der handler.

På den måde er passiven beslægtet med verbalsubstantivet. De to grammatisk [sic!] former forekommer derfor ofte side om side. Hvis en artikel har mange passiver, rummer den som regel også mange verbalsubstantiver.

Undersøgelser har desuden vist, at hjernen bruger mere intellektuel energi, når den skal afkode passive sætningen [sic!]. (Grunwald m.fl. 1997, s. 101).

Hvad det vil sige at passive sætninger er "usynlige", fremgår ikke nærmere. Ej heller får man at vide hvad "intellektuel energi" består af eller henvisninger til hvilke undersøgelser der har bevist at passiver kræver mere energi. Men det står klart at passiven helst skal undgås fordi læseren foretrækker aktivt sprog.

Som det ses, drejer problemet sig primært om det udeladte agensled, men alligevel står hele passiven af en eller anden grund for skud – en analyse der altså er forankret i Mortensen-traditionen. Den anvendte forskning har dermed valgt at se bort fra den kritik der også har præget *22.00 Radioavis*. Palle Rasmussen har for eksempel i *Papir 5* (1976) påpeget hvor ressourcekrævende det vil være for journalisterne at finde aktører til alle handlinger i en radioavis. Samtidig argumenterer

han for at Mortensens supplerende ønske om korte og simple helsætninger i Radioavisen modstrider hans krav om udtrykt agens:

Det virker lidt paradoksalt på den ene side at anklage Radioavisen for at have for lange sætninger og på den anden side kræve fuldt udfyldte sætninger hver gang radioens nyhedsredaktion ud fra et væsentlighedskriterium fokuserer på meddelelsen. (Rasmussen 1976, s. 6)

Rasmussen ender med at kalde Mortensens metode for "pseudo-semantisk" (s. 7). Og han bakkes senere op af Lars Heltoft (1978), der påviser grundlæggende analysefejl hos Mortensen. Det drejer sig blandt andet om at Mortensen blander udtryks- og indholdssyntaks sammen fordi han argumenterer for at passiven stryger agentiven. Men i virkeligheden er agentiven normalt underforstået i passiv og er derfor slet ikke udeladt. Det der kan mangle, er derimod et *udtryk* for agentiven. Tager man eksemplet:

(5.40) *Papiret blev udfyldt*

så vil ingen opfatte det som om papiret blev udfyldt af sig selv eller en naturkraft. Agentiven ligger derimod automatisk indbygget i verbalets valenstema, der mangler bare et udtryk for den. Vi ved godt at der er "nogen" der har udfyldt papiret, og i en normal tekstlig sammenhæng vil afsenderen sandsynligvis forinden have givet os et par oplagte kandidater som agenter.

På baggrund af denne kritik kunne *man* (bemærk den bevidst dækkede brug) måske være fristet til at træde i den modsatte grøft og tale for at bevare passiven! Med den kan vi nemlig udtrykke to forskellige modale betydninger: én hvormed afsenderen udtrykker propositionen fra sit eget perspektiv, og én hvormed propositionen har medperspektiv (se Heltoft og Falster Jakobsen 1995):

(5.41) *Døren blev åbnet* (eget perspektiv)

(5.42) *Døren åbnes* (medperspektiv)

Videre har *s*-passiv to undergrupper. Den første angiver generelt (normativt) perspektiv og den anden et specifikt perspektiv:

(5.43) *Cykler fjernes* (generelt medperspektiv)

(5.44) *Der forhandles videre* (specifikt medperspektiv)

Forskellene i indhold kan være brugbare i de journalistiske genrer, hvor man ofte skal navigere behændigt mellem at udtrykke sagen fra ens eget perspektiv og fra et enten generelt eller specifikt medperspektiv. På den måde kan journalisten som afsender markere perspektivet for propositionen.

Samtidig kan det være funktionelt motiveret for journalisten at lave sproglige skift i rolleorientering (jf. Togeby 2003, s. 216), altså at gøre det bevirkede til tema i stedet for det virkende og eventuelt at slette udtrykket for agensrollen. Det gælder 1) når journalisten ikke ved hvem der har stået bag en given handling, 2) når den virkende eller kilden kan være flere forskellige grupper eller individer, og 3) når det bevirkede fungerer som det centrale i historien:

(5.45) *En amerikansk soldat er blevet skudt i Irak*

(5.46) *Det vides endnu ikke om energikrisen kan afoærges*

(5.47) *Dommen blev forudset af sagføreren*

Første eksempel kan man nok omskrive til aktiv form, men hvis ikke journalisten ved hvem der er gerningsmanden, så knalder der hurtigt vådeskud. Skal det være:

(5.45') *Ukendte gerningsmænd har skudt en amerikansk soldat i Irak*

eller:

(5.45'') *En ukendt gerningsmand har skudt en amerikansk soldat i Irak*

Allerede i dette valg jonglerer man noget usikkert med saglighedsbegrebet. Alternativt kan man formulere sætningen:

(5.45''') *En eller flere (ukendte) gerningsmænd har skudt en amerikansk soldat i Irak*

Men så havner man i det ubehændige sprog. På samme måde vokser leddene sig hurtigt store hvis man insisterer på både det aktive og det saglige i det andet eksempel:

(5.46') *Miljækspertter, økonomer, politikere (og flere andre?) ved ikke om olieindustrien, elselskaberne, politikerne, ingeniørerne, videnskabsfolkene (og flere andre?) kan afoærge energikrisen*

Og endelig mister sætningen i tredje eksempel sin stilistiske effekt hvis journalisten 'aktiverer' den:

(5.47') *Sagføreren forudså dommen*

Her er det sagføreren der bliver omdrejningspunktet for sætningen. Signalordet *dommen* kommer dermed ikke til sin ret. Her kunne journalisten selvfølgelig også vælge at markere objektet som tema i fundamentfeltet:

(5.47'') *Dommen forudså sagføreren*

Det markerede objekt er dog langt mere ladet end passivendingen og giver et stilistisk brag som lytterne og seerne skal kunne holde til.

Løj og Wille (1985, s. 14-15) har påpeget lignende motiverede funktioner for passiven og suppleret med andre vigtige iagttagelser. De opsummerer passivens funktioner i følgende liste, som jeg har revideret en smule for at gøre den mere overskuelig:

- fokus på verbalhandlingen
- generisk generalisering
- tematisering af patients
- tematisering af verbalhandling
- udeladelse af udtryk for kendt og impliceret agens
 - pga. stilistisk variation
 - for at signalere objektivitet og upartiskhed
 - fordi agens ikke har nogen betegnelse
- udeladelse af udtryk for en impliceret, men ukendt agens

Og så den sidste funktion, hvor man kan tale om et potentielt sprogligt misbrug:

- bevidst udeladelse af kendt, men for afsenderen ubekvem information om agens

Passiven er altså ikke et våben i sproget som journalisten bruger til at skjule informationer fra seerne og lytterne. Den kan i visse tilfælde misbruges, men da er det ikke verbalets skyld – det er derimod journalistens bagvedliggende etik og saglighed der i så fald er problemet.

Samtidig er det afgørende at Løj og Wille dokumenterer at der i hvert fald frem til 1985 ikke var empiriske undersøgelser der fuldstændigt kunne dokumentere at passiv er sværere at forstå end aktiv. Klassikeren "On the Comprehension of Active and Passive Sentences" af Olson og Filby (1972) viser tværtimod at sætningens funktionelle tema er den afgørende faktor:

When the event was coded in terms of the actor, active sentences were more easily verified. When the event was coded in terms of the receiver of the action, passive sentences were more easily verified. (Olson og Filby 1972)

Af samme grund indgår passiven *ikke* i mine kompleksitetsmålinger.

5.3 Sætningsellipser

Det er ikke altid at sprogbrugeren former fulde sætninger med subjekt og finit verbal. Forskellige sproglige betingelser kan medføre at afsenderen udelader det ene

eller begge led. I formel grammatik er der tradition for at lade kategorien sætningsellipse dække disse ufuldstændige sætninger. Jeg vil her lade kategorien have samme funktion, men samtidig opdele den i tre undertyper: taktisk ellipse, tekstlig ellipse og sætningsemne.

1) Taktisk – eller ordnet – sætningsellipse forekommer i grammatisk og semantisk ækvivalente sideordnede sætninger (Togeby 2003a, s. 236). Den har udeladt verbal og/eller subjekt med parallel repræsentant (angivet med fed) stående inden for den sideordnede helhed:

(5.48) **Han** spiser is og __ drikker kaffe

(5.49) Han **spiser** is, og hun __ chokolade

(5.50) **Han har** svømmet, __ __ cyklet og __ __ løbet sig vej til sejren

Man kan også argumentere for taktisk ellipse i modulerede og negerede nominaler samt adverbialer der står parentetisk uden for sætningskernen:

(5.51) **Han kendte** manden, (men) __ __ ikke pigen

(5.52) **Hun stoppede**, (men) dog __ __ kun et kort øjeblik

(5.53) **De sagde ja** til det ene forslag, (men) __ __ __ ikke til det andet

I mine analyser har jeg dog set bort fra den mulighed og analyseret eksemplertyperne som én helsætning.

Videre kan man diskutere om konstruktionen:

(5.54) Hun **er** ikke som de andre __

er elliptisk eller ej. At *som* kan styre oblik kasus (*Hun er ikke som dem*) peger dog på at konstruktionen muligvis har grammatikaliseret sig ud af en tidligere elliptisk status. Det vil her være min analytiske indstilling.

Spørgsmålet er nu om der ved taktisk sætningsellipse er tale om én meningshelhed eller to. På den ene side er den taktiske ellipse afhængig af den parallelle repræsentant og kan ikke fungere alene som hel- eller ledsætning i udtrykssyntaksen:

(5.55) *og drikker kaffe

(5.56) *og hun chokolade

(5.57) *cyklet og løbet sig vej til sejren

Det betyder inden for mit fremsatte funktionelle system at den ikke er en selvstændig udtrykshelhed. På den anden side er der i det første og tredje eksempel tale om to forskellige foregange, og i det andet eksempel om forskellige aktanter som subjekt.

Derfor kan man muligvis opfatte taktiske ellipser som meningshelheder. Det vil jeg dog ikke gøre i mine analyser.

Adskilt fra taktisk ellipse står den såkaldte finitte co-subordination (Herslund 2005, s. 89). Konstruktionen er kendetegnet ved at det sidste verbal fungerer som inkorporeret prædikat, mens det første har et semantisk minimeret indhold. Heraf følger den simultane side- og underordning:

(5.58) *Han sidder og spiller playstation*

(5.59) *Han går og venter*

Her er *spiller* og *venter* de indholdsmæssigt væsentligste dele, mens *sidder* og *går* tilnærmer sig en form for kopulafunktion. Der er således tale om et komplekst prædikat og ikke om sideordnet ellipse.

2) Den tekstlige ellipse indtræffer når et eller flere udeladt(e) led forinden har været repræsenteret i teksten (eller tale-sekvensen), men uden for den ytring hvori det udeladte led indgår:

(5.60) A: Jeg *har altså set filmen før*

B: Også jeg _____

Her kan man rekonstruere den fulde helsætningsform i B's ytring ud fra konstituenterne i A's foregående taletur.

3) Endelig danner sætningsemner en særskilt type af ellipser. De har ikke har nogen ledrepræsentation i den tekstlige diskurs, men har underforstået sætningskarakter ved at indeholde et subjekt, et prædikat eller prædikativt element, evt. plus subjekt. Typiske eksempler fra korpuset er overskrifter med udeladt finit verbal og/eller subjekt:

(5.61) *Gidsler fri (DR 7.00)*¹⁹

(5.62) *Danske lønninger i top (DR 7.30)*

(5.63) *PRESSET AF POLEN (DR 22.00)*

(5.64) *Indrømmer voldtægt og mord (DR 21.00)*

Sætningsemner bruges ofte i overskrifter, men som påpeget i afsnit 3.2 har de muligvis også andre steder vundet frem. Det mener Peder Skyum-Nielsen, hvis definition på sætningsemnet dog adskiller sig fra min:

¹⁹ For referencerne gælder det herefter at: DR = *TV Avisen* eller *Deadline*; TV 2 = *Nyhederne*; P1, P3 og P4 = *Radioavisen* eller *P3 Nyhederne* i mediedøgnet den 15. november 2006. Dato plus årstal refererer til *Pressens Radioavis* og *Radioavisen* i det diakrone korpus.

Et sætningsemne er – ligesom helsætningen – en sproglig enhed, der i skriften eller talemanuskriptet står placeret [enten helt for sig selv, fx som titel eller overskrift, eller:] mellem to store skilletegn, som oftest to punktummer. Men til forskel fra helsætningen **mangler** sætningsemnet enten subjektet eller det (overordnede) tidsbøjede verbum – eller begge disse helsætningsdannende led. (Skyum-Nielsen 2008a, s. 70)

Et sætningsemne former sig altså her som en periode der mangler subjekt og/eller finit verbal. Den definition har jeg ikke kunnet overføre til en analyse af talesproget, hvor tonegang, pause og generel prosodi sammen med syntaks afgør hvornår en udtrykshelhed starter og slutter. Tegnsætning er altså ikke et kriterium der kan bruges i afhandlingens analyser.

Samtidig kan man argumentere for at sætningsrodet på skrift muligvis skyldes fejlbrug af punktummets funktion. Tegnet bruges måske til tider lidt lemfældigt som udtryk for pause og til at give rum for. Eftertanke. Eller også hindrer punktumtvangen klarsynet hvis nu det indre lix-tal nærmer sig det røde felt. Begge tendenser ser man i hvert fald en del eksempler på i Skyum-Nielsens materiale (se Skyum-Nielsen 2008a, s. 77). Spørgsmålet er derfor om problemet skyldes misbrug af tegnsætning eller misbrug af ufuldstændige sætninger?

5.4 Sætningsækvivalenter

Tilbage står de helheder der hverken har underforståede eller udeladte sætningskonstituerende elementer, men trods det har informationel eller interaktionel funktion. Det gælder eksempelvis udråb (*av, hurra, æv*), responsmarkører (*ja, nej, mm, mhm*), hilsner (*hej, goddag*), fatiske og dialogiske markører (*ikke, vel, jamen, altså*) overskrifter (*Sejr!*) og underskrifter (*Steffen Kretz, Beirut*). Samlet vil jeg kalde denne gruppe for sætningsækvivalenter (jf. Becker-Christensen 2004, s. 116).

Det er dog ikke altid lige let at skelne nominale ækvivalenter og sætningsemner fra hinanden. Et illustrativt eksempel finder man i korpuset fra DR's sportsnyheder; her lyder en skreven overskrift:

(5.65) *Nyt landshold i Prag* (DR 8.00)

Udtrykshelheden kan i princippet både være en sætningsækvivalent nominalfrase og et sætningsemne med udeladt finit:

- a) [*Nyt landshold i Prag*]_{nominalfrase} = 'nyt tjekkisk landshold'
 b) [*Nyt landshold*]_{subjekt} [*i Prag*]_{lokativ} = 'nyt [dansk] landshold er i Prag'

Det svarer til flertydigheden mellem:

- a) [*Udenrigsministeren i Irak*]_{nominalfrase} = 'den irakiske udenrigsminister'
 b) [*Udenrigsministeren*]_{subjekt} [*i Irak*]_{lokativ} = 'den [danske] udenrigsminister er i Irak'

Interjektioner volder ikke sådanne problemer, og de er samtidig kendetegnet ved at kunne udfylde mange forskellige funktioner.

Det lille ord *ja* fungerer eksempelvis som en prototypisk responsmarkør når det udtrykker sandhedsværdien af et spørgsmål som: "Det udsagn du netop har præsenteret for mig, er korrekt":

- (5.66) A: *Har du skrevet artiklen?*
B: *Ja*

Men *ja* kan også tilkendegive involvering i konversationen med betydningen: "Jeg lytter til det du siger".

- (5.67) A: *Jeg havde så skrevet artiklen*
B: *Ja*
A: *Og så pludselig*
B: *Ja*
A: *siger redaktøren at jeg skal skrive den helt om*

Samme funktion kan *mhm* og *mm* udfylde (Jefferson 1983 og Mazeland 1990). Funktionen af *ja* kan dog skifte hvis det placeres på tværs af naturlige fraseringspauser og med særlige prosodiske mønstre – eksempelvis hvis der er tale om en interviewform hvor journalisten forsøger at overtage taleturen fordi han/hun ønsker at styre interviewet i en given retning eller skal overholde tidsrammer. I den situation kan *ja*, *mm* og *mhm* have funktionen: "Jeg ønsker at du skal færdiggøre din sætning så taleturen skifter til mig"; altså en anden markørtype end den der blev præsenteret ovenfor.

Her har jeg markeret afbrydermarkøren med fed i et dialogisk uddrag fra TV Avisen 18.30 (uddraget er transskriberet efter normen for *Projekt Bysociolingvistik* – dog kun med markering af pauser):

Vibeke Hartkorn: du har holdt over halvtreds møder med christianitterne (.) hvorfor holde et nyt
David Trads:

Vibeke Hartkorn: møde når man må formode at de kender alle detaljer (.)
David Trads: *måske er vi jo meget tæt på*

Vibeke Hartkorn: mm **mhm** [det]
David Trads: *snorene hvis det vi får her er et åbent og konstruktivt tilbagespil [selv]om*

Vibeke Hartkorn:
David Trads: *formen jo ikke lige indikerer det åbne og konstruktive (.) men måske er vi tæt på*

Vibeke Hartkorn: det her det er en lov som er vedtaget i 2004...
David Trads: *snorene (.)*

5.5 Diskursmarkører

Som påpeget ovenfor kan ordet *ja* fungere selvstændigt som sætningsækvivalent, men det kan også tilslutte sig en anden sætning (eller et kompleks af sætninger) – ofte markeret ved tryktab:

(5.68) *Ja, her bor jeg altså*

Foran helsætningen kan en række andre interjektioner også føje sig til, heriblandt de dialogiske ækvivalenter *jamen* og *altså* der begge optræder med relativ høj frekvens i nyhedskorpussets dialogiske teksttyper:

(5.69) *Jamen altså, aktionærerne, de har lige fået en sort bundlinje, øh, efter fem års røde tal*
(P1 8.00)

Men det er ikke kun interjektioner der placerer sig her. Samme sted finder man også konjunktionen *fordi* når den foregriber en begrundelse eller uddybning i stedet for at indlede en adverbial ledsætning med satellitfunktion (jf. Jensen 2006, s. 87):

(5.70) *Det er en fantastisk chance for en skuespiller, for både en britisk og en dansk skuespiller, fordi vi må jo altid huske at i Bond-film er noget af styrken selvfølgelig alt det der med action og de hopper gennem ild og vand og alle de der tricks man kan lave *med* øh med moderne metoder ... (TV 2 9.00)*

Sætningsadverbialer kan udfylde samme funktion foran en helsætning eller et kompleks af sætninger (herefter kaldet tekst):

(5.71) *Jeg må sige min tålmodighed er simpelthen sluppet op med det erhverv som simpelthen ikke kan finde ud af at transportere dyrene ordentligt, øh derfor hvis der blev indført en, øh, klippekortsordning, øh, hvor man kan blive *kra* frakendt retten til både at drive transporterhverv og virke som chauffør²⁰ (P4 10.00)*

I kølvandet på sætninger finder man også sætningsadverbialer:

(5.72) *Det bliver en god opgave, formentlig*

Og negationen *ikke* foretrækker samme plads i funktion af respons- og bekræftelsesmarkør der kan vende en sætnings konstaterende værdi til en spørgende:

(5.73) *Vi skal ud og løbe senere i dag, ikke?*

²⁰ Her slutter ytringen i udsendelsen.

Denne funktion fungerer som en slags efterhængt spørgsmål:

(5.74) *Vi skal ud at løbe senere i dag, **skal vi ikke?***

Men i tryksvag form kan *ikke* også have funktionen at vedligeholde den dialogiske kontakt:

(5.75) *Jeg har rejst i Japan før, **ikke**, og nu vil jeg simpelthen bare så gerne tilbage igen*

Efter sætningen placerer forstærkermarkører sig også:

(5.76) *Vi skal ud at løbe senere i dag, **skal vi***

og sætninger, der udtrykker forbehold:

(5.77) *Det bliver en god opgave, **antager jeg***

Det kendetegner konstruktionstypen at to deklorative ytringer står i et tæt knyttet forhold til hinanden. En særlig egenskab udspringer heraf: Den efterstillede sætning kan stå parentetisk (Urmson 1952):

(5.78) *Det bliver, **antager jeg**, en god opgave*

Noget tilsvarende gælder for anførende sætninger:

(5.79) ***Hun sagde:** "Han har altid elsket at cykle"*

(5.80) *"Han har altid", **sagde hun**, "elsket at cykle"*

(5.81) *"Han har altid elsket at cykle", **sagde hun***

Traditionel og formel grammatik betragter normalt sådanne citater som objekt for det valente anførende prædikat *sige*. Anførende verber tilskrives dermed di- (eller trivalent) status i en rektionskæde af typen: *x anførte y*, hvor *x* er anfører, og *y* er citat.

Den analyse har Lars Heltoft argumenteret imod (1990). Han har påvist at anførende verber ikke er transitive, og at citatet derfor ikke står som underordnet led i udtrykssyntaksen.²¹ Det underbygger han blandt andet ved at citatet kan bestå af en tekst med mange helsætninger:

²¹ Skeler man til andre funktionelle forklaringer, kan man hos Halliday (2004, s. 383) finde en argumentation der er delvis forenelig med Heltofts tanker. Han skelner mellem nedrangerede indlejrede sætninger og sætningskomplekser. Den sidste gruppe er kendetegnet ved en såkaldt univariat struktur hvor ingen af de involverede elementer er led i hinanden. Det gælder direkte tale hvor det anførte citat projiceres fra den anførende sætning, og to forskellige realitetslag flettes sammen.

(5.82) *Vi kiggede på stjerner i går, og det var simpelthen så flot, fortalte han*

Her har det anførende verbum semantisk rækkevidde og minder dermed mere om et adverbial end et valensbærende prædikat:

Vi kiggede på stjerner i går, og det var simpelthen så flot fortalte han

En lignende observation finder man i *Svenska Akademiens Grammatik*, dog kun for visse typer citatkonstruktioner:

Konstruktionen anförande sats med anförd mening överensstämmer inte i alla avseenden med annan underordning. Olikheterne är mest påfallande när den anförda meningen är en referatmening och när den anförande satsen är semantisk lättviktig. I dessa fall fungerar den anförande satsen då semantiskt ungefär som et sattsadverbial. Också placeringsmässigt erinrar den anförande satsen om ett sådant. (Teleman mfl. 1999, s. 857)

Det mest valide argument for at citatet skulle fungere som objekt, må da henføres til det anførende verbums valenstema. Men også det argument må man se bort fra, påpeger Heltoft, da det anførende verbal kan være monovalent:

(5.83) *Citater er ikke objekter, **protesterede** forskeren og **fortsatte**: da anførende verber som "protestere" og "fortsætte" slet ikke kan tage ledsætninger som objekt*

Mindst ét modargument ligger dog nært for. De anførende monovalente verber optræder nemlig typisk i særlige stilistiske sammenhænge hvor variation er afgørende. Skønlitteraturen er af samme grund rig på monovalente anførende verber efter den såkaldte Lieske stil (Albeck 1963, s. 55). Under sprogligt variationspres er det langt fra utænkeligt at afsenderen kopierer valenstemaet for det prototypiske anførende verbal og overfører det på et i andre sammenhænge monovalent verbal. Samtidig findes der flere eksempler på at monovalente verber går over i transitiv funktion (jf. Sørensen 1995, s. 150).

Det anførende prædikat kan dermed have et særligt valenstema hvor citatet som valensled kan bestå ikke blot af enkelte sætninger, men af hele sætningsrækker. Det tema kan så kopieres af forskellige valensimiterende verber.

Der findes dog andre eksempeltyper som understøtter Heltofts kritik, og som peger på at der ikke er tale om et valensforhold mellem det anførte citat og det anførende verbum. Her er et lidt længere, men særligt illustrativt fra korpuset:

- (5.84) Nyhedsvært: *Formanden for de danske slagtekalveproducenter, Ove Eriksen, er også glad for det.*
- Ove Eriksen: *Vi har en rigtig god gang i kalvekødsproduktion og i afsætning af kalvekød herhjemme. Så det er jo det der gør det.*
- Reporter: *Hvorfor tror du der er blevet så stor efterspørgsel på kalvekød?*
- Ove Eriksen: *Det er nok fordi at, øh, der er blevet, øh, tænkt lidt i markedsføringen, også at forbrugerne har taget rigtig godt imod det danske kalvekød efterhånden.*
- Reporter: *Hvilken rolle tror du det har spillet ind at man har fokuseret så massivt på selve transporterne af kalvene til Holland?*
- Ove Eriksen: *Jamen, det spiller selvfølgelig også ind.*
- Nyhedsvært: **Sagde Ove Eriksen til Kirsten Rosing.** (P1 7.00)

I eksemplet er der ikke tale om at én og samme person anfører og gengiver et citat. Tværtom anfører nyhedsværten i nedlægget som en slags afrundende regibemærkning at to personer lige har talt sammen. Anførende sætninger kan altså ikke blot anføre gengivende citater, men også reeltale.

Såfremt *sagde* skulle være valent i denne anførende funktion, må objektet enten være lineært forskudt eller kun omfatte den sidste kommentar. I første tilfælde kommer Kirsten Rosings spørgsmål i så fald til at være syntaktisk skjulte. De er nemlig ikke en del af det logiske objekt, der kun dækker Ove Eriksens replikker. For at anskueliggøre paradokset lidt mere har jeg herunder ændret ledrækkefølgen (og tilskåret citaterne for overskuelighedens skyld):

- (5.85) Nyhedsvært: **Ove Eriksen sagde:**
- Ove Eriksen: *Vi har god gang i produktionen.*
- Kirsten Rosing: *Hvilken rolle tror du det har spillet at man har fokuseret på selve transporterne?*
- Ove Eriksen: *Jamen, det spiller selvfølgelig også ind.*
- Nyhedsvært: **til Kirsten Rosing.**

Kirsten Rosings replik kiler sig altså tilsyneladende ind og skaber et diskontinuert objekt – et fænomen formel grammatik ikke umiddelbart er udstyret til at forklare.

Dog kan man muligvis formelt argumentere for at kun den sidste replik i citatet er reelt objekt for anførelsen, mens resten af replikkerne fungerer som taktiske ellipser med udeladt finit og subjekt. Ellipserne er i så fald udløst af en overdreven redundans hvis afsenderen skulle anføre hver eneste replik:

- (5.86) Nyhedsvært: **Ove Eriksen sagde:**
- Ove Eriksen: *Vi har god gang i produktionen.*
- Nyhedsvært: **Derefter spurgte Kirsten Rosing:**
- Kirsten Rosing: *Hvilken rolle tror du det har spillet at man har fokuseret på selve transporterne?*

Nyhedsvært: *Hvortil Ove Henriksen svarede:*
Ove Eriksen: *Jamen, det spiller selvfølgelig også ind.*

Endelig kan man med baggrund i Jörgensen og Svensson (1977, s. 28) opstille en tredje formel analysestrategi. Efter dén fungerer et nedlæg til realtale som et sætningsemne der mangler anaforisk det som objekt.²²

Dog kan ingen af de formelle bud forklare hvorfor de anførende sætninger kan tage objekter bestående af rækker af udtrykshelheder. Ej heller kan de, som det allerede er påpeget, forklare hvorfor den anførende sætning på mange måder opfører sig ligesom adverbialer med skopus:

- (5.87) *Cykelholdet lukker ifølge Reuters Bureau*
(5.88) *Cykelholdet lukker, skriver Reuters Bureau*

Her angiver både adverbial og anførende sætning hvem der har ansvaret for citatets indhold og dets sandhedsværdi. Og netop dette at ansvaret for replikken tillægges en anden end journalisten, er den anførende sætnings vigtigste kommunikative funktion i mediesproget. Når en journalist anfører en kilde til et citat, viser han/hun at ansvaret for det netop sagte, eller det der nu skal siges, skal tillægges en anden end ham/hende selv.

Det kan journalisten også gøre i en normal objektkonstruktion ved hjælp af dækket direkte tale. Heri kan citatet formes som en nominal ledsætning med sætningsadverbialer og fremsættende ledstilling fra det bagvedliggende citat, men samtidig med ændrede pronominer og tider. I modsætning hertil har den indirekte tale ingen imitation af fremsættende ordstilling, sætningsadverbialer, tid eller personangivelser (jf. Togeby 2003a, s. 100).

Man får dermed to typer objektsætninger med enten neutral eller deklarativ ledstilling som angivelse af indirekte og dækket direkte tale:

- (5.89) *Bertel Haarder siger at de ikke får noget ud af det* (indirekte tale)
(5.90) *Bertel Haarder siger at de får ikke noget ud af det* (dækket direkte tale)

I talesprogets syntaks kan konjunktionalet dog udelades:

- (5.89') *Bertel Haarder siger de ikke får noget ud af det*
(5.90') *Bertel Haarder siger de får ikke noget ud af*

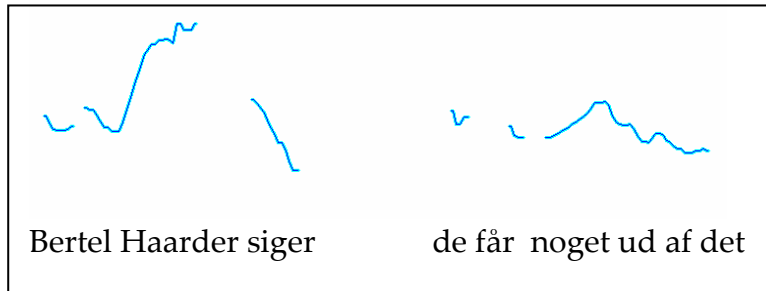
Fjerner man nu negationen, er der ikke længere nogen indikator for typen af tale.

- (5.91) *Bertel Haarder siger de får noget ud af det*

²² I mine formelle analyser anvender jeg netop denne forklaring, se videre i afsnit 6.

Derfor må afsenderen i talesproget markere prosodisk hvad der er hvad. Det har jeg her illustreret ved hjælp af lydprogrammet *Praat* hvori jeg har optaget og analyseret min egen oplæsning af sætningen:

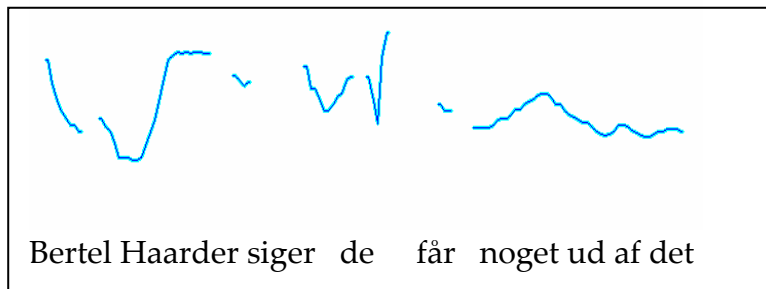
(5.91') Bertel Haarder siger: "De får noget ud af det"

Figur 5.1 Den direkte tales tonegang og pausering

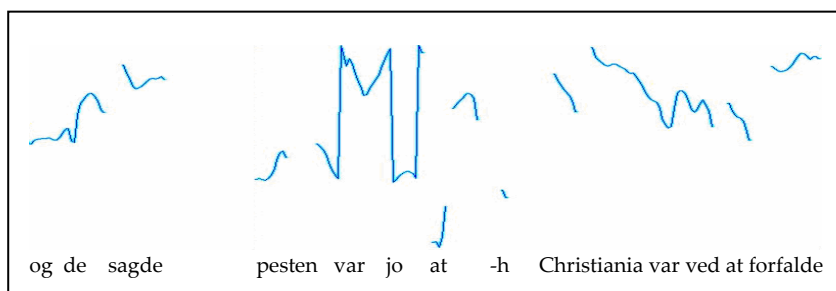
I eksemplet indfører jeg en pause efter anførelsen og påbegynder citatet som var det en ny ytring. Til sammenligning tager eksemplet på indirekte tale sig således ud:

(5.91'') Bertel Haarder siger de får noget ud af det

Figur 5.2 Den indirekte tales tonegang og pausering

Korpusset viser mange autentiske eksempler på denne anførelsens prosodi, her et fra TV Avisen klokken 8:

Figur 5.3 Den direkte tales tonegang og pausering

Ved efterstillet anførelse kan man ikke på samme måde markere prosodisk om der er tale om anførelse eller valensbinding. Men spørgsmålet er om det overhovedet er muligt at have foranstillet ledsætning der udtrykker tale, tanke med videre. Det virker i hvert fald svært at indsætte et konjunkional som ledsætningsmarkør:

(5.92) ?*At han ikke var sur, sagde han*

(5.93) ?*At han var ikke sur, sagde han*

Vender man sig i stedet mod Heltofts analyse, får man et andet og mere præcist billede af den anførende sætnings funktion. Ifølge Heltoft følger den anførende sætning sig til og angiver hvem der har ansvaret for citatet. Denne pragmatiske funktion mener Heltoft er en form for tekstlig diskursmarkering:

Modellen må derfor opfattes som en tekstmodel hvor diskursmarkørerne kan have tekst (en kæde af ytringer) som skopus. Præcis hvor lang rækkevidden er i det enkelte eksempel, er næppe et grammatisk problem, men et tolkningsproblem. Rammerne for tolkningen sættes af muligheden for konsistens mellem de enkelte ytringer. (Heltoft 1990, s. 39)

I stedet for et sætningskema opsætter Heltoft et diskursskema der består af et tekstfelt og to eksterne positioner for diskursmarkører²³:

D1	Tekst	D2
----	-------	----

Skema 5.7 Lars Heltofts diskursskema

Modellen gælder da både for anførende sætninger, interjektioner, adverbier og konjunktioner der fungerer som interjektionaler og dermed i pragmatisk forstand som diskursmarkører:

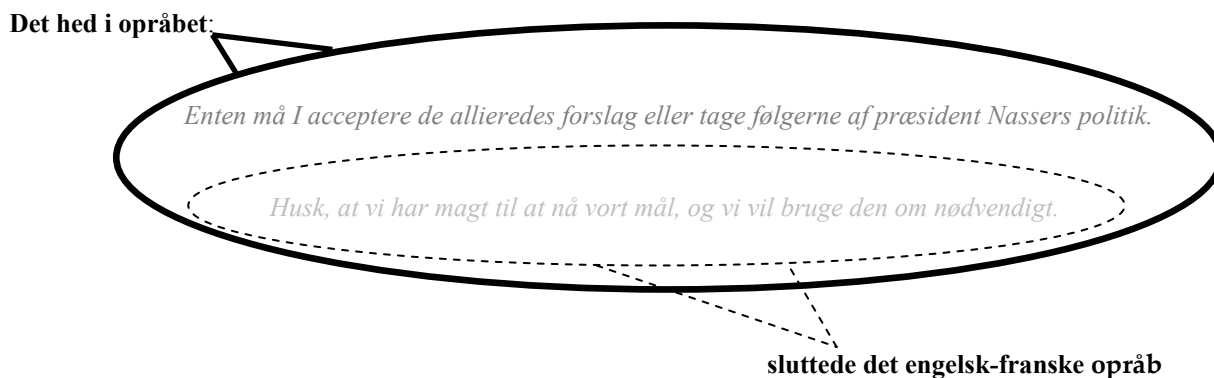
D1	Tekst	D2
<i>Hun sagde</i>	<i>jeg har lige løbet 20 km. Det var hårdt</i>	-
<i>Pyha</i>	<i>jeg har lige løbet 20 km. Det var hårdt</i>	-
<i>Altså</i>	<i>jeg har lige løbet 20 km. Det var hårdt</i>	-
-	<i>Jeg har lige løbet 20 km. Det var hårdt</i>	<i>sagde hun</i>

Skema 5.8 Markører på D1 og D2 i diskursskemaet

Modellen kan indfange og beskrive hvordan foranstillet og efterstillet anførelse kan række over forskellige dele af ét og samme citat – et fænomen traditionens analyse har svært ved at forklare tilfredsstillende:

(5.94) *Det hed i opråbet: Enten må I acceptere de allieredes forslag eller tage følgerne af præsident Nassers politik. Husk, at vi har magt til at nå vort mål, og vi vil bruge den om nødvendigt, sluttede det engelsk-franske opråb. (Pressens Radioavis, 11.4.1956)*

²³ Heltoft regner også med parentetiske diskurspositioner.

Figur 5.4 Foranstillet og slutstillet anførende sætning

Diskursmarkørerne markerer at her starter eller slutter noget som en anden person har sagt, og samtidig er verbets betydning med til at angive skopussets rækkevidde. En citeret sætning er da ifølge Heltoft:

[...] ikke et syntaktisk led i en anden sætning, den er en komplet sætning i sig selv. Men på funktionelt semantisk niveau er den ofte proposition i en sproghandling hvor den illokutionære værdi angives i den anførende sætning. Den anførende sætning er så igen syntaktisk og topologisk et interjektional på D1 eller D2. Den anførende sætning er således funktionelt semantisk den overordnede, nemlig bæreren af illokutionær værdi, men den er ikke syntaktisk overordnet. (1990, s. 40)

Det betyder at citat + anførende sætning udgør et kompleks der fungerer som én meningshelhed. Her har vi altså et tilfælde hvor en eller flere udtrykshelheder i et citat fungerer som underordnede propositioner uden illokutionær kraft. Det vil sige at en *helsætning* godt kan være underordnet, nemlig i indholdssyntaksen. På den måde kan man anskue forskellen på direkte, dækket direkte og indirekte tale som en variation i udtrykssyntaks og indholdssyntaks og illustrere den topologisk:

(5.95) *Reporteren sagde at han ikke vandt*

K	S	NEG	V	O	P	BA
at	han	ikke	vandt	-	-	-

Skema 5.9 Non-deklarativ ledstilling i indirekte tale

(5.96) *Reporteren sagde at han vandt ikke*

K	F	Vf	S	NEG	Vi	O	P	BA
at	han	vandt	-	ikke	-	-	-	-

Skema 5.10 Deklarativ ledstilling i dækket direkte tale

(5.97) *Reporteren sagde: "Han vandt ikke"*

D1	Tekst	D2
Reporteren sagde	Han vandt ikke	-

Skema 5.11 Anførende sætning og citat

I det sidste eksempel kan man muligvis argumentere for at den anførende sætning også har sit eget deklarative skema:

F	Vf	S	NEG	Vi	O	P	BA
Reporteren	sagde	-	-	-	-	-	-

Skema 5.12 Deklarativ ledstilling i foranstillet anførende sætning

Formalister²⁴ stejler nok over den manglende udfyldning af O. Samtidig kan man undre sig over at efterstillet anførende sætning kan have tomt fundamentfelt:

F	Vf	S	NEG	Vi	O	P	BA
-	sagde	reporteren	-	-	-	-	-

Skema 5.13 Deklarativ ledstilling i efterstillet anførende sætning

Normalt er tomt fundamentfelt udtryk for non-realis i dansk, men det er næppe det der er på færde her. Så hvad sker der? Mit bedste bud er at de anførende sætninger fungerer på et diskursniveau og derfor slet ikke har fundamentfelt. De har derimod det påpegede tekstfelt som de slutter sig til enten foran eller bagved. Dermed er der ingen ulogiske konsekvenser af et "tomt fundament", for fundamentet er der slet ikke.

Den topologiske forskel afspejler samtidig et vigtigt moment ved diskursmarkørernes funktion som jeg her vil uddybe nærmere. Jeg mener nemlig at man kan opstille to forskellige typer af skopusfunktioner i sproget. Den første type gælder de operatører der har grænseskopus – det vil sige at de har et maksimalt semantisk virkeområde inden for start- og slutpunktet af den udtrykshelhed de indgår i som led:

- (5.98) *Jeg vandt ikke løbet*
 - Indholdssyntaks: (NEG: [jeg vandt løbet])
- (5.99) *Jeg vandt ikke løbet i går*
 - Indholdssyntaks: (TID:(NEG:[jeg vandt løbet]))
- (5.100) *Jeg vandt ikke løbet i går fordi jeg har trænet for lidt*
 - Indholdssyntaks: (ÅRSAG:(TID:(NEG:[jeg vandt løbet])))

Den anden type har uspecifik skopus og markerer derfor blot startrammen for et semantisk virkeområde der kan strække sig over alt fra en del af en udtrykshelhed til kæder af udtrykshelheder:

²⁴ Naturligvis kan funktionalister også mene at *sige* er transitiv i anførende funktion. Jeg bruger kun skellet for at markere en forskel i fokus på udtryk og indhold i analysen.

- (5.101) *Han sagde: "Jeg vandt ikke løbet i går fordi jeg har trænet for lidt"*
- Indholdssyntaks: VEDERHÆFTIGHED:(ÅRSAG:(TID:(NEG:[jeg vandt løbet])))

Der er ingen parenteser der afgrænser skopusfunktionen fordi den i princippet kunne fortsætte i det uendelige. Afsenderen bliver derfor nødt til at markere ved hjælp af tekstlig konsistens hvornår virkeområdet slutter; grammatikken gør det ikke for ham.

Min teoretiske forståelse af anførende sætninger har haft stor indflydelse på afhandlingens metode og analyse. Fra start af ønskede jeg at inddele korpuset i meningshelheder på samme måde som *Eterspråk*-projektet, men teorien om skopusmarkører gør en sådan analyse kompliceret fordi den fører til det Heltoft kalder for "et tolkningsproblem", nemlig at man for hver diskursmarkør skal vurdere hvor skopusområdet i teksten starter og slutter. Det lader sig for det meste problemfrit gøre med citater fordi de typisk er leksikalsk eller prosodisk markerede; men det kan være problematisk at vurdere tekstsammenhænge efter interjektioner, konjunktioner og adverbier når de fungerer som diskursmarkører. Følgende konstruerede tekst belyser problemet.

- (5.102) *Og så blev jeg sur for **altså** han havde sagt, at han ville vinde. Men det gjorde han jo ikke. Han blev kun nummer to. Og så skal han altså lade være med at sige sådan, synes jeg. Det har jeg så ofte oplevet ...*

Hvor stopper det semantiske domæne her? Og er det overhovedet muligt at analysere eller tolke hvor afsenderen stopper sin begrundelse for at han/hun blev sur? Problemet skyldes at diskursmarkører i modsætning til sætningsadverbialer, mådesadverbialer og frie adverbialer som påpeget har uspecifik skopus. De sætter en slags tekstligt ankerpunkt der markerer at på dette sted i ytringsrækken starter eller slutter for eksempel en begrundelse, en affirmation eller et citat. Der er altså med andre ord ikke nogen grammatisk rækkevidde indbygget i markøren – i stedet er verbets betydning og den tekstlige sammenhæng afgørende.

Det har derfor været mere oplagt for mig at opdele korpuset i *udtrykshelheder*. Men også denne variant har voldt mig problemer fordi den har været svær at koordinere med de anbefalinger man finder i den anvendte sprogforskning. De bygger ikke på den funktionelle analyse, men derimod på den formelle.

I sidste ende har det medført at jeg har valgt en kombineret formel og funktionel analysemodel som jeg vil præsentere senere i mit metodeafsnit. Man kan kritisere mig for at være vægelsindet på dette punkt, men jeg har valgt at være teoretisk neutral for ikke at risikere at sætte for meget fokus på teorien bag de anførende sætninger. At diskutere citatkonstruktionens syntaks kan afgjort være givende i sig selv, men langt mere perspektivrigt er det at diskutere analysens resultater. En sådan diskussion kræver nødvendigvis at læseren godtager de analytiske forudsætninger

for citatkonstruktioner. Med den valgte løsning kan både formalister og funktiona-
lister læse med i stedet for at stoppe på denne side i protest over analysens forudsæt-
ninger.

5.6 Forholdsarter

At analysere anførende sætninger er altså ikke nogen simpel sag. Og problemerne
peger på at de grammatiske forholdsarter har både en udtryks- og en indholdsside.
Den tanke er udgangspunktet for kapitlet her.

Når det drejer sig om forholdsarter medtager de fleste grammatikker side- og
underordning, men man finder også samordning, eller katatakse, efter traditionen fra
Hammerich og Diderichsen (1966), først og fremmest videreført hos Hansen og
Heltoft (2003).

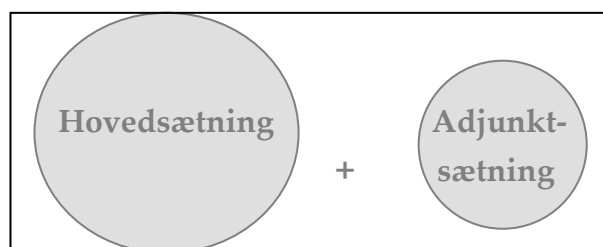
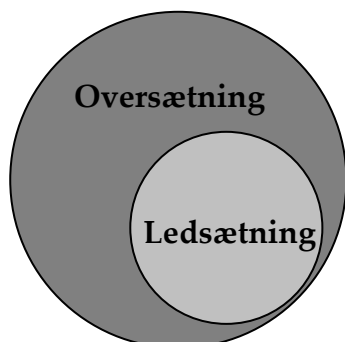
Det er afgørende at ordning gælder forholdet mellem to elementer. Et element
kan således aldrig være ordnet uden at stå i et forhold til et andet element. Der er
god grund til at eksplicitere denne måske indlysende omstændighed da sætninger
ofte bliver kaldt underordnede uden specificering af *hvad* de egentlig er underordnet.

Den definatoriske forskel mellem ledsætning og ledsætning er, at førstnævnte ikke er et led i en anden
sætning, mens sidstnævnte er det. En ledsætning kan derfor også kaldes en underordnet sætning.
(Christensen og Christensen 2005, s. 221)

Ræsonnementet er her, som så mange andre steder, at en ledsætning er underordnet
fordi den er led i en anden sætning. Men det står dermed uklart *hvilket element*
ledsætningen er underordnet, og det kan skabe teoretiske og praktiske problemer.
Det gælder i særlig grad for underordnede sætninger der hverken er valensbundne
eller kataforisk udløste. Hvorvidt disse sætninger har ledfunktion eller ej, er nemlig
omdiskuteret.

I den systemiske variant af funktionel lingvistik indtager man eksempelvis posi-
tionen at kun komplementsætninger og restriktive ledsætninger er led. Kombinati-
onen af sætningskerne + fri sætningsadjunkt betragter systemfunktionalisterne deri-
mod som et sætningskompleks hvori det adjunktive element er underordnet fordi
det ikke kan stå alene (jf. Holsting 2007, s. 112):

Traditionel analyse (sætning): Systemisk analyse (sætningskompleks):

Årsagen til at SFL ikke betragter adjunksætningen som led, skyldes primært semantisk-funktionelle overvejelser, men kan muligvis også henføres til en manglende skelnen mellem indholds- og udtrykssyntaks. Den tanke uddyber jeg videre nedenfor.

Men først tilbage til begrebet underordning eller hypotakse, der gælder når et element er afhængigt af et andet, men ikke omvendt. Da er der tale om ensidig afhængighed (dependens). Det gælder forholdet mellem prædikat og komplement, forholdet mellem kerne og adled og forholdet mellem kerne og adjunkt. Eksempelvis kan et prædikat danne en prædikation uden komplement, men et komplement kan ikke danne en prædikation uden prædikat. På samme måde kan en kerne fungere selvstændigt, mens et adled eller en fri adjunkt forudsætter kernen. Det kan man udtrykke logisk (jævnfør også Hansen og Heltoft 2003, s. 11):

Forholdsfunktion

$$f(a + b) = Z$$

$$f(a) = Z$$

$$f(b) \neq Z$$

Underordning angiver på den måde et forhold mellem en selvstændig kerne (a) og et afhængigt element (b) der til sammen har en tredje funktion (Z), og hvor denne tredje funktion ikke kan udtrykkes af det afhængige element alene.

Da ledsætninger kan fungere både som komplement, adled og fri adjunkt, kan de være underordnede som led:

(5.102) Udtrykssyntaks: (*fortælle (at hun fik jobbet)*)

(5.104) Udtrykssyntaks: (*en mand (der solgte perlekæder)*)

(5.105) Udtrykssyntaks: (*Han elsker Mathilde (fordi hun gør hans liv til et eventyr)*)

På indholdssiden af tegnet er ordningsforholdene dog anderledes konstitueret. Ved fri adjunkt er det propositionen i ledsætningsstammen der er modificeret af ledsætningen som operator:

(5.106) Indholdssyntaks: (*(Han elsker Mathilde) fordi hun gør hans liv til et eventyr*)

To elementer kan også være gensidigt afhængige af hinanden (interdependente) og tilsammen danne samordning. Det prototypiske eksempel er neksusdannelsen mellem subjekt og finit verbal, men også forholdet mellem præposition og styrelse er samordnet i de frie adverbialer:

Forholdsfunktion

$f(a + b) = Z$

$f(a) \neq Z$

$f(b) \neq Z$

Der er samtidig tradition for i dansk grammatik også at opfatte helsætninger indledt af *for* og *så* som samordnede. Eller man bruger i hvert fald samme betegnelse.

For-sætningen har altid deklarativ ledstilling og står altid efterstillet den sætning den er ordnet til. Derved adskiller den sig fra *fordi*-sætningen, der både kan have neutral og deklarativ ledstilling. I udtrykssyntaksen er *for*-sætningen en helsætning: Den står ikke som led i en anden sætning, og derfor er den ikke underordnet. Betydningsmæssigt har *for*- og *fordi*-sætninger dog parallelle funktioner som operatører der modificerer sætningens enkelte lag (jf. Anne Jensen 2006). Det betyder at den foregående sætning er modificeret af *for*-sætningen i indholdssyntaksen:

(5.107) Udtrykssyntaks: (*Han elsker Mathilde*) *for* (*hun gør hans liv til et eventyr*)

(5.108) Indholdssyntaks: ((*Han elsker Mathilde*) *for* *hun gør hans liv til et eventyr*)

Der er altså tale om indholdssyntaktisk samordning. Operatoren modificerer en proposition som den samtidig er afhængig af er til stede (den kan ikke operere på noget der ikke er der).

På baggrund af denne tanke bliver det samtidig muligt at afrunde beskrivelsen af de anførende sætninger, for også de kan betragtes som semantisk samordnede:

(5.109) Udtrykssyntaks: (*Han sagde*) (*Jeg elsker Mathilde*)

(5.110) Indholdssyntaks: (*Jeg elsker Mathilde*) *sagde* *han*

Analysen peger på at det er nødvendigt at indføre et indholdsplan for begrebet underordning. Det gælder ikke mindst for forholdet mellem bestemmer og nominalkerne. I denne relation finder man nemlig underordning i udtrykssyntaksen og samordning i indholdssyntaksen (jf. Heltoft 1996 og Ravnholt 2007, s. 131-132). Forholdet skyldes at bestemmeren altid skal være til stede i et nominal der er referentielt forankret.²⁵ Kerneleddet derimod kan godt være udeladt ved ellipse eller pronominal reference. Til gengæld forudsætter artiklens bestemmerfunktion nominalets kategorifunktion og omvendt. De er altså samordnede på indholdssiden af syntaksen.

Muligvis kan man også oprette et fjerde og sidste ordningsforhold. Det gælder forholdet mellem ledsætningen og dens matrixsætning²⁶. Normalt bliver det auto-

²⁵ Nøgne nominaler henviser derimod enten til generiske størrelser eller fungerer som inkorporerede prædikater.

²⁶ Jeg bruger betegnelsen matrixsætning om det der andre steder kaldes for oversætning, det vil sige en sætning hvori der indgår en eller flere andre sætninger.

matisk opfattet som underordning, men allerede Diderichsen var inde på at forholdet mellem matrixsætning og ledsætning og forholdet mellem underordnet led og kerneled er af to forskellige arter:

Ofte bruger man Udtrykkene "underordnet" og "overordnet" om Forholdet mellem en Bisætning og den Sætning, den er Led af; i Sætningen *Da han kom, var hun væk* siges altsaa *Da han kom* at være underordnet Sætningen *var hun væk*. Dette er imidlertid misvisende, idet *var hun væk* ikke er nogen hel Sætning, men kun en Sætning ÷ et foranstillet Adverbial, og det vil derfor være hensigtsmæssigt at sige, at Bisætningen *Da han kom* er "indordnet" (som Adverbial) i Hovedsætningen *Da han kom, var hun væk*. (Diderichsen 1957, s. 143)

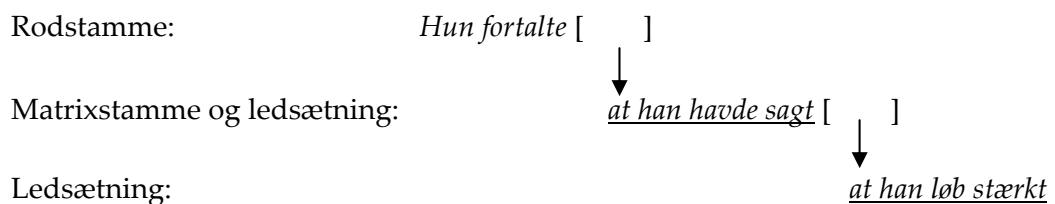
Diderichsen peger her på at der er forskel på ledsætningens forhold til den matrixsætning den selv er med til at konstituere, og ledsætningens forhold til et kerneelement i matrixsætningen.

En ledsætning kan altså på én og samme tid være både under- og indordnet, eller "indlejret", som foretrækker at kalde det her. Pointen er at den er underordnet en kerne i en helhed, og samtidig er den indlejret i en matrixsætning. Distinktionen mellem indlejring og underordning gør nu at man kan omtale en ledsætning som værende 1) underordnet et prædikat eller en kerne, 2) indlejret i en matrixsætning og 3) indlejret i en rodsætning²⁷:

(5.111) *Hun fortalte at han havde sagt at han løb stærkt*

At han løb stærkt er her underordnet *sagt* og indlejret dels i matrixsætningen *at han havde sagt at han løb stærkt*, dels i rodsætningen: *Hun fortalte at han havde sagt at han løb stærkt*. Den opfattelse er afgørende for min brug af metoden sætningsrøntgen senere.

Kigger man nærmere på ledsætningerne, ser man samtidig at propositionerne er komplette semantisk, mens matrixstammerne er ufuldstændige i udtrykssyntaksen:

I andre tilfælde er det omvendte på spil. Matrixstammen er komplet uden ledsætning, mens ledsætningens proposition er semantisk ukomplet:

²⁷ En rodsætning definerer jeg her som en matrixsætning der ikke er led i en anden sætning.

(5.112) *Michael, der elsker tegneserier, læste altid Batman*

Stamme: *Michael læste altid Batman*

Ledsætning: $\left[\begin{array}{c} \uparrow \\ | \end{array} \right] \text{ elsker tegneserier}$

Og endelig kan både ledsætning og matrixstamme være semantisk komplette i sig selv:

(5.113) *Hvis han vinder, jubler jeg*

Stamme: *Jeg jubler*

Ledsætning: *Han vinder*

I det tilfælde kan man altså tale om to semantisk komplette størrelser. På de følgende sider afdækker jeg mere detaljeret hvordan disse indholdsforskelle er udformet i ledsætningerne.

5.7 Ekspletiv, impletiv og neutral

De semantisk komplette og ukomplette sætninger har Erik Hansen undersøgt nærmere i artiklen "Kriterier for inddeling af ledsætninger" (2001c). Heri underkaster han Diderichsens semantisk-funktionelle inddeling af ledsætninger en nærmere undersøgelse (jf. Diderichsen 1957, s. 205). Diderichsens idé er frugtbar, men som Hansen påpeger, må man omdefinere hans begreber. De er for diffuse.

Hansen ruller derfor et nyt begrebssæt ud og introducerer det han kalder for (in)komplethed. Det kan gælde både for ledsætning og matrixstamme. Man kan ud fra denne tanke have komplette og inkomplette sætninger samt matrixstammer, og kunsten er nu at fastlægge hvilke kombinationer der samlet kan gøre sig gældende. Ifølge Hansen beløber det sig til tre: implikativ, eksplikativ og neutral ledsætning. De implikative definerer Hansen med følgende ord:

Den *implikative ledsætning* defineres ved at den semantisk set har en tom plads, som udfyldes med et led fra oversætningen. Ledsætningen i sig selv er altså semantisk inkomplet, men oversætningen er komplet også uden ledsætningen (Hansen 2001c, s. 309)

Her toner dog et første problem frem, brugen af ordet *oversætning*. Hansen skriver at oversætningen er komplet uden ledsætningen. Men uden ledsætning er der slet ikke tale om en oversætning; der er derimod tale om en sætningsrest eller sætningsstamme. Det påpeger Hansen selv i artiklen "Hovedløse helsætninger i dansk!" (2001a). Det er altså *resten* af oversætningen – eller matrixsætningen, som jeg foretrækker at kalde den – der er semantisk selvstændig når ledsætningen er implikativ.

Næste problem belyses bedst ved også at inddrage Hansens definition på eksplikativ ledsætning:

I *eksplikativkonstruktionen* er ledsætningen semantisk komplet, mens oversætningen er inkomplet og først kompletteres af ledsætningen. (Hansen 2001c, s. 310)

Det betyder at man kan opstille følgende system:

	Ledsætning	Matrixstamme
Implikativ	komplet	inkomplet
Eksplikativ	inkomplet	komplet

Skema 5.14 (In)komplet ledsætning og matrixstamme i implikative og eksplikative ledsætninger

Hertil holder definitionerne, men ikke længere. For i kølvandet på de første ræsonnementer skriver Hansen:

Ledsætninger som hverken er implikative eller eksplikative, betegnes som *neutrale ledsætninger*. (Hansen 2001c, s. 310)

Men sådanne ledsætninger kan slet ikke eksistere, så vidt jeg kan se. De skulle jo ifølge definitionen hverken være komplette eller inkomplette, men noget helt tredje.

Det fremgår ikke af definitionerne at det er den *inkomplette status* der er styrende for om ledsætningen er implikativ eller eksplikativ, og at det omvendt er den komplette status der styrer at ledsætningen er neutral.

Videre skriver Hansen:

For det tredje er der faktisk konstruktioner hvor en ledsætning på én gang har egenskaberne implikativ og eksplikativ, nemlig bestemmende relativsætning:

- 29. de **der vil med**, må melde sig nu
- 30. den grund **som ligger ned til fjorden**, er den dyreste
- 31. kaffen **han laver**, er for stærk til mig

Når de demonstrative pronominer og artiklen ikke er anaforiske, men kataforiske, altså fremadvisende – nemlig til ledsætningen – er oversætningen inkomplet uden ledsætningen, som altså er eksplikativ; men den er samtidig implikativ da den indgår i en fællesledskonstruktion. Ifølge definitionerne ovenfor på *eksplikativ* og *implikativ* er der intet modsigende eller paradoksalt i at visse sætninger skal karakteriseres på begge måder. (Hansen 2001c, s. 310-11 [min fed])

Holder den påstand? Så vidt jeg kan se, nej. Men læser man passagen nøjere igennem, ser man at Hansen indirekte reviderer definitionerne. Han skriver nu at en ledsætning er eksplikativ når oversætningen er inkomplet. Og at en ledsætning er

implikativ når den i sig selv er inkomplet.²⁸ Men det svarer ikke til definitionerne ovenfor. De klarlagde derimod som påpeget at der var tale om todelt (in)komplethed:

- 1) Komplet matrixstamme + inkomplet ledsætning = eksplikativ
- 2) Inkomplet matrixstamme + komplet ledsætning = implikativ

I stedet fremfører Hansen nu at der kun er tale om en enkelt form for (in)komplethed:

- 1) Inkomplet matrixstamme = eksplikativ
- 2) Inkomplet ledsætning = implikativ

Og det er en anden type definition, der i princippet skærer den komplette status fra som irrelevant for distinktionen implikativ/eksplikativ:

	Ledsætning	Matrixstamme
Eksplikativ	komplet	inkomplet
Implikativ	inkomplet	komplet

Skema 5.15 Inkomplet ledsætning og matrixstamme i eksplikative og implikative ledsætninger

Nu begynder tingene til gengæld at give mening da de neutrale ledsætninger, eller med Herslunds term: operatorsætninger (1999, s. 186), skærer systemet sådan at både ledsætning og matrixstamme er komplette:

	Ledsætning	Matrixstamme
Neutral	komplet	komplet

Skema 5.16 Komplet matrixstamme og ledsætning i neutrale ledsætninger

En fjerde mulighed opstår da, at ledsætning og matrixstamme begge er inkomplette. Denne type vil jeg, indtil videre, kalde for multiplikative ledsætninger.

	Ledsætning	Matrixstamme
Multiplikativ	inkomplet	inkomplet

Skema 5.17 Inkomplet matrixstamme og ledsætning i multiplikative ledsætninger

²⁸ Hansen er også uklar andre steder, for eksempel i denne passage: "Her har vi altså implikativsætninger i nominal funktion, dvs. sætninger som på én gang er eksplikative og implikative" (Hansen 2001c, s. 312). Heraf følger at nominale ledsætninger skulle være det samme som eksplikative ledsætninger. Pointen i artiklen er ellers at eksplikative sætninger kun prototypisk er nominale.

Den beskrivelse kan dog kun lade sig gøre ved at udelade kravet om semantisk kompletthed i ledsætningen. Det har Rita Terkelsen påpeget før mig:

Det er empirisk muligt for en ledsætning at være både implikativ (dvs. semantisk inkomplet, kompletteres af fællesleddet i oversætningen) og eksplikativ (dvs. at komplettere en inkomplet oversætning), men definitorisk umuligt, fordi ledsætningen så skulle være både semantisk komplet og inkomplet. Kravet om semantisk kompletthed i ledsætningen i eksplikativkonstruktionen skal altså fjernes fra definitionen. (Terkelsen 2000, s. 281-282).

Hansen skriver sig dog i princippet selv frem til løsningen i sin artikel:

En terminologi som svarer bedre til ovenstående analyse, ville være at betegne de to ledsætningsarter som hhv. *ekspletive* og *impletve*. Den *ekspletive*, dvs. udfyldende, ledsætning udfylder en plads i oversætningen og kompletterer den syntaktisk og semantisk. Den *impletve*, dvs. "indfyldende", ledsætning henter et led fra oversætningen ind og kompletterer sig på den måde semantisk. (Hansen 2001 s. 315).

Hvis man udvider ekspletiv-begrebet en smule, falder brikkerne nu på plads. De ekspletive ledsætninger *udfylder* nemlig ikke blot en plads i oversætningen, de *udfolder* også kataforiske elementer. Man kan dermed tale om fire funktioner for ledsætningen:

- 1) impletiv (indfylder)
- 2) ekspletiv (udfylder eller udfolder)
- 3) multipletiv (indfylder og udfylder eller udfolder)
- 4) operator

At en ledsætning *udfolder* et element, vil sige at den angiver et indhold som en kataforisk referent i oversætningen viser frem imod. Det betyder at adjektiviske ledsætninger kan fungere ekspletivt. Det ser man i appositionelle ledsætninger:

(5.114) *Påstanden at han ikke kunne vinde, holdt altså ikke*

Samtidig kan de fungere multipletivt i restriktive relativsætninger:

(5.115) *Det træ der står i lysningen, fælder vi aldrig*

Også sammenlignings- og gradsangivelser kan vise kataforisk frem, nemlig til en ekspletiv adverbial ledsætning:

(5.116) *De læste så længe at de blev trætte*

(5.117) *Han er bedre end I nogensinde kan blive*

Den udfoldende funktion i relativsætninger kan dog også være udløst af at ledsætningsreferencen er informationelt påkrævet (for en detaljeret uddybning, se Terkelsen 2000):

- (5.118) *Alt afhænger af en retssag **der bliver afgjort om en time*** (P3 12.00)
- (5.119) *Nu blander også paven sig i debatten om muslimske kvinder **som bærer slør*** (P1 7.00)
- (5.120) *Så er der måske bedre odds på vej til folk **der kan lide at gamble penge på sport*** (P3 12.00)
- (5.121) *Unge **der vil sniffe sig til en rus**, har dermed fundet en ny farlig dille* (P3 8.00)
- (5.122) *I Irak er samtlige gidsler **der blev kidnappet i Bagdad i går**, nu givet fri* (TV 2 7.00)

I alle tilfælde er matrixstammerne informationelt inkomplette fordi ledsætningerne er med til at fastsætte fællesleddets generiske eller referentielle indholdskategori. I disse tilfælde må man altså tale om en slags udtrykt semantisk katafor.

Inden jeg folder systemet endeligt ud, er det dog på sin plads at beskrive og diskutere en af Hansens vigtigste pointer i detaljer. Den vedrører henholdsvis det prototypiske og perifere forhold mellem udtryks- og indholdsfunktion for ledsætninger.

Normalt fungerer substantiviske ledsætninger ekspletivt:

- (5.123) *De påstod **at han ville vinde***

og adjektiviske impletivt:

- (5.124) *Peter, **der godt nok ikke er med i dag**, er virkelig en god højre back*

mens de adverbielle hverken fungerer impletivt eller ekspletivt, men derimod er neutrale for distinktionen og derfor fungerer som operator:

- (5.125) *Hvis han vinder, jubler jeg*

Men det er kun den prototypiske relation mellem indhold og udtryk. Hansen argumenterer nemlig også for at operatorsætninger kan fungere substantivisk:

- (5.126) *Det er din egen skyld hvis hun ikke vil med*
Jf. *Det er din egen skyld at hun ikke vil med*

Han påpeger dog samtidig, "at de neutrale ledsætninger bevarer visse træk af deres adverbielle karakter." (s. 312). De genoptages ved hjælp af *så* i forfæltet og kan ikke stå som subjekt:

- (5.127) *Hvis hun ikke vil med, så er det din egen skyld*
- (5.127') **Hvis hun ikke vil med, er det din egen skyld*

Det samme gælder, så vidt jeg kan se, for impletive ledsætninger, der fungerer substantivisk:

- (5.128) *Det hjælper når du puster på såret*
(5.128') *Når du puster på såret, så hjælper det*
(5.128'') **Når du puster på såret, hjælper det*

Afvigelserne fra de prototypiske funktioner ser man dog klarest i de relative ledsætninger hvor fællesleddet kan udlades i matrixsætningen:

- (5.129) *Han spiste **alt** hvad der blev serveret*
(5.130) *Hun så ham **dér** hvor de mødtes sidst*
(5.131) *Han havde ringet **straks** da han havde fået besked*

I de to første eksempler er ledsætningerne multipletive da de henholdsvis udfolder en katafor *i* og indfylder et fællesled *fra* matrixsætningen.

I det sidste eksempel kan man diskutere om adverbialet *straks* fungerer som fællesled i matrixsætningen eller som en del af et udvidet konjunkional i ledsætningen. Men antager man at det er et fællesled der er attraheret rytmisk-melodisk og semantisk til ledsætningen, så indfylder ledsætningen. I så fald er den impletiv og måske også ekspletiv.²⁹

Fjerner man fællesleddene, fungerer de to første eksempler stadig ekspletivt – dog indfylder de nu en plads i oversætningen i stedet for at udfolde en katafor:

- (5.129') *Han spiste hvad der blev serveret*
(5.130') *Hun så ham hvor de mødtes sidst*

Nu bliver det afgørende spørgsmål om ledsætningerne også her uden deres fællesled indfylder noget fra matrixsætningen, et slags underforstået eller elliptisk fællesled. På dette punkt er Hansen noget uklar. På den ene side argumenterer han for at sætninger med underforstået fællesled er impletive, og på den anden side har han i starten af artiklen defineret den impletive ledsætning "ved at den semantisk set har en tom plads, som udfyldes med et led fra oversætningen". Samtidig skriver han videre at "Den *impletitive*, dvs. "indfyldende", ledsætning henter et led fra oversætningen ind og kompletterer sig på den måde semantisk." Problemet er bare at der ikke er noget *led* i oversætningen der kan udfylde denne plads. Fællesleddet er jo netop udeladt her. Argumentationen bliver da svag fordi man tvinges til ulogiske beskrivelser som at ledsætningen indfylder et udeladt led fra matrixsætningen.

²⁹ Jeg må erkende at jeg netop på dette punkt har været i tvivl både om Hansens formuleringer og konstruktionen som sådan. I mine analyser har jeg konsekvent analyseret den som et implitiv adverbial uanset om der indgår "muligt" fællesled i oversætningen eller ej.

Jeg vil her plædere for at det *ikke* bør være et kriterium for den impletive ledsætning at den indfylder et led fra matrixstammen; det der er afgørende, er derimod at ledsætningen er semantisk inkomplet fordi den underforstår et semantisk element der *kan* være udtrykt i matrixsætningen som fællesled. Ledsætningen indfylder jo ikke noget led i typerne:

(5.129') *Han spiste hvad der blev serveret*

(5.130') *Hun så ham hvor de mødtes sidst*

Men de er stadig semantisk inkomplette fordi de forudsætter et uudtrykt fællesled.

Kløvningstest understreger at dette udeladte led faktisk har en underforstået funktion. Man finder syntaktiske beviser for det ved at sammenligne ekspletive nominale *hv*-ledsætninger med *hv*-ledsætninger der implicerer et underforstået fællesled fra oversætningen. Kun de sidste kan man kløve:

(5.129') *Han spiste hvad der blev serveret*

(5.129'') **Han spiste hvad det var der blev serveret*

(5.131) *Han spurgte hvad der blev serveret*

(5.131') *Han spurgte hvad det var der blev serveret*

(5.130') *Hun så ham hvor de mødtes sidst*

(5.130'') **Hun så ham hvor det var de mødtes sidst*

(5.132) *Hun spurgte hvor de mødtes sidst*

(5.132') *Hun spurgte hvor det var de mødtes sidst*

Argumentationen finder man også hos Togeby (2003a, s. 97), der dog bruger den til at understøtte en anden opfattelse af det han kalder for implikativ ledsætning.³⁰ I Togeby's optik er det nemlig *hv*-leddet der fungerer som fællesled:

I *De så at hun mødte en mand* er ledsætningen *hun mødte en mand* i sig selv komplet uden helsætningen, den er føjet til med underordningskonjunktionalet *at*, og er derfor ikke-implikativ, men i *De så hvem hun mødte* er et af leddene i helsætningen, nemlig *hvem*, også led i ledsætningen *hvem hun mødte*, nemlig objekt, og ledsætningen er derfor implikativ. (Togeby 2003a, s. 95-96)

Teoretikerne er altså ikke enige om hvad der konstituerer et fællesled, og det skaber naturligvis svære hindringer for en praktisk analyse. Faktisk forholder det sig sådan at en implikativ/impletiv ledsætning i Hansens system ikke sjældent skifter til en *ikke*-implikativ sætning i Togeby's system, og hvad gør man så?

³⁰ I *Norsk referansegrammatikk* (1997) finder man en tredje version af begrebet implikativ, eksplikativ (s. 973 ff.). Det virker som om teoretikerne ikke helt kan finde hinanden i dette begrebssæt.

Jeg har valgt at følge Hansens system fordi jeg har svært ved at forstå Togeby's argumentation om *hv*-leddet som et fællesled i matrixstammen. Om min grammatiske skoling spiller mig et puds, ved jeg ikke, men jeg kan kun få analysen til at give mening hvis konjunktionalet er led i ledsætningen rent syntaktisk. Godt nok ser man i talesprogets *hv*-ledsætninger at *hv*-leddet attraheres topologisk til matrixsætningen, et fænomen der som bekendt kommafejl i skriftsproget:

(5.133) *Jeg ved ikke hvilken af de tre film(, som) du gerne vil se*

MEN det betyder ikke at leddet er en del af helsætningen syntaktisk (jf. Heltoft 1986, s. 3 og 1996).

Togeby's analyse afviger også på et andet punkt. Han regner nemlig parentetiske relativsætninger for adverbialer (2003a, s. 97). Det har gjort det nødvendigt for mig nærmere at definere hvad jeg selv forstår ved adjektivisk ledsætningsfunktion. I denne afhandling er en adjektivisk ledsætning en sætning der fungerer attributivt til en kerne der hører til matrixsætningen syntaktisk. Dette fællesled er typisk et substantiv, men kan også være et pronomen og et situativ som i ovennævnte eksempler. Endvidere kan fællesleddet være et prædikat, dele af et prædikat eller hele matrixstammer:

(5.134) *Han vandt igen, hvad han efterhånden altid gør*

(5.135) *Han fyrede den for vildt af, som man siger*

(5.136) *Han sagde at de snød, hvad han jo altid påstår*

Også appositionelle ledsætninger kan efter definitionen fungere adjektivisk:

(5.137) *Tesen at tai chi skaber balance, virker fornuftig*

Men man kan også argumentere for at parentetiske relativsætninger kombinerer frit med (dele af) prædikationen og da fungerer som adverbialer. Ud fra denne tanke sletter Togeby kategorien "adjektiviske ledsætninger" og indfører i stedet de "kataforbundne ledsætninger". Den kategori kan man dog ikke forene med Erik Hansens opfattelse af impletiv, ekspletiv og neutral ledsætning. Hos Hansen er kataforbundne ledsætninger nemlig en del af de ekspletive ledsætninger. Tanken om at adskille ledsætningernes udfoldende funktion (kataforbinding) fra den udfyldende funktion (valensbinding) anser jeg dog for en frugtbar idé.

Det er dog vigtigt at påpege at de parentetiske og restriktive relativsætninger er adskilt i Hansens analyse som henholdsvis impletive og multipletive ledsætninger:

(5.138) *Hansen, der er en kendt grammatiker* (impletiv)

(5.139) *Den Hansen der er en kendt grammatiker* (multipletiv)

Her er forskellen altså også non-kataforisk vs. kataforisk.

Et andet vigtigt skel gælder de impletive og neutrale adverbelle ledsætninger. Hvor de impletive ledsætninger modificerer prædikationen (f.eks. tidsledsætninger), fungerer de neutrale som operatorsætninger på propositionelt niveau:

(5.140) *Han gik i bad da han kom hjem* (impletiv)

(5.141) *Han gik i bad da han havde løbet langt den dag* (neutral)

I metodeafsnittet kombinerer jeg senere Hansens system med Skyum-Nielsens sætningsrøntgen og skaber derved en notationsmetode for ledsætningernes indlejningsdybde og deres udtryks- og indholdssyntaks³¹. Inden da gennemgår jeg først en række supplerende teoretiske forudsætninger for afhandlingens anden metode, SPLT.

5.8 Dependens

Sprogets forholdsarter kan man videre beskrive i en række afhængighedsregler. SPLT-metoden forudsætter en sådan type dependensgrammatik, og jeg vil derfor her give en kort redegørelse for de vigtigste dependensrelationer i dansk.

Udgangspunktet vil være en kategorial og semantisk dependensanalyse efter hvilken en syntaktisk kategori eller semantisk rolle forudsætter tilstedeværelsen af et kerneled. Det resulterer i de to typer af gennemgåede dependensforhold: ensidig og gensidig afhængighed.

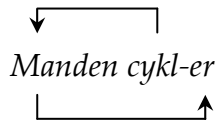
Der er dog langt fra enighed om underordningens arter. Dependensanalysen i Richard Hudsons *Word Grammar* foreskriver eksempelvis at der kun findes sideordning og *ensidig* underordning, og at det finitte verbal ikke er underordnet noget andet ord (Hudson 1990, s. 115 ff.). Hansen og Heltoft derimod argumenterer som påpeget for at visse funktionshelheder indeholder elementer der *gensidigt* forudsætter hinanden, først og fremmest subjekt og finit verbal:

Enhver dansk sætning med verbum i finit, tempusbøjet form forudsætter et subjekt, og subjektet forudsætter et verbum i finit form. (Hansen og Heltoft 2003, s. 5).

Man kan også vælge at isolere det finitte fleksiv som selvstændig kategori, hvorved subjektet fungerer som forudsætning for verbalets tempus, mens verbalroden som valensbærende prædikat er forudsætning for subjektets kategori og semantiske rolle.

Det gør jeg her:

³¹ Den eksplitive funktion hører principielt under udtrykssyntaksen da den afdækker om en ledsætning fungerer som valensled eller er udløst af en katafor. Kun den impletive og neutrale funktion afdækker ledsætningernes propositionelle indholdssyntaks.

Sætningen formes dermed som en kentastruktur (Togeby 2003, s. 54) hvori udsigelsen (eller aktualiseringen) er flettet ind i omsagnet (eller indholdet). Subjektet er med andre ord forudsætning for det finitte fleksiv, mens det valensbærende prædikat er forudsætning for subjektet:

Subjekt ↔ finit verbal

Når verbalet er delt, forudsætter det infinitte verbal samtidig et forudgående verbal i en verbalkæde. Den kæde er sat i gang af det finitte verbal (jf. Hansen 1970):

Finit verbal → infinit verbal₁ → infinit verbal₂ → ...

Det sidste verbal i en verbalkæde rummer det valensbærende prædikat eller et værtsprædikat før et valensbærende inkorporeret prædikat:

Værtsprædikat → co-prædikat

Hele verbalkæden plus et eventuelt inkorporeret prædikat danner den aktualiserede foregang.

Samtidig er det valensbærende prædikat, det være sig i sit verbale eller korporative udtryk, forudsætning for sætningens aktanter: subjekt, objekt og de middelbare objekter (de sekundære rolleled) og derudover de bundne adverbialer.

Valensbærende prædikat	→ subjekt
	→ objekt (direkte og indirekte)
	→ middelbart objekt
	→ bundet adverbial

Anderledes forholder det sig med præpositionsforbindelserne i de frie adverbialer og forholdet mellem bestemmer og kerneled i nominalhelheder. De er som beskrevet interdependente:

Præposition ↔ styrelse
Bestemmer ↔ kerne

Derudover forudsætter attributive beskriverled og adled et kerneled:

Kerne → beskriverled
→ adled

Slutteligt indtager de ubundne adverbialer en kompliceret stilling i dependensanalysen. Ingen af disse led er rektionsbundne, men de forudsætter ikke desto mindre elementer fra prædikationen.

Mådesadverbialet forudsætter tilstedeværelsen af en foregang, sætningsadverbialerne forudsætter udsigelsen (finit + subjekt), og de frie adverbialer forudsætter omsagnet.

Foregang → Mådesadverbial
Udsigelse → Sætningsadverbial
Omsagn → Frit adverbial

5.9 Markører for talesprog

Indtil nu har jeg i afsnittet behandlet en række teorier der er udgangspunkt for afhandlingens to metoder til analyse af syntaktisk kompleksitet: sætningsrøntgen og SPLT. Det fører mig videre til de teoretiske forudsætninger for mine analyser af tale- og skriftsprog.

Traditionelt skelner man mellem talesprog og skriftsprog som prototypiske kategorier for sprogmanifestationerne talt og skrevet sprog. Talesproget beskrives typisk som spontant, naturligt, simpelt, enkelt, fragmenteret, uformelt, konkret, redundant, empatisk, konversationelt, situationelt, flygtigt og styret af socialt konstituerede normer. Som dets modpol finder man skriftsproget planlagt, komplekst, distanceret, abstrakt, integreret, formelt, bestandigt og bundet af officielle normer (Chafe 1994, s. 41 ff. og Krauthamer 1999, s. 1 ff.). Typisk opfattes det skrevne sprog samtidig som sekundært og som en slags teknificering af det talte sprog (Ong 2002).

At indfange public service-mediernes sprogbrug i dikotomien tale- og skriftsprog er dog ikke helt simpelt. En første observation viser at nyhedssproget manifesterer sig mundtligt, men i et oplæst skriftsprog. Idealet for dette skriftsprog er en slags fusion mellem de bedste aspekter fra tale- og skriftsprog, hvor sproget på den ene

side ideelt set er planlagt, præcist, objektivt og neutralt distanceret og på den anden side er naturligt, nærværende, enkelt og konkret. Der skal skrives for øret og ikke for øjet, som et gammelt journalistisk mantra lyder.

Mediesproget er derfor både talesprog og skriftsprog – en kombination af det gennemtænkte og det spontane, af det formelle og det uformelle og af det institutionelt og socialt normative:

Det kinkige med kringkastingsspråket er at det verken er skriftspråk eller egentlig talespråk. Kringkastingsspråket ligger oftest og flyter i grensebeltet mellem skrift og tale, og det er netop der det bør flytte (Vinje 1980, s. 3)

Og spørgsmålet er om ikke skrift som udtryksform er så indarbejdet hos lytterne, at det i virkeligheden kun drejer sig om at justere på skriften, så man fjerner de mest uhensigtsmæssige skriftsprogstræk. Det vil i dansk tradition sige, de træk der kan henføres til kancellistilen og det sprog pingerne og pamperne formulerer sig i. (Poulsen 1991, s. 88)³²

For at undersøge hvordan journalisterne balancerer i dette spændingsfelt mellem tale- og skriftsprog har jeg ladet mig inspirere af Wallace Chafes tale-skrift-teori (Chafe 1982) og Wenche Vagles bearbejdning heraf (1990). Også Douglas Bibers kvantitative undersøgelser (1988) og Helene Seltzer Krauthamers *Spoken Language Interference Patterns* (1999) har dannet afsæt for mine tanker – uden de dog indgår direkte i teori og metode.

Wallace Chafe fremsætter et funktionssystem der beskriver de prototypiske aspekter ved talesprog og skriftsprog. Talesproget er efter dette system involverende og fragmenteret, mens skriftsproget er distancerende og integreret. Chafe inddeler talesprogets helheder efter prosodiske grænser, og det er først og fremmest derfor han opfatter talesproget som fragmentarisk. Når man som jeg inddeler efter de syntaktiske grænser, er der dog ikke umiddelbart samme oplagte grund til at opfatte talesproget som fragmentarisk. Alligevel beholder jeg her termen, men altså med en vis reservation i forhold til dens ordrette pålydende.

Involverende talesprog skaber nærhed mellem afsender og modtager og dannes først og fremmest af fatiske ækvivalenter, deiktiske pronominer og dialogiske partikler. Det er med dem vi giver sprogligt håndtryk med hinanden, og derfor er talesproget i dets dialogiske form rig på udtrykkene. Søger man efter talesprogets typiske gestalt, skal man altså lede her.

De dialogiske partikler bruger vi til at konstituere en dialog med funktionen: "vi (jeg som afsender, du som modtager) befinder os sammen i denne kommunikation, og jeg som afsender henviser til dette fællesskab ved min brug af [den dialogiske partikel]" (Skafte-Jensen 1999, s. 138). De forudsætter dermed "tilstedeværelsen af en dialog-partner hvis ytringer og tanker man forholder sig til" (Andersen 1982, s. 93).

³² Jeg følger tekstens kommatering.

Denne tanke har Tanya Karoli Christensen forsøgt at systematisere i sin ph.d.-afhandling fra 2007 (s. 137). Hun opdeler de dialogiske partikler (i indikativ kombination) efter afsenders holdning til et eksternt synspunkt:

Modperspektiv	Medperspektiv	Eget perspektiv
<i>da</i>	<i>jo</i>	<i>altså</i>
<i>ellers</i>	<i>mon</i>	<i>dog</i>
<i>nu</i>	<i>også</i>	<i>nok</i>
<i>skam</i>	<i>sikkert</i>	<i>sgu</i>
	<i>vel</i>	<i>så</i>
	<i>vist</i>	

Skema 5.18 De dialogiske partiklers system (frit efter Christensen 2007, s. 13)

I systemet skelner hun mellem 1) meninger hvor afsender over for modtager ikke markerer andre synspunkter end sit eget, og 2) meninger hvor afsender markerer at der er et eller flere synspunkter der tilhører en anden end ham/hende selv.

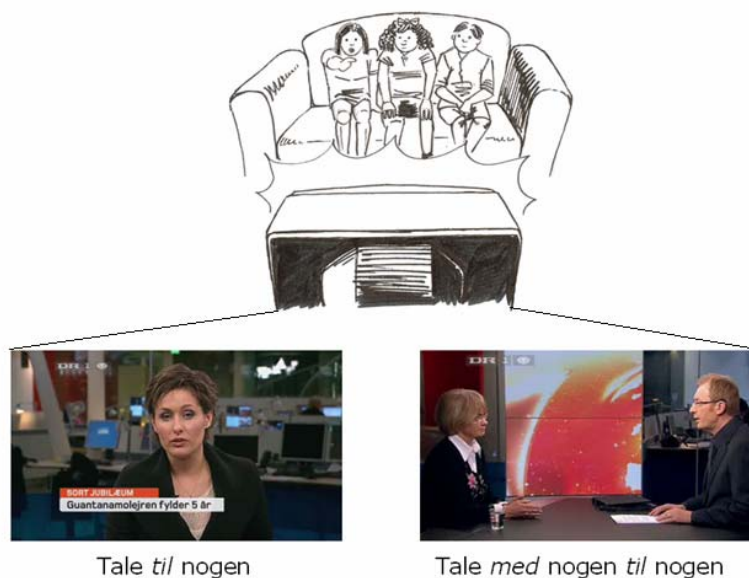
Talesproget har også egne udtryksformer i syntaksen. Det drejer sig om deklarativ ledstilling i ledsætninger (dog ikke når der er tale om dækket direkte tale i nyhedssprog) og ekstrastillede led (*Filmen, den var godt nok god; Den var godt nok god, filmen*). Sætningsfletning, selvafrudte sætninger og tøvemarkører er naturligvis også træk ved talesproget, men når de forekommer i oplæst manuskriptprog er de udtryk for fejl og ikke for en bevidst brug af nærhedsmarkører. Derfor har de været uinteressante for min analyse.

Endelig har Chafe peget på at talesproget har højere frekvens af sideordnede sætninger og lavere frekvens af ledsætninger. For at kunne vurdere det kræves der dog et skriftkorpus at sammenligne med, og det har jeg ikke inden for min to-årige periode haft tid til at udarbejde. Optimalt set skulle jeg have haft et analyseret avis-korpus til rådighed med nyhedsstof fra samme mediedøgn som det synkrone korpus.

Talesprog	
Involverende	Fragmenteret
Fatiske ækvivalenter	Ekstrastillede led
Deiktiske pronominer	Dekl. ledstilling i ledsætninger
Dialogiske partikler	

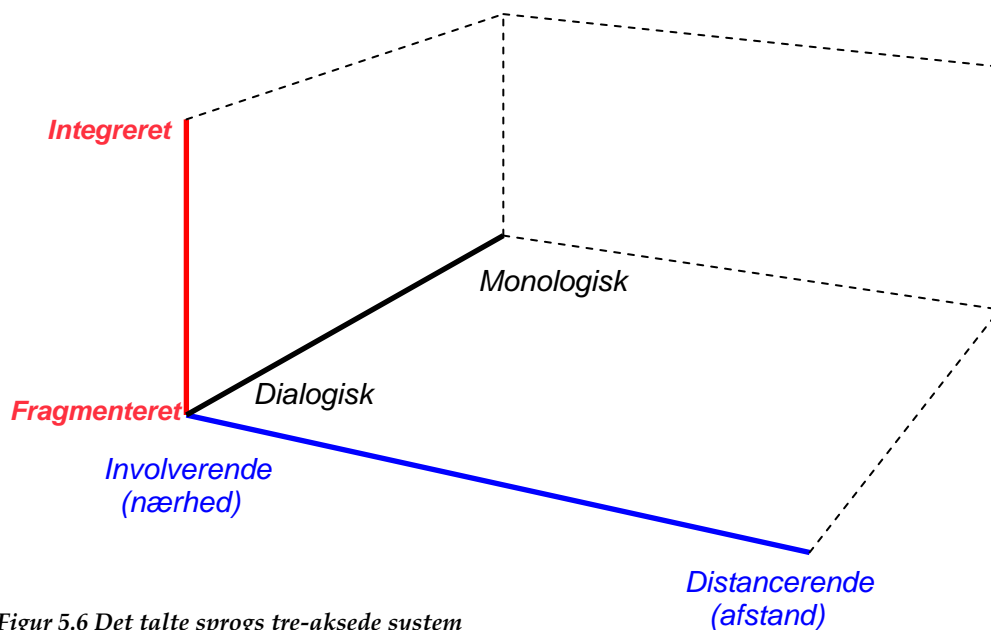
Skema 5.19 Markører for talesprog

Samtidig er det nødvendigt at vægte analysen efter at mediesproget kan være både monologisk (tale til) og dialogisk (tale med). I begge tilfælde er sproget rettet mod lytterne/seerne som massemodtagere:

Figur 5.5 Sprogets monologiske og dialogiske retning mod seerne/lytterne³³

Ud fra disse overvejelser kan man opstille et tre-akset diagram for det talte mediesprog. Talesproget er da prototypisk: dialogisk, involverende og fragmenteret, og skriftsproget: monologisk, distancerende og integreret.

Figur 5.6 Det talte sprogs tre-aksede system

Med denne figur afrunder jeg det teoretiske afsnit. Her har jeg præsenteret en række termer og definitioner som alle vil blive brugt enten i metodeafsnittet eller senere når jeg fremlægger og ordner analyseresultaterne. Hvad der indtil videre fremstår som en kontinuerlig række af teorier, bliver altså nu forenet metodisk.

³³ Tak til Baron Michael Munk Kucirek for tegningen.

6 Metode

I de følgende underafsnit præsenterer jeg de metoder og modeller som jeg har anvendt i analysen. Først beskriver jeg selve grundstammen, en teksttabel i *Word*, og derefter den transskribering med hvilken jeg har gjort det mundtlige sprog skriftligt. Der er tale om en meget grov transskribering der benytter sig af ortografisk stave-måde. Dog har jeg i visse tilfælde segmenteret udtrykshelhederne efter prosodiske grænser ved hjælp af Paul Boersma og David Weeninks lydprogram *Praat*.

I halen på disse beskrivelser fastsætter jeg analysens tekstlige funktioner og diskursvariable. Her har jeg valgt at minimere det teoretiske grundlag ved at basere tekstkategorierne på de inddelinger som radio- og tv-journalisterne selv benytter, for eksempel reportage, telegram, oplæg og nedlæg. Til de vigtigste variable hører endvidere kanaler, udsendelsestyper og identitetstyper.

Fra tekst og diskurs bevæger beskrivelsen sig mod de kolonner der udgør den syntaktiske del af tabellen. Heri noterer jeg meningshelheder ud fra formler defineret efter projektets første analysemodel: *digital sætningsrøntgen* (DSR). Modellen er for-met til i en minimal digital kode at beskrive ledsætningernes indlejningsdybde, syntaktiske udtryksfunktioner og propositionelle (in)komplethed. I analysen fungerer den i samspil med en operationaliseret version af Edward Gibsons *Syntactic Prediction Locality Theory* (SPLT). Denne neurolingvistiske metode måler syntaktisk kompleksitet, herunder forståelsesomkostninger ved integrering og forudsigelse.

I arbejdet med de to modeller har det ikke overraskende været nødvendigt for mig at foretage mange løbende revisioner, både af teoretiske og praktiske grunde. Som proces betragtet har de dog langt fra været spild af tid og tanke. Tværtimod har de vist sig frugtbare i erkendelsen af problemstillinger som afridser metodernes begrænsninger. Igennem afsnittet dvæler jeg derfor ved nogle af de antagelser der i projektforløbet viste sig at lede til fejlslutninger, og redegør på dette grundlag for vigtige problemstillinger.

6.1 Analyseredskaber og transskribering

Projektets primære analyseredskab består af en teksttabel i *Microsoft Word* med stigende og faldende sortering. De transskriberede helheder har jeg i teksttabellen placeret i hver deres række. Rækkerne er videre inddelt i en serie af kolonner, der ved hjælp af digitale koder har gjort det muligt at finsortere helhederne efter diskursvariable, tekstlig funktion, helsætningernes og forfelternes længde og den syntaktiske opbygning af helheden. Tabellens skelet tager sig ud på følgende måde i en oversigtsform som jeg udfolder videre nedenfor:

Nummer	Diskursdata	Tekstfunktion	Transskription	Længde	Fundament	DSR-kode
...

Tabel 6.1 Tabelsystemet

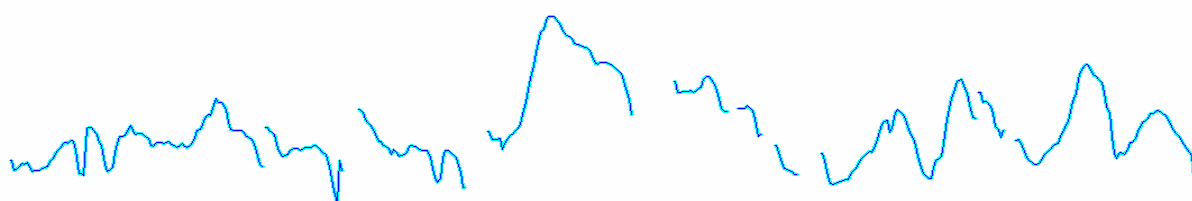
I projektets arbejdsperiode har jeg også anvendt Brian McWhinneys program *CLAN* til at transskribere data. Men fordi programmet har svært ved at integrere formater fra *Microsoft Word*, har der kun været tale om en meget begrænset brug, først og fremmest i forbindelse med transskribering af dialog. Fordelen ved *CLAN* har været segmenteringen af lyden. Her har transskriberingen og særlig de efterfølgende rutinetjek for fejl været langt mere tidskrævende i *Word*-tabellerne.³⁴

Sigtet med mine analyser er altovervejende en syntaktisk og ikke prosodisk beskrivelse af mediesproget. Derfor har det været min praksis at anføre de ytrede ord efter skriftsprogets ortografiske normer. Fonologiske angivelser og prosodiske markeringer har jeg udeladt.

Selvom de prosodiske træk ikke er eksplicit medtaget i analysen, har intonation, tryk, pause og tempo dog haft en underordnet funktion alligevel. Det har de fordi de sammen med syntaksen har afgjort hvornår én udtrykshelhed starter, og en anden begynder.

Jeg har dog vægtet syntaksen højest således at én prosodisk ytring kan bestå af flere syntaktiske udtrykshelheder, og således at syntaksen som udgangspunkt er afgørende for udtrykshelhedens start- og slutpunkt. Det er særlig vigtigt for analysen af nyhedsoplæsning der hopper i fraseringen – en lidt uheldig teknik der medfører at slutordet eller -ordene i en meningshelhed føres med over til næste frase:

(6.1) *Godmorgen. Så er klokken 8. Vi er i gang med TV Avisens morgennyhedsstime. Indtil klokken lidt over 9, der bringer vi nyheder. (DR 8.00)*

go'mor'n så: klok'n otte vi: gang med tv-avisens morgennyheds time indtil klokken lidt over ni der bringer vi...

Figur 6.1 Fraseringshop

Fra et syntaktisk perspektiv er der tale om fire selvstændige udtrykshelheder: en hilsen med interaktionel funktion og tre fremsættende sætninger med informationel funktion:

³⁴ I det hele taget kræver korpustransskribering optimalt set et samarbejde mellem to personer for at undgå fejl. Det har dog ikke været muligt i min projektperiode.

Den hoppende frasering angiver dog en noget anden ulogisk opdeling:

(6.1') {Godmorgen så er klokken 8 vi er i} {gang med} {TV Avisens} {morgennyheds} {time indtil} {klokken lidt over 9} {der bringer vi nyheder}

Nina Grønnum har påpeget at prosodi og syntaks ikke er isomorfe inden for sætningens grænser (2005, s. 339), men her er der muligvis tale om en anden type manglende overensstemmelse mellem pausering og udtrykshelhedernes slut- og startpunkt.

Også ved sluttillet anførende sætning har syntaksen vægtet højest. Her indgår sidste del af den anførte tekst og den anførende sætning i én prosodisk ytring:

(6.2) *Jeg ved det ikke. Det kunne dog godt være rigtigt, svarede hun.*

PROSODISK YTRING

Men i analysen tæller sådanne konstruktioner som tre sætninger i én meningshelhed. De to første sætninger danner citatet, og den sidste sætning fungerer som diskursmarkør:

(6.3) *Jeg ved det ikke. Det kunne dog godt være rigtigt, svarede hun.*

MENINGSHELHED

I visse tilfælde er det dog netop prosodien alene der afgør hvorvidt der er tale om én eller to meningshelheder:

(6.4) *Vejret. Det bliver gråt og skyet i morgen*

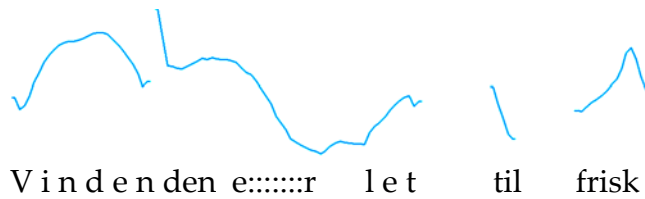
(6.5) *Vejret, det bliver gråt og skyet i morgen*

Det første eksempel viser en sætningsækvivalent overskriftstype efterfulgt af en deklarativ ytring. Det svarer i tonegang til følgende eksempel fra TV Avisen 8.15:

Figur 6.2 Intonationskurve for overskrift + deklarativ ytring

I det andet eksempel derimod er der tale om dobbelt fundament, hvilket svarer til en intonationskurve med tryk på pronominet – som i dette eksempel fra TV Avisen 8.00:

Figur 6.3 Intonationskurve for genoptaget fundament³⁵

En anden problemtype gælder afbrydelser, gentagelser og overlappende tale. Hvis den talende midt i en ytring eller et ord vælger en ny talestrategi eller bliver afbrudt af en anden taler, skal det nødvendigvis fremgå af transskriberingen eller syntaks-koden at der foreligger et eksempel på afbrydelse; ellers er der risiko for fejlanalyser hvor afbrudte sætninger analyseres som almindelige sætningsellipser eller sætnings-ækvivalenter.

I den sammenhæng skal også ord- og frasegentagelser samt selvrettelser nævnes. De adskiller sig fra afbrydelser ved enten at repetere det samme udtryk eller ved at rette et foregående udtryk.

Min praksis har været at indramme gentagne eller korrigerede ord- og fraser med stjerne *...*. Afbrydelser markerer jeg i den syntaktiske kode (se videre nedenfor).

Min praksis medfører altså at prosodiske elementer kun har haft en sekundær funktion i segmenteringen af data. Dermed kan man angribe min transskribering for at være baseret på skriftsprogets præmisser; men i så fald opfatter man også syntaksen som et særskilt skriftsprogligt fænomen, og den argumentation er næppe gyldig.

Talesproget må opfattes som sprogets primære modalitet (Bloomfield 1969), men det er stadig som skriftsproget formet af syntaktiske regler og sammenhænge – ikke blot af prosodi. At lade syntaksen komme først og prosodien dernæst er derfor ikke et valg mellem skrift og tale.

Hvis man ønsker kun at inddele ytringer efter tonegang, tryk, tempo, pausering og åndedrag, så kræver det at man præcist kan definere og adskille disse elementer fra tænkepauser, tøven og afbrud, altså de dele af det mundtlige udtryk som ikke har en intenderet semiotisk funktion fra afsenders side, men som alligevel kan påvirke modtagerens segmentering.

Man skal i princippet også fastlægge hvor lang en pause skal være for at fungere som ytringsdeler, om indånding altid eller kun i visse tilfælde deler ytringer, og man skal kunne redegøre for samspillet mellem ytringens syntaks og de prosodiske frasegrænsers placering – et forhold som Nina Grønnum kalder for "komplekst" (Grøn-

³⁵ I transskriberingen angiver kolon forlænget vokallyd.

num 2005, s 345). Alt det kan i princippet nok lade sig gøre ved hjælp af lydprogrammer, men det er *meget* tidskrævende.

Man kan også vælge en anden vej ved at opdele enheder efter sit sproglige gehør. Fra et videnskabeligt synspunkt virker vejen dog ikke helt farbar. Tidligere tiders fornemmelse for tonegang har for eksempel ført til forkerte antagelser om spørgsmålets intontationskurve i dansk:

Det har været en almindelig antagelse at fremsættende ytringer ender faldende, og spørgsmål ender stigende i dansk. Sådan forholder det sig ikke (Grønnum 2005, s. 343)

Samtidig må man anse vurderinger af kort, mellemlang og lang pause for at være særdeles subjektive og derfor næppe brugbare i en videnskabelig sammenhæng.

Mit endelige og afgørende argument for at lade syntaksen have primær vægt bygger på at forholdet mellem intonation og syntaks er ringe udforsket i dansk (jf. Grønnum 2005, s. 348). Vi ved altså med andre ord ikke meget om sagen.

6.2 Teksttyper

I nyhedsdøgnet sendes der et omfattende antal udsendelsestyper, og som påpeget i data-afsnittet behandler jeg kun et lille udpluk heraf. Af dem står nyhedsprogrammerne som de absolut vigtigste.

Det drejer sig om *TV avisen*, *Nyhederne*, *Deadline 17:00*, *Radioavisen*, og *P3 Nyhederne*, der i auditiv og visuel form udfylder samme funktion som den nyhedsformidlende skrevne dagspresse. Programmerne har en relativt kort længde (fra 3 til 30 minutter), og de er styret af en nyhedsvært der binder udsendelsens reportager og interview sammen ved at byde velkommen, læse overskrifter og telegrammer, interviewe, lave oplæg, nedlæg og overgange og endelig runde udsendelsen af.

Programmerne udgør ofte en kompleks helhed der inkluderer ikke blot indlands- og udlandsnyheder, men også underkategorier af nyhedsgennemgange med et specifikt emne, for eksempel *sporten*, og service-information som *Vejr*, *Trafik* og *Finans* der indgår som inkorporerede dele af nyhedsgennemgangen. Det skaber sprogvariation fordi værterne konstant bevæger sig fra det bundne manuskript til det mere frit forberedte sprog.

Ofte interagerer de forskellige segmenter med hinanden i en form for overgangsdialog mellem nyhedsvært og segmentvært. Et illustrativt eksempel på denne krydsdialog og -henvisning leverede TV 2 Nyhederne i deres tidligste udsendelse i mediedøgnet. Klokkeren var 7:

Henrik Skovgaard: *Klokken er 7. Så er der nyheder.*

Henrik Skovgaard: *Og derovre, der sidder Maria. Hun er klar med sporten. Godmorgen.*

[OVERSKRIFTERNE]

Henrik Skovgaard: *Vi skal have vejret fra Ditte. Godmorgen.*

Ditte Falkenberg: *Godmorgen. Og igen får vi en lun dag med temperaturer omkring en 10-12 grader. Til gengæld, så bliver det også en skyet dag med regn af og til, især mod syd.*

Henrik Skovgaard: *Og til vejrdirektoratet. Godmorgen, Jens. Du begynder med et større uheld?*

Jens D. Jensen: *Ja, det er på Køge Bugt-motorvejen i retning mod København lige efter motorvejskrydset ved Køge-motorvejen.*

(TV 2 7.00)

Samtalerne har til formål at introducere værter og de tre programsegmenter: sport, vejr og trafik. Forløbet viser at segmenter og værter er underordnede i forhold til nyhedsudsendelsen og dens nyhedsvært, der styrer de dialogiske overgange.

Samme form for overgang finder man også i krydsklip til selvstændige programmer. Her fungerer dialogen som en slags foromtale af det følgende program. Det ser man også et eksempel på i *Nyhederne* hvor Henrik Skovgaard simulerer spontan dialog med Line Baun Danielsen fra *Go' Morgen Danmark*:

Henrik Skovgaard:
Line Baun Danielsen:
Henrik Skovgaard:
Line Baun Danielsen:

Ja, Line er tilbage. Godmorgen.

Godmorgen.

Og det er Mette Frederiksen også?

*Det er hun, og hun er tilbage efter et års barselsorlov. Det vil sige at først om en måned går det officielt i gang, men i går leverede hun Socialdemokratiets nye *s*, øh, børneudspil. Det skal vi høre mere om, og også hvordan det har været at se politik fra sidelinjen det sidste år.*

Henrik Skovgaard:

Tak skal du have, Line. (TV 2 7.00)

Nyhedsprogrammet fremstår på den måde som et kompositum af nyheds-, vejr-, sports-, trafik-, og finansprog suppleret af kompositionelle segmenter der binder udsendelsen sammen. I min analyse er sporten dog slået sammen med de regulære nyheder fordi sproget begge steder er bygget op om det skrevne manuskript.

For at kunne undersøge nyhedssproget i detaljer har jeg videre inddelt de enkelte nyhedssegmenter i en række teksttyper der i store træk følger mediejournalistikens egne termer. Følger man nyhedsgennemgangens typiske forløb starter den med overskrifterne, i tv både i form af en tekstlig rubrik (skilt) og en mundtlig under-rubrik:

Reimer Bo Christensen: *De tyske myndigheder vil nu gribe ind over for danske vognmænd der kører ulovligt lange transportere med svin.*

(DR 21.00)

Derefter følger en kompositionel programpræsentation med en hilsen til seerne:

(6.6) *Her er vi med TV Avisen onsdag. Godaften. (DR 21.00)*

På dette sted kan nyhedsværten også introducere andre programsegmenter og eventuelt en række sekundære overskrifter. Herefter laver han normalt et oplæg til programmets første reportage. Igen kan det kombineres med et skilt som mellem-rubrik:

Reimer Bo Christensen: *Nu siger de tyske myndigheder også at de danske vognmænd udfører ulovlige svine-transporter.*

De danske vognmænd snyder med reglerne når de bare kører ind på en fup-adresse og derefter fortsætter den lange færd ned gennem Tyskland.

(DR 21.00)

Reportagen har i princippet sin egen opbygning med tekstlige undertyper, men dem har jeg med undtagelse af de dialogiske set bort fra i analysen. Det har jeg gjort for ikke at operere med alt for omfangsrige delelementer i min kvantitative analyse.

Som afslutning på reportagen kan nyhedsværten slutte af med et nedlæg inden næste historie introduceres.

Ud over oplæg og nedlæg læser nyhedsværten også telegrammer op – typisk med en form for overskrift først og en efterfølgende kort uddybning. På tv markeres teksttypen ofte af billedskift med nyhedsværten i og af billedet (SPIB og SPAB), men det er ikke konsekvent og indgår derfor ikke i analysen som adskillende kriterium. Derfor analyserer jeg telegrammer som én samlet teksttype. Endelig laver nyhedsværten også kompositionelle overgange og afrundinger af programmet.

Tilbage står de dialogiske teksttyper der enten har form af kommentar, interview eller samtale. Interviewet er defineret ved at spørgsmålene er ensidigt rettede fra journalisten til den interviewede:

Vibeke Hartkorn:

Velkommen, Carsten Jarlov.

Carsten Jarlov:

Ja tak.

Vibeke Hartkorn:

Som direktør for Slots- og Ejendomsstyrelsen, så er det din plan som christianitterne i dag skulle tage endelig stilling til, og som vi hørte, så er de lidt uldne i svaret. Det er hverken et klart ja eller et klart nej. Faktisk er det lidt uklart hvad det er de vil gå med til. Hvad vil du gøre nu?

Carsten Jarlov:

Altså, det vi lige har hørt, det lød jo mere negativt end det jeg faktisk har modtaget på print i dag ...

(DR 18.30)

I modsætning hertil er spørgsmål og svar gensidigt rettede i samtalen mens kommentaren kun består af svar uden journalistens tilhørende spørgsmål. Kommentarer ser man hyppigt eksempler på i reportager hvor de er klippet ind som supplement til reporterens speak:

- (6.7) Reporter: *Det var et billede der første gang introducerede Marius Sje Rasmussen til sin biologiske far. Efter 25 år i Danmark uden kontakt til sine koreanske forældre modtog han et brev hvori der stod at de ønskede at komme i kontakt med ham og hans to trillingebrødre.*

- Marius: *Jamen, jeg synes det var vildt mærkeligt. Øh, jeg synes egentlig at det var faktisk lidt irriterende [...]*
- Reporter: *Men ifølge flere adoptionsorganisationer er det oftere og oftere at de skal i arkiverne for at finde adoptionspapirerne i tilfælde som Marius Sye Rasmussens.*
- Interviewet: *Jamen, vi har oplevet at inden for de sidste par år har der været et stigende antal henvendelser fra biologisk familie i Korea. Fra at have få om året har vi nu i år bare fået 40. (DR 18.30)*

En særlig form for fingeret interview udgør stand up'en. Her stiller nyhedsværten spørgsmål til en udsendt reporter eller korrespondent. I princippet interviewer værten sin kollega, men det foregår forberedt og skitseret som en slags journalistisk ekspert- eller vidneforklaring:

- Reimer Bo: *Og nu til Beirut og vores korrespondent Steffen Kretz. Steffen, hvorfor er Al Jazeera blevet så stor i den arabiske verden?*
- Steffen Kretz: *Ja, det er først og fremmest fordi Al Jazeera var den første og i lang tid den eneste kanal hvor den almindelige araber kunne se ucensurerede tv-nyheder ...*
- (DR 21.00)

En lignende funktion finder man når nyhedsværten stiller spørgsmål til sin medvært i TV 2's finanssegment:

- Henrik Skovgaard: *Og så skal vi over til finanserne. Og Nina, hvordan er aktierne kommet fra start?*
- Nina Munch: *Jamen, de er kommet meget, øh, forskelligt fra start her til morgen. I stort plus, der ser vi Lundbeck oppe med omkring 4 procent [...]*
- Henrik Skovgaard: *Det vil sige: DSV de går nedad med kurserne. Deres regnskab er kommet. Hvordan ser det egentlig ud?*
- Nina Munch: *Det så *så* anderledes skuffende ud hos DSV ...*
- (TV 2 10.00)

Sammenlagt er der i analysen tale om følgende teksttyper og forkortelser:

Interview og kommentar	in	reportage	re
kompositionel opbygning (præsentation, afrunding, overgang, værtssamtaler)	ko	skilt (tekstlige rubrikker og mellemrubrikker)	sk
vejr-, trafik- og finansmelding	me	rubrik (oplæste rubrikker)	ru
nedlæg	ne	stand up	st
oplæg	op	telegram	te

Skema 6.1 Teksttyper

6.3 Diskursvariable

Som i teksttyperne skorter det på ikke på antallet af variable man kan undersøge i mediesprogets diskurs. En af de mest oplagte træder frem i medietyperne radio og tv. Hvor lyd og billede bidrager til en samlet modalitet i fjernsynet, har radiosproget en anden "støjfri" ørenlyd, og det burde hypotetisk set give udslag i syntaksen.

Også forskelle mellem de enkelte kanaler må man antage ikke blot har videnskabelig, men også folkelig interesse. I forbindelse med projektpresentationer er jeg ofte blevet spurgt om syntaksen varierer på tværs af DR's og TV 2's programmer, eller om vi i Danmark har en form for fælles public service-syntaks? Ingen har endnu undersøgt dette, og derfor træder afhandlingen ind på nye stier.

Ud over medietyper og kanaler kan også mediesprogets mange afsenderidentiteter hypotetisk set skabe variationer i sætningsbygningen. De mest oplagte faste identiteter finder man i alder (fødselsår), køn og person. I forhold til en syntaktisk analyse af nyhedssproget kan man dog argumentere for at de tre faste identitetsvariationer er irrelevante. Nyhedssproget bygges nemlig sjældent op af individuel sprogbrug, men sammensættes typisk som et puslespil af kildeinformationer der er kopieret fra Reuters, andre bureauer eller aviser og tilskåret efter radio- eller tv-avisens format. Dertil skal lægges at kildematerialet ofte selv bygger på andre kilder, er tilskåret efter bestemte standarder og har været redigeret af mange forskellige personer (jf. Bell 1991, s. 44 ff.). Den kopieringspraksis indfinder sig ofte i telegrammer, også i mit transskriberede mediedøgn. Her følger et eksempel der tager udgangspunkt i et telegram udsendt af Ritzaus Bureau klokken 2.22 natten før mediedøgnet.

(6.8) ***Stjal ure fra auktionshus***

En person stjal tirsdag midnat nogle kostbare ure fra auktionshuset Bruun Rasmussen på Amerika Plads i København, oplyser politiet. Gerningsmanden smadrede først en rude med en brosten, hvorefter han knuste en glasmontre og stak af med de kostbare ure. Ifølge Københavns Politi har medarbejdere på auktionshuset vurderet de stjalne ure til at være omkring 100.000 kroner værd tilsammen. Gerningsmanden tog ikke andre af de værdifulde genstande hos Bruun Rasmussen. (Ritzaus Bureau 14.11.2006. Kilde: Infomedia)

Senere på morgenen gengav TV 2 samme historie i Nyhederne:

(6.9) *Kostbare ure blev ved midnat stjålet fra auktionshuset Bruun Rasmussen i København. Gerningsmanden smadrede først en rude med en brosten hvorefter han knuste en glasmontre og stak af med de kostbare ure. Auktionshuset vurderer at de stjalne ure har en værdi af 100.000 kroner. Gerningsmanden tog ikke andre værdifulde genstande.*
(TV 2 7.00)

To udtryk for agens (*en person og medarbejdere*), tre tids- og stedadverbialer (*tirsdag midnat, Amerika Plads i København*) og en dobbelt kilde (*oplyser politiet, ifølge Københavns politi*) er skåret fra, men ellers er sætningsbygning og ordvalg identiske. Journalisterne på TV 2 har altså i dette tilfælde slettet oplysninger som de regner for

overflødige i tv-sproget. I nyhedssproget er det således ofte umuligt at stadfæste hvem der har skrevet den oplæste tekst. Den kan være blevet klippet og slettet i, kopieret og oversat af mange forskellige journalister. Oplæserens alder, køn og person bliver derfor irrelevant for den syntaktiske analyse, ikke mindst fordi ansvaret for tekstens endelige format – det som lytter og seer hører – ligger hos public service-kanalen.

Som supplement til de faste identiteter finder man også en række forskellige institutionelle identiteter. Til de journalistiske hører nyhedsvært, reporter og korrespondent. Derudover optræder der en række samfundsidentiteter: borger, ekspert, politiker, sportsmand/-kvinde og repræsentant. Den sidste kategori dækker bredt alle de resterende personer der repræsenterer andre eller noget andet end dem selv som privatperson, for eksempel en direktør, en advokat eller en ansat.

Én og samme person kan dog skifte institutionel identitetstype, og sådanne ændringer signaleres og konstitueres ofte i sproget. Tydelige eksempler på identitets-skift ser man i aktualitetsprogrammer, hvor politikere ofte interviewes som privatpersoner (borgere) for så i et sprogligt skift at gå over i deres professionelle identitet. Skiftet kan både signaleres af interviewerens og af politikeren selv.

Et eksempel på første variation giver *Go' Morgen Danmark*, hvor Lars Løkke Rasmussen (LLR) sammen med Morten Helveg Pedersen er inviteret ind til Jes Dorph Pedersen (JDP) for at snakke om et nødhjælpsprojekt. Projektet går ud på at befolkningen køber gaver til fattige i ulandene, og det støtter begge politikere op om som privatpersoner. Scenen er bygget hyggeligt op i sofaen, og her hvor vi kommer ind, sidder Lars Løkke med en ged som han vil give i gave til sin kone:

JDP: Så du har fået æren af at holde Åse [geden]?

LLR: Ja, det går meget godt, ikke?

JDP: Ja.

LLR: Det falder meget naturligt for mig.

JDP: Skal din kone have en ged, eller hvad?

LLR: Ja, det havde jeg faktisk tænkt mig, altså at jeg vil give den her ged væk [...] jeg havde tænkt mig at give en ged til *min*, øh, min kone. Og så har jeg købt, øh, fodbold til hver af mine tre børn.

(TV 2, *Go' Morgen Danmark* 09.35)

Men snakken falder også på andre ting, og da angiver en række sprogmarkører (markeret med fed) at identiteterne skifter, at nu udtaler Lars Løkke Rasmussen og Morten Helveg sig som politikere og ikke som privatpersoner:

(6.10) JDP: Jeg skal også spørge jer **politikere**. Når vi skal betale af vores egne penge til en julegave, så er det måske *også* også en indikation på at ulandsstøtten ikke er høj nok? (TV 2, *Go' Morgen Danmark* 09.35)

- (6.11) LLR: *Hvis vi skal bare være lidt alvorlige og snakke politik også, så har vi jo sådan set lagt op til at når vi skal finde samarbejdspartnere for danske statspenge, så ser vi jo altså også efter om det er nogle organisationer der kan få danskerne i tale. (TV 2, Go' Morgen Danmark 09.35)*

I dialogerne ser man samtidig hvordan samtalen har en specifik retning fra interviewer til interviewet. Den ligger normalt fast i mediesproget da journalisten har den konventionelt vedtagne ret til at styre samtalen. Nogle gange ser man dog forsøg på at fravriste journalisten rorpinden, og da opstår der typisk en sprogfejde eller et skævt brud med konventionerne. Det sker eksempelvis i forbrugerudsendelsen *Kontant* da Anders Bech Jensen (ABJ) konfronterer direktør Torben Dhalvad (TD) med mulig produktvindel:

- ABJ: *Men Torben Dhalvad, I sælger jo plasteret, I sælger jo plasteret på det er jodet*
 TD: *Arh, det er noget du siger. Det er ikke ...*
 ABJ: *Nej, det er noget du siger på din hjemmeside.*
 TD: *Nå, ok, men altså, jeg synes ...*
 ABJ: *Ja, ok, ikke?*
 TD: ***du skal spørge ...***
 ABJ: *Det er noget DU siger på din hjemmeside.*
 TD: *Det står som andre ting på hjemmesiden. Der står at jod er en markør for, øh, for hvad ...*
 ABJ: *Men det er jodet der gør at det påvirker stofskiftet.*
 (DR1, *Kontant* [G], 07.35)

Eller som her i *Profilen*, hvor Marianne Jelved (MJ) forsøger at overraske Tine Gøtzsche (TG) med et kontraspørgsmål:

- TG: *Statsministerposten, skal du have den?*
 MJ: *Ja, synes du ikke det ville være en god ide?*
 TG: *Det skal jeg ikke udtale mig om.*

(DR1, *Profilen*, 21.25)

Sammenlagt registrerer analysen følgende institutionelle identitetsvariable:

Journalister	Interviewede
Nyhedsvært	Borger
Sportsvært	Ekspert
Vejrvært	Politiker
Korrespondent	Sportsperson
Reporter	Repræsentant

Skema 6.2 Identitetsvariable

6.4 Digital sætningsrøntgen

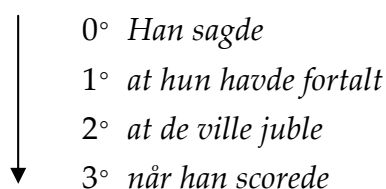
Afhandlingens første metode baserer sig på de velkendte periodediagrammer og Peder Skyum-Nielsens udvidelse *sætningsrøntgen* (2004). Begge metoder bruger man normalt som didaktiske redskaber til at afbilde ledsætningernes lineære distribution og indlejningsdybde i en helsætning, og kun sjældent ser man diagrammerne anvendt til videnskabelige formål. Det skyldes formentlig at de er tidskrævende at tegne, og at den relativt sparsomme information de giver, kan beskrives på andre mere optimerede måder. Diagrammernes forklarende værdi kan dog næppe underkendes da de gør en ellers abstrakt syntaktisk struktur let at overskue.

Som foreslået af Skyum-Nielsen løser man dog smidigt det første problem ved at oversætte "trapperne" til talkoder. Derved muliggør man samtidig en sorteringsfunktion der kan skabe overblik over store kvantitative tekstmængder. Af disse tanker er idéen om en digital udgave af sætningsrøntgen født. Den digitaliserede version har jeg i projektets forløb udviklet videre til en model der ikke blot angiver ledsætningernes indlejningsdybde, men også giver data for ledsætningernes udtryksfunktion og deres enten impletive, ekspletive, multipletive eller neutrale status.

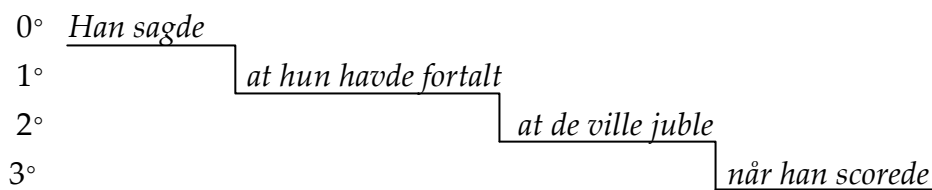
I de følgende afsnit beskriver jeg først principperne bag *sætningsrøntgen* (SR) og påviser at modellen rummer visse problemer. Det fører beskrivelsen videre til Henrik Jørgensens kasse- og parentessystem (2004), som jeg integrerer i en revideret version. På det grundlag fremlægger jeg principperne bag og udformningen af *digital sætningsrøntgen* (DSR) i en funktionel version der integrerer elementer dels fra traditionel sætningsrøntgen og Henrik Jørgensens parentessystem, dels fra Erik Hansens syntaktiske ledsætningskategorier. Samlet er der tale om en kombineret tal-, symbol-, bogstav- og parentesangivelse.

6.4.1 Periodediagrammer

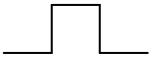
Det traditionelle periodediagram afbilder grafisk ledsætningernes indlejningsdybde i helsætningen. Udgangspunktet er en nedadgående vertikal inddeling af dybden i grader, hvor rodsætningsstammen starter på 0'te grad. Derefter følger ledsætningerne efter princippet: desto dybere indlejring, desto højere grad.

Ved at tegne helsætningen i én streg der følger ledsætningernes indlejningsniveau, kan man afbilde forholdene mellem rodsætning, matrixsætninger og ledsætninger, både lineært og hierarkisk:

Hvor diagrammet tegner et abstrakt billede af perioden, gør sætningsrøntgen afbildningen til en konkret figur ved at navngive den efter en genstand som figuren har lighedstræk med. Eksempelvis er *hat* kælenavn for en helsætning der indledes af og afsluttes med en ledsætning:

(6.12) *Hvis christianitterne i dag accepterer planen, er det første gang nogen sinde at Christiania tillader udefrakommende at bo på området (DR 7.00)*

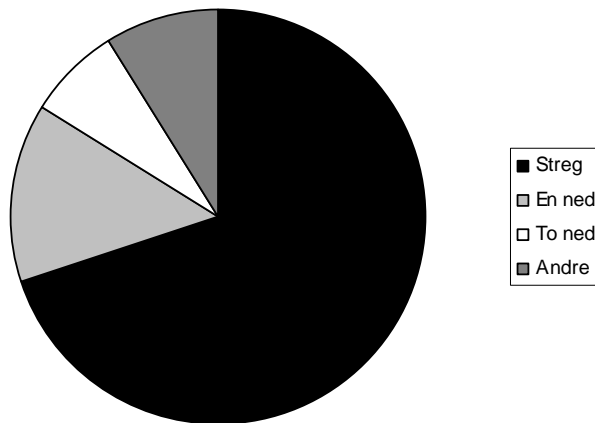
Hatten konkretiserer en normalt unavngiven abstrakt repræsentation af rodsætningen og den indlejrede ledsætning.

Samlet skaber SR med sin syntaktiske billedverden af *hatte, gryder, hjelme, wokker* og *galger* og de rytmisk springende *en ned, to ned, en op og to op*, en mnemoteknisk nomenklatur for helsætningernes indlejringstyper.

Trappe	Kælenavn	Numerisk formel
—	Streg	0
└─	En ned	01
└─└─	To ned	012
└─┬─	En op	10
└─┬─┬─	To op	210
└─┬─└─	Gryde	010
└─┬─┬─└─	Hat	101
└─┬─┬─┬─┬─	Lille galge	120
└─┬─┬─┬─┬─┬─	Store galge	1230
└─┬─┬─┬─└─	Hjelm	1012
└─┬─┬─┬─┬─└─	Wok	0121

Skema 6.3 Grafisk og digital sætningsrøntgen

Til det system har Skyum-Nielsen givet en række procentvise anbefalinger. Han mener at en fordeling på 70 % *streg*, 14-20 % *en ned* og 7-10 % *to ned* er optimal for radiosproget – eventuelt i samspil med et par andre typer som *stump* (sætnings-emner) *gryde*, *hat*, *lille galge* og andre (0-9 %) (Skyum-Nielsen 2004, s. 262).

Figur 6.4 Skyum-Nielsens anbefaling af procentforholdet mellem røntgentyper

Tv-sproget bør videre minimere sig til næsten kun at bruge *streg* og *en ned* fordi "Kra-vene til simpel og enkel syntaks er maksimale dér." (Skyum-Nielsen 2008a, s. 60).

Ifølge Skyum-Nielsen fungerer sætningen i det hele taget bedst hvis den går ned ad trappe, det vil sige at den har sine indlejringer efter helsætningens finitte verbal. Bevæger journalisterne sig for ofte op ad trapperne, altså fra indlejret ledsætning til en matrixstamme, kan det gå galt i det talte mediesprog:

Ligesom i virkeligheden kræver det nemlig 'mere' at gå *op* ad en trappe end at gå *ned* ad den. (Skyum-Nielsen 2008a, s. 52)

'Op ad trappe' går det som nævnt klart tungere end nedad. Det skyldes, at læseren jo så først kan få greb om og forstå helsætningen til sidst. (Skyum-Nielsen 2008a, s. 55)

Det er her afgørende at Skyum-Nielsen betragter citatet som en nominal ledsætning ved efterstillet anførende sætning. Da går konstruktionen altså op ad trappe og ender i den anførende sætning og dens styrende verbum. Det giver en del tilfælde af *galger* i mediesproget. Og de skal helst undgås, mener Skyum-Nielsen.

Som påpeget i afhandlingens teoretiske afsnit kan man dog argumentere for at den anførende sætning fungerer som diskursmarkør til citatet som tekst. Dermed går man ikke "opad" eller rettere "udad" for at nå til anførelsen – i hvert fald ikke i udtrykssyntaksen, som sætningsrøntgen dækker.

Alligevel vil jeg følge Skyum-Nielsens analyse i de kvantitative målinger for derved at kunne vurdere om journalisterne følger hans anbefalede procenttal. Side-løbende vil jeg så supplere med mine egne funktionelle betragtninger over citatet.

6.4.2 Flimmer i røntgenbilledet

Den grafiske afbildning af sætningen er som påpeget primært pædagogisk illustrerende og ikke velegnet til kvantitative syntaktiske undersøgelser; man kan hurtigt forestille sig hvor tidskrævende det ville være at tegne hver sætning i et større korpus. I forhold hertil giver kælenavnene fra SR mulighed for at opbygge et navneinventar man kan overskue og sortere. Men helt fyldestgørende er metoden ikke, for der findes flere indlejringstyper end kælenavne, og derfor løber man hurtigt ind i problemer ved konstruktioner der går ud over standardtyperne:

(6.13) *Regeringen og Dansk Folkeparti, der står bag aftalen, mener dog ikke at en prisnedsættelse på 30 øre per liter vil betyde øget forbrug* (DR 7.00)

Her er det svært at vurdere om der er tale om en *en ned* plus *hat* eller en *gryde* plus *en ned*; kælenavnene dækker med andre ord kun de hyppigst forekommende indlejringstyper. Det problem løser den digitale version af sætningsrøntgen

I DSR ækvivalerer man hver gradlinje med tal der svarer til indlejningsdybden. Sætningstypen *en ned* angiver man på denne måde med et **01**, mens dens opadgående pendant, *en op*, angives med **10** og så fremdeles. Den drilske type fra før bliver på denne måde numerisk til **0101**.

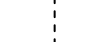
Både den grafiske afbildning og den numeriske angivelse kan dog resultere i fejlanalyser. Eksempelvis kan man være fristet til at opfatte alle horisontale enkeltlinjer (eller enkelte tal) som sætninger. Fejlslutningen er oplagt da nogle enkeltlinjer (og tal) er ækvivalente med helsætninger:

(6.14) Ministeren blev fyret (0)

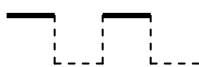
og ledsætninger:

(6.15) *Den vil medføre at flere boliger på volden skal nedlægges* (01)

Andre linjer repræsenterer dog sætningsstammer:

(6.16) Gymnasieskolerne får de penge de er blevet lovet (01)

Og andre igen kun dele af sætningsstammer:

(6.17) Det laboratorium der udførte rytterens dopingprøve, indrømmer at der er sket en tastefejl (0101)

En konsekvens af dette potentielle virvar ser man i den udbredte misforståelse hos mange studerende: at helsætningsstammen skulle udgøre en sætning i sig selv.

Det er derfor afgørende at understrege at enheden af de horisontale streger samlet dækker helsætningen, mens de lodrette streger angiver spring i ledsætningernes indlejningsdybde. På samme måde gælder det for DSR at den samlede talrække dækker *hele* helsætningen, og at tallene 1, 2, 3 osv. står for ledsætningernes indlejningsdybde.

Et andet problem er den manglende angivelse af sætningernes start- og slutpunkt. Hverken diagrammerne eller den numeriske angivelse viser hvor de enkelte sætninger begynder og ophører. Det kan medføre identiske diagrammer for sætninger med forskellige domænegrænser:

(6.18) *Jeg vidste at rytteren der førte feltet an, havde gode ben*

(6.19) *Jeg fortalte min kaptajn, der sad i læ før det gik løs på bakken, at rytteren havde gode ben*

De to helsætninger har henholdsvis to og tre ledsætninger indlejret, men både den grafiske (*wokken*) og den digitale notation er identisk:

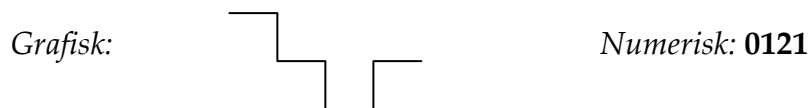

Diagram og notation gengiver kun indlejningsdybden af sætningerne, og derfor kan man ikke aflæse hvor mange ledsætninger der indgår i helsætningen.

Der findes dog løsninger på dette problem,³⁶ og en af de mest effektive står Henrik Jørgensen (2004) for. Han har udviklet et parentetisk system der ekspliciterer rækkevidden af ledsætningerne. Ud fra denne metode fremgår forskellen mellem de to sætninger tydeligt:

(6.18') *(Jeg vidste [at rytteren {der førte feltet an} havde gode ben])*³⁷

(6.19') *(Jeg fortalte min kaptajn [der sad i læ {før det gik løs på bakken}] [at han havde gode ben])*

Metoden løser problemet, men er meget omstændelig at bruge når man skal sortere sætningstyper. Hver sætning skal jo skrives op i sin helhed eller som minimum med første og sidste ord repræsenteret. Ved at integrere Jørgensens parentessystem i DSR er det dog muligt også at flytte denne sidste hindring. De to sætninger tager sig sådan ud i det kombinerede system:

³⁶ I *Dansk sprog* løser Galberg Jacobsen og Skyum-Nielsen problemet ved lade en dobbelt skråstreg indikere at to ledsætninger står på samme trin uden at være sideordnede (2007, s. 173).

³⁷ Parenteserne er i Jørgensens system hierarkisk opbygget således at () = 0' te grad, [] = 1. grad, {} = 2. grad og <> = 3. grad. Den idé har Ole Ravnholt oprindeligt udtænkt (Jørgensen 2004, s. 177).

- (6.18'') (0[1{2}1]) (*Jeg vidste [at rytteren {der førte feltet an} havde gode ben])*)
 (6.19'') (0[1{2}][1]) (*Jeg fortalte min kaptajn [der sad i læ {før det gik løs på bakken}] [at han havde gode ben]*)

Den analytiske tåge er nu lettet, og samtidig er det muligt at sortere den digitale notation i tekstkorpussets tabeller.

Kigger man nærmere på notationen, fremgår det dog at den er stærkt redundant. Foruden tallene angiver parenteserne nemlig i dobbelt forstand hvilket niveau den indlejrede sætning befinder sig på, både gennem parentesantal og parentestype. Alligevel vil jeg fastholde tallene og parentesprincippet da kombinationen letter læsningen af indlejningsdybden betragteligt. Jeg ændrer dog systemet således at de forskellige parentestyper frem for at angive indlejningsgrad angiver ledsætningernes syntaktiske funktion.

6.4.3 Udtryks- og indholdssyntaks

Hverken det traditionelle periodediagram, sætningsrøntgen eller Jørgensens reviderede model skelner mellem de forskellige typer af indlejrede ledsætninger der indgår i helsætningen. Det betyder at ledsætninger med forskellig udtryks- og indholdssyntaks behandles ens. De følgende helsætninger er derfor efter trappe- og parentesnotation identiske selvom de syntaktisk adskiller sig fra hinanden:

- (6.20) *Tidligere forlød det at alle gidsler var befriet (TV 2 9.00)*
 (6.21) *Alliancens fly bombede også de personer der flygtede (DR 7.00)*
 (6.22) *Det bliver alt for dyrt hvis alle patienter skal slæbes ind på de store sygehuse (DR 8.00)*

For at anskueliggøre forskellen i DSR angiver jeg ledsætningernes ledfunktion efter følgende system:

Helsætning	(0)
Substantivisk ledsætning	[1] ³⁸
Adjektivisk ledsætning	{1}
Adverbiel ledsætning	<1>

Skema 6.4 Parentesangivelser af ledfunktion i DSR

Sætningen fra før:

- (6.19''') *Jeg fortalte min kaptajn, der sad i læ før det gik løs på bakken, at han havde gode ben*

får dermed følgende digitale notation: (0{1<2>}[1]), svarende til:

³⁸ Tallet 1 repræsenterer her ledsætningens numeriske indlejningsdybde. Der kunne naturligvis lige så godt være tale om en ledsætning af anden, tredje, fjerde eller femte grad.

(6.19''') *(Jeg fortalte min kaptajn {der sad i læ <før vi skulle op ad bakken>} [at han havde gode ben])*

Man kan dog ikke altid med sikkerhed vide hvilket niveau sætningen befinder sig på fordi adverbialernes funktion som skopusmarkør kan være tvetydig. Det fører i visse tilfælde til tolkningsproblemer i sætningsrøntgen. Her følger ét eksempel fra korpusset:

(6.23) *Undervisningsminister Bertel Haarder fik den opbakning han havde brug for efter en uge med krig om talblokader og strejker (DR 18.30)*

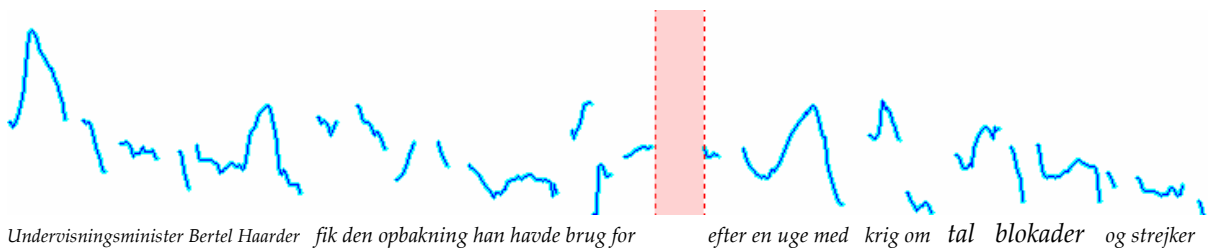
Her kan man argumentere for det digitale røntgenbillede (0{1}0), der svarer til den omformulerede version:

(6.23') *Undervisningsminister Bertel Haarder fik efter en uge med krig om talblokader og strejker den opbakning han havde brug for*

Men ud fra den skrevne version er det også muligt at strukturen er (0{1}), altså svarende til:

(6.23'') *Undervisningsminister Bertel Haarder fik den opbakning han efter en uge med krig om talblokader og strejker havde brug for*

I sådanne tilfælde bliver oplæserens frasering afgørende for analysen. Det bestemende moment indtræder i eksemplet efter *brug for*. Her placerer oplæseren ganske tydeligt en mellempause og signalerer dermed afslutningen på ledsætningen og opgang til matrixstammen:

Den korrekte analyse bliver da en *gryde* med indlejret relativsætning: (0{1}0). I flere tilfælde har jeg derfor ladet fraseringen være afgørende for analysen; andre steder har det været betydningen som har hjulpet til at placere det adverbielle led. Et enkelt eksempel på denne type analyse har også fortjent sin plads her:

(6.24) *Lærerne diskuterede her til formiddag om de også skulle gå i aktion for at sætte fokus på handelsskolernes økonomi ligesom flere gymnasier har gjort (DR 17.00)*

På ny er der to mulige syntaktiske varianter (0[1]<1>) og (0[1<2>]), men sammenhængen gør det klart at skopus her gælder *at gå i aktion*. Den korrekte analyse er altså en *to ned* med indlejret objekt- og adverbialsætning: (0[1<2>]).

Mit digitale udtrykssystem har jeg videre kombineret med Erik Hansens klassifikation i de fire typer ekspletiv, impletiv, multipletiv og operator (neutral). De to første typer noterer jeg i DSR med henholdsvis vedhængt apostrof og komma. Led-sætninger der fungerer multipletivt, noterer jeg med stjerne. Da bliver systemet som følger:

- (6.25) *Peter, der jo er glad for at skrive, vinder ofte* Impletiv (0{1,}0)
 (6.26) *Han har fortalt at du altid er glad* Ekspletiv (0[1'])
 (6.27) *Det maleri hun studerer, er smukt* Multipletiv (0{1*}0)

Operatorsætningerne, der hverken er impletive eller ekspletive, noteres uden markør:

- (6.28) *Hvis de vinder, jubler jeg* Operator (<1>0)
 (6.29) *De vinder fordi jeg jubler* Operator (0<1>)

I opsummeret form tager det samlede system sig således ud (spørgsmålstegn markerer at typen muligvis ikke forekommer i dansk):

	Impletiv	Ekspletiv	Multipletiv	Operator
Sub	[1,] <i>Det hjælper når du puster</i>	[1'] <i>Hun så at han vandt</i>	[1*] <i>Du må beholde hvad du finder</i>	<1> <i>Det er din egen skyld hvis hun ikke vil med</i>
Adj	{1,} <i>Peter, som løb hurtigt, vandt</i>	{1'} <i>Påstanden at han vandt, passede</i>	{1*} <i>Det løb han havde vundet, var berømt</i>	<1> - ?
Adv	<1,> <i>Han løb da han så målet</i>	<1'> <i>De løb så hurtigt at han blev træt</i>	<1*> <i>Han løb hurtigere end de andre kunne</i>	<1> <i>Han vandt fordi han var hurtigst</i>

Skema 6.5 Notation af ledsætningernes udtrykssyntaks og (in)komplette status i DSR³⁹

Her følger et eksempel der viser hvordan man afkoder notationen:

³⁹ Ledsætninger af typen *Det var fordi hun vandt (at han jublede)* og *Det er som om jeg flyver* analyserer jeg som henholdsvis kløvning og adverbial eksplikativ sætning (bundet adverbial).

(6.30) *Den mus som katten jager, ville ønske at den var en hund* (0{1*}0[1'])

(0	=	En helsætning begynder
{1*	=	En adjektivisk og multipletiv ledsætning fortsætter helsætningen på 1°, dvs. ledsætningen er indlejret i rodsætningen
}	=	Ledsætningens domæne slutter
0	=	Helsætningen fortsætter på rodstammens niveau
[1'	=	En substantivisk og ekspletiv ledsætning fortsætter helsætningen på 1°
]	=	Ledsætningens domæne slutter
)	=	Helsætningen slutter

Indtil videre er analysen kun udfoldet for komplette sætninger, men også ellipser og sætningsækvivalenter hører til i systemet. Ækvivalenter angiver jeg med X og tekstlige helsætningsellipser samt helsætningsemner med et Ø. Sideordnede sætninger, ledsætningsellipser og ledsætningsemner danner ikke trin eller tal i analysen.⁴⁰ Den afdækker kun indlejningsdybden for komplette ledsætninger, og det er dermed indlejningsdybden der er i fokus, ikke ledsætningsantallet.

Anførende diskursmarkører noterer jeg med kolon før eller efter den tekst de har i deres skopus, og citatet angiver jeg med anførelsestegn:

(6.31) *Det er klart at regeringen må tage ansvaret, sagde oppositionen* "(0[1'])":0

(6.32) *Oppositionen sagde: Det er klart at regeringen må tage ansvaret* 0:"(0[1']"

Man kan heraf aflæse at der er tale om én semantisk meningshelhed der indeholder to helsætninger hvoraf den ene fungerer som diskursmarkør. Som påpeget analyserer den formelle tradition citatet som objekt og den anførende sætning som rodsætning. Det svarer i min analyse til citatet som underordnet proposition og den anførende sætning som illokutionær styrer. Notationen 0:"(0[1']" svarer altså til 012 i Skyum-Nielsens *sætningsrøntgen*. Jeg har valgt at indføre begge systemer i teksttabellen for at gøre analysen læsbar for både formalister og funktionalister.

Når journalisten anfører realtale, noterer jeg dog den anførende sætning som :0 i funktionel analyse og som et Ø, altså et sætningsemne, efter formel analyse (jf. s. 49). Derudover angiver jeg markører der står parentetisk, med kolon på hver side af indlejringstallet. Samtidig supplerer jeg tallene i det delte citat med bindestreg:

(6.33) *Regeringen, sagde oppositionen, må tage ansvar* "(0-)":0:"(-0)"

⁴⁰ Det gør *at*-infinitiver og neksuale substantiver heller ikke selvom man udmærket kan argumentere for deres plads i modellen (jf. Vinje 1982, s. 181). I så fald kræver den dog en anden type definition der baserer sig på prædikatet som hovedkategori i stedet for sætningen. En sådan model vil kunne opfange kompleksiteten i sætninger af typen: *Retsformanden Ole Nicolajsen blev opfordret til at beordre PET til at aflevere alt hvad der vedkommer sagen* (Radioavisen 13.11.1996).

Andre typer diskursmarkerende sætninger noteres ligeledes på 0'te grad uden kolon og citationstegn:

(6.34) *Jeg drikker ofte, hvad er det nu den hedder, en IPA* (0-)0(-0)

Sætningsækvivalenter der fungerer som diskursmarkører, er angivet med kolon sådan at X: står for foranstillet markør og :X for efterstillet. Samtidig har jeg fulgt den traditionelle analyse ved at føje disse markører til den udtrykshelhed de knytter sig til. Igen giver notationen mulighed for både at følge den traditionelle og den nye funktionelle analyse:

(6.35) *Jamen altså, det glæder jeg mig til* X:X:(0)

Sætningsknude og -kløvning har drillet i systemet fordi begge konstruktioner i notationen kommer til at ligne noget andet end de egentlig er:

(6.36) *Det synes jeg ikke du skal gøre* (0-)0(-0) / ([1'-]0[-1']) / (0{1'})

(6.37) *Det er ham jeg tænker på* (0{1*})

Knuden kommer til at ligne en parentetisk sætning eller en helsætning med indlejret nominal ekspletiv sætning, og kløvningen får samme notation som en helsætning med indlejret adjektivisk multipletiv ledsætning. I begge tilfælde kan man fejllæse notationen.

For at løse problemet har jeg brugt tegnene ^ for kløvning og ~ for knude:

(6.36') *Det synes jeg ikke du skal gøre* (0~1)

(6.37') *Det er ham jeg tænker på* (0{1^})

Også det jeg her vil kalde for sætningsfletning, har udgjort et særligt problem for analysemetoden. Fænomenet går ud på at afsenderen påbegynder en sætning som han/hun aldrig afslutter, men derimod bruger som afsæt til en ny sætning. På den måde flettes to sætninger sammen, men kun den sidste er syntaktisk komplet:

(6.38) *Og det må jo selvfølgelig som udgangspunkt så må det ikke ske (P4 12.00)*

(6.39) *Det er jo altså en af de store forskelle der bliver efter det her kommer til at træde i kraft det er jo at nu bliver området ikke kun til christianitterne (DR 8.30)⁴¹*

⁴¹ Det er her afgørende at journalisten ikke påbegynder en ny prosodisk ytring efter "kraft", men derimod fraserer det efterfølgende ord "det" som om det var et genoptaget fundament.

I sidste eksempel udgør nominalet *en af de store forskelle* et slags fællesled der går fra at være prædikat i den ene sætning til at være ekstra fundament i den anden:

Sætning 1: *Det er jo altså en af de store forskelle der bliver...*

Sætning 2: *En af de store forskelle der bliver, det er jo at nu...*

Den noget uheldige konstruktion kommer af at taleren farer vild i sin egen sætning. Hun går fra én sætningsstrategi og én valenskæde ind i en ny. Det svarer i princippet til følgende karikerede fletning:

(6.40) *Han maler huset der ligger i lunden er smukt*

Det har heller ikke været muligt at gengive denne konstruktion fyldestgørende inden for notationssystemets rammer. Derfor er fletning angivet med forkortelsen FL:(#).

En tredje konstruktionstype har også veget uden om systematikken. Den er en nær slægtning til genoptaget fundament, og jeg døber den her sætningshop:

(6.41) *Men kan man ikke have tillid til at al det her kvotehandel med CO2 og så videre **at det** fortsætter (P4 12.00)*

(6.42) *Øh, det vi konstaterer det er inden for de seneste 6 år **at så** er der kun to tilfælde hvor man har frataget transportøren tilladelsen (P1 8.00)*

(6.43) *Øh, skulle man så tænke sig at hvis konjunkturerne i verdensøkonomien ændrer sig og erhvervslivet, øh, får hårde tider, **at så** skulle vi sige ... (DR 18.30)*

(6.44) *En god fidus, det er at når man tager sin GPS med **at man** så lader sit handskerum stå åben så man ude fra bilen kan se at der er ikke noget der er værd at stjæle i den her bil (TV 2 19.00)*

Afsenderen hopper så at sige tilbage til ledsætningens start – muligvis for selv at kunne holde styr på sin egen syntaks. Det er i DSR noteret med et *hop!* efter den afsluttende parentes.

Endelig har det været nødvendigt at angive sætningsafbrydelser med en særlig notation og samtidig at adskille dem fra frase- og ordrettelser. En afbrydelse indtræffer ved at en afsender stopper midt i en sætning og enten påbegynder en ny sætning eller mister sin taletur til en anden taler. Problemet er de tilfælde hvor afsenderen aldrig når at ytre mere end én frase før han afbryder sig selv. Er der da tale om frase-rettelse eller sætningsafbrydelse? Her har jeg måttet træffe et metodisk valg, og det er faldet på fraserettelsen. En sætningsafbrydelse er derfor defineret ved at afsenderen

efter at have ytret *mindst* to fraser starter på en ny sætning. Sætningsafbrydelse er markeret med tre prikker i parentesangivelsen: (...).

Overlappende tale har jeg i den syntaktiske notation angivet i én og samme kolonne.

Digital sætningsrøntgen giver en komprimeret og (med lidt øvelse) let aflæselig notation af hel- og ledsætningernes makrosyntaks. Og hvad vigtigere er, notationen kan sorteres digitalt i databaser og tabeller. Samtidig kan systemet udpege sætninger der har omfattende indlejningsstrukturer og derfor muligvis er syntaktisk komplicerede. Metoden kan dog ikke alene afgøre hvor komplekse sætningerne er, eller hvor svære de er at forstå. På det punkt er den i princippet ikke meget bedre stillet end målinger af sætningslængde. Eksempelvis kan en helt kort helsætning uden indlejrede ledsætninger være mere kompliceret end selv de store galger som Skyum-Nielsen advarer mod:

(6.45) *Det gav retten staten medhold i (DR 17.00)*

er for mig at se sværere at forstå end følgende galge, der har ikke færre end tre indlejrede ledsætninger i forfeltet før rodverbalet:

(6.46) *Skal man kigge på hvilke aviser det er der er i knibe, så er det altså de gammeldags. (DR 21.00)*

Det er dog blot min intuitive fornemmelse, og den demonstrerer i sig selv ikke meget andet end hvordan jeg selv tænker. For at måle sætningernes kompleksitet objektivt har jeg derfor måttet ty til andre metoder. Og til det formål har jeg hentet inspiration i neurolingvistikken.

6.5 Forståelighedsanalyse – nogle forbehold

For public service-stationerne er det afgørende at formidle et forståeligt talt sprog da lytterne/seerne typisk kun har én mulighed for at forstå det sagte. Derfor undgår journalisterne ideelt set det der betragtes som svære ord, tunge sætningskonstruktioner og utydelig udtale.

Kriterierne for forståelighed stopper dog ikke ved sætning, ord og lyd. Også tekstens opbygning spiller ind, og her har forskning vist at redundans, gentagelser, narrativ struktur og kompositionsform har afgørende betydning; dertil skal lægges den kognitive tekst- og diskursforståelse dannet af makrostrukturer, rammer (*frames* og *scripts*), modtagerrelevans, synsvinkel og seernes/lytternes identifikation, viden samt personlige ideologi (Höijer og Findahl 1984; Gunter 1987; Dijk 1988, s. 139 ff.). Endelig påvirker billedfladen på tv muligvis også forståeligheden, først og fremmest

i sammenhængen mellem det der bliver vist – enten gennem kropssprog eller beretende billeder – og det der bliver sagt.

Tidligere har Ib Poulsen undersøgt hvilke sproglige faktorer der så rent faktisk er afgørende for danskernes forståelse af radioavisen (Poulsen 1988, 1991 og 1992). Udgangspunktet for den første undersøgelse (1988) var et nyhedsindslag i to versioner, et originalt og så et versioneret efter følgende overvejelser:

- helhedsindhold før detaljer
- simpel syntaks (uden lange led og forvægt)
- få ledsætninger og indskud
- få tekniske termer
- mange hverdagsord og - vendinger

Resultaterne viste noget overraskende at disse punkter tilsyneladende kun havde sekundær betydning i forhold til en række andre receptions vilkår. På et større tekstligt plan viste det sig nemlig vigtigere – eller i hvert fald lige så vigtigt – at:

- informationer blev givet én ad gangen
- overgange var tydeligt markerede
- journalisterne opsummerede og gentog vigtigt indhold
- sproget var anskueligt og konkret
- lytterne kunne identificere sig med stoffet
- forudsætningsniveauet var lavt
- stoffet havde relevans for lytterne

På det grundlag fremstår det problematisk at excerpere sætninger ud af deres tekstuelle kontekst og diskurs for subjektivt at vurdere om seeren og lytteren kan have problemer med at forstå det sagte. Dette til trods foretrækker den anvendte mediesprogforskning ofte at skære ytringer ud af deres tekstlige sammenhæng og selve kommunikationssituationen. Målet bliver så at udpege de sætninger der synes komplekse ud fra en række kriterier som sætnings- og forfeltslængde, antallet af ledsætninger, verbalsubstantiver og *at*-infinitiver og forholdet mellem bagvægt og forvægt. Det vurderes altså relativt sjældent i den anvendte forskning om sætningen fungerer *i sin sammenhæng*.

Endnu mere problematisk fremstår sætningsvurderinger der alene bygger på sprogintuition. Et eksempel er den udbredte, men måske ikke helt velunderbyggede påstand om at lange sammensatte ord er sværere at forstå end tilsvarende analytiske konstruktioner (se f.eks. Gunter 1987, s. 170). Et eksempel på en sådan argumentation finder man hos Merete Carlsen (1997, s. 53), der mener at sætningen:

(6.47) *Danskerne går rundt med et medieforvrænget virkelighedsindtryk*

er sværere at forstå end den analytiske formulering:

(6.48) *Danskerne går rundt med et indtryk af virkeligheden der er forvænget af påvirkningen fra medierne*

Måske det forholder sig sådan? Måske ikke. Men typisk fortaber den videnskabelige hjemmel sig hos Björnsson efter hvem ordbalancen vipper ved de syv bogstaver i et ord, eller hos Fangs *Easy Listening Formula*, der advarer mod for mange stavelser. Som påpeget af Kirsten Rask (1993) kan lix-hysteri resultere i en form for punktumtvang og et afsnubbet sprog der ikke hænger sammen, til lige så stor gene for læser og lytter som tung kancellistil. At forsimple sprogets kompleksitet til ord- og sætningslængde kan derfor muligvis være en fejlslagen vej at gå for den anvendte sprogforskning – i længden.

Forklaringskraften og gyldigheden af den anvendte forskning reduceres ikke nødvendigvis af kritikpunkterne. Men det står klart at man skal være endog *meget* varsom med at tolke om lytteren/seeren har svært ved at forstå det overordnede budskab som den givne problemsætning eller -konstruktion er en del af.

Fra det samme kritiske perspektiv kan begrebet 'forståelighed' betragtes som et forsøg på at skabe en objektiv faktor for noget som i princippet er relativt og subjektivt. Forståelighed er med andre ord ikke nødvendigvis det samme som forståelse (jf. Poulsen 1988, s. 23). Kritikken er relevant da målinger af sprogets forståelighed ofte ender i samme relativitetsfælde som målinger af for eksempel saglighed og neutralitet. Her ønsker forskningen i princippet at fastholde en form for objektiv indstilling, men tvinges ofte ud i relative sammenligninger af typen: X er mere eller mindre saglig/neutral/forståelig end Y.

Det er samtidig afgørende at forståelighed ikke er polariseret i forhold til *uforståelighed*. *Glad en i er hurtigt kommer morgen* – er en uforståelig sætning på dansk fordi den er ugrammatisk, men sådanne nonsenshelheder forekommer yderst sjældent i mediesproget; det skulle da lige være i en dokumentarudsendelse om afasi. Derfor gælder analysen *graden* af forståelighed, altså om man anser sætningerne for mere eller mindre svære eller lette at forstå. Ydermere kan forskellen mellem svært og let forståeligt i teorien nok danne to sproglige akser, men deres positioner er relative og kan forrykke sig alt efter hvem der skal forstå sproget. Personens alder, kulturelle og sociale baggrund, forkundskaber, generelle verdensforståelse og koncentrationsgrad i modtagersituationen kan alle være afgørende faktorer der forskubber akserne, og som måske endda gør det umuligt at lave objektive lytterundersøgelser med få testpersoner.

Kompleksitet er et andet begreb der ofte bruges identisk med forståelighed. Om man siger en sætning er kompleks eller svær at forstå, er ud fra denne begrebsopfattelse irrelevant; betydningen er den samme. Jeg følger dog en anden mere teknisk definition der ikke ækvivalerer sværhedsgrad med kompleksitet. I denne af-

handling betyder *kompleks* sammensat, og en kompleks entitet bliver dermed en sammensat helhed af elementer og relationer. Det vil som udgangspunkt sige at jo flere elementer og relationer der indgår i helheden, desto højere kompleksitet.

Mine analytiske metoder baserer sig som beskrevet på udtryks- og meningshelheden som måleenheder, og jeg inddrager kun i mere begrænset omfang de tekstlige og diskursive niveauer. Dermed gælder den kritik jeg netop har fremsat, altså også for mine egne analyser. Trods det mener jeg stadig det er muligt at sige noget fornuftigt om syntaksens rolle på modtagerens forståelse.

Neurolingvistikken har nemlig i de senere år givet en række indicier for at høj syntaktisk kompleksitet rent faktisk i visse tilfælde medfører lav forståelighed. Det betyder at journalisterne stadig bør tilstræbe en simpel syntaks, også selvom sætningens opbygning måske muligvis kun er sekundær i forhold til de større tekstlige og kontekstuelle niveauer når det gælder lytternes/seernes forståelse.

For at præcisere syntaksens rolle vil min teoretiske base derfor være neurolingvistikken. Her har jeg valgt at tage afsæt i Edward Gibsons SPLT-analyse (Gibson 1998), og på den måde adskiller mit projekt sig rent metodisk fra tidligere projekter om mediesprogets syntaks og forståelighed.

6.6 SPLT

I *Syntactic Prediction Locality Theory* (SPLT) finder man en delvis testet neurolingvistisk metode til at måle syntaktisk kompleksitet. Modellen evner dels at give en plausibel forklaring på hvorfor nogle sætninger intuitivt er sværere at forstå end andre, dels at måle syntaktisk kompleksitet i sammenlignelige enheder. Desårsag er SPLT udvalgt som metodisk inspiration for afhandlingens kompleksitetsanalyse.

Forudsigelse og ordintegrering danner i SPLT pivoterne for sætningsforståelse. For hvert nyt processeret ord integrerer modtagerens kognitive analyseenhed (*parseren*), ordet bagud i sætningsstrengen. Samtidig danner dependente ord en forudsigelse af kernelementer fremad i sætningen. Jo længere afstanden er mellem de integrerende ord, desto større belastning på modtagerens kognitive enhed. Samtidig belastes korttidshukommelsen hvis den over længere afstand skal gemme dependente ord der kræver tilstedeværelsen af en kerne.

Gibson behandler på denne måde sætningskompleksitet fra to vinkler: integrerings- og hukommelsesomkostninger. Tanken er ikke ny, og man genfinder idéen om integrering hos blandt andre Richard Hudson (1995), og tanken om forudsigelse kan man læse om allerede hos Chomsky og Miller (1963).

Det afgørende punkt handler først og fremmest om hvordan man måler længden mellem to syntaktisk forbundne elementer:

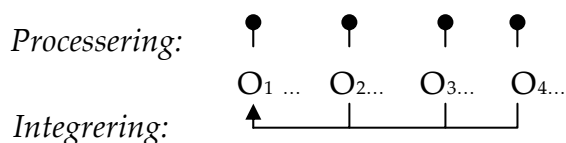
(6.49) *Artiklen som journalisten netop havde færdiggjort, havde været lang tid undervejs*

Skal man måle dependensafstanden i morfemer, ord, fraser, led, dybdestrukturer eller måske i indholdskategorier? Det er det afgørende spørgsmål for mange kompleksitetsanalyser. Og til det giver Edward Gibson et perspektivrigt, men dog ikke helt fyldestgørende svar.

I de følgende afsnit vil jeg præsentere en revideret version af SPLT beregnet på at lave kvantitative målinger af den syntaktiske kompleksitet i mediesproget. Visse af Gibsons pointer præsenterer jeg i forenklet form, mens jeg ændrer andre ud fra et dependensgrammatisk og funktionelt synspunkt. Det skyldes dels at Gibsons teori rummer en del uafklarede punkter, dels at den antager eksistensen af spor (*traces*). Fra det dependensgrammatiske synspunkt jeg anlægger, virker det problematisk at oprette tomme pladser i dybdestrukturen. I min operationaliserede form trækker modellen derfor på de funktionelle overvejelser der er formuleret i teoriafsnittet.

6.6.1 Integrering

Ifølge Gibson udfolder en ordkæde sig på den måde at hvert nyt ord (O_x) først behandles ("processeres") og dernæst integreres - dvs. knyttes til et andet ord som det indgår i et dependensforhold med - i den foregående syntaktiske struktur:

Ordkæderne udvides lineært både når et kerneled integreres med et dependent led, og når et dependent led integreres med et kerneled. Denne integrering sker via to komponenter: en diskurskomponent der sammensætter diskursstrukturen, og en syntaktisk komponent der tildeler kategori og tematisk rolle (eller anlægger skopus) og kobler afhængige elementer sammen i dependenskæder. Ved integrering bagud i sætningen kan man altså have et kerneled der tildeler et dependent led syntaktisk kategori og semantisk rolle, og man kan have et dependent led der tildeles kategori og rolle. En tredje mulighed forekommer også ud fra tanken om samordning – nemlig at et ord både tildeler og tildeles kategori og rolle på én og samme tid.

I princippet medfører integreringen af hvert nyt ord omkostninger, men på basis af Discourse Representation Theory (Kamp 1988) og forsøgsresultater fra flertydighedsmålinger (Crain og Steedman 1985; Altmann og Steedman 1988) antager Gibson at nogle elementer giver en markant målbar forøgelse. Mere specifikt indtræffer der en særlig øgning i omkostninger ved at integrere konstituenten der etablerer *nye diskursreferenter*:

Although processing all words probably causes some integration cost increment, it is hypothesized here that substantial integration cost increments are caused by processing words indicating new discourse structure, particularly new discourse referents. A discourse referent is an entity that has a spatio-temporal location so that it can later be referred to with an anaphoric expression, such as a pronoun for NPs, or tense on a verb for events. The motivation for this hypothesis is that much computational effort is involved in building a structure for a new discourse referent. Expending this effort causes substantial decays in the activations associated with preceding lexical items. Thus processing an NP which refers to a new discourse object eventually leads to a substantial integration cost increment, as does processing a tensed verb, which indicates a discourse event (Gibson 1998, s. 12)

Definitionen folder sig dog ikke helt vandtæt ud. Abstraktionsniveauet medfører nemlig, så vidt jeg kan se, at en diskursreferent er en "entitet" der er placeret i tid og rum som anaforer kan henviser til. Men anaforer henviser ikke til entiteter i tid og rum. De peger derimod *tilbage* i teksten, til led der så kan pege *ud* af teksten, ud i diskursen på entiteter.

Det er altså mere korrekt at definere en diskursreferent som enten et nominal der henviser til en genstand der kan placeres i tid og rum, eller et temporalt prædikat der betegner en aktualiseret handling, proces, aktivitet eller tilstand.

Det overordnede princip kan sammenfattes i følgende eksempel, hvor ● angiver en ny diskursreferent, - en pronominel anafor og # den aktualiserede diskursaktivitet/tilstand:

Sætning: *En mand kiggede på en dame. Han elskede hende.*

Diskursstruktur: ● # ● - # -

Eksemplet udfolder sig bedst hvis man forestiller sig at den kognitive analyseenhed sammensætter en slags mental repræsentation af entiteter og aktualiseret foregang. At anaforiske elementer integreres lettere, virker dermed intuitivt plausibelt. Modtageren har netop føjet *en mand* og *en dame* til diskursstrukturen; derfor behøver han ikke på ny at genskabe dem som diskursreferenter. Dermed er der dog intet sagt om hvordan hjernen *skaber* diskursstrukturen. Pointen er blot at pronomielle anaforer er semantisk tømte og refererer til noget der (normalt) kort forinden er blevet nævnt, nemlig diskursreferenterne. De anaforiske pronominer betegner på den måde den laveste grad af bekendt information; de er rent referentielle.

Den bærende idé i SPLT er nu at den syntaktiske kompleksitet stiger når der står nye diskursreferenter mellem det ord der integrerer, og det ord det skal integreres med. Længden mellem kerne og dependent udregner man ved at sammentælle hvor mange diskursreferenter der er blevet behandlet mellem de to ord; jo flere nye referenter desto større omkostninger i udregningsressourcer. Følgende laboratorisætning – gengivet frit efter Gibson 1998, s. 20 – illustrerer analysen:

(6.50) *Reporteren(0) som(0) politikeren(0) angreb(1+2) erkendte(3) fejlen(1) = 7 EU*⁴²

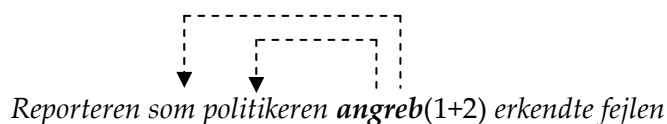
Først behandles ordet *Reporteren*. Det processeres som en ny diskursreferent fordi man som læser ikke har hørt om nogen reporter før.⁴³

Dernæst behandles konjunktionalet *som*, der integreres med *reporteren* uden omkostninger. Fra *som* bevæger ordfølgen og analysen sig videre til nominalet *politiker*. Det processeres også som ny diskursreferent og føjes dernæst til den foregående syntaktiske kæde omkostningsfrit da referenten ikke er integreret som led i sætningen endnu. Leddet er altså endnu ikke tildelt syntaktisk kategori og rolle.

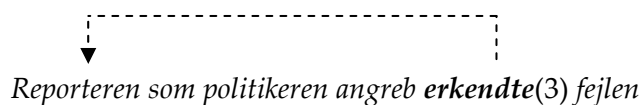
Herefter følger det finitte verbal *angreb*. Det behandles som diskursreferent fordi det er et aktualiseret prædikat. *Angreb* integreres herefter med to elementer. For det første integreres det med subjektet *politiker* og for det andet med objektkorrelatet *som*. Ved integreringen tildeler prædikatet syntaktisk kategori og tematisk rolle.

Udregningen forløber nu på følgende måde: Det koster 1 energienhed (EU) at integrere det finitte verbal *angreb* med subjektet *politiker* fordi *angreb* forinden er behandlet som diskursreferent. Længden mellem *angreb* og *politiker* er altså én ny diskursreferent = 1 EU.

Den efterfølgende integrering af *angreb* med korrelatet *som* følger i sit udgangspunkt samme udregningsprocedure, men her forøges omkostningerne samtidig ved at integreringen krydser en anden referent, *politiker*. Det koster altså i alt 2 EU at integrere det finitte verbal med korrelatet *som* (de stiplede pile angiver integrering):

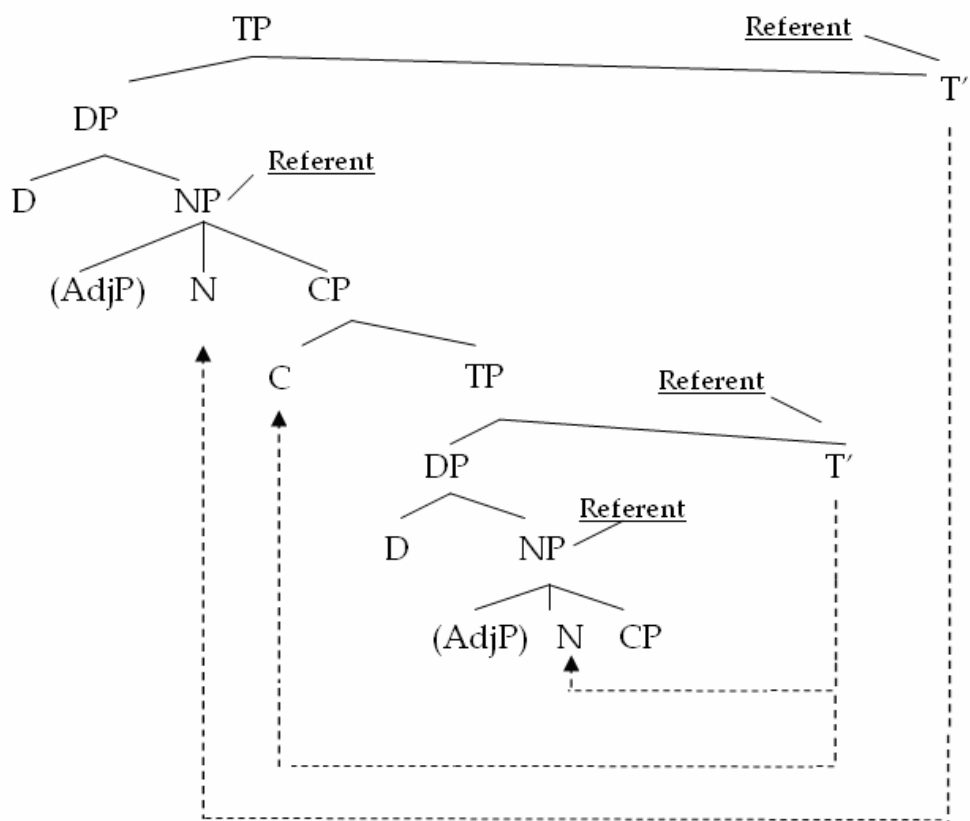
Matrixverbalet *erkendte* integreres derefter med matrixsubjektet *reporteren* til en omkostning af 3 EU fordi verbalet først er behandlet som diskursreferent og dernæst integreres over to andre referenter (*angreb* og *politiker*):

For at udtrykke det mere generelt vil jeg her bruge en kombination af forsimplet X-bar-notation og integreringspil (TP står for tidsfrase og T' transformerer sig til T/AUX + VP; CP står for konjunktionalfase):

⁴² Gibson opererer med måleenheden energienheder (EU) der ifølge hans test og beregninger svarer relativt til den tid modtageren skal bruge på at sætte sætningen sammen syntaktisk.

⁴³ Her ser man et afgørende problem ved laboratoriesætninger. De står uden kontekst selvom det netop er *den* nominalernes bestemthedsformer typisk refererer til.

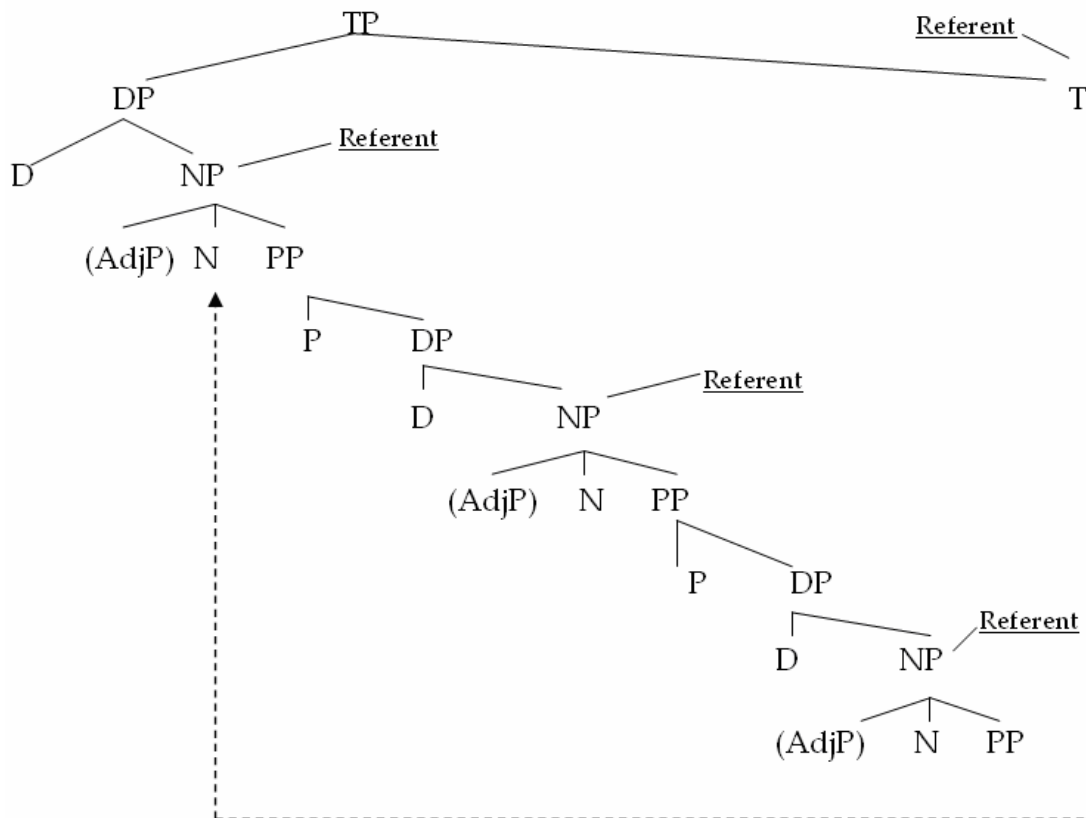

Figur 6.5 Formel repræsentation af integrering over ledsætning med objektkorrelat

I dansk kan denne form for integrering over lang distance opstå flere steder i den lineære udtryksstruktur. Fastholder man indtil videre blikket på området mellem subjektskerne og finit verbal, viser det sig at også andre typer adled end relativsætninger her kan øge kompleksiteten:

(6.51) *Overførslen af pengene fra banken stoppede(3)*

Matrixverbet *stoppe* skal her integreres hen over to referenter (*pengene* og *banken*) for at tildele syntaktisk kategori og semantisk rolle til nominalkerneln *overførslen*. Lange forfelter af denne type øger altså sætningskompleksiteten. Forfeltersfumlert opstår fordi adleddene føjes for talrigt til subjektskernen og danner en kø af diskursreferenter foran det finitte verbal.

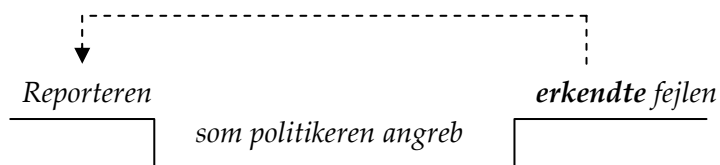
Figur 6.6 Formel repræsentation af integrering over præpositionelle adled

Modellen forudsætter at nominaler i adled kan fungere som diskursreferenter. Tesen er dog ikke helt sikker, for det er muligt at adled kun tilføjer en slags sekundær underordnet diskursinformation til nominalkernen.

Den samme idé kan man udtrykke inden for rammerne af sætningsrøntgen. De kritiske røntgentyper er her de sætninger hvor indlejringen går fra matrixstamme til ledsætning og tilbage til matrixstammen igen. Det vil sige *gryden* (010), *wokken* (0121) og andre typer sammensætninger hvor indlejringen først går ned og derefter op igen. Nærmere bestemt gælder princippet for de typer hvor et element (X1) efter den indlejrede ledsætning skal integreres med et element (X2) før ledsætningen. Da skal hjernen sammensætte de to elementer hen over mindst én diskursreferent (T'), og på den måde danner der sig en mulig forståelseskluft:

Figur 6.7 Dependensafstand hen over en ledsætning

Figur 6.8 Dependensafstand hen over en ledsætning

Sætningsrøntgen kan dog ikke udtrykke de detaljer som SPLT indfanger på de enkelte sætningsniveauer, blandt andet opfanger den ikke en afgørende kompleksitetsforskel på relativsætning med subjektrelat og relativsætning med objektrelat. For at forklare denne forskel i detaljer er det nødvendigt at kigge nærmere på hvordan modtageren forudser tilstedeværelsen af led længere fremme i sætningen.

6.6.2 Forudsigelse

Ud over omkostninger ved integrering er der også udregningsressourcer forbundet med at gemme dele af ufuldstændige sætninger. Det er påkrævet når elementer i den ufuldendte sætningsstreng skaber forudsigelsen om obligatoriske elementer der endnu ikke er dannet:

(6.52-) *Hvis ikke Ole inden maj hvor huset*

På dette sted i sætningsstrengen forventer modtageren tre verbaler. Et rodsætningsverbal og to andre verbaler der skal tildele syntaktisk kategori og semantisk rolle til nominalerne *Ole* og *huset*.⁴⁴

Det medfører en begyndende overophedning af hukommelsen og en meget lav forståelighed efter sætningens fortsættelse og fuldendelse:

(-6.52) *sælges, får løn, flytter de*

Omkostningerne ved at gemme et dependent led i hukommelsen øges ifølge Gibson parallelt med antallet af diskursrefererende ord der optræder i sætningsstrengen før det forventede led dukker op. Princippet er dermed det samme som ved integrering, men forløber fremad i sætningen frem for bagud.

For sætningen ovenfor medfører det følgende udregning af hukommelsesenheder, forkortet M⁴⁵ (pilesymbolet → står for 'medfører forudsigelsen af'):

⁴⁴ I princippet forventer modtageren også et rodsætningssubjekt, men den topologiske rækkefølge i dansk medfører at verbalet kommer før subjektet når forfeltet er udfyldt. Modtageren forventer altså her verbalet først. Denne form for binding har jeg andet sted døbt topologisk rektion. (Blom 2006)

⁴⁵ Gibson udregner hukommelsesenheder som en monotont stigende funktion af diskursreferenter (Gibson 1998, s. 15).

<i>Hvis ikke</i>	<i>Ole</i>	<i>inden maj</i> ⁴⁶	<i>hvor</i>	<i>huset</i>	<i>sælges</i>	<i>får</i>	<i>sin løn</i>	<i>flytter</i>	<i>de</i>
M0→V	M1	M1	M1	M2	M3	M4	M5	*	
M0→S	*								
	M0 →V	M0	M0	M1	M2	*			
			M0→S						
				M0→V	*				
						M0→O	*		
								M0→S	*

Skema 6.6 Udregning af hukommelsesomkostninger

I sætningens begyndelse udløser konjunktionalet *hvis (ikke)* forventningen om et rodsætningsverbal og et subjekt i ledsætningen. Det markerer jeg her med M0→V og M0→S der viser at to hukommelsesprocesser er i gang. Umiddelbart efter dukker en ny diskursreferent op i sætningsstrengen, *Ole*. Det øger hukommelsesomkostningerne med 1M for forudsigelsen af rodsætningsverbalet. Samtidig kompletteres forudsigelsen af subjektet i ledsætningen. Her markeret med stjerne: *.

Subjektet i ledsætningen medfører at en ny forudsigelse sættes i gang. Først efter yderligere to diskursreferenter, *huset* og *sælges*, indfries denne forventning med verbalet *får*, mens der behandles yderligere to diskursreferenter, *får* og *sin løn* før rodsætningsverbalet *flytter* dukker op.

Derudover har man som modtager tre andre forudsigelser: ét for det finitte verbal i den anden ledsætning: *huset* → *sælges*, et for objektet: *får* → *sin løn*, og endelig et for matrixsubjektet: *flytter* → *de*.

Som det ses har dependenstætheden flere toppunkter for belastning:

$$\begin{aligned}
 \textit{huset} &= M2+M1+M0 \\
 \textit{sælges} &= M3+M2 \\
 \textit{får} &= M4+M0 \\
 \textit{sin løn} &= M5
 \end{aligned}$$

Gibson problematiserer dog et afgørende aspekt ved analysen:

It is hypothesized that there is one exception to the locality-based memory cost proposal: The prediction of the matrix predicate is proposed to be cost-free. The motivation for this proposal is that the parser is always expecting a predicate (and possibly a subject for this predicate also) so that this expectation is built into the parsing mechanism, and is therefore cost-free. (Gibson 1998, s. 14)

Holder hypotesen stik, har det konsekvenser for den anvendte mediesprogforskning, der ofte fastholder, men sjældent videnskabeligt underbygger, at lange forfelter er

⁴⁶ Det er muligt at også tidsadverbialer opbygger diskursreference. Det ser jeg dog bort fra her.

svære at forstå. Gibsons forbehold medfører dog den kontraintuitive effekt at afsenderen omkostningsfrit kan placere tung information foran det finitte verbal.

Det ser man, når der står et nominalt subjekt i feltet. Dets informationsstatus er nemlig irrelevant for integreringsomkostningerne:

(6.53) *Han vandt*(1) = 1 EU

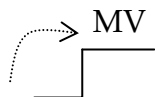
(6.54) *En kenyaner vandt*(1) = 1 EU

Anderledes forholder det sig for forudsigelsen, hvis modtageren vel at mærke forventer et matrixverbal inden sætningen er gået i gang⁴⁷:

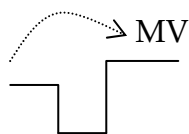
<i>Han</i>	<i>vandt</i>
M0→Vf	*

<i>En kenyaner</i>	<i>vandt</i>
M1→Vf	*

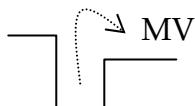
I analysen antager jeg derfor at modtageren muligvis forudser matrixverbalet fordi det er forudsætning for sætningsdannelse. For sætningsrøntgen betyder det samtidig at "trin op ad trappen" før matrixverbalet (MV) øger sætningskompleksiteten:

(6.55) *Hvis chefen skriver historien, ryger den på forsiden*

(6.56) *Hvis chefen skriver om ham der vandt, ryger det på forsiden*

(6.57) *Han sagde at hvis chefen skriver om ham der vandt, ryger det på forsiden*

⁴⁷ Et oplagt problem ved teorien (og den generative opfattelse af sætningen i det hele taget) er at vi tilsyneladende uden problemer processerer sætningsækvivalenter, sætningsemner og ellipser uden finit verbal. Ved ufuldstændige sætninger burde vi ifølge den her fremsatte teori forgæves forvente et finit verbal eller subjekt, med problemer til følge.

Videre gælder det at led der kræver obligatoriske valensled, fungerer på samme måde som dependente led.⁴⁸

Det medfører samtidig at der er forskellige omkostninger forbundet med før- og efterstillet ledsætning – et fænomen Richard Hudson har behandlet ud fra et lignende dependensgrammatisk syn som jeg anlægger (Hudson 1995, s. 16):

<i>At</i>	<i>drengen</i>	<i>løb</i>	<i>hurtigt</i>	<i>gjorde</i>	<i>moderen</i>	<i>lykkelig</i>
M0→V	M1	M2	M2	*		
M0→S	*					
	M0→V	*				
		M0→X	*			
				M0→X	*	
					M0→P	*

Skema 6.7 Udregning af hukommelsesomkostninger

<i>Det</i>	<i>gjorde</i>	<i>moderen</i>	<i>lykkelig</i>	<i>at</i>	<i>drengen</i>	<i>løb</i>	<i>hurtigt</i>
M0→V	*						
	M0→X	*					
		M0→P	*				
			M0→O ⁴⁹	*			
				M0→V	*		
					M0→V	*	
						M0→X	*

Skema 6.8 Udregning af hukommelsesomkostninger

På grund af verbernes tryktab mener jeg at modtageren her må forudse et ekstra element, f.eks. et infinit, mådesadverbial, inkorporeret prædikat, objekt eller bundet adverbial. Den type ukategoriserede forudsigelser angiver jeg med X. I det hele taget må man antage at samspillet mellem syntaks og tryk spiller en stor rolle for forudsigelse. Det kommer Gibson dog ikke ind på.

Af eksemplerne fremgår det at det er svært at forstå sætninger med diskursrefererende indskud mellem subjektet i en ledsætning og det tilhørende verbal. Et grelt eksempel stod cykelrytteren Michael Rasmussen enten skyldigt eller uskyldigt bag i efteråret 2007:

”Jeg har gennem hollandske journalister fået at vide, at rapporten fra den undersøgelse, som Rabobank har ladet en uvildig kommission foretage, vil blive offentliggjort i bankens hovedkvarter i Utrecht 12. november,” siger Michael Rasmussen. (www.tv2.dk, 2.11.2007)

⁴⁸ Hvornår et led er obligatorisk er sjældent let at afgøre. I min analyse har reglen været at hvis det valente led i den syntaktiske og prosodiske sammenhæng ikke kan stå alene, så er dets valensled obligatorisk.

⁴⁹ Konteksten er her afgørende for analysen. Hvis pronominet *det* havde refereret anaforisk og ikke kataforisk, ville der ikke være nogen forudsigelse på dette sted.

I SPLT-analyse tager forudsigelserne *hen over* og *i* ledsætningen sig ud på følgende måde (bemærk at jeg har udeladt et par enkelte forudsigelser for at gøre eksemplet overskueligt):

rapporten	fra den undersøgelse	som	Rabobank	har øladet	en uvildig kommission	foretage	vil...
M1→V	M2	M2	M3	M3	M4	M5	*
	M0→V/S ⁵⁰	M0	*				
			M0→Vf	*		*	
				M0→V/P	M1	*	

Skema 6.9 Udregning af hukommelsesomkostninger

Analysen redegør altså for hvor og hvorfor det går galt i denne sætning. Og den gør det på en langt mere præcis måde end traditionelle målinger af forvægt, ledsætningsdybde og sammentællinger af prædikater. Det fører mig til en nærmere beskrivelse af forklaringskraften i SPLT.

6.6.3 Forklaringskraften i SPLT

Det gode ved SPLT er at den forudser ikke blot intuitive kompleksitetsvurderinger, men at den også stemmer overens med testresultater fra neurolingvistiske forsøg baseret på målinger af blodtilførsel til hjernen (Just m.fl. 1996; Stromswold m.fl. 1996) og afasipatienter (Grodzinsky 1989; Hickok m.fl. 1993). Derudover finder man tilsvarende resultater fra fonemkontrol, on-line leksikonbeslutninger, læsehastighed og svarpræcision ved undersøgelsesspørgsmål (jf. Gibson 1998, s. 2).

Blandt andet redegør SPLT for – med mulighed for at falsificeres – at den tidligere gennemgåede relativsætning med objekt som fællesled er sværere at forstå end en tilsvarende relativsætning med subjekt som fællesled:

(6.58) *Reporteren(0) som(0) angreb(1) politiker(1) erkendte(3) fejlen(1)* = 6 EU

(6.59) *Reporteren(0) som(0) politiker(0) angreb(1+2) erkendte(3) fejlen(1)* = 7 EU

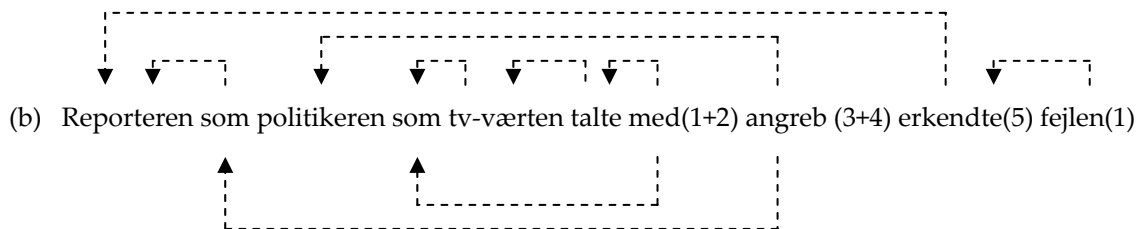
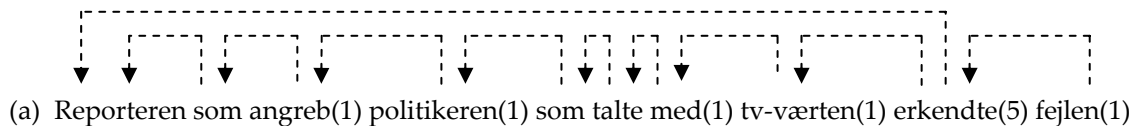
Kompleksitetsforskellen mellem de to sætningstyper ses mere direkte, hvis man indlejrer to sætninger i træk:

(6.60) *Reporteren som angreb politiker som talte med tv-værten erkendte fejlen*

(6.61) *Reporteren som politiker som tv-værten talte med angreb erkendte fejlen*

Integreringen forløber på følgende måde:

⁵⁰ Jeg antager her at kataforen udløser forventningen om en ledsætning. Da relativsætninger både kan have logisk objekt og subjekt som fællesled, kan modtageren ikke på forhånd vide hvilket led der kommer først. Det kan også være en af årsagerne til øget kompleksitet ved objektrelater.

Sætning (b) er umulig at forstå hvis man kun læser eller hører den én gang. Forskellen afspejler sig i de forbrugte EU, henholdsvis 15 for sætning (b) og 10 for sætning (a). Ydermere ses forskellen i toppunkterne for EU der når både 3+4 og 5 i første sætning.

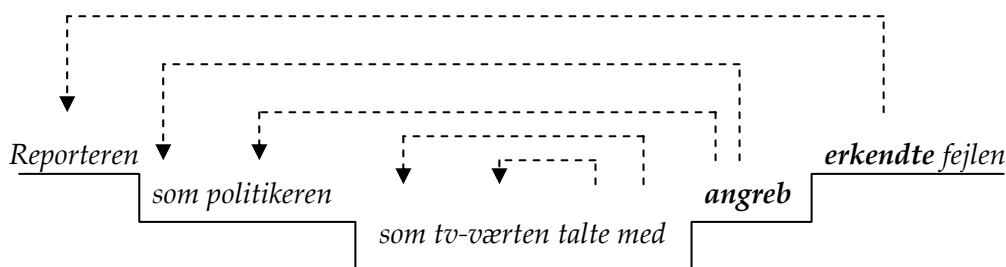
Samtidig ophober der sig i sådanne centralt indlejrede dobbeltsætninger så mange forudsigelser at vores kognitive analyseenhed bryder sammen. Den pointe tilskrives Chomsky og Miller 1963:

Reporteren	som	politiker	som	tv-værten	talte	med
M1→V	M1	M2	M2	M3	M4	M4
	M1→V/S	*				
		M0→V	M0	M2	M3	
			M1→V/S	*		
				M1→V	*	
					M0→V	*

Skema 6.10 Udregning af hukommelsesomkostninger

Ved så høje belastninger kan hukommelsen ikke følge med. Vi fatter simpelthen ikke hvad der står, med mindre vi læser eksemplet gentagne gange.

I sætningsrøntgen får trappestrukturen form af en omvendt pyramide, og den finder man ikke eksempler på i mediesproget, for som afsender kan journalisterne heller ikke selv processere så svær en indlejningsstruktur:

Figur 6.9 Dobbelt relativsætning med objektrelat

Det analyserede sætningspar viser klart at syntaktisk kompleksitet kan være helt uafhængig ikke blot af antallet af ledsætninger, men også af antallet af led og ord og for den sags skyld ord- samt stavelseslængde. Alle dele er, som det ses, identiske i sætningsparrene. Det er dog endnu mere afgørende at neurolingvistiske forsøg (Just m.fl. 1998) bekræfter at Brocas- og Wernickes-området i hjernen bliver forskelligt aktiveret alt efter kompleksitetstype.

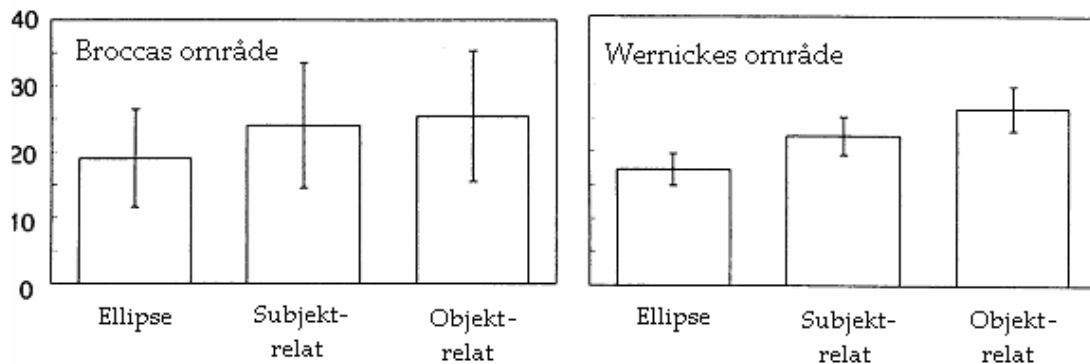

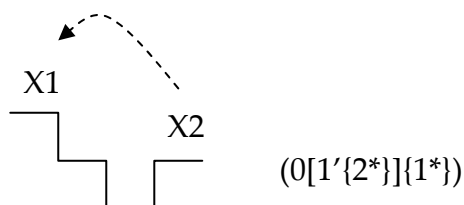
Diagram 6.1 Tilskåret gengivelse af resultater fra Just m.fl. 1996, s. 115, der viser gennemsnittet af aktiverede voxler (mål for et tredimensionelt net svarende til en todimensionel pixel) i Broccas- og Wernickes-området ved ellipse⁵¹ og relativsætning med subjektrelat og objektrelat.

Ud fra disse målinger kan man videnskabeligt fastsætte at modtageren har sværere ved at processere relativsætninger med objektrelat end subjektrelat. Syntaksen *har* altså betydning for forståeligheden!

På den baggrund kan man nu argumentere for at forskellige sætningstyper har høj syntaktisk kompleksitet og derfor muligvis er svære at forstå. Her følger et eksempel fra DR's hjemmeside:

- (6.62) *Det er blandt andet et krav om, at den nedsatte kommission skal gennemgå en række sager, der allerede er afgjort i det eksisterende klagesystem i to instanser, som ifølge Dato ikke kan accepteres af ministeren.* (<http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2006/10/20/115911.htm>)

Kompleksitet kan i dette tilfælde afdækkes med kombineret SPLT og sætningsrøntgen:

Figur 6.10 Dependensafstand i typen 0121 (SPLT + sætningsrøntgen)

⁵¹ Det vil sige typen: *Politikeren angreb reporteren og erkendte fejlen.*

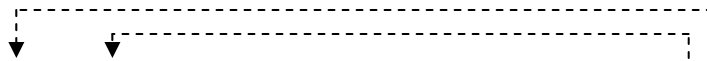
Som læser må man altså her holde koncentrationen over to ledsætninger og en lang række referenter, fra *krav* og helt frem til *som* for at få udløst forventningen om en kløvet ledsætning.

(6.62') *et krav om at den nedsatte kommission skal gennemgå en række sager der [...], som*

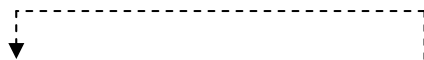
Diskursreferenterne tæller her blandt andet to aktualiserede prædikater: *skal gennemgå* og *er afgjort*, en ny nominal diskursreferent, *en række sager*, og to af konteksten givne referenter, *den nedsatte kommission* og *det eksisterende klagesystem*, begge med participiale attributiver.

En anden sætningstype der ofte volder problemer, er *hv*-ledsætninger hvor *hv*-leddet fungerer som objekt eller prædikativ i ledsætningen. Konstruktionen minder om relativsætninger med konjunkional *som* objekt:

(6.63) *Hun vidste ikke hvad forfatteren bag Harry Potter der har haft stor succes, hed*

Samme problem kan opstå ved bundne adverbialer:

(6.64) *Han har skilt det ur du gav ham som gave, ad*

Også stedsadverbialerne kan øge kompleksiteten da de kan føjes talrigt til omsagn og nominalkerner:

(6.65) *Mindst ni bjergbestigere har mistet livet, efter et isskred på verdens næsthøjeste bjerg, K2, i Kashmir på grænsen mellem Pakistan og Kina fredag ramte flere ekspeditionsdeltagere nær bjergets top i mere end otte kilometers højde.*
<http://www.dr.dk/Nyheder/Udland/2008/08/03/113616.htm>)

Afstanden mellem subjektskernen *isskred* og det finitte verbal *ramte* er lang – og den tragiske nyhed fremstår derved ikke blot overlæsset med information, men også alt for kompliceret i sin ordføjning.

Udvider man Gibsons betragtninger, giver SPLT også en mulig forklaring på hvorfor genoptaget fundament er udbredt i talesprog. Konstruktionen mindsker nemlig integreringsomkostningerne:

┆-----┆
 ▼

(6.66) *Hvis rytteren vinder(1) jubler(3) manden(1) = 5 EU*

┆---┆
 ▼

(6.67) *Hvis rytteren vinder(1) så jubler(1) manden(1) = 3 EU*

┆-----┆
 ▼

(6.68) *At drengen altid vinder(1) gør(3) moderen(1) glad = 5 EU*

┆---┆
 ▼

(6.69) *At drengen altid vinder(1) det gør(1) moderen(1) glad = 3 EU*

Og i samme vending kan man forklare en af årsagerne til at afsendere i spontant talesprog ofte placerer diskursreferenter efter sætningen – så har de nemlig tid til selv at behandle diskursreferenten:

(6.70) *Den var virkelig god, den nye film*

(6.71) *Ham har vi talt meget om, den nye regeringsleder*

Til gengæld volder typen muligvis problemer for modtageren, der skal vente på at få udløst den pronominal katafor. Før det sker, ved han/hun i princippet ikke hvad afsenderen taler om med mindre det altså er muligt at slutte sig til det ud fra konteksten.

6.6.4 Problemer med SPLT

Midtvejs i projektfasen valgte jeg at anvende SPLT-metoden til at måle og beregne sætningskompleksiteten i det diakrone korpus + en udvalgt radioavis fra det synkron korpus. I mit arbejde opstod der dog en række meget vanskelige og afgørende problemer, der har ført mig til at erkende metodens begrænsninger. Det første problem gælder forholdet mellem ny og given nominalinformation.

For selvom Gibson fastsætter at det er nye diskursreferenter der øger kompleksiteten, så præciserer han aldrig nøjagtig hvornår en diskursreferent er ny i modsætning til gammel/given. Og i sine analyser, der bygger på de beskrevne labororiesætninger uden kontekst, skelner han i princippet kun mellem pronominal anaforer og fulde nominaler. Det har Wedgwood (2002) givet en grundig kritik af. Han vurderer:

Although Gibson refers to the processing burden of new discourse referents, he does not in practice draw a distinction between new and old full NPs. Indeed, when using SPLT to calculate the complexity of particular sentences Gibson counts any head noun and verb as a 'new discourse referent'. (Wedgwood 2002, s. 11)

Although Gibson uses the term 'new discourse referents', he does not define this notion explicitly, rather seeming to equate 'new discourse referents' with full noun phrases as opposed to pronouns. (Wedgwood 2002, s. 12)

Gibson anviser således vejen for en funktionel analyse, men følger den ikke selv. Det hele ender i en formel udtryksanalyse hvor finitte verbaler og fulde nominaler antages at have tungere vægt end andre led.

Problemerne skyldes muligvis at Gibson bygger sin model op om en række testresultater der viser at det er lettere at processere deiktiske pronomener end fulde nominaler og non-anaforiske pronomener (pronomen uden kontekstuel referent).

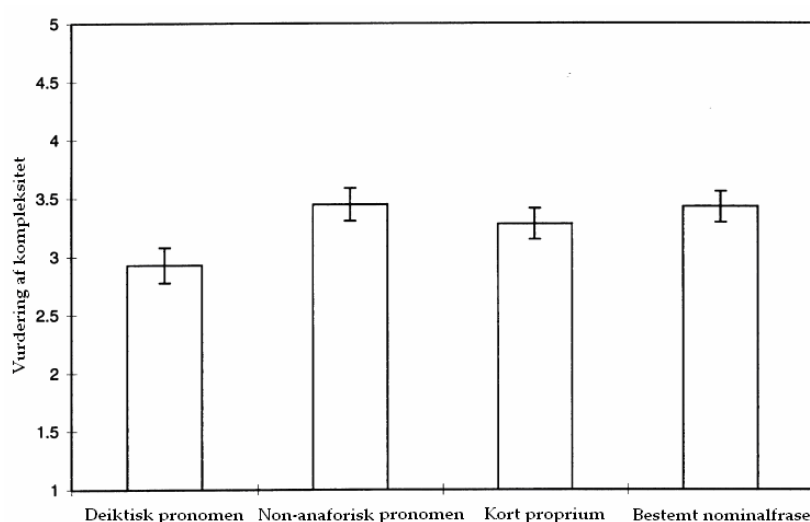

Diagram 6.2 Resultater fra Gibson og Warrens forsøg (frit gengivet efter Gibson 1998, s. 18)

Resultaterne indikerer at anaforiske pronomener er lettere at processere end non-anaforiske pronomener, korte propriier og bestemte nominaler. Men her er der tale om en udtryksanalyse der ikke inddrager funktionelle kriterier.

For at udfolde Gibsons oprindelige tanke har jeg derfor set mig nødsaget til at udvide overvejelserne om ny og given nominalinformation. Det har jeg gjort med udgangspunkt i teorier af Ole Togeby.

Han har opsat et slags informationshierarki for nominalerne, der tager udgangspunkt i at afsenderen fremsætter den nominale information i en vekselvirkning mellem "den stærkeste formulering som er nødvendig for relevans [og] den svageste formulering som er tilstrækkelig til genkendelighed" (Togeby 2003a, s. 144). Tanken er at nominalinformation har en bestemt aktiveringsgrad. Hvis et nominal netop har været tematiseret, så er det højaktiveret – afsenderen kan derfor henvise anaforisk til leddet med et tryksvagt pronomen:

(6.72) *Papiret lå stadig på bordet. Det var altså ikke skrevet færdig.*

Et led der står i meddelelsen baggrund, er ikke lige så præsent, så dér kan afsenderen stå i et valg mellem at henvise til leddet med et tryksvagt pronomener eller at genoptage nominalets fulde form.

(6.73) *Artiklen lå stadig på bordet. oDet var støvet.*

(6.74) *Artiklen lå stadig på bordet. Bordet var støvet.*

Samtidig gælder det at jo flere nye nominaler der introduceres og jo flere mulige antecedenter referenten kan henvise til, desto mere nødvendigt bliver det at genoptage hele nominalets form og desto lavere bliver nominalets aktivering. At genoptagede nominaler er sværere at behandle end pronomener anaforer har Gordon m.fl. (1993) påvist gennem målinger af læsehastighed.

Nominaler i bestemt form kan altså referere tilbage i teksten og genoptage en allerede fremsat information.⁵² Men de kan også referere til en given kulturel fællesinformation:

(6.75) *Dronningen kørte i karet [= Dronning Margrethe]*

eller til ny information som man kan deducere sig frem til ved metonymisk relation:

(6.76) *En mand og en kvinde gik i en tur i en skov. Sønnen var løbet i forvejen.*

Tankerne kan samles til ét system:

Styrke	Aktiveringssted	Nominaltype formuleret optimalt genkendeligt	Information
Stærk ↑ Svag	Mentalt lager	a) Ubestemt substantiv b) Pronominer (non-anaforisk) c) Bestemt substantiv (metonymisk relateret)	Ny
	Videnslager	a) Bestemt substantiv (non-anaforisk) b) Proprier	Given
	Omtalt baggrund	a) Bestemt substantiv (anaforisk) b) Proprier	
	Opmærksomhedsfelt	Anaforiske og deiktiske pronomener	

Skema 6.11 Nominalernes informationshierarki – baseret på afsender

Skemaet er anderledes end Togeby's på en række punkter – først og fremmest i placeringen af de deiktiske pronomener. De står placeret lavere end i Togeby's hierarki fordi jeg følger de testresultater som Gibson og Warren er kommet frem til. De generiske nominaler har jeg her udeladt fordi de fremsætter en kategori der ikke er afgrænset, og som man derfor ikke kan referere til i diskursen. De indeholder dog information som modtageren også skal processere. Om man helt kan ignorere dem i

⁵² Bestemthedsmarkøren kan naturligvis også pege frem i teksten kataforisk.

kompleksitetsanalysen, virker derfor tvivlsomt. Hvordan de skal behandles har jeg dog ikke kunnet finde nogen løsning på.

Det er afgørende at skemaets nominaltyper er konstrueret ud fra afsenders perspektiv. Det er den udtryksform han/hun *optimalt* set vil bruge for at udtrykke balancen mellem det der er nødvendigt for relevans, og det der er tilstrækkeligt til genkendelighed – vel at mærke styret af forholdet mellem tema og rema og af distancen mellem anafor og referent. Ud fra dette system kan man altså vurdere *afsenderens* kommunikative opfattelse af informationens styrke. Den stemmer dog ikke nødvendigvis overens med modtagerens, og modellen er derfor ikke optimal for en analyse der fokuserer på lytternes og seernes forståelse af mediesproget. For at vende analysen mod dem, må man derfor fokusere på selve indholdssystemet.

Fra modtagerperspektiv kan man også skelne mellem information der er bekendt (enten kontekstuel eller på baggrund af viden) og information der er ubekendt (enten på grund af at informationen er ny eller på grund af manglende viden). Besværligt eller måske endda ligefrem umuligt er det dog at vurdere om lytterne/seerne på baggrund af kulturel viden afkoder en fremsat information som bekendt eller ubekendt. Det afgøres af lytterens/seerens egen diskursviden, og den kan kun responsundersøgelser afdække. Det betyder med andre ord at en kompleksitetsanalyse der skelner mellem bekendt og ubekendt information på baggrund af nominalernes bestemthedsformer, risikerer at måle sætningskompleksitet fra afsenders perspektiv. Det vil i denne afhandling sige public service-stationernes antagelse om den ideelle modtager der er i besiddelse af den forudsatte viden.

For at gøre analysen objektiv må man derfor lægge snittet et andet sted. Mest oplagt er det da at skelne mellem ny og given information inden for en afgrænset kommunikationssituation, for eksempel en udsendelse i medierne. En nominalinformation der fremsættes for første gang inden for denne ramme, rummer da den højeste informationsstyrke, uafhængig af dets udtryksform.

Dernæst kommer genoptaget nominalinformation, altså information der refererer til noget tidligere nævnt i rammen. Og slutteligt kommer den svageste information der refererer til et netop nævnt temaelement eller peger deiktisk på personer i samtalsituationen (jeg/du/vi/de).

Overvejelserne giver samlet følgende indholdssystem pejlet efter (masse)modtagernes forståelse:

Styrke	Aktiveringssted	Information
Stærk	Mentalt lager	Ny
↑	Hukommelsesramme	Genoptaget
Svag	Opmærksomhedsfelt	Pegende/refererende

Skema 6.12 Nominalernes informationshierarki – baseret på massemodtager

Også Gibsons noget forsimplede beskrivelse af prædikaterne har voldt problemer i mine analyser. Gibson mener som påpeget at kun de finitte verbaler opbygger diskurs og øger kompleksiteten. Det bygger han blandt andet på testresultater fra Gibson og Thomas (1997). De viser umiddelbart at temporale prædikationer er sværere at forstå for modtageren end non-temporale:

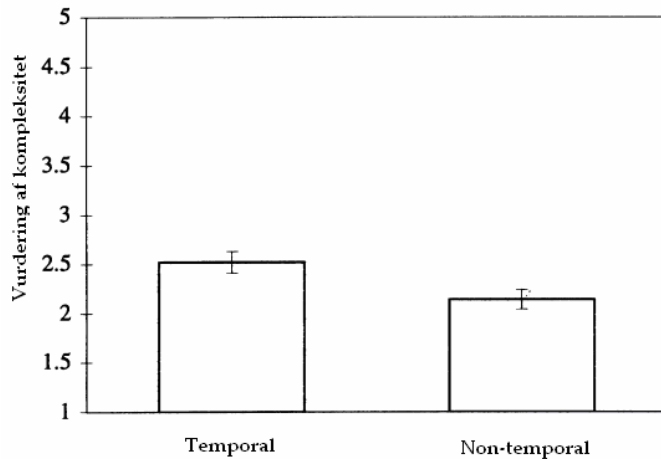

Diagram 6.3 Resultater fra Gibson og Thomas (1997) der indikerer at temporale prædikationer er sværere forstå end non-temporale

Testresultaterne gælder for dobbelt indlejrede foregange, hvoraf den første er temporal, mens den anden er non-temporal (Gibson 1998, s. 37):

- (6.77) *The school board which the teachers **who were neglecting** the students had angered troubled the superintendent*
- (6.77') *The school board which the teachers **neglecting** the students had angered troubled the superintendent*

Sætningerne er dog ikke helt sammenlignelige, og man kunne med god ret hævde at de beviste noget andet, nemlig at simple verbaler er lettere at processere end sammensatte. Forsøget havde derfor været bedre om testsætning 2 også indeholdt et sammensat verbal:

- (6.77'') *The school board which the teachers **having neglected** the students had angered troubled the superintendent*

Samtidig åbner Gibson selv for muligheden for at ikke blot finitter, men også uaktualiserede prædikater er diskursrefererende:

It is likely that processing other aspects of discourse structures, such as new discourse predicates, also causes additional integration cost. (Gibson 1998, s. 13)

Hvorvidt neksuale substantiver samtidig skal føjes til prædikatgruppen eller analyseres som nominaler står aldeles uklart inden for Gibsons egen ramme. Man kan dog både referere til dem anaforisk:

(6.78) *De overvejede afgørelsen da **den** var tvivlsom*

Og de kan angive bekendt eller ubekendt informationsstatus:

(6.79) *De overvejede **en** inddæmning af søen*

(6.80) *De overvejede inddæmningen af søen*

Derfor må de behandles som nominaler i udtrykssyntaksen – vel at mærke som nominaler der kan indeholde samme type information som non-temporale prædikater.

På samme måde som pronominer kan være rent refererende, finder man også referentielle verbalfunktioner ved vikarverbum (*gøre*-omskrivning):

(6.81) *Hvis du springer, gør jeg det også*

Her må der være tale om den svageste form for verbal informationsstyrke. Det samme gælder for kløvning som pegende fokuskonstruktion⁵³:

(6.82) *Det er ham der vinder!*

Sammenlagt får man da følgende hierarkiske indholdssystem – igen fra massemodtagerens perspektiv:

Styrke	Foregange
Stærk ↑	Aktualiseret/udsagt
	Uaktualiseret/ikke-udsagt
Svag	Pegende/refererende

Skema 6.13 Verbalernes informationshierarki – baseret på massemodtager

Slutteligt kan man slå verbal- og nominalsystemet sammen og skelne mellem primære diskursreferenter der udtrykker fremsat eller aktualiseret information, og sekundære referenter der udtrykker genoptaget eller non-aktualiseret information. Anaforer og vikarverber kan så fastlægges til at have en nulværdi da de blot refererer til en forudsat information.

⁵³ Det er også muligt at kopula har svagere informationsstyrke end aktivitetsverber.

Styrke	Nominal-information	Afsenders udtryk	Verbal-information	Afsenders udtryk
Stærk ↑	Ny	a) Ubestemt substantiv b) Pronominer (non-anaforisk) c) Bestemt substantiv (metonymisk relateret eller non-anaforisk) d) Proprier	Aktualiseret	Finite verbaler
	Genoptaget	a) Bestemt substantiv (anaforisk) b) Proprier	Uaktualiseret	a) <i>at</i> -infinitiver b) uaktualiserede participier
Svag	Pegende/refererende	Anaforiske og deiktiske pronom.	Pegende/refererende	a) Vikarverbum b) Kløvning

Skema 6.14 Nominalernes og verbalernes informationshierarki

Flere problemer trænger sig dog på i Gibsons model. Først og fremmest ignorerer den som allerede indikeret at diskursreferenterne kan have enten en simpel form eller en kompleks.

Nominalerne kan for eksempel have et attribut eller en apposition tilknyttet. Og i begge tilfælde kan der omskrives til enten en prædikativ- eller participiumskonstruktion.

(6.83) *Diderichsen, grammatikeren* = *Diderichsen, der var grammatiker*

(6.84) *En foreslået lov* = *en lov der er foreslået*

(6.85) *Det blå hus* = *et hus der er blå*

Samtidig kan et attribut fremsættes som ny information. Det kan det i et ubestemt nominal der udtrykker given information på grund af kulturel viden eller metonymisk kohærens. Det fænomen kalder Erik Hansen for partiel ubestemthed (Hansen 2001d, s. 229):

(6.86) *Et enigt folketing vedtog loven*

I eksemplet peger den ubestemte artikel på at *enigt* er ny information. Uden attributtet ville sætningen have lydt:

(6.87) *Folketinget vedtog loven*

Et nominal kan også være så sammensat at det forventeligt skaber problemer for modtageren:

(6.88) *Bogintroduktionsforløb*

Det samme gælder for neksuale substantiver og participiale attributiver der rummer underforståede aktanter. Igen kan dette forhold skrives om til en fuld prædikation:

(6.89) *Sammenspillet var virkelig godt* = 'det at x spillede sammen med y, var godt'

(6.90) *Den fastsatte dato* = 'den af x fastsatte dato'

Når neksuale substantiver indgår i et komposita forøges kompleksiteten af ordet muligvis på både indholds- og udtrykssiden:

(6.91) *Organiseringsprincipperne* = 'principperne for det at x organiserer y'

I alle tilfælde er der tale om komplekse helheder der kan øge sætningskompleksiteten når de udtrykker ny eller genoptaget information. På samme måde kan foregange være simple eller komplekse. Det sker i verbalkæder med hjælpe- og modalverber plus eventuelt inkorporeret substantiv/adjektiv/adverbial:

(6.92) *Han stod*

Han blev stående

Han var blevet stående

Han ville være blevet stående

Endelig kan udsigelse og omsagn udvides med forskellige typer adverbelle operatører, herunder negationer, der i samspil med andre negative morfemstørrelser kan modalisere sætningen noget nær uforståelig (jf. Ramshøj 2008):

(6.93) *Jeg ved ikke om du ikke har misforstået betydningen?*

Ideelt set skal analysen også kunne vægte afstanden mellem anafor og antecedent, først og fremmest i en vurdering af om referencen er flertydig eller entydig. Hvis anaforen på udtrykssiden har flere potentielle, og sandsynlige, referencer, stiger kompleksiteten efter alt at dømme. Modtageren skal da bruge tid/energi på at vurdere hvilket element anaforen refererer til. Det punkt berører Gibson selv:

There are many possible memory and integration cost functions other than the one that has been assumed here. For example, within the realm of discourse-based proposals, it is possible that processing each distinct discourse referent, whether new or old, causes an increase in memory cost for a predicted syntactic category. When processing an old discourse referent there may be additional processing cost associated with searching for the appropriate referent, e.g. in pronoun resolution. This processing cost may cause an increase in the memory cost for the predicted syntactic categories at that parse state. (1998, s. 25)

Men hvordan man præcist udregner denne distance, angiver han ikke.

I forhold hertil giver Almor (1999) en mere nuanceret beskrivelse af anaforene, der også inkluderer genoptagede nominalformer. Han taler om et kontinuum af nominal informationsladning der afspejler hvor meget information anaforen overfører fra sin antecedent. På ny handler det som hos Togeby om at afsenderen bruger den stærkeste formulering som er nødvendig for relevans og den svageste formulering som er tilstrækkelig til genkendelighed.

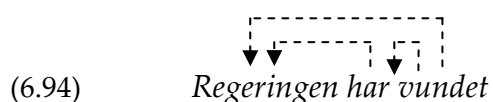
Men afsenderen formulerer ikke nødvendigvis nominalerne efter nødvendighed og tilstrækkelighed. Afsenderen kan lave fejl eller være ubevidst om, alternativt ignorere, længden mellem anafor og antecedent og de informationsmæssige forhold der gælder mellem de to størrelser. Han/hun kan altså med andre ord vælge bevidst eller ubevidst at sløre genkendelighed og relevans. Derfor kan man næppe måle alene efter udtrykkets form når man ønsker at vurdere sætningskompleksiteten fra modtagers perspektiv. Eller målingen får i hvert fald ikke den ønskede præcision.

Et sidste problem gælder forholdet mellem finitte og infinitte verbaler. Gibson giver nemlig ingen eksempler på integrering af infinitter. Derfor har jeg fundet det nødvendigt at indføre supplerende regler for det jeg her vil kalde for reaktivering og reintegration.

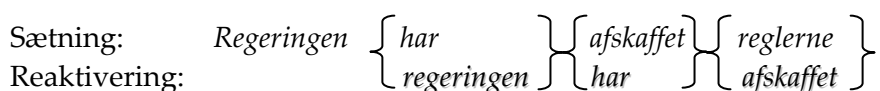
6.6.5 Reaktivering og reintegration

Ud fra afhandlingens dependensgrammatik kan en hel verbalkæde plus et eventuelt inkorporeret prædikat tilsammen danne den aktualiserede eller temporale foregang – altså den udvidede prædikation.

Det betyder at et valensbærende infinit altid må integreres mindst to gange: 1) som underordnet led med et forudgående verbal i verbalkæden (infinit eller finit) og 2) som overordnet led med subjektet:

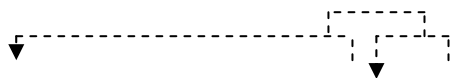
Det finitte verbal er dog forinden integreret med subjektet hvilket giver en dobbelt integrering og dermed redundans. Det kan forklares med en udvidelse inden for SPLT's egne rammer ud fra følgende antagelse: Et givent ord *X*, svækkes gradvist i hukommelsen i takt med at flere diskursreferenter behandles og integreres i ordstrengen, men i det øjeblik *X* integreres med et led, reaktiveres det på ny:

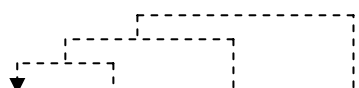
På denne måde dannes der hele tiden integreringspar som et ekko i hukommelsen, der består af et integrerende ord og et integreret ord. Et mere omfangsrigt eksempel illustrerer idéen i detaljer:

Sætning: Vedtagelsen { af } { loven } { om } { økologi } { blev } { udskudt }
 Reaktivering: { vedtagelsen } { af } { loven } { om } { vedtagelsen } { blev }

I afhandlingens analyse er integreringen af det infinitte verbal med subjektskernen derfor normalt gratis. Antagelsen baserer jeg på at subjektskernen forinden er blevet reaktiveret af det finitte verbal:

(6.95)
 Vedtagelsen af loven om økologi blev udskudt

Det samme gælder for parataktiske referenter:

(6.96)
 Han valgte en trolld, en elver og en dværg

I SPLT-optik er det dog uklart hvordan parataktiske elementer skal optælles. Spørgsmålet drejer sig om hvorvidt kernerne i et paratagme kan udgøre selvstændige diskursreferenter eller om de samlet henviser til én entitet. Analysen afhænger først og fremmest af om man kan henviser anaforisk til et led i paratagmet. Umiddelbart er svaret nej da man normalt henviser til hele leddet:

(6.97) Han kendte manden, kvinden og drengen. De var alle flinke

(6.98) (*)Han kendte manden, kvinden og drengen. Hun var smuk

Argumentationen går altså her på at man kun kan referere tilbage til paratagmet som en enhed, og at det ikke (umiddelbart) kan lade sig gøre at referere til ét specifikt led i helheden. Af denne grund er paratagmer der fungerer som diskursreferenter, analyseret som én samlet helhed ud fra tanken om reintegration.⁵⁴

Opsummeret kan princippet om reaktivering formuleres som følger: Når to ord integreres, sker der en reaktivering af det tidligere behandlede ord, og det bliver derfor tilgængeligt for umiddelbar integrering med det næste ord i sætningskæden uden eventuelle ekstra omkostninger på grund af distance.

Som en yderligere udvidelse til Gibsons teori vil jeg her foreslå at modtagerens kognitive analyseenhed ud over at reaktivere også kan reintegrere et ord. Det foregår

⁵⁴ Som påpeget tidligere kan man også diskutere om nominaler i adled kan fungere som diskursreferenter i sig selv. Jeg erkender at analysen på dette punkt ikke er helt klar.

efter et optimalitetshierarki eller en slags constraint-bindinger og er særligt afgørende for objekter, styrelser i forfeltet og for syntaktisk flertydighed.

Med udgangspunkt i Dik (1997, s. 30 ff.) fastlægger jeg følgende neutrale hierarki for nominaler i forfeltet:

S > O

Modtageren forventer altså som udgangspunkt at en nominalfrase i forfeltet er et subjekt. Det skyldes, at den neutrale ledrækkefølge på dansk er SVO.

Pronominal form i forfeltet kan dog ændre på dette hierarki (jf. Traxler og Pickering 1996):

De gav **S > O**
Dem gav **O > (S)**

Herefter kan det finitte verbals form (aktiv eller passiv) og valenstema i samspil med nominalets semantik (animat vs. non-animat) på ny ændre hierarkiet (jf. Tanenhaus m.fl 1989)⁵⁵:

Gaven gav **O > S**
Gaven blev givet **S > O**

Videre i sætningsstrengen kan sætningsadverbialet som topologisk markør fastholde eller ændre hierarkiet:

Manden gav ikke **S > O**

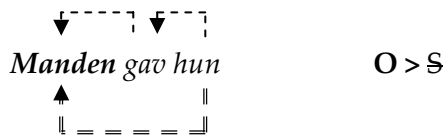
Her er den antagne subjektfunktion fastholdt da der ikke kan komme et subjekt efter et neksusadverbial i en fremsættende helsætning på dansk.

Er det efterfølgende ord i stedet et pronomen i subjektsform, må den antagne syntaktiske kategori og semantiske rolle for subjektet ændres:

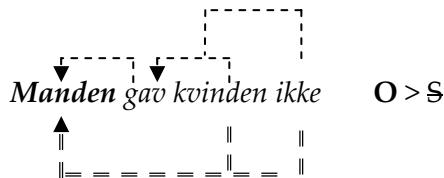
Manden gav hun **O > S**

Denne ændring af kategori og rolle fra det oprindelige hierarki vil jeg her kalde for reintegration (angivet med dobbeltstiplet pil):

⁵⁵ Man må antage at også kontekst (Myers og O'Brien 1998) og prosodi kan ændre på hierarkiet (jf. Cutler og Clifton 2000), og at hierarkiet muligvis kan være styret af frekvensforhold; det vil sige at valget mellem to syntaktiske analyser styres af hvor hyppigt vi foretrækker den ene frem for den anden (jf. Jurafsky 1996).

Havde subjektet i stedet været et nominal, kunne et efterfølgende sætningsadverbial have lavet en tilsvarende ændring af hierarkiet:

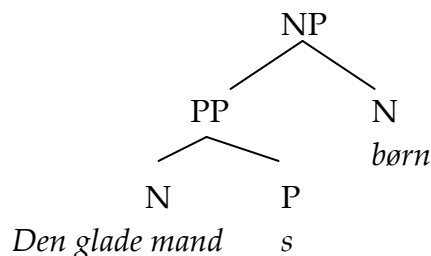

I det tilfælde er det altså integreringen af *ikke* der angiver hvilken syntaktisk kategori *manden* og *kvinden* har.

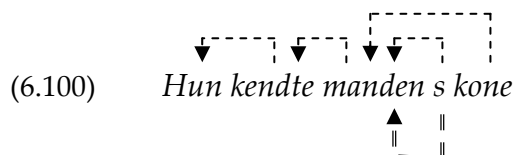
Derved udløser neksusadverbialet en form for topologisk dominoeffekt hvor de syntaktiske kategorier og semantiske roller antageligt byttes rundt i modtagerens kognitive analyseenhed.

Reintegrering er også afgørende for min analyse af genitiv, der her følger lidt andre tanker end de traditionelle, nemlig Lars Brinks (2000) redegørelse for genitiv-s som en postposition.

(6.99) *Den glade mands børn*

Begge nominaler betragter jeg her som diskursreferenter fordi genitiv-s'et først kombinerer med en forudgående nominalkerne inden den danner et bestemmerled. Det sker ved reintegrering:

Først processerer modtageren *manden* som direkte objekt for verbet *kendte*, men ved føjningen af genitiv-s'et reintegreres *mandens* som et bestemmerled der forudsætter en nominalkerne. Analysen underbygger jeg med gruppegenitiven hvor et eller flere diskursrefererende ord har placeret sig mellem styrelsen og genitiven som postposition:

(6.101) *Romanen går til angreb på journalisterne der dominerede medierne's artikler*

Analysen giver samtidig en mulig forklaring på hvorfor gruppegenitiver ofte fremstår som ubehjælpsomt dansk: De koster alt for meget energi at integrere og reintegrere. Det samme gælder dobbeltgenitiv, som journalisterne derfor helst skal holde sig fra. Men det gør de ikke altid:

(6.102) *Parterne har blandt andet været uenige om karantænelængder og bødestørrelser, men har nu accepteret DIF's appeludvalgs afgørelse (TV 2 8.00)*

accepteret DIF's appeludvalgs afgørelse

Endelig viser reintegrering hvorfor syntaktisk flertydighed koster ekstra energi at processere:

(6.103) *Lægen gav kvinden barnet elskede bogen*

Man fejllæser let eksemplet og bliver ført på afveje i de syntaktiske havegange uden tegnsætning, konjunktional eller prosodi til at lede på vej:

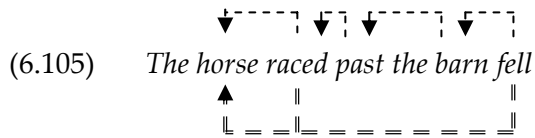
(6.104) *Lægen gav kvinden (som) barnet elskede, bogen*

Det skyldes ud fra Fraziers optik (1979) at man som læser kun kan følge én syntaktisk analyse ad gangen, og fordi analysen af "barnet" som indirekte objekt er den mindst komplekse, vælger man automatisk den. Men da et nyt finit verbal dukker op som næste ord, må rolleleddene reintegreres⁵⁶ med risiko for at forståelsen bryder helt sammen:

(6.104') *Lægen gav kvinden barnet elskede bogen*

Det svarer til en analyse af det engelske standardeksempel på en "garden path":

⁵⁶ Parseren kan kun reintegrere hvis modtageren kan tyde den rigtige afkodning.

Spørgsmålet er nu om man kan udforme alle disse tanker og revideringer i en praktisk anvendelig model. Efter at have arbejdet med SPLT anser jeg det for tvivlsomt – på nuværende stadie i hvert fald. Det hele ender hurtigt i relative vurderinger af hvad der intuitivt er sværest at processere. Er en infinitivkonstruktion for eksempel lettere at processere end et verbalsubstantiv, og danner de diskursreferance? Det ved man vist endnu ikke meget om selvom vores intuition måske kan lede lidt på vej. Men da går min bærende idé tabt: at bygge kompleksitetsanalysen op om neuro-lingvistiske resultater i stedet for intuitive eller grammatisk motiverede "gæt".

Konklusionen er altså at metoden ikke kan måle en sætnings syntaktiske kompleksitet i tal eller andre sammenlignelige måleenheder. Med SPLT i baghånden troede jeg ellers på et tidligere tidspunkt i projektet at det var en mulighed. Jeg tog fejl. Det betyder samtidig at jeg *ikke* har kunnet vurdere helt nøjagtigt om radioavisernes kompleksitet er faldet eller steget. Nok kan jeg på baggrund af SPLT- og røntgenanalyser argumentere for at specifikke sætningskonstruktioner har høj syntaktisk kompleksitet og andre har lav. Men det præcise forhold har jeg ikke kunnet måle præcist. Der kan kun blive tale om en relativ vurdering.

Har alle de teoretiske manøvrer så været forgæves? Nej, for det har stadig været muligt for mig at bruge SPLT og den beskrevne udvidelse til at finde frem til potentielle problemsætninger. Det har jeg gjort i praksis ved at kombinere sætningsrøntgen og SPLT og lede efter konstruktioner hvor to led (X1 og X2) står distanceret hen over en ledsætning eller komplicerede adled. Målingen fokuserer dermed på den type af sætningskompleksitet der netop ligger til grund for SPLT-analysen, og dermed mener jeg stadig at metoden er langt mere dækkende end traditionelle målemetoder inden for mediesprogforskningen.

6.7 Analysetabellen

For at gøre analysens principper og resultater så transparente som muligt, vil jeg her til slut i metodeafsnittet kort beskrive min praktiske brug af analysetabellen. Senere i min resultatgennemgang gengiver jeg samtidig en lang række eksempler + de digitale analyseresultater fra DSR, så det på den måde er muligt at eftertjekke principperne bag min analyse.

Som nævnt er mine korpora skrevet ind i en *Microsoft Word*-tabel således at hver helhed har fået sin egen række med tilhørende kolonner for diskursdata, tekstfunktion, længde, fundamentudfyldning og syntaktisk kode.

Tabellen tager sig i praksis ud på følgende måde i et udsnit fra DR1 7.00:

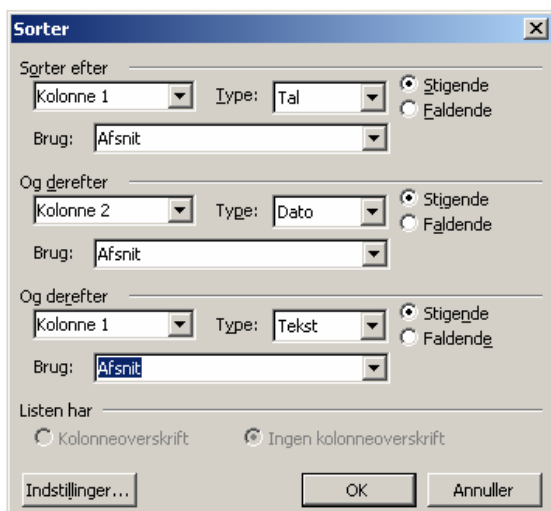
1	07.00	skilt		GIDSLER FRI	2	-	Ø	Ø
2	07.00	skilt		Omkring 100 bortførte er nu på fri fod	8	3	0	0
3	07.00	rubrik		gidseldramaet i Irak er slut	5	3	0	0
4	07.00	rubrik		ved midnatstid blev de sidste af omkring 100 bortførte irakere løsladt	11	2	0	0
5	07.00	kompos.		godmorgen	1	-	X	X
6	07.00	kompos.		sa er klokken 7	4	1	0	0
7	07.00	kompos.		her er dagens første tv-avis og en vejrudsigt	9	1	0	0
8	07.00	skilt		Overskyet og lidt regn	4	-	Ø	Ø
9	07.00	vejr		halvt inde i november kan termometeret stadig komme op på 12 grader	12	4	0	0
10	07.00	vejr		til gengæld overskyet med lidt regn	6	-	Ø	Ø
11	07.00	skilt		Gidsler på fri fod	4	-	Ø	Ø
12	07.00	oplæg		vi begynder i Irak hvor de omkring 100 gidsler der i går blev bortført fra undervisningsministeriet nu igen er på fri fod	22	1	0121	(0{1,{2*}1,})
13	07.00	oplæg		ifølge de irakiske myndigheder er gidslerne blevet frigivet efter indsats fra politiet	12	4	0	0
14	07.00	reportage		endelig kunne alle de pårørende ånde lettet op	8	1	0	0
15	07.00	reportage		omkring midnat var alle gidsler efter tirsdagens massekidnapning atter på fri fod	12	2	0	0

Tabel 6.2 Eksempel fra analysetabellen (TV Avisen 7.00)

Højre side af tabellen, efter transkriberingen, består af fire kolonner. I den første er udtrykshelhedernes længde noteret, og i den anden står forfeltets længde opført. Alle længder er angivet i ord. Derefter følger notationen for formel sætningsrøntgen og så notationen for funktionel sætningsrøntgen.

Ud over notationen i kolonnerne har jeg markeret udvalgte syntaktiske og leksikale markører for talesprog med blå farve i teksten. På den måde har jeg hurtigt kunne sammentælle markørerne og se hvor journalisterne anvender nærhedsstrategier for involverende sprogbrug. Derudover har jeg noteret passiver og neksuale substantiver med gul og rød farve.

I tabellen har det været muligt for mig at sortere op til tre kolonner samtidigt i en hierarkisk rækkefølge. Funktionen finder man ved at gå ind i "Tabel" og derefter klikke på "Sorter". Her finder man følgende sorteringsmenu:

Gengivelse 6.1 Words sorteringsfunktioner

Funktionerne har gjort det muligt for mig at sortere efter stigende eller faldende værdier og efter typerne *tal*, *dato* og *tekst*. På den måde har jeg kunnet sortere røntgentyperne i kombination med de enkelte teksttyper og diskursvariable for efterfølgende at overføre resultaterne til et regneark og på den måde optælle antal og udregne frekvens eller procent.

Nu da metoderne er pakket helt ud, er det blevet tid til at kigge på resultaterne fra analysen.

7 Komplexitet

I mit indledende kapitel stillede jeg spørgsmålet: Hvor kompleks er syntaksen i det oplæste nyhedssprog, og har kompleksiteten ændret sig gennem årene? For at besvare dette spørgsmål har jeg i det foregående afsnit operationaliseret to metoder til at måle syntaktisk kompleksitet: digital sætningsrøntgen og Syntactic Prediction Locality Theory. Samtidig har jeg påvist at begge metoder er for upræcise til at kunne fastsætte kompleksiteten i sammenlignelige enheder. Det bedste bud finder man i SPLT-metoden, men dens resultater kræver samtidig meget plads at gengive i detaljer. Her formår DSR på en mere overskuelig måde at skabe et kvantitativt overblik.

Jeg har også beskrevet en mere traditionel målemetode der er brugt i *Eterspråk*-projektet. I den optæller man antallet af ord per helsætning, eller man optæller frekvensen af ledsætninger. Alternativt kan man også optælle antallet af verbalrødder (minus hjælpeverber) for at få den samlede mængde af fulde og komprimerede prædikationer. I den sidste version inddrager man altså både *at*-infinitiver og neksuale substantiver i optællingen. Som påpeget i teoridelen medfører det dog en del problemer på denne måde blindt at optælle verbalrødder. Derfor har jeg fravalgt metoden. I stedet behandler jeg sidst i afsnittet en række konstruktioner hvor de neksuale substantiver teoretisk set kan volde lytteren og seeren problemer.

Analysen har jeg bygget op på følgende måde: Først har jeg analyseret det diakrone og synkrone korpus med DSR, og dernæst har jeg sorteret de forskellige røntgentyper efter medier, kanaler og teksttyper. Denne del af analysen har hjulpet mig med at besvare om journalisterne overholder Skyum-Nielsens procentuelle anbefalinger for røntgentyper, og med at beskrive nyhedssprogets generelle makrosyntaks. Det betyder samtidig at jeg i dette kapitel gør en del ud af mediasprogets brug af sætningsemner og -ækvivalenter selvom de ikke har direkte relevans for min kompleksitetsanalyse. Afsnittet omhandler altså dels nyhedssprogets generelle syntaks, dels dets kompleksitet.

Samtidig har jeg optalt den gennemsnitlige helsætnings- og forfeltslængde som et groft mål for sætningsnormen i journalistisk sprog. Længden siger ikke noget egentlig relevant om kompleksiteten, men den viser 1) om journalisterne følger de anbefalinger Skyum-Nielsen har givet, 2) om længderne har ændret sig gennem årene og 3) om manuskriptet letter oplæserens frasering. Endelig har jeg kunnet sammenligne tallene med resultaterne fra *Eterspråk*-projektet og på den måde få et nordisk perspektiv.

Selvom DSR ikke i sig selv kan afgøre om syntaksen er kompleks eller ej, så pejler metoden dog en række komplicerede indlejringstyper. Dem har jeg videre undersøgt med SPLT-metoden, og resultaterne følger løbende gennem afsnittene. Samtidig har

jeg gennemgået resten af det diakrone og synkron korpus for eventuelle eksempler på kompleks integrering og/eller forudsigelse.

Endelig har jeg i min sidste supplerende undersøgelse udskilt de efterstillede anførende sætninger med citat ved hjælp af DSR-resultaterne. Herefter har jeg for hver citatkonstruktion analyseret mig frem til om det præcist, entydigt og forståeligt fremgår hvad og hvor meget der citeres.

7.1 Udtrykshelheder

I mine analyser har jeg som påpeget fulgt både en formel og funktionel analyse af diskursmarkører. I den formelle analyse skelner jeg ikke mellem udtryks- og indholdssyntaks, og derfor fungerer citat plus anførelse som én formel udtrykshelhed. Det samme gør tryksvage ækvivalenter plus den sætning, det emne eller den ækvivalent de lægger sig op ad.

Omvendt tæller anført sætning og ækvivalent som selvstændige udtrykshelheder i mit funktionelle system når de fungerer som diskursmarkører. Det giver to vidt forskellige optællinger. Et par eksempler viser princippet i detaljer:

(7.1) *De ældre vil gerne tale om døden, men det er en svær opgave for de ansatte, og derfor er det vigtigt at have en plejeplan for hver enkelt beboer, siger Ole Andersen (P1 7.00)*

Denne meningshelhed har notationen 10 i formel sætningsrøntgen og "(0)(0)(0)":0 i funktionel sætningsrøntgen. Jeg analyserer den altså henholdsvis som én helsætning efter formel analyse (med tre sidestillede ledsætninger) og fire helsætninger efter funktionel analyse. Samtidig indeholder forfeltet formelt set et objekt på 29 ord, mens der indgår forfelter for tre af helsætningerne i citatet efter den funktionelle analyse. Til gengæld har den anførende sætning som påpeget ikke noget forfelt funktionelt set, men derimod et tekstfelt som det står efterstillet.⁵⁷

I de tilfælde hvor den anførte tekst er ytret af én person og den anførende sætning af en anden, har jeg registreret den anførende sætning som en selvstændig udtrykshelhed i begge systemer:

(7.2) *Lød det fra ledelsesrådgiver Peter Horn til Charlotte Holten-Møller (P1 9.00)*

Efter den formelle analyse er der tale om en sætningsellipse med manglende objekt (jf. s. 49 og 93), det vil sige Ø i digital sætningsrøntgen. I min funktionelle analyse er der dog på ny tale om en helsætning uden forfelt, altså en anførende diskursmarkør. Typen angiver jeg derfor med :0 i sætningsrøntgen. Er den anførende sætning foranstillet vendes notationen om til 0:

⁵⁷ I analysen har jeg kun optalt forfelter for fremsættende helsætninger: Tomt fundament ved imperativ og ja/nej-spørgsmål indgår derfor ikke – det samme gælder for ledsætninger med fremsættende ledstilling.

Et tredje eksempel demonstrerer forskellen på ækvivalenterne i de to analyser:

(7.3) *Jamen altså, aktionærerne, de har lige fået en sort bundlinje, øh, efter fem års røde tal* (P1 8.00)

Her har meningshelheden notationen 0 i formel sætningsrøntgen og X:X:(0) i funktionel sætningsrøntgen. I det sidste tilfælde er der altså tale om tre udtrykshelheder: to ækvivalenter med diskursfunktion og én helsætning.

For mange af de oplæste teksttyper giver de to optællinger kun begrænsede forskelle. Men især radioens nedlæg, reportager og telegrammer giver udsving. Det samme gør de dialogiske teksttyper, som jeg dog kun kommer ind på i begrænset omfang.⁵⁸ Resultatvariationerne viser da hvor afgørende analyseprincipperne er for kvantitative målinger.

Efter formel analyse indeholder korpusset i alt **1935** formelle udtrykshelheder på DR TV, **2001** udtrykshelheder på TV 2 og **1851** udtrykshelheder på P1, P3 og P4. De fordeler sig på de beskrevne teksttyper, hvoraf seks er oplæste og rækker fra de tekstlige skilte og mundtlige rubrikker til selve nyhedsoplæsningen i oplæg, telegrammer, reportager og nedlæg. Dertil kommer programmets kompositionelle teksttyper (introer, overgange, afrundinger og værtssamtaler) suppleret af vejr-, trafik- og finansmeldinger, den simulerede dialog i stand up'er og den ægte dialog i interview. Interview er videre opdelt efter institutionel identitet i a) interviewer og b) interviewet borger, sportsudøver, repræsentant, politiker og ekspert.

Efter formel analyse fordeler udtrykshelhederne sig på følgende måde (bemærk at sportsnyhederne indgår på lige fod med de almindelige nyheder⁵⁹):

	skilt	rubrik	oplæg	nedlæg	telegram	reportage
DR	97	21	124	45	183	372
TV 2	54	43	145	42	252	390
P1-P4	-	73	151	71	466	330

Skema 7.1 Antal formelle udtrykshelheder i oplæst nyhedssprog

	komposition	vejr	trafik	finans
DR	91	355	-	-
TV 2	178	290	57	37
P1-P4	76	162	-	-

Skema 7.2 Antal formelle udtrykshelheder i kompositions- og meldingssprog

⁵⁸ Som påpeget har det journalistiske sprog haft forrang i mine analyser. De interviewedes sprog og meldingssproget har derfor kun haft sekundær funktion.

⁵⁹ Det er meget sandsynligt at sportsnyhederne er anderledes opbygget syntaktisk end de "almindelige" nyheder, men man kan i princippet forudse sådanne variationer for alle emne- og genretyper i mediesproget. Min analyse gælder kun nyhedssprogets generelle syntaks – anskuet uafhængigt af emner og genrer, og inddelt efter teksttyper. Den er dermed generel og ikke specifik med en vis risiko for forsimpning, men samtidig også med øget forklaringskraft over for nyhedssproget som helhed.

	INTERVIEWER	INTERVIEWEDE					
		reporter	politiker	ekspert	repræsentant	borger	sportsudøver
DR	135	95	102	59	191	43	22
TV 2	89	48	93	19	134	51	79
P1-P4	70	32	79	83	237	14	7

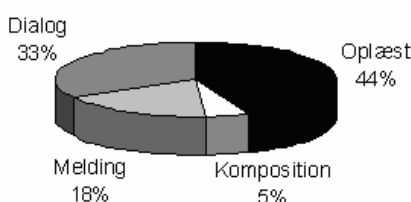
Skema 7.3 Antal formelle udtrykshelheder i dialogisk nyhedssprog

I samlet form giver det følgende procentfordeling:

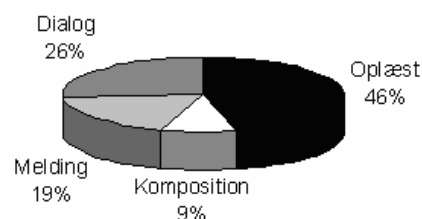
	oplæst sprog	kompositionelt sprog	meldingssprog	dialogisk sprog	i alt
DR	842 (44 %)	91 (5 %)	355 (18 %)	647 (33 %)	1935 (100 %)
TV 2	926 (46 %)	178 (9 %)	384 (19 %)	513 (26 %)	2001 (100 %)
P1-P4	1091 (59 %)	76 (4 %)	162 (9 %)	522 (28 %)	1851 (100 %)

Skema 7.4 Antal formelle udtrykshelheder og procentdel af det samlede antal formelle udtrykshelheder

DR

TV 2

P1-P4

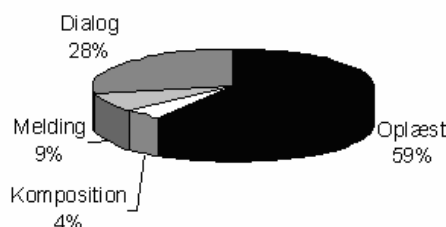

Diagram 7.1 Procentfordelingen af formelle udtrykshelheder i nyhedsudsendelserne

Her kan man aflæse klare forskelle mellem de to medier og også visse forskelle mellem de to tv-kanaler. Målt i udtrykshelheder fylder det oplæste sprog mest i radioen, hvor det med 59 % dækker størstedelen af nyhedsudsendelserne. TV Avisen og Deadline har derimod en noget lavere del oplæst sprog, i alt 44 %. Midt imellem finder man Nyhederne med 46 %.

Meldingssproget fordeler sig til gengæld nogenlunde ligeligt mellem DR og TV 2. Cirka 18-19 % af nyhederne bliver formidlet som meldinger. Et kortere ophold har radioen ved skyer, sol og regn. 9 % lyder fordelingen på her.

Endelig topper dialogen på DR med 33 %, fulgt af P1-P4 med 28 % og afrundet af TV 2 med 26 %. Også her ser man altså visse mindre forskelle. Det diakrone materiale vidner samtidig om at fordelingen mellem oplæst og dialogisk sprog har været

anderledes førhen. Til og med 1966 finder man kun meget sparsomt interviewmateriale i datasættets radioaviser. Det stemmer helt overens med de iagttagelser Ib Poulsen har gjort sig om radioavisens udvikling fra tyvene til treserne:

Radioavisen skulle først og fremmest være en *avis* uden radiofonisk spræl og skriftsproget blev den helt dominerende udtryksform, oven i købet i den komprimerede udgave som telegramgenren er udtryk for. (Poulsen 1991, s. 85)

En endelig konklusion vil jeg dog ikke udlede på mit begrænsede kvantitative grundlag, men her blot henviser til Clayman og Heritage (2002, s. 26), der tidligere har opridset interviewets øgede indflydelse i de angelsaksiske nyhedsmedier.

I det diakrone korpus medtager jeg som påpeget telegrammer frem til 1976 suppleret af reportager i 1986 og 1996. Det betyder at der kun er tale om en relativt begrænset sum af udtrykshelheder i korpusset. Særlig 1976-årgangen er svagt repræsenteret fordi manuskripterne ikke indeholder udsendelsernes reportager:

1946	1956	1966	1976	1986	1996
171	183	142	88	156	158

Skema 7.5 Antal formelle udtrykshelheder i det diakrone materiale (telegram + reportage)

På det grundlag må jeg gardere mig for en vis statistisk usikkerhed. Det havde været bedre om materialet havde haft større dækning, men som påpeget i data-afsnittet var det dog ikke en mulighed.

Til gengæld er det interessant at kigge nærmere på procentdelen af interviewede i det synkrone korpus. For at give et præcist billede ser jeg her bort fra stand up, hvor en reporter eller korrespondent indgår i et simuleret interview med nyhedsværten.

	politiker	ekspert	repræsentant	borger	sportsudøver	i alt
DR	102 (25 %)	59 (14 %)	191 (46 %)	43 (10 %)	22 (5 %)	417 (100 %)
TV 2	93 (25 %)	19 (5 %)	134 (36 %)	51 (14 %)	79 (21 %)	376 (100 %)
P1-P4	79 (19 %)	83 (20 %)	237 (56 %)	14 (3 %)	7 (2 %)	420 (100 %)

Skema 7.6 Procentfordelingen af formelle udtrykshelheder i interview og kommentarer

Overordnet set vejer fælleskategorien *repræsentant* klart mest i det dialogiske sprog. Det er på sin vis forventet da teksttypen samler alle de institutionelle identiteter der repræsenterer noget andet end borger, ekspert, politiker og sportsudøver; det er en ikke ubetydelig mængde professionelle identiteter. Til gengæld er det måske noget overraskende at politikerne ytrer flere udtrykshelheder på tv end i radio. Det gør de i hvert fald i det udvalgte korpus. Samtidig ser man at hvor DR både på tv og i radioen flittigt benytter sig af ekspertudsagn, så rummer ekspertgruppen den laveste procentdel på TV 2. Til gengæld får borgerne ikke mange ytringer igennem på radioen. Blot 3 % af radiokorpuset består af meninger fra menigmand. Her ligger tv-stationerne anderledes højt med 10 % (DR) og 14 % (TV 2).

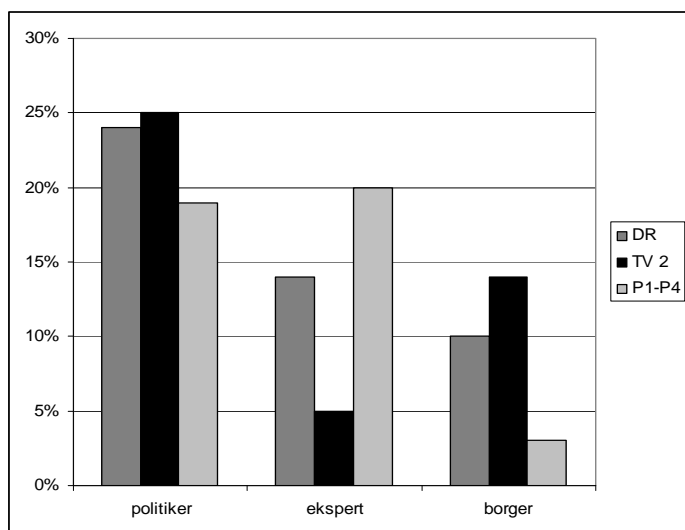

Diagram 7.2 Procentfordelingen af formelle udtrykshelheder i interview (herunder kommentarer)

Endelig skal det bemærkes at TV 2 gør noget særligt ud af sportsinterview og -kommentarer. Med 21 % ligger denne kategori over både ekspert, politiker og borger.

Det er muligt at den procentuelle fordeling blot afspejler en enkelt dags variationer, og at nyhedsudsendelserne den følgende dag havde en anden fordeling. Kun supplerende analyser vil kunne afdække dét forhold.

7.2 Helsætninger og stumper

Udtrykshelhederne fordeler sig i to overordnede grupper: helsætningerne og de helheder der ikke har normal sætningsform, det vil sige helsætningsemner, tekstlige helsætningsellipser, helsætningsækvivalenter, helsætningsfletninger og afbrudte helsætninger. Den sidste gruppe går under kælenavnet *stumper* i sætningsrøntgen, og samme skriftøkonomiske betegnelse vil jeg bruge her. Fordelingen af helsætninger og *stumper* afhænger helt af analysemetode, så derfor har jeg inkluderet begge resultat typer i sammentællingen nedenfor. Resultater fra den formelle analyse står til venstre i hver kolonne og resultater fra den funktionelle står til højre; dette princip følger jeg i resten af resultatskemaerne.

		skilt		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
DR	Helsætning	26	26	20	22	115	115	30	34	179	183	343	357
	Stump	71	73	1	1	9	16	15	25	4	6	29	31
	Udtrykshelhed	97	99	21	23	124	131	45	59	183	189	372	388
TV 2	Helsætning	18	18	43	48	139	139	36	38	246	251	354	358
	Stump	36	36	0	1	6	12	6	5	6	11	36	37
	Udtrykshelhed	54	54	43	49	145	151	42	43	252	262	390	395
P1-P4	Helsætning	-	-	73	73	144	149	48	68	459	521	300	368
	Stump	-	-	0	1	7	8	23	5	7	3	30	10
	Udtrykshelhed	-	-	73	74	151	157	71	73	466	524	330	378

Skema 7.7 Antal helsætninger, stumper og samlede antal udtrykshelheder i oplæst nyhedsprog

Det fremgår af resultaterne at journalisterne bruger *stumper* i over 65 % af skiltene. Også nedlæg skiller sig ud med en høj frekvens af stumper – det skyldes at værten ofte bruger anførende nedlæg (giver udslag i den formelle analyse) og fatiske ækvivalenter i diskursfunktion (giver udslag i den funktionelle analyse – se videre nedenfor). Dermed får man et første fingerpeg om de funktionelle forskelle i teksterne.

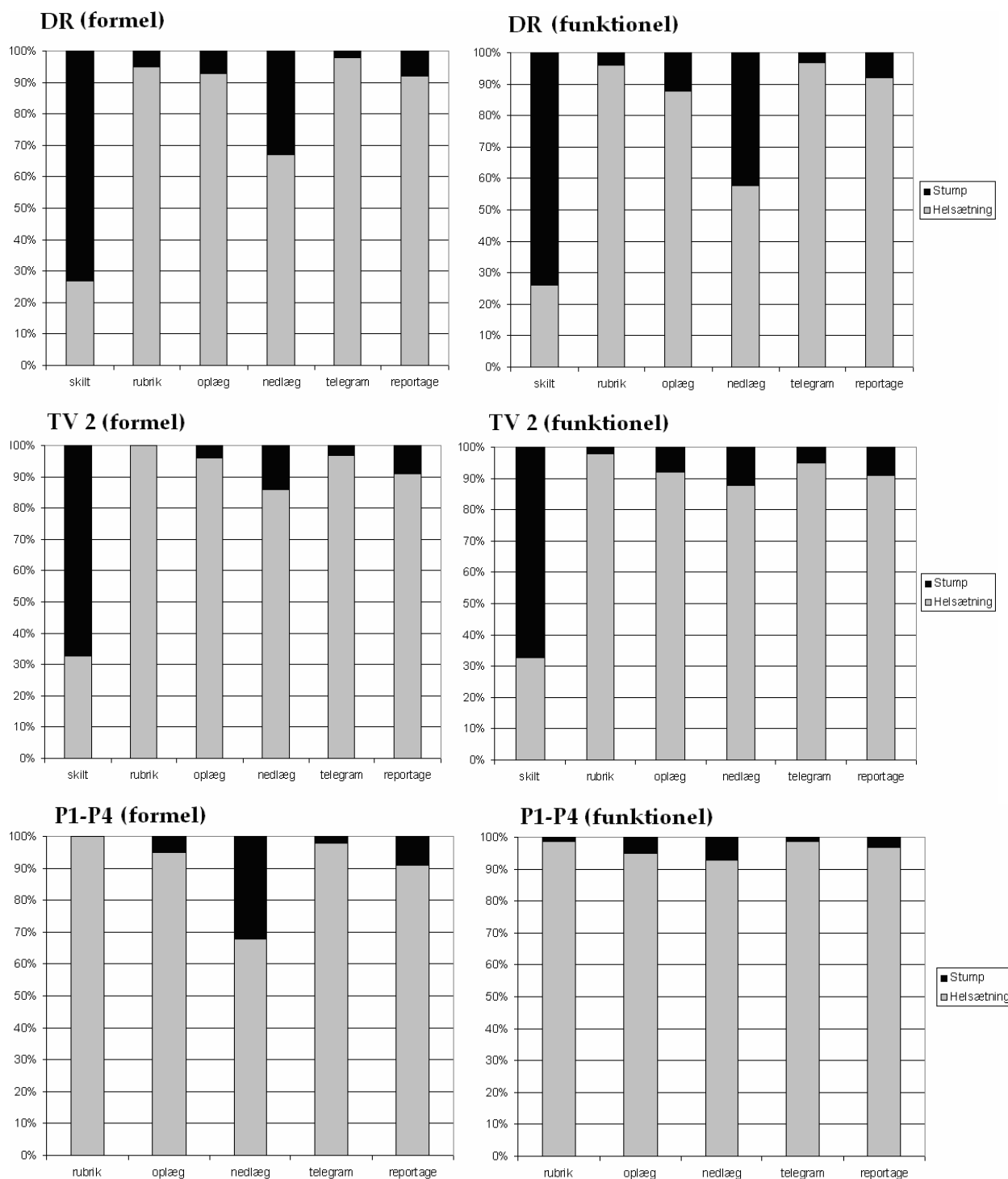

Diagram 7.3 Procentfordelingen af "stumper" og helsætninger i det synkrone korpus

Det diakrone korpus viser samme tendens op gennem det 20. århundrede: Radiotelegrammer og -reportager har en lav frekvens af stumper i radioens nyhedsformidling:

	1946		1956		1966		1976		1986		1996	
Helsætninger	170	170	178	216	142	149	87	92	152	169	154	166
Stumper	1	1	5	5	0	0	1	0	4	7	4	3
Udtrykshelhed	171	171	183	221	142	149	88	92	156	176	158	169

Skema 7.8 Antallet af helsætninger og "stumper" i det diakrone korpus

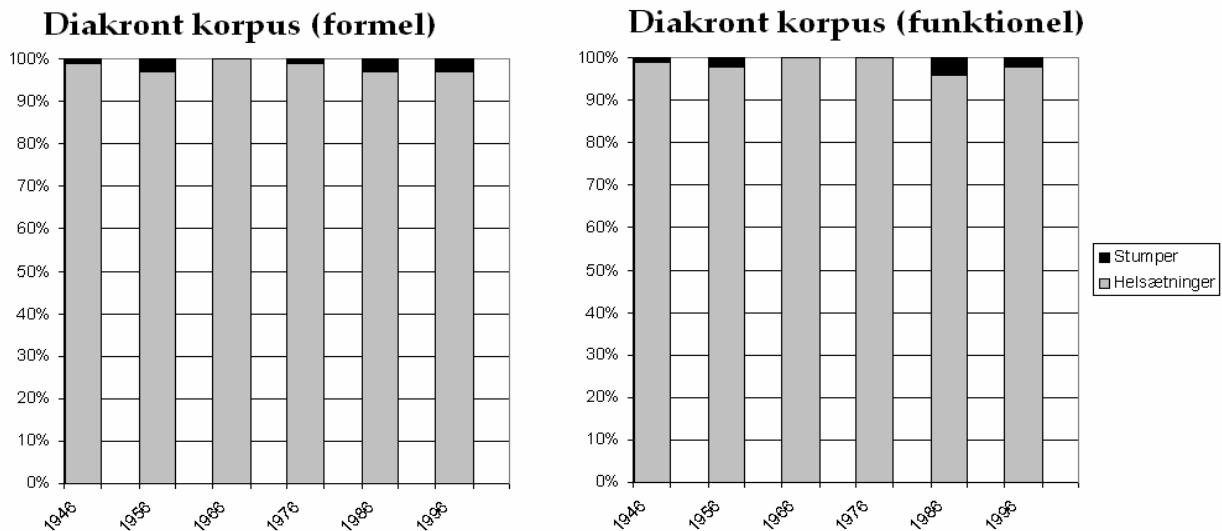

Diagram 7.4 Procentfordelingen af "stumper" og helsætninger i det diakrone korpus

Her ligger procentdelen lige så lavt eller lavere end resultaterne for telegrammer og reportager i det synkrone korpus.

Det er altså først og fremmest i skilte man finder mange eksempler på *stumper*. Her har de form af enten emner eller ækvivalenter som et komprimeret udtryk for informativ funktion. I næste underafsnit går jeg i dybden med denne type udtrykshelhed, og i det senere afsnit om markører for talesprog redegør jeg for den anden store gruppe af *stumper* i mediesproget: de fatiske ækvivalenter, der er udtryk for dialogisk etablering og vedligeholdelse.

7.3 Informative ækvivalenter og emner

De informative ækvivalenter og emner er rent transaktionelle og bærer beskrivende information. I den kategori finder man blandt andet kommenterende genstands-, sted-, person- og foregangsbeskrivelser der peger informationer ud på skærmen for seeren. Typen forekommer kun i korpussets tv-reportager, og her følger en række eksempler:

(7.4) *DR's nyhedscenter i DR Byen (DR 18.30)*

(7.5) *En kaffepose der dufter af kaffe, og en chokoladeæske der dufter af chokolade (TV 2 22.00)*

- (7.6) *Lærere til fagligt møde på Handelsskolen Sjælland Syd i Næstved (DR 17.00)*
- (7.7) *En lang række nye ansigter (DR 8.00)*
- (7.8) *En stjålet Audi fyldt med stjålne GPS'er i Hillerød (TV 2 19.00)*
- (7.9) *En skuffet Ladbrokes-manager minutter efter dommen var blevet afsagt i Østre Landsret (TV 2 14.00)*
- (7.10) *Patienter på skadestuen i Holstebro (TV 2 7.00)*
- (7.11) *Undervisningsministeriet netop nu (TV 2 12.00)*
- (7.12) *En af de handelsskoler hvor lærerne i dag holder fagligt møde (TV 2 7.00)*
- (7.13) *Dyb koncentration bag computerskærmene her på Nyhedsavisens redaktion i eftermiddag (DR 21.00)*
- (7.14) *Rift om avislæserne her i Århus. Blandt andre Urban 24Timer og JP-Århus på jagt efter kunder (DR 21.00)*

Ækvivalenterne har jeg hentet fra første indledende ytring i reportagen, hvor journalisten ved hjælp af billedsiden sætter en slags scene for seeren: "Hér ser du den og den person, sted eller genstand", eller beskriver en række foregange eller situationer i punktform: "Hér sker der det og det". For at illustrere det multimodale sammenspil mellem sprog og billede har jeg udvalgt to eksempler fra *Nyhederne* klokken 7 og gengivet dem med tilhørende skærbillede:

Reporter: *Patienter på skadestuen i Holstebro. I fremtiden må de indstille sig på at besøge en lægeklinik hvis de har mindre skader.*
(TV 2 7.00)

Reporter: *En af de handelsskoler hvor lærerne i dag holder fagligt møde. Aktionen kommer efter elever og lærere på gymnasierne er gået i aktion for at få flere penge.*
(TV 2 7.00)

Når sportskommentatorerne laver reportager, bruger de også ofte sætningsemner med en slags udpegende funktion:

- (7.15) *Debutanten Mikkel Thygesen (TV 2 22.00)*
- (7.16) *Mere Mikkel Thygesen (TV 2 22.00)*
- (7.17) *Et par skudfinter (TV 2 22.00)*
- (7.18) *Daniel Jensen (TV 2 22.00)*

- (7.19) *Dennis Sørensen* (TV 2 22.00)
- (7.20) *Flot hurtig kombination* (DR 8.00)
- (7.21) *Rikke Skov med en god afslutning* (DR 8.00)
- (7.22) *God bold fra Rikke Skov* (DR 8.00)
- (7.23) *Udligning ved Zlyrtniac* (DR 21.50)
- (7.24) *Lige så flot afslutning fra Henriette Mikkelsen*(DR 8.00)
- (7.25) *Sidste danske scoring fra Henriette Mikkelsen* (DR 8.00)
- (7.26) *Straffe til Danmark* (TV 2 22.00)
- (7.27) *Smukt sammenspil mellem Fruelund og Henriette Mikkelsen* (TV 2 22.00)
- (7.28) *Mål til Danmark* (TV 2 22.00)

Sproget bliver da hakket op i en slags stillbilleder med en til tider dynamisk effekt. En anden funktion af ækvivalenterne ser man i mediesprogets overskrifter, der har til formål at sammenfatte og eksponere en tematiseret situation. I nyhedssproget er den vellykkede overskrift derfor kendetegnet ved at den kort, fyndigt og fængende eksponerer det væsentligste i situationen uden at give modtageren specifikke informationer (jf. Skyum-Nielsen 2002 og Togeby 2003a, s. 120). Den kan både være transparent, det vil sige stærkt indholdsorienteret, og den kan være opak, eller udtryksorienteret, hvis man placerer den i Skyum-Nielsens periodiske system over kortformerne (jf. Skyum-Nielsen 1992, s. 210-211).

Vi *taler* dog sjældent i overskriftsækvivalenter eller -emner når vi kommunikerer med hinanden i daglig tale. Overskrifter hører normalt skriftsproget til. Derfor er det heller ikke overraskende at nyhedssproget bugner af ækvivalenter og emner i de skrevne skilte, mens disse udtrykshelheder omvendt er mere sjældne i de oplæste (under)rubrikker, oplæg og indledninger til reportager. Korpusset rummer dog et par enkelte eksempler:

- (7.29) *Skelsættende dom i dag i Østre Landsret* (DR 18.30)
- (7.30) *Ulmende oprør i Venstre mod statsminister Anders Fogh Rasmussen* (DR 18.30)
- (7.31) *Uventet opbakning til undervisningsminister Bertel Haarder i hans talkrig mod gymnasierne* (DR 18.30)
- (7.32) *En mærkedag i forureningens Danmarkshistorie* (DR 21.00)
- (7.33) *Nyheder med en ny vinkel* (DR 17.00)

Nok skal (under)rubrikker og oplæg introducere nyheden, og helst også kort, men samtidig må det oplæste sprog ikke lugte for meget af satsblæk, og det gør det hurtigt når oplæseren bruger ækvivalenter på denne måde.

Afgørende er det derimod at nyhedens kerneindhold udtrykkes præcist, præsenterende og på et konkret niveau (jf. Grunwald m.fl. 1997, s. 43 og 92) så lytteren med det samme ved hvad nyheden handler om og umiddelbart kan identificere sig med den. I underrubrik og oplæg stadfæster og tematiserer journalisten meddelelsen

inden telegrammet eller reportagen videre forklarer, citerer, refererer og henviser som baggrund og dokumentation for nyheden (jf. Grunwald 2004, s. 41).

Det journalistiske nyhedssprog skal altså optimalt set være sammenpresset i skiltet og mere udfoldet i (under)rubrik og oplæg. At det oftest forholder sig sådan, påviser resultaterne ganske tydeligt. Der er stor procentuel forskel på ækvivalenter og emner i skilte kontra rubrikker og oplæg.

I skiltene finder man altså mediesprogets mest kondenserede informative udtryk. De rækker fra non-temporale beskrivelser af sagforhold til rene konceptuelle angivelser af genstande, tilstande eller genstandsgjorte handlinger.

Det sidste ser man i nøgne nominaler uden attribut, adled og bestemthedsmarkør. De refererer til enten en generisk entitet, en person, et sted eller en titel:

- (7.34) *AL-JAZEERA* (DR 21.00)
- (7.35) *AVISKRIG* (DR 21.00)
- (7.36) *CHRISTIANIA* (DR 18.30)
- (7.37) *VENSTRE* (DR 18.30)
- (7.38) *MONOPOL* (DR 18.30)
- (7.39) *NEWSROOM* (DR 18.30)
- (7.40) *GRATIS AVISER* (DR 21.00)
- (7.41) *AL JAZEERA INTERNATIONAL* (DR 17.00)
- (7.42) *FORMUE ELLER KREDIT?* (DR 17.00)
- (7.43) *REGNSKABSDAG* (TV 2 12.00)

Den type overskrift finder man også to eksempler på i mundtlige underrubrikker og oplæg på Deadline 17:00:

- (7.44) *Fjernsyn. I dag gik en kontroversiel tv-station i luften. Det drejer sig om den længe ventede Al Jazeera International* (DR 17.00)
- (7.45) *Rig eller fattig. Uligheden herhjemme vokser, viser ny undersøgelse, men folk har samme forbrug* (DR 17.00)

Den manglende prædikationsdanner medfører at nyheden bliver statisk, at den giver et slags fastlåst billede af en konkret eller generisk genstand, en tilstand eller en genstandsgjort foregang. Noget tilsvarende gør sig gældende for de komplekse nominaler, men her forankres og udbygges nominalets indhold af bestemmerled, attributiv og/eller adled.

- (7.46) *INGEN AFTALEBRUD* (DR 18.30)
- (7.47) *Akutcentre til patienter* (DR 8.00)
- (7.48) *Al Jazeera på engelsk* (DR 15.00)
- (7.49) *Betinget ja til regeringens plan* (DR 12.00)
- (7.50) *Endnu et nej til Opera-bro* (DR 7.30)
- (7.51) *ENIGHED OM GYMNASIREFORM* (DR 17.00)

- (7.52) *Frygt for tsunami i Japan* (DR 21.00)
- (7.53) *Ingen aftalebrud for gymnasierne* (DR 19.25)
- (7.54) *INGEN SVIN I TARPOLZ* (DR 17.00)
- (7.55) *JA MED BETINGELSER* (DR 8.00)
- (7.56) *JA TIL PLAN* (DR 12.00)
- (7.57) *Ja til regeringens plan* (DR 8.45)
- (7.58) *Krigen om avislæserne* (DR 21.00)
- (7.59) *Låg på giftdepot ved Cheminova* (DR 21.00)
- (7.60) *Monopol på spil* (DR 12.00)
- (7.61) *Ny tv-kanal* (DR 21.00)
- (7.62) *Nye forhandlinger om fristaden* (DR 15.00)
- (7.63) *Opbakning til Haarder* (DR 21.00)
- (7.64) *PLAN FOR FRISTADEN* (DR 15.00)
- (7.65) *STEMME FRA FORTIDEN* (DR 18.30)
- (7.66) *Store oversvømmelser i Peru* (DR 8.00)
- (7.67) *Tsunamivarsel i Japan* (DR 15.00)
- (7.68) *Udvalget servicedirektiv* (DR 18.30)
- (7.69) *Voksende marked for ulovligt slik* (DR 7.30)
- (7.70) *God start på World Cup* (DR 8.00)
- (7.71) *Jagt på unge talenter* (DR 21.50)
- (7.72) *Stærk polsk modstander* (DR 21.50)
- (7.73) *Spinkelt håb for Landis* (DR 19.25)
- (7.74) *AL JAZEERA PÅ ENGELSK* (TV 2 19.00)
- (7.75) *AMERIKANSK OPTIMISME* (TV 2 22.00)
- (7.76) *DANS SOM SVAR* (TV 2 19.00)
- (7.77) *EN DUFT AF VANILJE* (TV 2 22.00)
- (7.78) *FORÆLDRE I SLÅSKAMP* (TV 2 7.30)
- (7.79) *MYSTISK KLASSEVÆRELSE* (TV 21 9.00)
- (7.80) *REPUBLIKKEN LADONIA* (TV 2 19.00)
- (7.81) *TØR FREMTID* (TV 2 18.00)
- (7.82) *UTILFREDSE HANDELSSKOLER* (TV 2 8.00)
- (7.83) *DÅRLIG STIL* (TV 2 22.00)
- (7.84) *GOD DANSK INDSATS* (TV 2 22.00)
- (7.85) *SKAT UDEN KONTROL* (TV 2 22.00)
- (7.86) *SUCCESS FOR RESERVERNE* (TV 2 22.00)

Når journalisten bruger ækvivalenter som overskriftsskilte, er det afgørende at udtrykket er fyndigt. Et skilt som:

- (7.87) *VOLDELIGT OVERFALD I KØGE* (TV 2 12.00)

påvirker måske nok nerverne, men spørgsmålet er om ikke alle overfald er voldelige. Overskriften kunne altså med fordel have været kortere. Også kejtede attributiver og adled gør det svært at finde fynd:

- (7.88) *MEST GOD AKTIE-DAG* (TV 2 18.00)
 (7.89) *PEBERSPRAY I BRUG* (TV 2 12.00)

Endelig kan præpositionforbindelser fortynde skiltets sproglige koncentrat:

- (7.90) *Arabisk satellit TV på engelsk* (DR 21.00)
 (7.91) *Betinget ja til plan fra Christianitter* (DR 8.00)
 (7.92) *Fortsat monopol på spil i Danmark* (DR 18.30)
 (7.93) *Ritt-nej til endnu en brogave* (DR 12.00)

Ud over ækvivalenter rummer skiltene også en række eksempler på sætningsemner. De falder i tre grupper, og den første er kendetegnet ved at have underforstået subjekt og finit verbal:

- (7.94) *Vedtaget* (DR 21.00)
 (7.95) *LET AT SNYDE* (TV 2 19.00)
 (7.96) *SNYD MED ELREGNING* (TV 2 22.00)
 (7.97) *TVIVL OM BORTFØRELSE* (TV 2 19.00)
 (7.98) *Uro i Viborg* (TV 2 12.00)
 (7.99) *BACK FOR GOOD* (TV 2 8.00)
 (7.100) *PRESSET AF POLEN* (TV 2 22.00)

Skiltene udtrykker her en meget sparsom information ved at udelade udtryk for aktanter og udsigelse. Man ved ikke *hvem* der er presset af Polen, *hvem* der er back for good, *hvem* der laver snyd med elregningen, og man ved ikke *hvad* der er vedtaget. De informationer leverer oplæseren i den mundtlige rubrik, eller de fremgår af billedsiden.

De resterende eksempler kan enten læses som generiske udsagn eller udsagn uden udtrykt agens:

(der er) <i>tvivl om bortførelse</i>	eller	(nogen udtrykker) <i>tvivl om bortførelse</i>
(der er) <i>uro i Viborg</i>	eller	(noget skaber) <i>uro i Viborg</i>
(det er) <i>let at snyde</i>	eller	(nogen finder det) <i>let at snyde</i>

Noget tilsvarende gælder for den anden gruppe af sætningsemner, dem der er uden subjekt, men *med* finit verbal:

- (7.101) *Afoiser regeringens plan for Fristaden* (DR 18.30)
 (7.102) *Går i luften med international kanal* (DR 18.30)
 (7.103) *Indrømmer voldtægt og mord* (DR 21.00)
 (7.104) *AFVISER PLAN* (TV 2 19.00)
 (7.105) *GÅR EFTER GPS* (TV 2 19.00)

Billedside, rubrik eller et overskilt er her afgørende for indholdets forståelighed. I sig selv giver skiltene ikke megen mening.

Endelig er der den tredje gruppe, der er uden finit verbal, men *med* subjekt. Den indeholder samtidig den mest frekvente emnetype i skiltene:

- (7.106) *Civile dræbt af NATO* (DR 7.00)
- (7.107) *Dansk spillemonopol lovligt* (DR 15.00)
- (7.108) *Danske lønninger i top* (DR 7.30)
- (7.109) *GIDSLER FRI* (DR 7.00)
- (7.110) *Handelsskolestrejke afblæst* (DR 12.00)
- (7.111) *Politifolk meget syge* (DR 12.00)
- (7.112) *Services-direktiv vedtaget* (DR 21.00)
- (7.113) *Stadig spil-monopol i Danmark* (DR 19.25)
- (7.114) *Stop for fup transportere* (DR 21.00)
- (7.115) *Stop for ulovlige svinetransportere* (DR 21.00)
- (7.116) *Aftale om økonomi overholdt* (DR 18.30)
- (7.117) *Gidsler på fri fod* (DR 7.00)
- (7.118) *Blake i semifinalen ved Masters Cup* (DR 21.50)
- (7.119) *Nyt landshold i Prag* (DR 8.00)
- (7.120) *Popovic til Viborg* (DR 8.00)
- (7.121) *Verdenssetter i problemer* (DR 8.00)
- (7.122) *ALLE GIDSLER FRI* (TV 2 7.30)
- (7.123) *KALVETRANSPORT STOPPET* (TV 2 7.30)
- (7.124) *KLIMAKONFERENCE TIL KØBENHAVN* (TV 2 22.00)
- (7.125) *KOSTBARE MALERIER FUNDET* (TV 2 8.30)
- (7.126) *VANDKAMP SLUT* (TV 2 22.00)
- (7.127) *Christiania kastet ud i uvis fremtid* (TV 2 19.25)

Også denne form for skilt vokser sig i visse tilfælde ufyndig, for eksempel i:

- (7.128) *Handelsskoler også vrede over økonomi* (DR 18.30)
- (7.129) *Slut med fiktivt bestemmelsessted* (DR 18.30)

Men typen kan også fange ens opmærksomhed ved kort at eksponere det centrale i nyheden:

- (7.130) *GIDSLER FRIGIVET* (TV 2 7.00)

Sætningsemner som overskrifter forudsætter automatisk en uddybning i den oplæste rubrik eller i nyhedsoplægget. For selvom sagforholdet er etableret, så er det hverken aktualiseret eller placeret i forhold til taletidspunktet. Det har derfor i princippet ikke nogen udtrykt propositionel realitetsstatus og sandhedsværdi.

Noget lignende gælder for de ubestemte nominaler der ikke er forankret i diskursen. Dem findes der en del af i overskrifterne. Men der forekommer også eksempler på det modsatte, nemlig overskrifter med bestemte nominaler. Bestemtheden kan da pege på en generisk entitet eller pege ud i diskursen på entiteter der forudsættes kulturelt kendte:

(7.131) *LUK HALVDELEN AF SKADESTUERNE* (TV 2 12.00)

(7.132) *STATEN VANDT SPILLET* (DR 17.00)

Der kan også være tale om entiteter der har været nævnt i tidligere nyhedsudsendelser, eller som forklares af billedsiden og derfor forudsættes kendt. Det gælder for tre af mediedøgnets hovedhistorier: 1) gymnasiernes protester mod Bertel Haarder, 2) retssagen mod Danske Spil og 3) udbygningen af Christiania.

(7.133) *STATEN VANDT SPILLET* (DR 17.00)

(7.134) *MONOPOLET BESTÅR* (TV 2 Sporten 22.00)

(7.135) *Gymnasierne får de lovede penge* (DR 18.30)

(7.136) *Christianitter siger nej til regeringens plan* (DR 18.30)

Endelig bruger kanalerne specifikke nominaler i teasere, hvor seeren skal holdes fanget af den ubekendte information der fremstilles som om den var kendt:

(7.137) *Porten er begyndt at åbne sig* (DR 21.00)

(7.138) *Krigen om avislæserne* (DR 21.00)

Ud over at fjerne sætningsdannende led og specificerende morfemer kan journalisterne gøre sætningsemnerne generelle ved brug af passiv og neksualt substantiv. Derved udelader de udtryk for handlende aktanter fra sagforholdet, for eksempel:

(7.139) *Opbakning til Haarder* (DR 21.00)

(7.140) *Fodboldrejser var bestikkelse* (DR 18.30)

(7.141) *Nye forhandlinger om fristaden* (DR 15.00)

(7.142) *Adoptivbørn bliver opsøgt* (DR 18.30)

(7.143) *GYMNASIER DISKUTERES* (DR 12.00)

(7.144) *SLIK SMUGLES* (TV 2 7.30)

I sætningsækvivalenter komprimeres udtrykket til tider endnu mere:

(7.145) *INDKAPSLING* (DR 1 21.00)

(7.146) *FORANDRINGER* (DR 21.00)

(7.147) *SVINETRANSPORT* (DR 21.00)

(7.148) *LOVÆNDRING* (DR 21.00)

(7.149) *FORANDRINGER* (DR 21.00)

- (7.150) *Lettelse og tilfredshed* (DR 21.00)
(7.151) *TV-NEDTÆLLING* (TV 2 19.00)
(7.152) *ÅBNINGSSEJR* (TV 2 7.00)

Her møder seeren en af sprogets højere abstraktionsgrader, den nominaliserede foregang uden – eller med sammensatte – udtryk for de semantiske aktanter. Og måske zapper seeren allerede da væk. For overskrifterne opfylder langt fra idealet om at seeren skal kunne relatere direkte til nyheden. DR og TV 2 bruger da også primært typen som en tekstlig rubrik i forbindelse med en tekstlig underrubrik.

I andre tilfælde kan det være irritation der hindrer den optimale formidling – for eksempel når overskrifterne er præget af ortografiske fejl. I skiltene fortættede sprog fordres en korrekt ortografi i særlig høj grad. Det er ikke blot nyheden der eksponeres, men også public service-sproget selv. På det punkt går det i visse tilfælde galt for de danske public service-stationer. For eksempel savner man præsens-*r*:

DR 1, TV Avisen 21.00

Man undrer sig over stavningen og sammensætningen af fremmedord:

DR 1, TV Avisen 21.00

Og man retter måske lidt på brillerne for at tjekke om bogstaverne er store eller små, og om bindestregerne nu virkelig også er nødvendige:

DR 1, TV Avisen 8.00

DR 1, TV Avisen 7.30

TV 2, Nyhederne 18.00

Sætternissen har også leget lidt med apostrofferne:

TV 2, Nyhederne 18.00

Mediedøgnet indeholder også andre eksempler på fejltyper i skiltene, eksempelvis i vekselvirkningen med billedsiden. Én forekomst af forvirrende billede finder man i *Nyhederne* klokken 18.00. Her præsenterer Johannes Langkilde (JL) rubrikken til den seneste nyhed om gymnasiestrejkerne:

JL: *Igen i dag protesterede gymnasieeleverne, men til ingen nytte. For nu bakker forligspartierne op om Bertel Haarder*

(TV 2 19.00)

Langkilde læser rubrikken i venstre side af skærmen mens man kan læse skiltet *HAARDER VANDT* i bunden. Forvirringen opstår da man i højre side af skærmen samtidig ser billeder af en ukendt person der læsser varer fra en lastvogn. Sammenhængen virker her noget dulgt.

I 19.00-nyhederne laver Mikael Kamper (MK) et oplæg til samme nyhed om Bertel Haarder og gymnasiekonflikten, men her er det skiltet der peger frem mod en anden nyhed, nemlig om christianitternes nej til regeringens plan om en ombygning af fristaden. Så alt imens Kamper metaforiserer om krigen mod gymnasiernes budgetter, vajer Christianias flag rødt i baggrunden:

	<p>MK: <i>Der er bred politisk opbakning til Bertel Haarder i krigen om gymnasiernes budgetter. Undervisningsministeriet fik i dag forligspartiernes accept af at der er penge nok på finansloven til at undgå forringelser på gymnasierne.</i></p> <p>(TV 2 19.00)</p>
---	---

I begge tilfælde er der tale om tekniske fejl der aldrig når at blive korrigeret eller undskyldt, og som derfor må skabe en vis undren hos seeren.

Forvirret risikerer seeren også at blive når han/hun skal forsøge at læse sig igennem sammensatte ord alt imens billedside og mundtlig (under)rubrik laver multimodale skulderskub fra hver sin side. Gad vide hvor mange seere der blev presset ud af balance da de skulle læse følgende komposita i skiltene:

- (7.153) *DYRE-MISHANDLING* (DR 21.00)
- (7.154) *Handelsskolestrejke* (DR 12.00)
- (7.155) *RYGERLUNGE-TJECK* (TV 18.00)
- (7.156) *LATTERGAS MISBRUG* (TV 22.00)

Substantiviske komposita med tre led vokser sig hurtigt fra overskriftens optimale fyndighed. De bliver akavede fordi journalisten forsøger at komprimere for meget information sammen i ét ord. *Rygerlunge-tjeck* er et godt eksempel. Det indeholder ikke færre end tre substantiviske elementer hvoraf to, *ryger* og *tjeck*, har verbalrod.

En forvokset sammensætning finder man også i *LATTERGAS MISBRUG*, og det kan være årsagen til at TV 2 her har lavet særskrivningsfejl:

Nyhederne 22.00

Det er de dog ikke ene om. DR har nemlig også problemer med komposita. *Gratis aviser* melder en af deres overskrifter:

TV Avisen 21.00

Men i oplæg, reportage og interview fremgår det konsekvent at der er tale om *gratisaviser* – altså den specifikke gruppe af aviser der står i modsætning til betalingsaviserne. Man finder også andre særskrivningsfejl i overskrifterne der viser at netop denne ortografiske fejltipe ofte lurker i det journalistiske sprog:

TV Avisen 21.00

TV Avisen 21.00

Nyhederne 22.00

Heller ikke de lovmæssige krav om saglighed og neutralitet må skiltene overdøve. Det er vigtigt at fastholde da sprogligt "kluntede" overskrifter kan være motiveret af journalistens neutrale og saglige indstilling til stoffet, mens usaglige overskrifter kan skyldes sproglige overvejelser om fynd.

Der findes dog (endnu) intet krav om formfuldendte formuleringer i loven, så det stilistiske ideal må nødvendigvis komme i anden række. Alligevel er skiltet vel nok det sted hvor journalisterne har sværest ved at overholde saglighedskriteriet fordi det ofte støder mod overskriftens bærende funktion. Saglighed kræver typisk specifikationer, modifikationer og forbehold, mens skiltet formmæssigt kræver korte slagkraftige meningshelheder med generelt indhold.

Man kan formulere kriterierne om saglighed og fynd som to pragmatiske maksimer der helst skal arbejde sammen og nødtigt kolliderer:

- 1) Saglighedsmaksime (sproget skal være sagligt og upartisk)
- 2) Fyndmaksime (sproget skal være sprogligt koncentreret)

Fyndmaksimen kræver i skiltet en sproglig udformning der kan risikere at svække saglighedsmaksimen. Det skaber til tider problemer som den mundtlige rubrik kan være med til at afhjælpe. I modsætning til det skrevne skilt er der nemlig ikke samme krav om non-specificitet til den mundtlige rubrik. Det gør den mere dækkende, men også knapt så slagkraftig, og derfor kan den bruges til at modificere en skreven rubriks generelle udsagn.

I mediedøgnet er der talrige eksempler på vellykkede samspil mellem skiltet og den mundtlige ekspositionsfrase, men samtidig også på den maksimekollision der kan opstå mellem udtryk og indhold. Her har jeg hentet et eksempel fra en nyhed om regeringens planer for ombygning på Christiania. Nyheden har været svær at kondensere i en overskrift fordi christianitterne gerne ville samarbejde, men ikke på de præmisser som regeringen havde foreslået. Derfor stod det langt fra klart hvordan christianitterne egentlig forholdt sig.

Om morgenen vælger DR at præsentere nyheden med skiltet:

TV Avisen 7.00

Og det medfølgende oplæg:

(7.157) *Beboerne på fristaden Christiania skal senest i dag svare på om de accepterer regeringens plan for en ombygning af området – en plan der tidligere har mødt massiv modstand fra christianitterne (DR 7.00)*

En time herefter er svaret tilsyneladende givet på trods af at det endelige pressemøde først afholdes senere på dagen. Klokkerne 8 og 9 lyder overskriften i skilteform:

TV Avisen 8.00

Nyhedens sandhedsværdi modificeres dog af nyhedsværtens underrubrik:

(7.158) *Christianitterne siger sandsynligvis ja til regeringens plan om en ombygning af fristaden, men ikke uden betingelser (DR 8.00)*

Rubrikken bygger sandsynligvis på advokatens udsagn. Knud Foldschack, der forhandlede med christianitterne, udtalte nemlig i samme TV Avis:

(7.159) *Et meget stort samlet Christiania har forsvarligt gennemgået det her, øh, og jeg tror det bliver et betinget ja (DR 8.00)*

Samme forbehold finder man dog ikke udtrykt i den omgivende reportage:

(7.160) *Christianitterne siger i dag ja til den plan for ombygning af fristaden som regeringen har foreslået (DR 8.00)*

Sætter man analysen lidt på spidsen, omgår DR her saglighedskriteriet med en vis frihed, både i reportagen og i skiltet. Hvis ikke det er sikkert, men kun sandsynligt at christianitterne giver et betinget ja, så skulle overskriften principielt eksponere netop dette aspekt:

(7.161) *SANDSYNLIGVIS JA MED BETINGELSER*

I en sådan overskrift er der dog ikke længere samme fynd i sproget. Når meningslængden bliver for omfattende og reguleres af adverbialer, mister skiltet sin eksponerende effekt. Det ser man for eksempel på TV 2 i skiltet:

(7.162) *MEST GOD AKTIE-DAG (TV 2 18.00)*

Problemet er blot at DR med skiltene kan mislede seeren til at tro at christianitterne rent faktisk på dette tidspunkt *har* givet et ja til planen. Modificeringen "med betingelser" regulerer ikke ja'ets pålydende, men kun typen af accept.

Spoler man frem til middagstid i mediedøgnet, ser man at DR's redaktion havde valgt en lignende strategi for overskriften:

TV Avisen 12.00

Her peger tempusflexivet frem i tiden på noget der vil ske eller sker i udsigelsens nu. Stadig fastholdes *ja'*et – denne gang med en lidt tøvende *men*-modificering af acceptens udformning. DR må altså på dette tidspunkt gennem sine kilder have vidst at christianitternes svar ville være positivt, men med betingelser. Oplægget til nyheden er dog ikke på samme måde entydigt:

(7.163) *Christiania har valgt at acceptere en omstridt plan for ombygning af fristaden, men christianitterne stiller krav for at sige ja* (DR 12.00)

Hvorvidt Danmarks Radio her skelner mellem *Christiania* og *christianitterne*, og mellem verbalhandlingerne *at acceptere* og *sige ja*, står ikke helt klart. Det samme gælder den eventuelle forskel på et *betinget ja* og *et ja med betingelser*. Man skal muligvis være skarp til at løse juridiske knuder for helt at forstå meningen her.

Da pressemødet om christianitternes svar endelig afholdes ud på eftermiddagen, bliver alle tidligere udsagn dog ryddet af vejen:

TV Avisen 18.30

I Radioavisen finder man senere på dagen en helt anden og mere præcis måde at formidle nyheden på:

(7.164) *Beboerne i den omstridte fristad Christiania skulle i dag have sagt endeligt ja eller nej til regeringens plan for det tidligere kaserneområde på Christinias havn. Det blev i stedet et måske og forslag om flere forhandlinger. (P4 18.00)*

Sådan kunne det altså også formuleres, uden at pendulere frem og tilbage mellem de sprængfarlige *ja* og *nej*.

Her vil jeg kort gennemgå et andet eksempel der viser samme problemstilling. Det er excerperet små to uger efter Bjarne Riis' dopingtilståelse i 2007. Her udsendte Ritzau en pressemeddelelse baseret på et interview i Berlingske Tidende med Asger Jensby, tidligere direktør i CSC. Meddelelsen førte til følgende overskrift på TV 2's hjemmeside:

Tidligere chef: CSC trækker sig

07-06-07: 00:21 | af: Ritzau

IT-giganten CSC har været forbavsende tavs, siden cykelholdet Team CSC's holdejer Bjarne Riis den 25. maj indrømmede, at han tog doping i sin storhedstid som aktiv rytter. Det danske holds hovedsponsor overvejer tilsyneladende stadig, om man fortsat vil støtte holdet og leve op til den kontrakt, parterne har frem til udgangen af 2008.

Da samarbejdet blev indgået, sad Asger Jensby som direktør i CSC, og Jensby kalder det sandsynligt, at hans tidligere arbejdsgiver beslutter at trække sig som sponsor.

"Jeg ved det ikke, men jeg tror, der er en kæmpe sandsynlighed i det. Der kunne være et naturligt udfald, at de købte sig ud ved at sende Bjarne Riis en check og samtidig bad ham pille firmanavnet af cyklerne. Det imagedræk ville være langt stærkere end den pris, CSC skulle betale i kroner og øre for at komme ud af kontrakten," siger Asger Jensby til Berlingske Tidende onsdag.

(Klippet fra <http://sporten-dyn.tv2.dk/article.php/id-7189169.html?rss>)

At CSC trækker sig, havde Jensby nu ikke sagt. Han forudså derimod at der var "en kæmpe sandsynlighed i det". Sandsynligheder sælger dog ikke de store nyheder – heller ikke sprogligt – så man kan måske godt forstå og forsvare at journalisten har været fristet til at regulere overskriften. Der var trods alt tale om en kæmpe sandsynlighed. Men valget har konsekvenser, for overskriften udtrykker dermed at Jensby har konstateret at CSC vil trække sig. Og kun hans titel som *tidligere* chef gør udsagnet til en vurdering og ikke et performativ.

Forbeholdet fandt til gengæld vej til DR's hjemmeside. Her lød rubrikken anderledes sagligt, men også mindre fyndigt:

Jensby: Sandsynligt at CSC trækker sig

07. jun. 2007 00.14 Cykling

IT-giganten CSC har været forbavsende tavs, siden cykelholdet Team CSC's holdejer Bjarne Riis den 25. maj indrømmede, at han tog doping i sin storhedstid som aktiv rytter. Det danske holds hovedsponsor overvejer tilsyneladende stadig, om man fortsat vil støtte holdet og leve op til den kontrakt, parterne har frem til udgangen af 2008.

Da samarbejdet blev indgået, sad Asger Jensby som direktør i CSC, og Jensby kalder det sandsynligt, at hans tidligere arbejdsgiver beslutter at trække sig som sponsor.

- Jeg ved det ikke, men jeg tror, der er en kæmpe sandsynlighed i det. Der kunne være et naturligt udfald, at de købte sig ud ved at sende Bjarne Riis en check og samtidig bad ham pille firmanavnet af cyklerne. Det imagedræk ville være langt stærkere end den pris, CSC skulle betale i kroner og øre for at komme ud af kontrakten, siger Asger Jensby til Berlingske Tidende onsdag.

(Klippet fra <http://www.dr.dk/Sporten/Cykling/2007/06/07/001008.htm>)

Eksemplerne viser at neutralitet og saglighed kan undermineres i overskrifterne hvis ikke journalisten er opmærksom på maksimernes vekselvirkning. Det kan måske være fristende for en journalist at lave en sprogligt koncentreret overskrift, men hvis den bygger på et løst og usikkert grundlag, risikerer den at kolliderer med saglighedsmaksimen og derved i princippet at overskride loven.

Man kan heraf konkludere at saglighedsmaksimen bør prioriteres over fyndmaksimen. Samtidig må man også acceptere at skilte på grund af deres funktion ikke har mulighed for at være sagligt uddybende. Kunsten for journalisten er derfor at ramme en fyndig, men også *acceptabel* neutral meningshelhed der eksponerer nyheden uden at bryde med sagligheden. På den måde kan det sproglige kondensat opfylde sin funktion som slagkraftigt udråb der fanger seerens interesse. Når først den er sikret, kan nyhedsværten så efterfølgende i den mundtlige rubrik og oplægget folde nyheden ud i fulde sætninger.

7.4 Helsætningslængde

For at måle den gennemsnitlige helsætningslængde har jeg først frasorteret *stumperne* i korpusset. Derefter har jeg brugt funktionen "ordoptælling" til for hver enkelt teksttype at sammentælle ordsummen. I den funktionelle analyse har jeg derefter adderet anførende nedlæg, der som påpeget tæller som helsætningsemner i den formelle analyse. Samtidig har jeg fratrukket ækvivalenter der fungerer som diskursmarkører da de i den funktionelle analyse tæller som selvstændige udtrykshelheder. Slutteligt har jeg divideret summen med antallet af helsætninger i teksttypen. Samlet har det altså på ny givet to sideløbende resultater, herunder igen præsenteret i to underkolonner til hver teksttype. De formelle resultater står til venstre, og de funktionelle til højre.

Både tøvemarkører og gentagelser af ord indgår i optællingerne fordi lytterne og seerne nødvendigvis hører dem som udtryk også selvom de måske ikke har betydningsfunktion fra afsenders side. Man kan dog også argumentere for at udelade dem. Her følger resultaterne for de oplæste nyheder:

DR	skilt		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
Ord	106	106	194	194	1541	1528	455	390	2546	2545	4410	4410
Hel	26	26	20	22	115	115	30	34	179	183	372	388
Snit	4,1	4,1	9,7	8,8	13,4	13,3	15,16	11,5	14,2	13,9	11,9	11,4
TV 2	skilt		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
Ord	49	49	405	404	1727	1718	471	480	3273	3267	4426	4425
Hel	18	18	43	48	139	139	36	38	245	250	354	358
Snit	2,7	2,7	9,4	8,4	12,4	12,4	13	12,6	13,4	13,1	12,5	12,4
P1-4	skilt		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
Ord	-	-	817	812	1870	1860	506	610	7277	7303	4537	4634
Hel	-	-	73	73	144	149	48	68	447	509	300	368
Snit	-	-	11,2	11,1	13	12,5	10,5	10	16,3	14	15,1	12,6

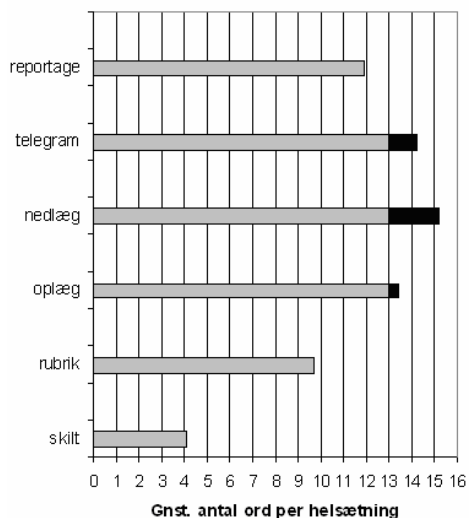
Skema 7.9 Den gennemsnitlige helsætningslængde målt i ord

Tallene viser at de to analysemetoder giver varierende resultater, især for radio-sproget. Det skyldes den høje frekvens af anførende sætninger.

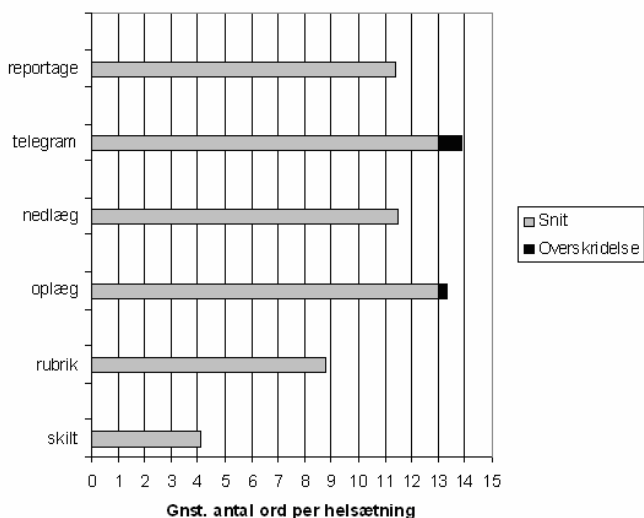
Trods disse forskelle aftegner der sig dog et mønster efter begge metoder. På alle stationer har telegrammer højere gennemsnit end reportager; derudover har radioens rubrikker, telegrammer og reportager et højere snit end på DR og TV 2. Til gengæld ligger radioen lavere i nedlæg. Det skyldes at man i radioen her bruger langt flere korte helsætninger til at angive hvem der netop har talt. Det er ikke på samme måde nødvendigt på tv på grund af skiltningen.

Samtidig ser man at DR både i oplæg, nedlæg og telegrammer overskrider Skyum-Nielsens anbefaling på maksimalt 13 ord i gennemsnit for tv (2008a, s. 84). Til gengæld holder reportager sig under rammen. TV 2 balancerer omkring grænsen i telegrammer, men holder sig ellers pænt inden for værdierne. Det samme gælder for radioens reportager, der ifølge Skyum-Nielsens skøn bedst udformer sig med maksimalt 14 til 15 ord i gennemsnit. Telegrammerne overskrider dog det tal med 1,3 ord.

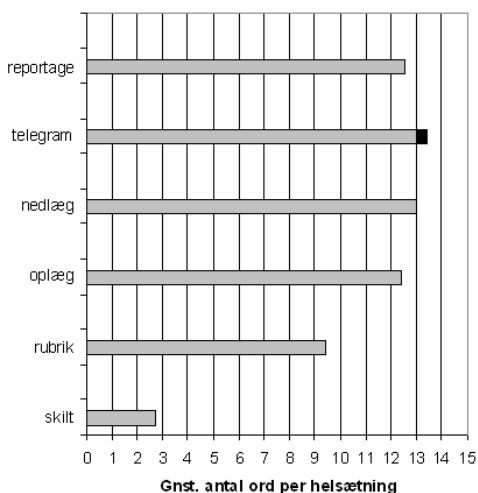
DR (formel)

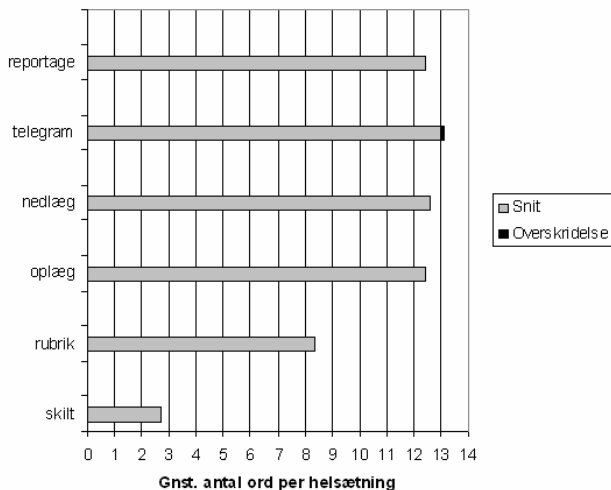
DR (funktional)

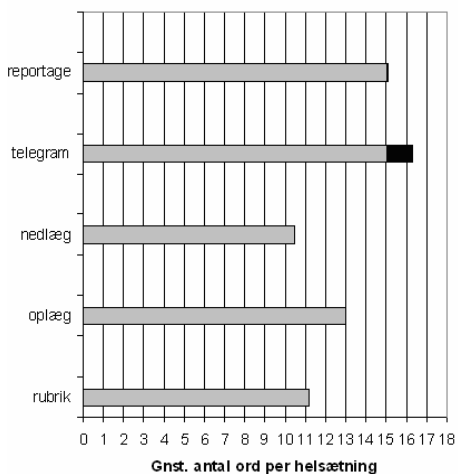
TV 2 (formel)

TV 2 (funktional)

P1-P4 (formel)

P1-P4 (funktional)

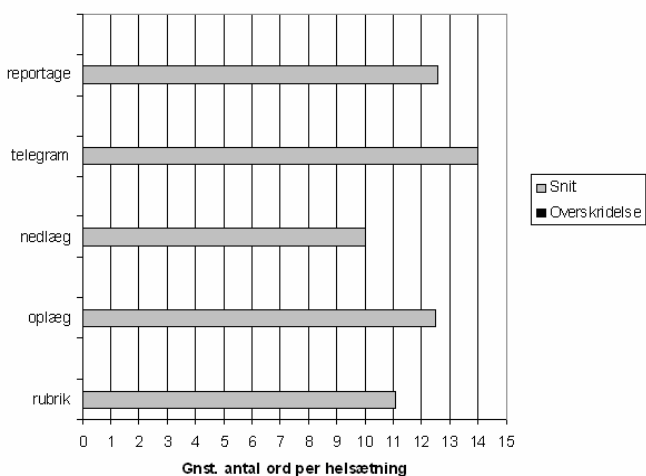

Diagram 7.4 Den gennemsnitlige sætningslængde og overskridelse af Skyum-Nielsens anbefaling

For radioen er det noget ganske nyt. Det viser tallene fra det diakrone korpus:

	1946		1956		1966		1976		1986		1996		2006	
Ord	3088		3561		2559		1653		1655		2612		2609	
Hel	170	170	178	216	142	149	87	92	152	169	154	166	747	877
Snit	18,2	18,2	20	16,5	18	17,2	19	18	18	15,43	18,1	16,9	15,8	13,6

Skema 7.10 Den gennemsnitlige sætningslængde for telegrammer + reportager

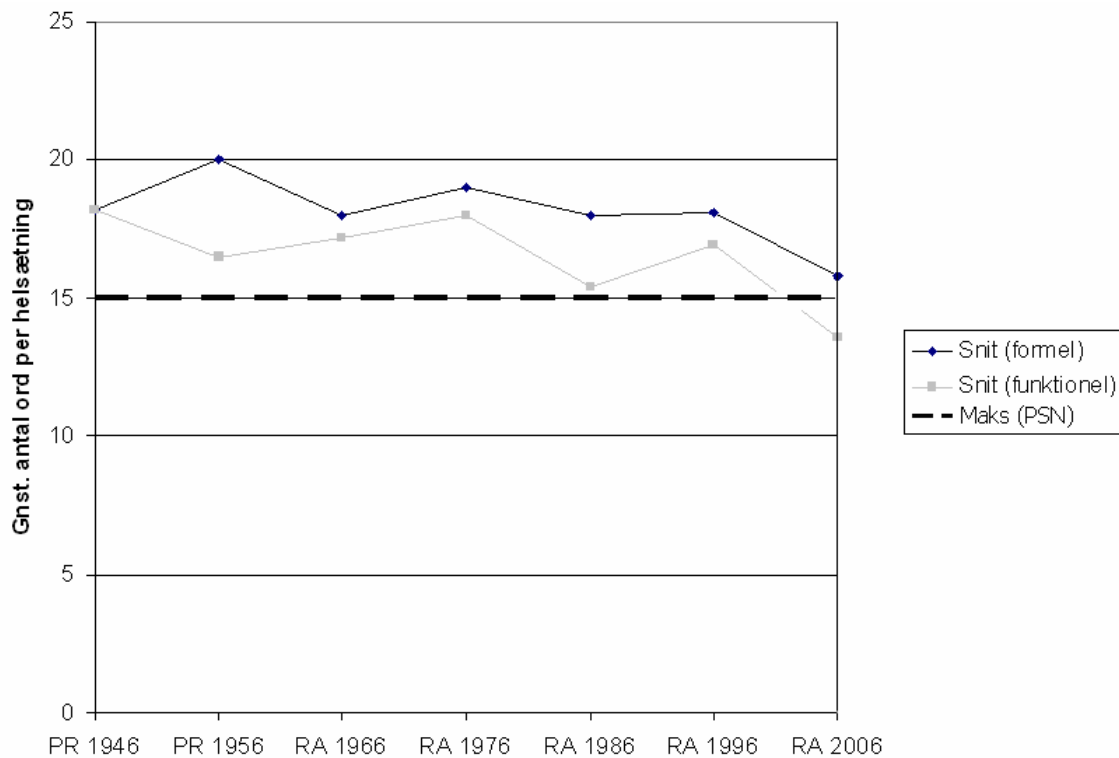

Diagram 7.5 Den gennemsnitlige sætningslængde i Pressens Radioavis (PR) og Radioavisen (RA)

Kurven varierer fra tiår til tiår, men er ellers ganske klar i sit fald frem mod 2006. Ganske interessant nærmer kurven sig først her Skyum-Nielsens anbefaling på maksimalt 15 ord i gennemsnit efter formel analyse. Med 13,6 ord ligger gennemsnittet efter den funktionelle analyse dog markant lavere.

Sammenligner man med resultaterne fra *Eterspråk*-projektet viser det sig at svenskerne tilsyneladende på et tidligere tidspunkt har slået igennem med kort sætningslængde:

Telegram	Reportage
16,3	14,1

Skema 7.11 Den gennemsnitlige sætningslængde målt i *Eterspråk*-projektet (Jørgensen 1973, s. 14)

Det kan muligvis skyldes lix-effekten fra nord, en på det tidspunkt anderledes sætningsnorm i de svenske medier eller forskelle i datatype og metode.

I den sammenhæng er det også interessant at kigge nærmere på antallet af helsætninger der overskrider Skyum-Nielsens fastsatte maksimum på 25 ord for den enkelte, og altså dermed ikke den gennemsnitlige, helsætningslængde:

		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
DR	Antal helsætninger på over 25 ord	7	7	1	1	12	12	16	14
	Frekvens per 100 helsætninger	6	6	3	3	7	7	4	4
TV 2	Antal helsætninger på over 25 ord	5	5	3	3	9	9	13	12
	Frekvens per 100 helsætninger	4	4	8	8	4	4	4	4
P1-P4	Antal helsætninger på over 25 ord	6	5	2	2	58	43	30	22
	Frekvens per 100 helsætninger	4	3	4	3	13	8	10	6

Skema 7.12 Antallet og frekvensen af helsætninger på over 25 ord i det synkrone korpus

Følger man de formelle resultater, indikerer tallene at særlig radiosproget døjer med lange helsætninger på over 25 ord. I telegrammer og reportager går cirka hver tiende helsætning her ud over Skyum-Nielsens maksimum. Spørgsmålet er da om det altid har været sådan, eller om det diakrone korpus udviser nogen forskelle:

	1946		1956		1966		1976		1986		1996	
Antal helsætninger på over 25 ord	30	30	49	41	34	31	19	19	23	20	33	31
Frekvens per 100 helsætninger	18	18	27	20	24	21	22	21	15	12	21	19

Skema 7.13 Antallet og frekvensen af helsætninger på over 25 ord i det diakrone korpus

Som det ses, har alle radioaviserne en højere frekvens. Den topper i 1956, hvor mere end hver fjerde helsætning rummer over 25 ord beregnet efter den formelle analysemodel. I det historiske materiale finder man i det hele taget mange eksempler på mammut-sætninger der overstiger helt op til det dobbelte af Skyum-Nielsens anbefalede maksimum. Her følger en udvalgt række der tæller både i den formelle og funktionelle analyse:

- (7.165) *Reuters Bureaus korrespondent ombord på den amerikanske damper Mount McKinley, der er admiral Blandys flagskib, meddeler at chefen for skibsoperationerne, admiral Solberg, ved sin tilbagekomst fra inspektionsrejsen til forsøgsstedet over for Admiral Blandy har udtalt at da man nåede frem til krigsskibene i lagunen fandt man en af forsøgsgederne der roligt stod og gumlede hø i sig (1.7.1946)*
- (7.166) *I anledning af at man nu i princippet har besluttet at Danmark skal besætte en del af den britiske zone i Tyskland, udtaler forsvarsminister Harald Petersen, ligesom udenrigsminister Gustav Rasmussen i aftes, at der kun er tale om en teknisk delegation der efter engelsk ønske skal til London for at sætte sig ind i de tilbud England agter at give (13.11.1946)*

- (7.167) *Under første behandling af forslaget om Indfødsrets Meddelelse beklagede socialdemokraten Jørgen Møller fra Sønderjylland at alt for mange der havde stået Danmark imod under besættelsestiden, slap igennem de nugældende betingelser for at få indfødsret, mens andre, for eksempel gamle og forslidte arbejdere der havde været Danmark tro, men nu og da havde fået hjælp fra det offentlige, ikke kunne få indfødsret (13.11.1946)*
- (7.168) *De to oprindelige parter i striden forfægter vidt forskellige synspunkter både med hensyn til kampens standsning og styrkernes tilbagetrækning, mens der fra engelsk-fransk side gøres gældende at våbenhvilen er i kraft, men at man vil tage sin beslutning om våbenhvilen op til fornyet overvejelse hvis de betingelser der blev sat for den, ikke overholdes (11.7.1956)*
- (7.169) *Efter at mund- og klovsygen nu har bredt sig til Sydsverige, hvor en besætning på 23 stykker kvæg og 45 svin har måttet aflives, har den norske veterinærdirektør udsendt bekendtgørelse om at enhver der kommer til Norge fra Danmark, Sverige og Mellemeuropa, og som har tilknytning til landbrug og husdyrsbrug, skal lade sit tøj og sin bagage desinficere ved ankomsten til Norge (7.3.1966)*
- (7.170) *Flere af forsvarerne for de seks Hell's Angels-rockere sagde i morges, før retsmødet blev udsat til i eftermiddag, at man efterhånden kan få den mistanke at deres arbejde bliver vanskeliggjort af efterretningstjenesten, desuden at man kunne få den grimme mistanke at PET ikke vil aflevere noget som vil gavne forsvaret (13.11.1996)*
- (7.171) *Der var muligvis tale om et fly med nogle af de 40 amerikanske militærfolk som kom til området i dag for at sondere terrænet hvis eller når, som de fleste regner med her i Rwanda, at USA alligevel beslutter sig for at gå med i den multinationale styrke der skal hjælpe flygtningene i det østlige Zair (13.11.1996)*

Den absolutte topscorer finder man dog i 1986-radioavisen. Ikke færre end 89 ord rummer korpussets længste sætning:

- (7.172) *Det er den schweiziske miljøminister Alfons Egli, der tillige er forbundspræsident, som har indkaldt miljøministrene fra Holland, Frankrig og Vesttyskland samt repræsentanter for EF-myndighederne til at drøfte årsager, konsekvenser, information og erstatnings-spørgsmål i forbindelse med den alvorlige forurening af Rhinen, som i første omgang har ført til mere end en halv million døde fisk især i den schweiziske og vesttyske del samt til ødelæggelse af store dele af mikroorganismene i hele floden fra Basel til Nordsøen og til aflagrning af en endnu ukendt mængde giftstoffer på bunden af floden. (12.11.1986)*

Sætningsnormen har altså tydeligvis ændret sig i radioavisen, særlig inden for de sidste ti år. Tendensen viser at helsætningerne generelt set bliver kortere, og at de lange helsætninger på over 25 ord bliver færre.

7.5 Streg

I sætningsrøntgen er den simpleste sætningsstruktur en helsætning uden indlejret ledsætning (men eventuelt med tilknyttet taktisk ellipse). Den går under kælenavnet *streg* og er samtidig den mest frekvente type i korpusset.

Sammenholder man antallet af *streger* med det samlede antal udtrykshelheder for hver teksttype, får man et billede af den procentuelle fordeling. I skemaet herunder er antallet af *streger* noteret i første række, mens procentdelen af *streger* sat i forhold til det samlede antal udtrykshelheder per teksttype er noteret i anden række. På ny står de formelle tal til venstre i de enkelte tekstkolonner og de funktionelle til højre:

	rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
DR	14	17	82	82	19	23	105	110	215	229
	67 %	74 %	66 %	63 %	42 %	40 %	57 %	58 %	58 %	59 %
TV 2	34	42	93	93	22	24	152	157	230	232
	79 %	86 %	64 %	62 %	52 %	56 %	60 %	60 %	59 %	59 %
P1-P4	50	50	90	95	32	51	220	305	134	213
	69 %	68 %	60 %	61 %	45 %	70 %	47 %	58 %	41 %	56 %

Skema 7.14 Antallet af "streger" og dets procentuelle forhold til det samlede antal udtrykshelheder per teksttype

Resultaterne ligger med undtagelse af rubrikkerne et godt stykke fra Skyum-Nielsens anbefaling på ca. 70 % streger for radiosprog og gerne højere for tv (2008a, s. 60). Kigger man på telegrammer og reportager, så er procentdelen efter den formelle analysemetode helt ned til 10-29 % lavere end anbefalet.

Valget af metode medfører dog udsving for radioens nedlæg, telegrammer og reportager. Igen skyldes det de anførende sætninger som man finder i disse teksttyper. Den formelle analyse giver en lav procentdel streger, mens den funktionelle analyse øger tallet fordi den inkluderer helsætninger både i anførelser og citater.

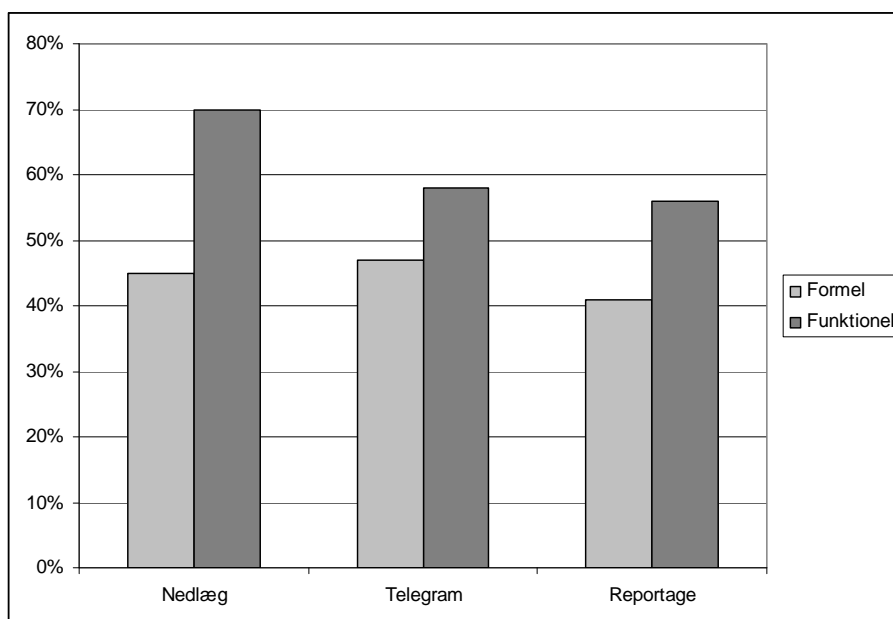

Diagram 7.6 Procentdelen af "streger" ud af det samlede antal udtrykshelheder per teksttype på P1-P4

Efter den formelle analyse og Skyum-Nielsens tal er konklusionen klar: Der er alt for få simple helsætninger (*streger*) i både radio- og tv-sprog. De funktionelle variationer viser dog at denne konklusion i høj grad er bygget op om analysen af anførende sætninger, og at vurderingen af radiosprogets syntaktiske status afhænger af hvilken analysemetode man anvender.

I det diakrone korpus ligger procenterne til gengæld under anbefalingen uanset hvilken analyseoptik man følger. På ny har jeg sammenholdt antallet af *streger* med det samlede antal udtrykshelheder:

1946		1956		1966		1976		1986		1996	
82	82	73	119	68	79	37	45	70	95	56	72
48 %	48 %	40 %	54 %	48 %	53 %	43 %	49 %	45 %	54 %	35 %	43 %

Skema 7.15 Antallet af "streger" og dets procentuelle forhold til det samlede antal udtrykshelheder per teksttype

Tallene stabiliserer sig mellem de 40 % og 55 %, med et enkelt udsving i Radioavisen fra 1996, der med 35 % formelle *streger* ligger meget lavt. Radiosproget har altså til synladende altid ligget et godt stykke fra Skyum-Nielsens anbefaling.

Årsagen til de lave procentfordelinger kan skyldes tre ting:

- 1) en høj frekvens af *stumper*
- 2) en høj frekvens af helsætninger med indlejrede sætninger
- 3) en kombination af 1 og 2

Analysen har allerede vist at kun *nedlæg* og *skilte* har høj frekvens af *stumper*. For de resterende teksttyper gælder det at de enten hører ind under 2 eller 3, og at de dermed rummer relativt mange helsætninger med indlejrede ledsætninger.

7.6 En ned og to ned

Af indlejringstyper er *en ned* (01) den mest frekvente i korpusset. Skyum-Nielsen anbefaler for denne type en procentfordeling på maksimalt 14 % i radiosproget og gerne lavere i tv. Det råd overholder journalisterne dog langt fra i praksis (skilt har jeg fraregnet da teksttypen ikke rummer eksempler på indlejrede sætninger):

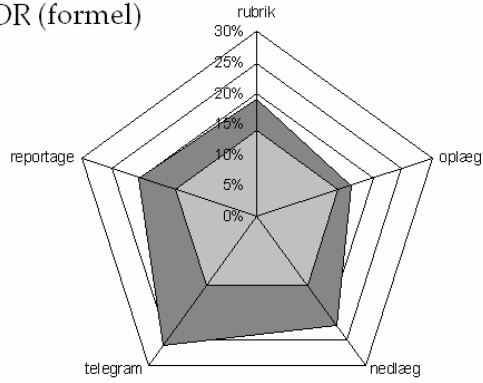
		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
DR	Antal <i>en ned</i>	4	4	20	20	10	10	47	48	75	79
	Procent	19 %	17 %	16 %	15 %	22 %	17 %	26 %	25 %	20 %	20 %
TV 2	Antal <i>en ned</i>	5	5	30	30	7	7	63	63	78	79
	Procent	12 %	10 %	21 %	20 %	17 %	16 %	25 %	24 %	20 %	20 %
P1-P4	Antal <i>en ned</i>	16	16	28	28	10	10	113	128	81	94
	Procent	22 %	22 %	19 %	18 %	14 %	14 %	24 %	24 %	25 %	25 %

Skema 7.16 Antal "en ned" og dets procentuelle forhold til det samlede antal udtrykshelheder per teksttype

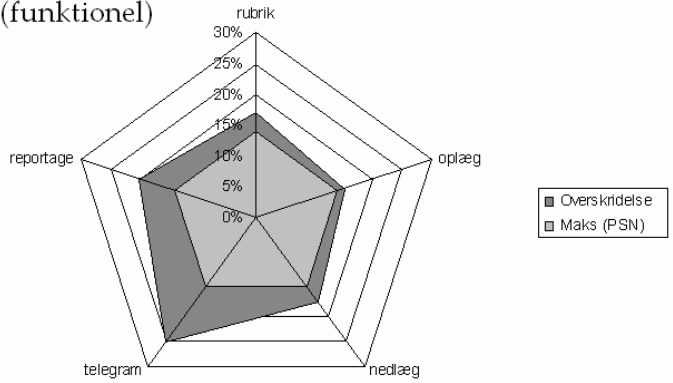
De mange tal kan virke uoverskuelige i tabellen, men det råder radardiagrammerne herunder bod på. Den lysegrå farve afbilder Skyum-Nielsens anbefaling på 14 %, og

den mørkegrå farve viser hvor mediesprogets oplæste teksttyper går ud over denne anbefaling:

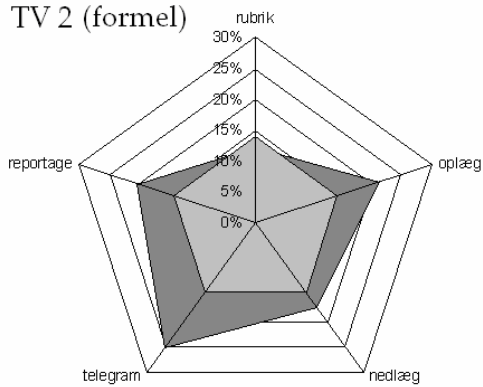
DR (formel)

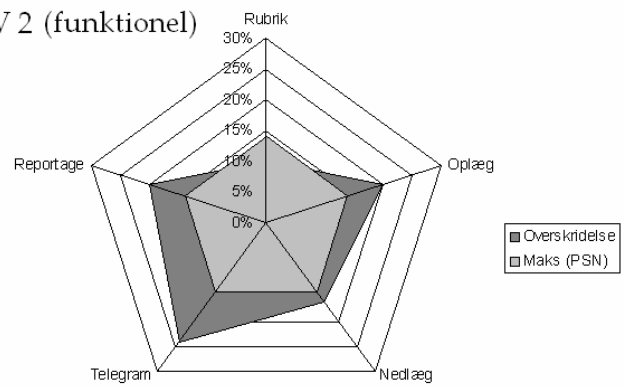
DR (funktional)

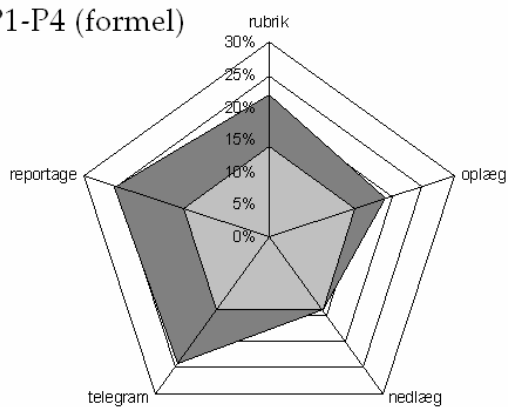
TV 2 (formel)

TV 2 (funktional)

P1-P4 (formel)

P1-P4 (funktional)

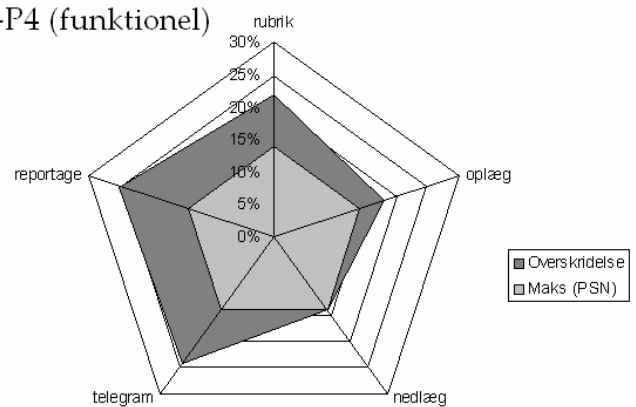

Diagram 7.7 Overskridelser af Skyum-Nielsens anbefalede maksimum på 14 % "en ned"

Heller ikke det diakrone korpus placerer sig i nærheden af de 14 %:

1946		1956		1966		1976		1986		1996	
44	44	53	55	34	35	26	27	36	37	48	51
26 %	26 %	29 %	25 %	24 %	24 %	30 %	29 %	23 %	21 %	30 %	30 %

Skema 7.17 Antal "en ned" og procentdel af samlede antal udtrykshelheder i det diakrone korpus

Samlet set må man konkludere at typen *en ned* generelt set har – og i Radioavisen tilsyneladende altid har haft – en højere procent end 14 i alle nyhedssprogets teksttyper med undtagelse af TV 2's rubrikker efter formel analyse.

Med den funktionelle DSR-måling har jeg yderligere taget et samlet billede af indholds- og udtrykssyntaks i den finale ledsætning i 01-typen. Inklusive kløvning ($0\{1^\wedge\}/(0\{1^\wedge\})$) og knude ($0\{1\sim\}$) forekommer der eksempler på i alt 11 forskellige typer *en ned* i det synkrone korpus. De distribuerer sig på følgende måde.

Funktionel DSR	DR					TV 2					P1-P4				
	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re
($0\{1^*\}$)	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	1	-	-	1	-
($0\{1^\wedge\}$)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-
($0\{1'\}$)	-	8	7	19	38	3	14	4	28	28	3	11	3	62	45
($0\{1^*\}$)	2	3	-	10	17	-	3	-	9	15	3	4	-	8	14
($0\{1,\}$)	1	3	1	6	3	-	5	1	12	4	2	3	-	25	10
($0\{1^\wedge\}$)	-	2	1	4	8	-	3	-	3	12	-	2	7	3	6
($0\sim 1$)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
($0<1^*>$)	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-
($0<1,>$)	-	1	-	3	4	2	3	-	9	7	3	2	-	8	7
($0<1'>$)	-	1	-	1	3	-	-	-	-	-	2	3	-	5	1
($0<1>$)	1	2	1	3	6	-	1	1	2	9	2	3	-	13	11
I alt	4	20	10	48	79	5	30	7	63	79	16	28	10	128	94

Skema 7.18 Ledsætningstyperne i "en ned"

Visse steder afviger resultaterne fra den formelle måling fordi nogle 01-typer står som anførte sætninger i korpusset. Fra en formel optik fungerer de da i en 012- eller 120-konstruktion (se videre i afsnit 7.8).

For at gøre analysen så transparent som mulig følger her eksempler på alle 11 varianter af *en ned*:

- (7.173) ($0\{1^*\}$) *Den lave pris er når der ikke betales afgift (TV 2 22.00)*
- (7.174) ($0\{1^\wedge\}$) *Det er derfor der siden i torsdags har været strejker og elevblokader (P3 14.00)*
- (7.175) ($0\{1'\}$) *Laboratoriet fastslår at det ikke har betydning for prøvens resultat (DR 19.25)*
- (7.176) ($0\{1^*\}$) *Massebortførelsen er den største der er gennemført i Irak (TV 2 7.00)*
- (7.177) ($0\{1,\}$) *Herhjemme sidder Christian Riis Bak, der er international chef for Folkekirkens Nødhjælp (P1 6.00)*

- (7.178) (0{1^}) *Det er svømmeren Mette Jacobsen der har besluttet at indstille karrieren*
(DR 18.30)
- (7.179) (0~1) *Det mener de borgerlige på rådhuset i København er et demokratisk problem*
(P4 16.00)
- (7.180) (0<1*>) *Gymnasierne vil få lige så mange penge til rådighed næste år som de har i år*
(DR 15.00)
- (7.181) (0<1,>) *Holdet diskede op med fremragende angrebsspil da Sverige blev besejret*
(TV 2 7.00)
- (7.182) (0<1'>) *Priserne på ejerboliger er steget så eksplosivt at det ikke har kunnet forklares
realøkonomisk* (P4 24.00)
- (7.183) (0<1>) *De ville strejke hvis ikke han inden klokken ni havde forsøgt at skabe en dialog*
(DR 12.00)

Ikke overraskende er det substantivisk ekspletiv, adjektivisk impletiv (+ multipletiv) og adverbial neutral ledsætning der dominerer i mediesprogets *en ned'er*. Det er netop disse tre typer som Erik Hansen kalder for prototypiske.

Samme resultat får man ved at sammentælle antallet af samtlige ledsætningstyper i oplæst nyhedssprog (jeg har set bort fra sideordnede ledsætninger i mine optællinger). Resultaterne bygger kun på den funktionelle analyse, og citater tæller derfor ikke med som nominale ekspletiver.

		DR	TV 2	P1-P4
Substantivisk	Impletiv	-	-	-
	Ekspletiv	98	103	179
	Multipletiv	-	2	2
	Operator	-	-	-
Adjektivisk	Impletiv	29	35	86
	Ekspletiv	1	-	1
	Multipletiv	53	49	75
	Operator	-	-	-
Adverbial	Impletiv	21	34	40
	Ekspletiv	6	4	12
	Multipletiv	3	1	2
	Operator	31	45	67

Skema 7.19 Fordeling af ledsætningstyper (funktionel analyse)

I procenter fordeler typerne sig således:

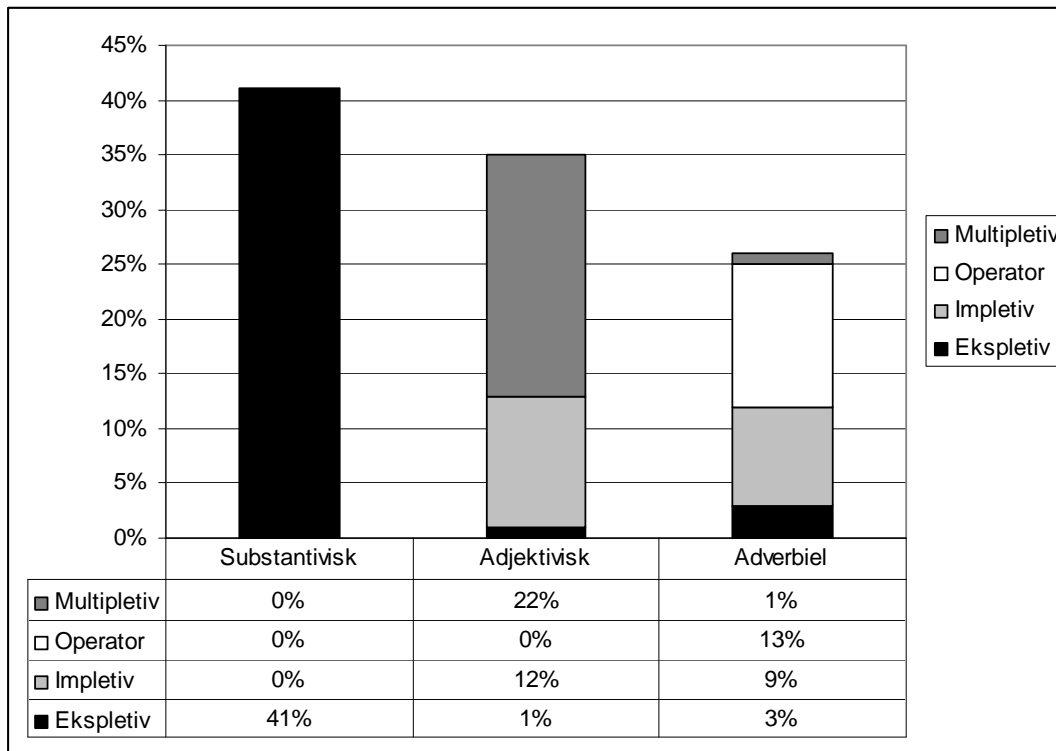

Diagram 7.8 Procentuel fordeling af ledsætningstyper på DR

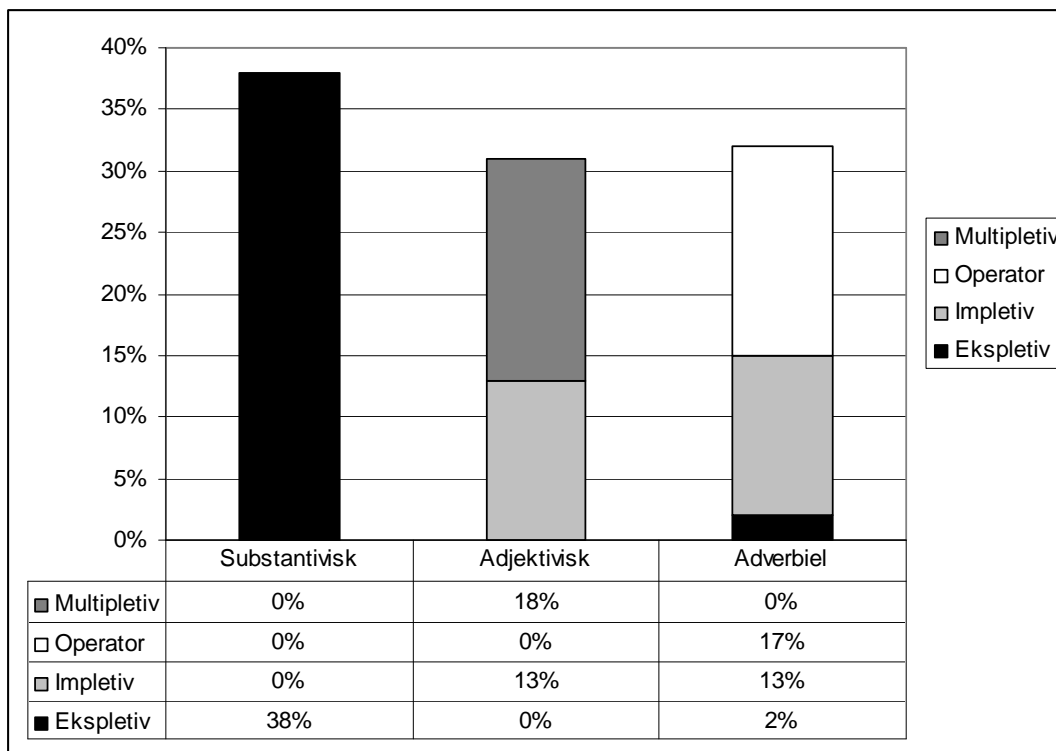

Diagram 7.9 Procentuel fordeling ledsætningstyper på TV 2

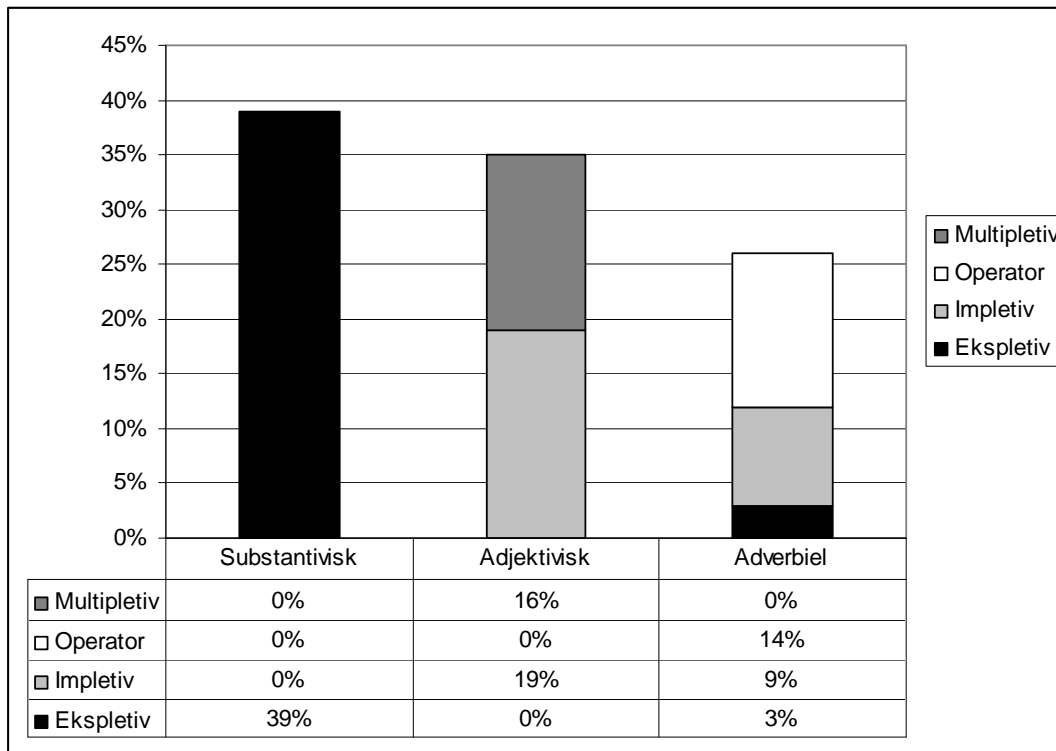

Diagram 7.10 Procentuel fordeling af ledsætningstyper på P1-P4

Muligvis har radioens nyhedssprog ændret ledsætningssyntaksen op gennem det tyvende århundrede. Det diakrone korpus peger i hvert fald i den retning:

		1946-1966	1976-1996
Substantivisk	Impletiv	0	0
	Ekspletiv	125	72
	Multipletiv	0	0
	Operator	0	0
Adjektivisk	Impletiv	57	35
	Ekspletiv	2	2
	Multipletiv	56	57
	Operator	0	0
Adverbiel	Impletiv	32	19
	Ekspletiv	1	2
	Multipletiv	1	4
	Operator	26	37

Skema 7.20 Fordeling af ledsætningstyper i det diakrone korpus

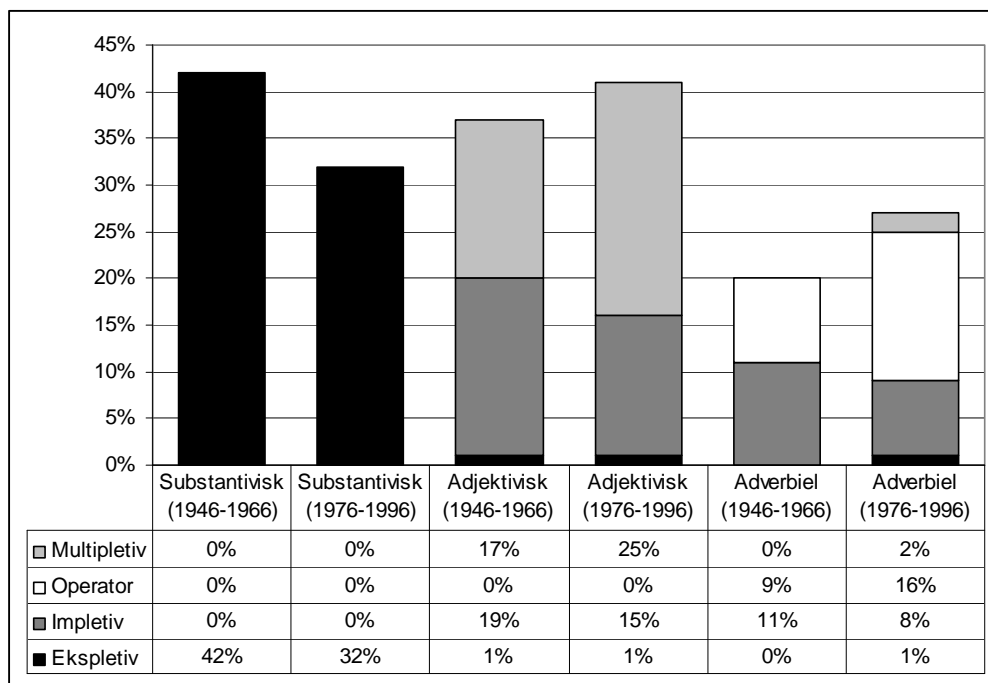

Diagram 7.11 Procentuel fordeling af ledsætningstyper i det diakrone korpus

Fra 1946 til 1966 følger procenterne de moderne radioaviser, men fra 1976-1996 stiger tallene for de adjektiviske ledsætninger så de ligger meget tæt på de substantiviske, og i *Eterspråk*-projektet fra samme periode ligger de endnu højere (jf. kap. 3.1, s. 13).

Det kan være tale om tilfældige fluktuationer, men muligvis også om tekstuelle forskelle. Eksempelvis ser man en stigning i brugen af operatorsætninger fra 1976 og frem. Det kan skyldes at radioaviserne herefter begynder at bruge reportager. Et af kendetegnene ved reportagen er netop at den i højere grad end telegrammet inddrager betingelsesreguleringer, årsagsforklaringer og logisk følge – tre af de funktioner som operatorsætningerne udtrykker.

Også det diakrone korpus har en række variationer af *en ned*. Særlig efter 1976 bliver typen afvekslet, og det kan muligvis pege på en større variationsdybde i brugen af ledsætninger.

Funktionel DSR	1946	1956	1966	1976	1986	1996
(0[1^])	1	-	-	-	-	-
(0[1'])	24	32	19	13	14	22
(0{1*})	4	8	7	3	7	10
(0{1,})	6	8	4	6	3	5
(0{1^})	1	-	-	-	4	5
(0-1)	-	-	-	-	2	-
(0<1*>)	-	-	-	-	1	1
(0<1,>)	3	6	3	-	1	2
(0<1'>)	1	-	-	-	-	1
(0<1>)	4	1	2	5	5	5
I alt	44	55	35	27	37	51

Skema 7.21 Ledsætningstyper i "en ned"

Når ledsætningen i *en ned* selv har en afsluttende ledsætning indlejret, går "trappen" et trin videre ned i typen *to ned* (012). Den skal ikke overskride 7 % af de samlede udtrykshelheder i radiosproget efter Skyum-Nielsens mål, og det gør den heller ikke:

		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
DR	Antal <i>toned</i>	1	1	6	6	1	1	6	6	20	20
	Procent	5 %	4 %	5 %	5 %	2 %	2 %	3 %	2 %	5 %	5 %
TV 2	Antal <i>toned</i>	-	-	5	5	2	2	10	10	16	17
	Procent	-	-	4 %	3 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	4 %
P1-P4	Antal <i>toned</i>	2	2	8	8	2	2	31	34	18	21
	Procent	3 %	3 %	5 %	5 %	3 %	3 %	7 %	7 %	6 %	6 %

Skema 7.22 Antal "to ned" og procentdel af samlede antal udtrykshelheder per teksttype

Procenterne falder en smule højere i det diakrone korpus, men ikke meget:

1946		1956		1966		1976		1986		1996	
15	15	11	12	7	7	10	10	11	14	18	19
9 %	9 %	6 %	5 %	5 %	5 %	11 %	11 %	7 %	8 %	12 %	11 %

Skema 7.23 Antal "to ned" og procentdel af samlede antal udtrykshelheder i det diakrone korpus

Igen vil jeg præsentere de samlede resultater fra DSR-målingen, der i dette tilfælde er omfattende. For *to ned* bliver varieret i mange forskellige særformer.

Funktionel DSR	DR					TV 2					P1-P4				
	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re
(0[1*[2']])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0[1'[2']])	-	-	-	1	2	-	1	-	3	1	-	1	-	5	3
(0[1'{2*}])	1	2	-	-	1	-	-	-	1	3	1	3	-	7	2
(0[1'(2,)])	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	4	2
(0[1'(2^)])	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-
(0[1'<2*>])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1
(0[1'<2,>])	-	-	-	-	3	-	-	1	1	-	-	-	-	2	1
(0[1'<2'>])	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1
(0[1'<2>])	-	-	-	2	1	-	-	-	2	-	-	-	-	5	1
(0{1*[2']})	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(0{1'{2*}})	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1*<2,>})	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1*<2'>})	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1,[2']})	-	2	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	3	-
(0{1,{2*}})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
(0{1,{2,}})	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
(0{1,<2,>})	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-
(0{1^[2']})	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1
(0{1^{2*}})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
(0{1^<2,>})	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1
(0{1^<2'>})	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1
(0<1*(2,>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0<1,[2']>)	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-
(0<1,{2,>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(0<1,<2,>>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-
(0<1,<2>>>)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
(0<1[2']>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
(0<1^[2*]>)	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
(0<1{2*}>)	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0<1{2,>)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
(0<1'{2*}>)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
(0<1'<2>>>)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
I alt	1	6	1	6	20	0	5	2	10	16	2	8	2	34	21

Skema 7.24 Ledsætningstyper i "to ned"

Det diakrone korpus folder sig også flergrenet ud:

Funktionel DSR	1946	1956	1966	1976	1986	1996
(0[1<2,>])		1				
(0[1'[2']])	4	2	1	1	1	5
(0[1'{2*}])	2	-	1	1	5	4
(0[1'{2,}])	3	-		1	1	1
(0[1'<2*>])	-	-	1		2	
(0[1'<2,>])	-	3		1		3
(0[1'<2'>])	-	-				
(0[1'<2>])	2	3	1	1		3
(0{1'{2*}})	-	-	1			
(0{1*[2']})	-	1		1		
(0{1*{2*}})	-	-				1
(0{1*{2,}})	-			1		
(0{1*<2,>})	-	-	1			
(0{1,[2']})	-	-	1			
(0{1,{2,}})	-	1				1
(0{1,<2,>})	1	-				
(0{1^ [2']})	-	-			1	
(0{1^ <2,>})	-	-		1		
(0{1^ <2>})	-	-		1		
(0<1,[2']>)	-	1				
(0<1,{2,}>)	1	-			1	
(0<1,{2*}>)	-	-		1		
(0<1[2']>)	2	-			1	
(0<1{2*}>)	-	-			2	
(0<1'{2,}>)						1
I alt	14	12	7	10	14	19

Skema 7.25 Ledsætningstyper i "to ned"

7.7 Komplex indlejring

De resterende røntgentyper dækker alle mere komplicerede indlejningsstrukturer end *streg*, *en ned* og *to ned*. Dermed bliver restgruppen centrum for min opmærksomhed da det først og fremmest er her jeg forventer at finde sætninger med høj kompleksitet. I tal og procenter fordeler de resterende røntgentyper sig på følgende måde i det oplæste nyhedssprog:

		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
DR	Kompleks	1	-	8	8	0	0	21	19	34	25
	Procent	5 %	0 %	7 %	6 %	0 %	0 %	12 %	10 %	9 %	6 %
TV 2	Kompleks	4	1	11	11	5	5	20	16	29	31
	Procent	9 %	2 %	8 %	7 %	12 %	12 %	8 %	6 %	7 %	8 %
P1-P4	Kompleks	5	5	15	14	4	4	93	55	64	36
	Procent	7 %	7 %	10 %	9 %	6 %	6 %	20 %	11 %	19 %	10 %

Skema 7.26 Antal og procentdel komplekse røntgentyper der går ud over "streg", "stumper", "en ned" og "to ned"

Også her ser man hvor meget resultaterne kan variere alt efter analysemetode. Især radioens reportagesprog har store udsving: 19 % efter formel analyse og 10 % efter funktionel. Forskellen skyldes på ny den høje frekvens af anførelser i reportagerne.

Peder Skyum-Nielsen anbefaler at man bruger kompleks indlejring varsomt og til variation, og at den derfor ikke (i kombination med *stumper*) bør overskride et maksimum på ni procent. Den gør den dog ofte.

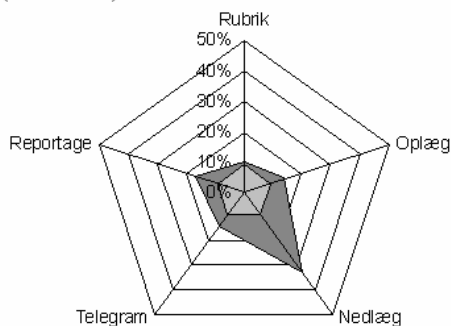
For at regne overskridelserne ud har jeg adderet procentdelen af *stumper* og de indlejringstyper der er mere komplekse end *to ned*. Resultatet for det synkrone kor-

pus gengiver jeg herunder i et radardiagram hvor den mørkegrå farve angiver overskridelser af Skyum-Nielsens maksimum. Inden da følger en skematisk opsummering af røntgenresultaterne indtil nu i det diakrone korpus (procentdecimaler er rundet op og ned til fulde tal):

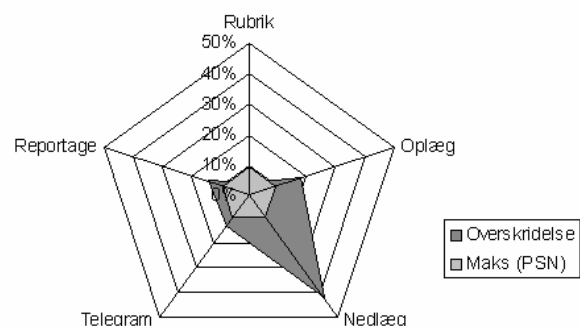
		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
DR	Streg	67 %	74 %	66 %	63 %	42 %	40 %	57 %	58 %	58 %	59 %
	Stump	5 %	4 %	7 %	12 %	33 %	42 %	2 %	3 %	8 %	8 %
	En ned	19 %	17 %	16 %	15 %	22 %	17 %	26 %	25 %	20 %	20 %
	To ned	5 %	4 %	5 %	5 %	2 %	2 %	3 %	2 %	5 %	5 %
	Kompleks	5 %	0 %	7 %	6 %	0 %	0 %	12 %	10 %	9 %	6 %
	I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
TV 2	Streg	79 %	86 %	64 %	62 %	52 %	56 %	60 %	60 %	59 %	59 %
	Stump	0 %	2 %	4 %	8 %	14 %	12 %	2 %	4 %	9 %	9 %
	En ned	12 %	10 %	21 %	20 %	17 %	16 %	25 %	24 %	20 %	20 %
	To ned	-	-	4 %	3 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	4 %
	Kompleks	9 %	2 %	8 %	7 %	12 %	12 %	8 %	6 %	7 %	8 %
	I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
P1-P4	Streg	69 %	68 %	60 %	61 %	45 %	70 %	47 %	58 %	41 %	56 %
	Stump	0 %	1 %	5 %	5 %	32 %	7 %	2 %	1 %	9 %	3 %
	En ned	22 %	22 %	19 %	18 %	14 %	14 %	24 %	24 %	25 %	25 %
	To ned	3 %	3 %	5 %	5 %	3 %	3 %	7 %	7 %	6 %	6 %
	Kompleks	7 %	7 %	10 %	9 %	6 %	6 %	20 %	11 %	19 %	10 %
	I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Skema 7.27 Den procentvise fordeling af udtrykskelheder efter formel og funktionel analyse

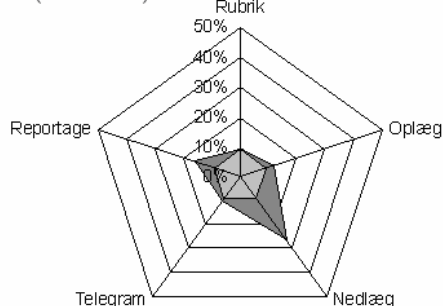
DR (formel)

DR (funktionel)

TV 2 (formel)

TV 2 (funktionel)

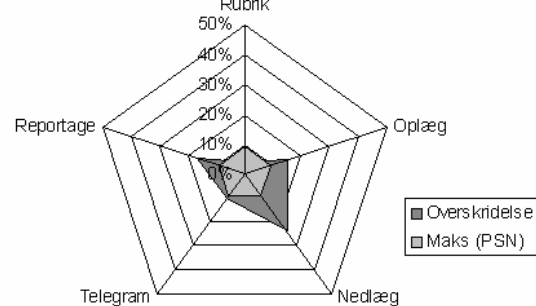

Diagram 7.12 Overskridelser af Skyum-Nielsens anbefalede maksimum på 9 % "stump" + kompleks (DR og TV 2)

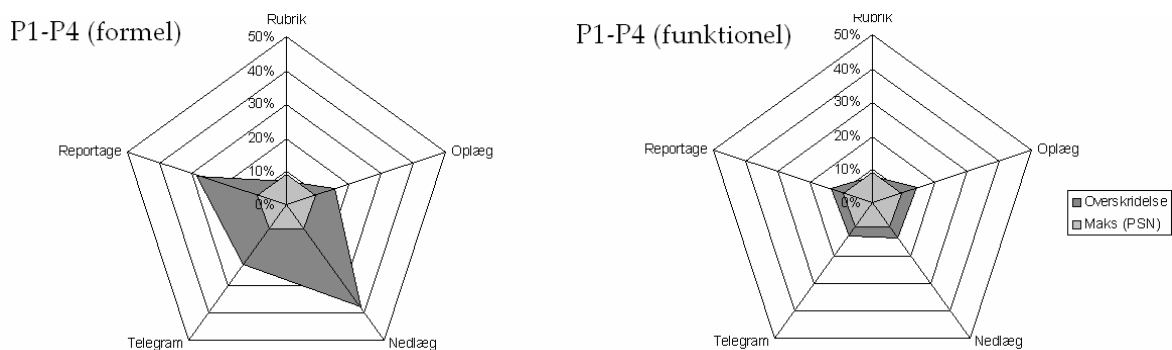

Diagram 7.13 Overskridelser af Skyum-Nielsens anbefalede maksimum på 9 % "stump" + kompleks (P1-P4)

Af diagrammerne kan man aflæse at kun rubrikkerne holder sig inden for de anbefalede grænser ligesom det var tilfældet for *stregene*. Det betyder at mediesproget set ud fra Skyum-Nielsens procenttal muligvis er præget af en for kompleks og/eller komprimeret syntaks. Dog må man især for nedlæg og radioens teksttyper på ny vægte resultaterne efter målemetode. Som det ses, placerer procenterne sig her med en ikke ubetydelig variation.

Under alle omstændigheder kan man konkludere at det moderne nyhedssprog i radio og tv generelt set ikke overholder Peder Skyum-Nielsens vurderede tal for optimal indlejring. Hvor langt teksttyperne så placerer sig fra maksimum afhænger af analysens indstilling til diskursmarkører.

Indtil nu har resultaterne påvist ganske markante forskelle mellem det diakrone og synkrone materiale, og tendensen fortsætter når man kigger nærmere på de komplekse indlejringstyper op gennem radioavisens historie:

1946		1956		1966		1976		1986		1996	
29	29	41	29	33	30	14	9	35	21	32	22
17 %	17 %	22 %	13 %	23 %	20 %	16 %	10 %	22 %	12 %	20 %	13 %

Skema 7.26 Antal og procentdel komplekse røntgentyper der går ud over "streg", "stump", "en ned" og "to ned"

Også her fører tallene til et samlet skema for det diakrone korpus:

	1946		1956		1966		1976		1986		1996	
Streg	48 %	48 %	40 %	54 %	48 %	53 %	43 %	49 %	45 %	54 %	35 %	43 %
Stump	1 %	1 %	3 %	1 %	0 %	0 %	1 %	0 %	3 %	4 %	3 %	2 %
En ned	26 %	26 %	29 %	25 %	24 %	24 %	30 %	29 %	23 %	21 %	30 %	30 %
To ned	9 %	9 %	6 %	5 %	5 %	5 %	11 %	11 %	7 %	8 %	12 %	11 %
Kompleks	17 %	17 %	22 %	13 %	23 %	20 %	16 %	10 %	22 %	12 %	20 %	13 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Skema 7.27 Den procentvise fordeling af udtrykshelheder efter formel og funktionel analyse

På ny vil jeg grafisk præsentere hvor nyhedssproget overskrider Skyum-Nielsens maksimum på 9 % for *stumper* plus komplicerede indlejringstyper:

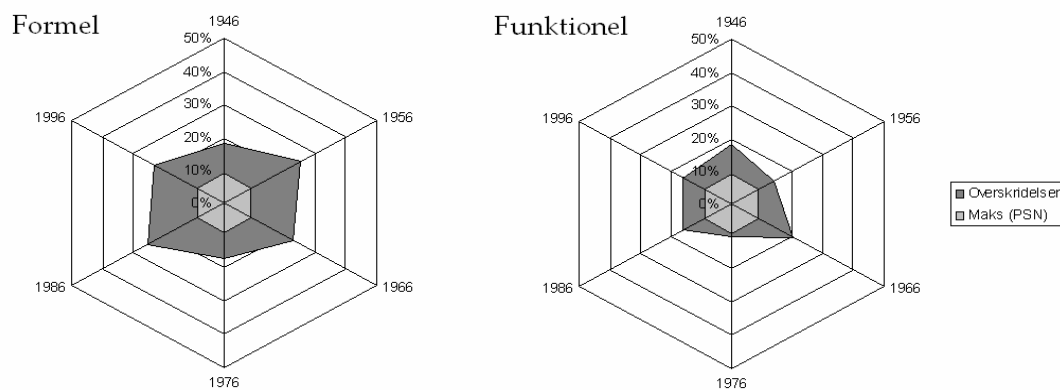

Diagram 7.14 Overskridelser af Skyum-Nielsens anbefalede maksimum på ni procent stumper + komplekse typer

Den formelle analyse viser kraftige overskridelser alle år, mens procenterne igen ligger lavere i den funktionelle analyse.

På baggrund af disse foreløbige resultater har det været relevant at gå nærmere i detaljer med de komplekse indlejringstyper. Det er først og fremmest i dem jeg forventeligt vil finde eksempler på så høj syntaktisk kompleksitet at den muligvis kan volde lytterne og seerne besvær.

I det næste afsnit præsenterer jeg først de ledsætninger der vandrer meget dybt ned i helsætningens "kælder". Derefter går jeg videre med helsætninger der starter i en indlejring og derefter bevæger sig op til helsætningens finitte verbal. Som påpeget i metodeafsnittet kan sådanne ledsætninger i forfæltet *muligvis* skabe komplikationer, og derfor danner de et oplagt forskningsfokus. Det samme gør de indlejringer der går ud og ind af forholdet mellem ledsætning og matrixsætning. I denne kategori opstår der ofte større dependensafstande, og derfor omhandler det tredje underafsnit denne type.

7.7.1 Længere ned

Helsætninger med final indlejret sætning dukker hyppigt op i mediesproget; det viste resultaterne ovenfor. At journalisterne ofte indlejrer én til ledsætning, dokumenterede procenterne også. Mere sjældent ser man helsætninger med tre eller fire indlejrede sætninger i træk placeret efter matrixsætningernes finitte verbaler. Men de findes og volder muligvis lytteren/seeren problemer da der samler sig minimum fire aktualiserede prædikater plus eventuelle nye nominale diskursreferenter. Typen bør altså ideelt set undgås, hvis syntaksen skal holdes simpel.

Til gengæld skal modtagen hverken forudse eller integrere hen over aktualiserede prædikater i disse konstruktioner, og det mener jeg er et solidt argument for at deres indlejningsstruktur som udgangspunkt ikke er besværlig at processere.

I digital udgave fordeler de nedadgående typer sig på følgende måde i det synkron korpus:

Funktionel DSR	DR					TV 2					P1-P4				
	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re
0123															
(0{1'[{2'3}]}))	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0{1'[{2'3^}]}))	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
(0{1'[{2'<3>}]}))	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
(0{1'[{2*{3>}]}))	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
(0{1'[{2^<3>}]}))	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(0{1*{2{3*}>}))	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
(0{1,[2'<3>}])	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1^[{2,{3*}}]})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0{1^[{2,<3,>}]})	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1^<2{3,>}>])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(0<1,[2'<3,>])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
(0<1,[2'<3'>])	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-

Skema 7.28 Ledsætningstyper i "tre ned"

I det diakrone korpus forekommer færre variationer:

Funktionel DSR	1946	1956	1966	1976	1986	1996
0123						
(0{1'[{2'3}]}))	1	-		-	-	-
(0{1'[{2*{3>}]}))					1	
(0{1'<2{3*}>])	-	-	-	-	-	1
(0{1*{2*{3'}]}))	-	-	1	-	-	-
(0{1*{2~3*}}))						1
(0{1,[2'<3>}])	-	-	-	-	-	1
(0{1,[2'3^}]}))	-	-	1	-	-	-
(0{1'[{2,[3']}]}))	-	-	1	-	-	-
(0{1'[{2^<3>}]}))	-	-		-	-	-
(0{1'<2'3'>])	1	-		-	-	-
(0{1*{2'<3>}])	1	-		-	--	-
01234						
(0{1'[{2'<3[4']>}]}))	1					

Skema 7.29 Ledsætningstyper i "tre ned"

På ny har jeg valgt at gøre analysen transparent ved at eksemplificere de forskellige indlejringstyper:

- (7.184) (0{1,[2'<3>}]) *Han beskriver besøget i en ny bog, Hånden, hvor han også advarer om at krigen mod terror kan koste for dyrt hvis vi krænker menneskerettighederne (DR 21.00)*
- (7.185) (0{1^[{2,<3,>}]}) *Det er Sundhedsstyrelsen der i et oplæg til politikerne er kommet med de nye tanker, som ventes at tage mellem fem og ti år før det kan føres ud i livet (DR 12.00)*
- (7.186) (0{1'[{2'3^}]})) *Han siger han ikke troede det var et menneske han ramte (TV 2 12.00)*
- (7.187) (0{1'[{2'<3>}]})) *Hundeloven siger blandt andet at politiet kan forlange at en hund bliver aflivet hvis den har angrebet andre dyr eller mennesker (P4 12.00)*
- (7.188) (0{1'[{2*{3>}]})) *Det anslås at gifte mænd har 60 procents større pensionsordning end gifte kvinder - en ubalance der kunne have givet Ann Mikkelsen en økonomisk øretæve hvis ikke det var for den nye ægtepagt (TV 2 22.00)*

- (7.189) (0{1* < 2{3*} >}) *Det blev han i sagen hvor tre medarbejdere fra Berlingske Tidende risikerer hårde straffe fordi de offentliggjorde hemmelige papirer som de havde fået af den tidligere efterretningsmand Frank Grevild (TV 2 19.00)*
- (7.190) (0 < 1, [2' < 3'] > >) *Sådan lyder det fra politisk hold efter at flere skattemedarbejdere i 19.00-nyhederne fortalte at de er så pressede at de ikke har tid til at kontrollere skattesvindler længere (TV 2 22.00)*
- (7.191) (0{1'[2'{3}]]]) *Connie Hedegaard tilføjer at det er et dårligt signal at en dansk virksomhed producerer og sælger det giftige sprøjtemiddel, som hverken er tilladt i Danmark, EU eller flere andre lande uden for EU (P4 14.00)*
- (7.192) (0{1' {2^ < 3'} >]]) *Det afghanske sundhedsministerium mener derimod at det blandt andet er dårlig kost der gør piger så deprimerede at de sætter ild til sig selv (P1 9.00)*
- (7.193) (0{1^{2,{3*}}]) *Det er Slots- og Ejendomsstyrelsen der har lavet planen, der blandt andet går ud på at bygge op mod 20.000 kvadratmeter nye ejer-, leje- og andelsboliger med normal venteliste som alle kan skrive sig på (P3 18.00)*
- (7.194) (0{1^ < 2{3,} >}) *Derefter er det stort set kun formaliteter der behøves for Rusland om en tre til fire måneder endelig kan blive medlem af WTO, der regulerer verdenshandlen (P4 12.00)*
- (7.195) (0 < 1, [2' < 3, >] >) *Danmark kom pludselig på verdenskortet ved FN's klimakonference i Nairobi i dag da den danske regering tilbød at København bliver vært for den helt afgørende klimakonference i 2009 når efterfølgeren til Kyoto-aftalen senest skal være på plads (P4 16.00)*

Trippeltrapperne får hurtigt en lidt monoton karakter når samme type ledsætning indlejres, for eksempel en substantivisk, ekspletiv ledsætning. Typen har notationen (0{1'[2'[3']]]) i DSR og lyder sådan her i nyhedssproget:

- (7.196) (0{1'[2'[3']]]) *Som svar på et spørgsmål fra retspræsident Lawrence Side erklærede Ahrens at han først over for sine overordnede aflagde rapport om at han havde mistanke om at der fandtes grave i området (1.7.1946)*

Tre ekspletiver i træk gør også sproget ensformigt selvom de varierer i syntaktisk ledkategori:

(7.197) (0[1'<2'[3']>]) *Den socialdemokratiske ordfører Busch-Jensen anbefalede og understregede at sindssygehospitalet i Viborg var så utidssvarende at der ikke var tvivl om at det burde afløses af et nyt snarest muligt (13.11.1946)*

Det efterlader de resterende eksempler på 0123-typer fra det diakrone korpus. De lyder sådan her:

(7.198) (0[1'<2{3*}>]) *Oprørernes militære leder, Andre Kassase, truer med at hans styrker vil svare igen hvis franske soldater kommer til Goma sammen med de mindst 12 lande der formentlig inden næste uge sender styrker både til Zair og her til Rwanda (13.11.1996)*

(7.199) (0{1*[2'<3>}]) *Den danske okkupationsstyrke skal til Tyskland ifølge den overenskomst der blev truffet af de fire stormagter for et år siden om at okkupationsstyrker fra andre allierede nationer skal deltage i besættelsen dersom de ønsker det (13.11.1946)*

(7.200) (0{1*{2*[3']}}) *Så er det bedre at tage opgøret nu da FN er svækket af sin finanskriser, da Amerika har sine hænder bundet i Vietnam, og da Englands finansielle vanskeligheder afholder det fra at gribe til foranstaltninger som kan føre til at England mister sine store økonomiske interesser i Sydafrika (7.3.1966)*

(7.201) (0{1,[2'{3^}]}]) *Standpunkterne i sagen om de islandske håndskrifter blev i dag trykket klart op i højesteret, hvor kammeradvokaten sagde at det er det nationale sindelag som man lader løbe af med sig (9.11.1966)*

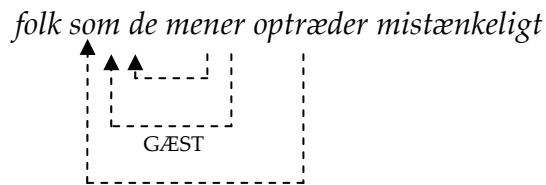
(7.202) (0{1,[2'<3>]}) *Præsidenten svarede forleden med et dekret der betyder at hans forfatning straks træder i kraft hvis den får flertal (13.11.1996)*

(7.203) (0[1'<2*{3}>]) *Det er muligt at de pågældende dér vil kunne opnå den faktiske trykkesituation som de har behov for fordi de er forfulgt (12.11.1986)*

(7.204) (0{1*{2~3*}}) *Omkring 400 mennesker er herhjemme noteret op i registret som politiet har over folk som de mener optræder mistænkeligt ved brande (12.11.1986)*

Det er muligt at sætningsknuden i sidste eksempel kan forvirre lytteren, men jeg anser det for tvivlsomt ud fra SPLT-optik. Min hypotese går her på at det udtrukne led i sætningsknuden først integreres med prædikatet *mener* som en form for "gæsteled" (jf. Richard Hudsons begreb *visitor* i ekstraktioner, se Hudson 1990, s. 354) og dernæst med dets reelle prædikat *optræder*. Dermed skal modtageren ikke forudse hen over *mener* og heller ikke reintegrere. Til gengæld bliver modtageren stadig nødt

til at integrere hen over et prædikat, så helt let er konstruktionen heller ikke at processere (jf. også Poulsen 2007 for andre mere dybdegående forklaringer):

Anaforen *de* henviser til *politiet* der er nævnt i matrixsætningen, og derfor har pronominet kun referentiell funktion. På den måde mindskes omkostningerne ved integrering af objektrelat, og sætningen er til at forstå. Men havde informationen været ny skulle man lytte godt efter for at processere den korrekt:

(7.204') *Omkring 400 mennesker er herhjemme noteret op i registret som politiet har over folk som en række advokater mener optræder mistænkeligt ved brande*

I nyhedskorpuset finder man også et enkelt eksempel på hele fire indlejringer i træk:

(7.205) (0[1'[2'<3[4']>]I) *Ministeren kunne derfor ikke give en generel besvarelse på spørgsmålet, men mente det var tilfredsstillende at det stod frit idet det nu afhænger af de danske importører om de finder prisen rimelig (13.11.1946)*

Det spontane journalistiske sprog viser dog at denne type indlejring slet ikke er sjælden, så snart sproget er fri fra skriften:

(7.206) (0[1'[2*<3[4*]>]I) *Der er jo talrige eksempler på at vi i Vesten har siddet klistret til skærmene rundt omkring og har set klip som DR eller CNN eller andre har viderebragt fra Al Jazeera fordi Al Jazeera har *et unikt øh* en unik adgang til nogle kilder som vi ikke har (DR 21.00 – stand up)*

(7.207) (0[1'[2'[3'[4']]]I) *Det går på at de enkelte lande skal bevise over for kommissionen at de ikke har snavs under neglene i den forstand at de stadig håndhæver gamle krav i deres nationale lovgivninger om dette her med man skal bo i det pågældende land eller have særlig autorisation eller tale bestemte sprog og alt det dér (P4 12.00 – stand up)*

De interviewede personer går også flere gange ned ad de fire indlejringstrin:

(7.208) (0[1,[2'<3[4*]>]I) *Har den det rigtige indhold som *go* gør at de unge føler sig tiltrukket, og at de så også rent faktisk har en fornuftigt mulighed for at gennemføre den så de kommer ud bagefter med et eksamensbevis som kan bruges af rederierne, og som kan bruges internationalt? (DR 17.00)*

- (7.209) (0[1'[2{3,<4>}]]) *Primært vil jeg jo synes det er utrolig synd *hvis* hvis entreprenen skulle gå til Antidoping Tyskland eller *eller* det amerikanske antidoping-agentur, som *som* sagtens kunne være meget interesseret i, øh, at følge op sådan et projekt her idet de også har ryttere *på* på CSC-holdet (DR 21.50)*
- (7.210) (0[1'{2*[3'[4']]]) *Nu har vi altså meldt ud i særdeles god tid at vi ikke bare gerne vil påtage os opgaven, men vi vil altså også gerne påtage os den medfølgende opgave og det lederskab der vil ligge i at man allerede tre år før her melder at man er parat til at tage bolden (P4 16.00)*

Og enkelte steder går helsætningen faktisk helt ind til 5. grad i interview:

- (7.211) (0[1'[2{3*{4^{5^}}}]]) *Der er ingen tvivl om at i øjeblikket der oplever vi at, øh, *at*, øh, der fra ledelsens side bliver taget nogle tiltag som, øh, kan efterlade det billede at det er kontrollerne der er de vigtigste frem for kvaliteten af kontrollerne (TV 2 19.00)*
- (7.212) (0[1{2*-<3{4^{5'}}>}]) *Det er jo skidt hvis vi er i en situation, øh, hvor ændringerne ikke foretages fordi der ikke er nogen der ved *at at* at reglerne nu er anderledes (TV 2 22.00)*

Selvom ledsætningerne her står analytisk efterstillede, bliver de så omfattende i deres indlejningsstruktur at man muligvis kan have svært ved at få alle informationer med.

7.7.2 Op

En hypotese siger at ledsætninger i forfeltet er sværere at forstå for modtageren end ledsætninger indlejret efter matrixverbalet. Som påpeget af Gibson kan man dog argumentere for at modtageren allerede fra sætningens start forventer et rodsætningsverbal og derfor ikke behøver at "gemme" indholdet af en foranstillet ledsætning. Samtidig kan afsenderen placere ledsætningen som ekstra fundament og indsætte et genoptaget led i forfeltet. Dermed annulleres eventuelle komplikationer ved integrering. Man kan altså diskutere om typerne 10 (*enop*), 120 (*lille galge*) og 1230 (*store galge*) nødvendigvis giver forståelsesproblemer.

Her vil jeg dog til dels holde traditionen i hævd og fastholde at "lange" forfelte muligvis kan give problemer, ikke mindst fordi et langt forfelt i oplæst sprog kræver at oplæseren holder en pause før rodverbalet; denne pause bør dog ikke indeholde en indånding fordi oplæseren da i teorien kan signalere at ytringen er slut (jf. Skyum-Nielsen 2008b, s. 367). Et langt forfelt kan altså af fysiologiske grunde tvinge oplæseren til at ånde ind og dermed at hakke i fraseringen.

Selvom den anvendte forskning i årevis har advaret mod ledsætninger i forfeltet, virker det ikke som om journalisterne begrænser typen. Korpuset giver i hvert fald en del eksempler på indlejring før rodverbalet:

Funktionel DSR	DR					TV 2					P1-P4				
	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re
10															
([1']0)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	1
(<1,>0)	-	3	-	1	1	-	-	-	1	1	-	1	-	2	1
(<1>0)	-	-	-	3	3	-	4	1	5	5	1	1	1	1	6
101															
(<1,>0[1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	4
(<1,>0{1*})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(<1>0[1'])	-	-	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-
(<1>0{1*})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(<1>0{1^})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(<1>0<1>)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
1010															
(<1>0{1,}0)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
10101															
(<1,>0{1,}0{1*})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
1012															
(<1>0{1,{2,}})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(<1>0{1,<2,>})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
(<1>0<1,<2,>>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(<1,>0[1'[2^]])	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
120															
(<1[2']>0)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
(<1{2*}>0)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1201															
(<1[2']>0[1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
12101															
(<1,[2']1,>0[1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-

Skema 7.30 Ledsætningstyper i forfeltet

Også det historiske korpus leverer på trods af sit relativt begrænsede materiale mange variationer over ledsætninger i forfeltet:

Funktionel DSR	1946	1956	1966	1976	1986	1996
10						
([1']0)	-	-	1	2	-	1
(<1,>0)	2	2	-	-	3	1
(<1>0)	-	1	2	1	2	2
101						
(<1,>0{1,})		1				
(<1,>0{1*})					1	
(<1,>0{1^})						1
(<1>0[1'])				1	1	
(<1>0{1,})					1	
1012						
(<1>0{1*{2*}})					1	
10121						
(<1,>0{1'<2,>1'})		1				
10123						
(<1>0[1'<2<3,>>])				1		
120						
(<1[2']>0)			2			
(<1{2*}>0)		1				
120						
(<1{2*}>0)		1				
1201						
(<1[2']>0<1>)						1
1210						
(<1[2']1>0)					1	
12120						
(<1<2>1<2,>>0)		1				
120121						
(<1,{2,}>0[1'{2*}1'])			1			
1230						
(<1[2'[3']]>0)		1				
(<1{2,<3,>}>0)			1			
12301						
(<1{2-3*}>0{1,})						1

Skema 7.31 Ledsætningstyper i forfeltet

Resultaterne viser tydeligt at forfæltet altovervejende rummer ledsætninger med adverbial funktion. Kun i ganske få tilfælde finder man eksempler på nominal ekspletiv ledsætning i forfæltet:

- (7.213) *Hvor mange der blev taget til fange, er usikkert* (TV 2 7.00)
- (7.214) *Om Danmark bliver vært for de op imod 10.000 forventede deltagere, bliver afgjort i begyndelsen af næste år* (TV 2 22.00)
- (7.215) *Hvad der kom ud af det møde, det kan du høre mere om i P3-nyhederne om en time* (P3 12.00)
- (7.216) *Hvad der bliver serveret til frokosten i Moskvas lufthavn, vides ikke* (P4 12.00)
- (7.217) *Om det bliver til nye forhandlinger, er uvist* (P3 16.00)
- (7.218) *Hvor mange millioner der er tale om, bliver ikke nævnt* (7.3.1966)
- (7.219) *Om det enkelte pengeinstitut vil sætte såvel ind- som udlånsrenten op i overensstemmelse med diskontoen, afgøres individuelt* (5.10.1976)
- (7.220) *Om der kommer noget konkret ud af disse sonderinger, vides endnu ikke* (5.10.1976)
- (7.221) *At flyet ikke blev ramt af antiluftskytsset og maskingeværilden fra stillingerne i Goma, ja det var sådan set bare et tilfælde* (13.11.1996)

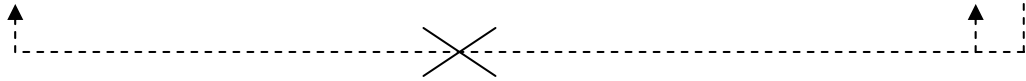
De suppleres i det samlede nyhedskorpus af tre eksempler fra henholdsvis en stand up på P4, et interview på TV 2 og et interview på DR 1:

- (7.222) *Hvad deres løn- og arbejdsvilkår er, det kender 3F ikke noget til* (P4 12.00)
- (7.223) *At jeg får lov til at starte inde *det*, det glæder jeg mig selvfølgelig utrolig meget over* (TV 2 7.00)
- (7.224) *At det så er Anders Fogh der kalder mig det, *det* det må *jeg* jeg altså tage som en vittighed* (DR 18.30)

I det mere spontane talesprog bliver ledsætningen ofte genoptaget med et formelt *det*, der på den måde letter omkostningerne ved integrering. Det samme gælder for to af de oplæste eksempler der er gengivet ovenfor:

- (7.215') *Hvad der kom ud af det møde, **det kan** du høre mere om i P3-nyhederne om en time*
-

(7.221') *At flyet ikke blev ramt af antiluftskytset og maskingeværilden fra stillingerne i Goma, ja **det var** ...*

Det lille *det* letter forståelsen fordi det minimerer afstanden mellem rodsætningsverbalet og starten på ledsætningsobjektet. En lignende talesprogsstrategi kunne derfor muligvis have lettet betydningen i de andre eksempler hvor forfelterne vokser sig tunge.

I et af uddragene ser man for eksempel en ledsætning der foruden en kendt diskursreferent og det aktualiserede prædikat rummer et komplekst nominal med talangivelse og participialadjektiv:

(7.224') *Om Danmark bliver vært for de op imod 10.000 forventede deltagere **bliver** afgjort ...*

I en anden sætning hober de præpositionelle adled sig op med kendt information om underforstået handling (*frokost*) og ny information om sted (*Moskvas lufthavn*):

(7.216') *Hvad der bliver serveret til frokosten i Moskvas lufthavn, **vides** endnu ikke*

Den nominale ledsætning i forfeltet bliver generelt set brugt af journalisterne om noget der er uvidst, usikkert eller fremtidigt – og måske foretrækker journalisterne derfor at placere ledsætningen først, som en funktionel markering af et forbehold.

Men trods den funktionelle motivation fører ledsætningerne i forfeltet i visse tilfælde til høj kompleksitet når adleddene hober sig op, og forudsigelsen af rodverbalet forlænges:

(7.219') *Om det enkelte pengeinstitut vil sætte såvel ind- som udlånsrenten op i overensstemmelse med diskontoen, afgøres individuelt*

Her følger jeg Gibson og lader alle fulde nominaler tælle som diskursreferenter:

<i>Om</i>	<i>det enkelte pengeinstitut</i>	<i>vil sætte</i>	<i>såvel ind- som udlånsrenten</i>	<i>op</i>	<i>i overensstemmelse med</i>	<i>diskontoen</i>	<i>afgøres</i>
M0→Vf	M1	M2	M3	M3	M4	M5	*
	M0→Vf	*					
		M0→O	*				
		M0→P	M1	*			
					M0→NP	*	

I overensstemmelse med giver i sig selv en fornemmelse af tørt skriftsprog, og samtidig fungerer det som neksualt substantiv. Ordet volder altså muligvis vanskeligheder, og de bliver ikke mindre af informationerne om *ind- og udlånsrente* og *diskonto* – begreber der nok kan forvirre mange lyttere.

Substantiviske ledsætninger finder man altså relativt sjældent i forfeltet. Til gengæld placerer mange neutrale og impletive ledsætninger sig her, hvor de opererer på henholdsvis prædikation og proposition ved at angive for eksempel tid, årsag, følge og betingelse.

I forhold til kompleksiteten er det afgørende på ny afstanden fra konjunktionalet i ledsætningen frem til ledsætningens finitte verbal, målt i nye diskursreferenter og/eller andre typer komplekse indholds- eller udtryksstørrelser. Jeg finder det dog ganske sandsynligt at der er forskel på integreringen af valensled i forfeltet og så frie adjunkter, der godt nok forudsætter en sætningskerne at operere på, men ikke er styret af et verbal. Det kan dog ikke blive til meget andet end gisninger.

For det meste holder journalisterne faktisk forfeltet fornuftigt kort og undgår dermed potentielle vanskeligheder for lytterne/seerne. Samtidig finder man mange eksempler på genoptaget fundament med *så* i forfeltet. Her følger en række eksempler fra radiokorpuset på relativt ukomplicerede ledsætninger:

- (7.225) *Hvis du vil afprøve Third World Farmer, kan du gøre det via vores hjemmeside dr.dk.spil (P4 6.00)*
- (7.226) *Mens flyet får fyldt brændstof på, ja så får George Bush og frue tilbudt en let frokost i VIP-rummet (P4 12.00)*
- (7.227) *Hvis en kamphund angriber dyr eller mennesker, skal politiet øjeblikkelig få den aflivet (P4 12.00)*
- (7.228) *Hvis skatteministeriet taber sagen, så kan det komme til at koste statskassen milliarder af kroner (P3 12.00)*
- (7.229) *Ligegyldigt hvordan det hele ender, så kan man jo bare rykke hen til tastaturet og satse sine penge via et klik på nettet (P3 16.00)*
- (7.230) *Mens vi venter på det, fortsætter politiet sin nye og stærkt forhøjede kontrol med dyretransporterne (P4 12.00)*
- (7.231) *Hvis det fortsætter, vil branchen inden for få år mangle både ledige hænder og kløgtige hoveder (P4 8.00)*

Nogle steder breder journalister dog forfeltet langt ud med *at*-infinitiver, neksuale substantiver og nye nominale diskursreferenter:

- (7.232) *Selvom antallet af indbrud i biler faldt i perioden 2000-2005, går det nu den anden vej (TV 2 19.00)*
- (7.233) *Selvom plejehjemmene er pålagt at lave en plejeplan for hver enkelt beboer, bliver det ikke gjort i over halvdelen af tilfældene (P1 6.00)*
- (7.234) *Selvom DSB's problemer har været næsten dagligt stof i medierne over sommeren, ja så har der været 2,1 flere passagerer i togene i årets første ni måneder i sammenligning med sidste år (TV 2 16.00)*
- (7.235) *Mens eleverne udtrykte deres frygt for besparelser på Christiansborg Slotsplads, så blev der efter fire timer bag lukkede døre hos undervisningsministeren opnået politisk enighed om regnskabet (TV 2 19.00)*
- (7.236) *Først da en forbipasserende sparkede hunden i hovedet, gav den slip (P3 12.00)*
- (7.237) *Hvis ikke Bertel Haarder har givet tilsagn om et møde med handelsskolerne om problemerne inden klokken ni i dag, så vil handelsskoleeleverne tilslutte sig gymnasieelevernes undervisningsboykot siger Mette Hartmeyer (P1 6.00)*
- (7.238) *Uanset om du køber Tips, Lotto, Quick-skrab eller et helt andet spil nede i kiosken, ja så er det den dansk stat der står bag (P3 6.00)*
- (7.239) *Selvom Morten Lindbo på vegne af transportørerne tager hovedansvaret, mener han også at myndighederne burde træde på speederen (P1 8.00)*

Problemerne gælder i mere udpræget grad for 120-typerne, hvori der indgår en ledsætning i ledsætningen af første grad. Det betyder at der er to aktualiserede prædikater før rodverbalet plus eventuelle andre diskursreferenter:

- (7.240) *Hvis direktivet var blevet sådan som det var tanken tilbage i 2004, så havde billige polske murere kunne gøre de danske kolleger arbejdsløse på kort tid (DR 21.00)*
- (7.241) *Mens parterne mundhugges om hvor pengene kommer fra eller om de hele tiden har været der, ja så kører taxameteret for de strejkeramte gymnasier (TV 2 19.00)*
- (7.242) *Når man ser efter tegnene på der sker spredning af våbenteknologier fra stater og terrorgrupper, og når man vurderer hensigterne med at udvikle ukonventionelle våben, så er der ingen tvivl om at truslen er stigende (P4 2.00)*

I korpussets interview forekommer der også mange eksempler på kompleks information i forfeltet. Her følger et lille udsnit:

- (7.243) *Når det oven i købet, sådan som jeg har forstået det, at det her, det er sket før vores budgetaftale blev indgået, så føler man sig noget ført bag lyset når man har siddet og lavet budgetaftaler uden den information (P4 16.00 – politiker)*
- (7.244) *Når der foreligger et markedsmissbrug og dermed en potentiel, øh, øh, prismanipulation, så *er kan* kan erhvervslivet og familien Danmark ikke have tillid til at den prisfastsættelse der sker på børsen er rigtig (P4 16.00 – repræsentant)*
- (7.245) *Hvis vi på forhånd ikke kan rekruttere blandt et sted mellem 5 og 10 procent af landets ungdom, nemlig dem der har anden etnisk baggrund, så er det da noget skidt for branchen (P4 18.00 –repræsentant)*
- (7.246) *Når den situation når helt ind i Bagdad hvor regeringen og hele statsadministrationen sidder med deres politiskole og militærakademier, så udstiller det jo i virkeligheden hvor svær og uduelig hele den politiske magt er, og hvor lidt styr de har på tingene (P1 8.00 – ekspert)*
- (7.247) *Når man på den måde tilbageholder oplysninger for os andre politikere på rådhuset, så er der altså ikke meget åbenhed tilbage (DR 12.00 – politiker)*

Man ser i alle tilfælde at afsenderen samler ledsætningen op med et *så* for derefter at fortsætte på ledsætningsstammens niveau. Det *kan* indikere at afsenderen selv har svært ved at holde styr på sætningen, at han/hun lige har brug for at samle tanker og led inden rodverbalet skal integreres.

Selvom det synkrone korpus altså viser eksempler på kompliceret integrering af ledsætning i forfeltet med rodsætningsverbalet, er det for intet at måle med det diakrone korpus:

- (7.248) *Efter at folketinget i mødet i dag havde færdigbehandlet handelstraktaten med Rusland og Danmarks tiltrædelse af den mellemfolkelige domstol uden at sagerne gav anledning til udtalelser, fandt førstebehandling sted af Indenrigsminister Kjærs forslag om et nyt sindssygehospital i Brønderslev, ombygning af Viborg Sindssygehospital og udvidelse af sindssygehospitalet ved Århus med en børneafdeling. (13.11.1946)*

Forfeltet rummer ikke færre end fire neksuale substantiver *mødet, tiltrædelse, anledning* og *udtalelser*. Og næste eksempel indfører også i rigt mål de neksuale substantiver i forfeltet:

- (7.249) *Efter at Canadas udenrigsminister Lester Pearson i generalforsamlingen havde fremsagt forslaget om at lade generalsekretær Hammerskjöld udarbejde plan til opstilling af en FN-styrke, tog de forenede stater delegerede ordet (4.11.1956)*

Knap så voldsomme er de følgende eksempler, men dog stadig med langt mere komplekse forfelter end det moderne mediesprog normalt opererer med:

- (7.250) *Få timer efter at Ungarns ministerpræsident havde givet sin radiomeddelelse om den russiske aktion og appelleret til de forenede nationer, blev sikkerhedsrådet indkaldt til et hastemøde der begyndte klokken ni (4.11.1956)*
- (7.251) *Når obligationsmarkedet ikke har reageret kraftigere på Nationalbankens beslutning om at hæve diskontoen med 2½ procent, skyldes det at der fra nationalbankens side blev foretaget kraftige støtteopkøb (5.10.1976)*
- (7.252) *Da det imidlertid må være uholdbart at selskaberne to gange om året skal forhandle med et stort antal af landets værksteder, har forsikringselskaberne truffet foranstaltninger til at prøve andre udveje (9.11.1966)*

Enkelte steder når ledsætningsdybden helt ind til tre indlejrede ledsætninger før lytteren hører rodverbalet:

- (7.253) *Da man har forstået at der vil kunne blive tale om at en sådan styrke skal afsendes med meget kort varsel, har man ladet regimenterne i Vordingborg og Fredericia forberede opstilling af hver et let kompagni (11.7.1956)*
- (7.254) *Da de franske styrker ikke længere har karakter af besættelsesstyrker, som tilfældet var indtil Vesttyskland blev medlem af NATO, kan det kun ske med den vesttyske regerings samtykke (7.3.1966)*

Den anvendte forskning advarer ikke blot mod ledsætninger i forfeltet, men typisk også mod forvægt i det hele taget. Efter Skyum-Nielsens skøn bør forfelterne i gennemsnit ikke overstige 2-3 ord (2008a, s. 17) i det mundtlige mediesprog.

Inden for denne ramme placerer det moderne nyhedssprog sig med undtagelse af oplæg og telegrammer på DR og telegrammer på P1-P4. Efter formel analyse overskrider reportagerne også det fastlagte tal på grund af de mange citater i forfelterne.

DR	skilt		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
Ord	34	34	32	32	372	372	54	54	596	550	949	860
Snit	1,4	1,4	1,6	1,5	3,3	3,3	1,8	1,8	3,4	3,1	2,8	2,5
TV 2	skilt		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
Ord	16	16	114	96	391	391	88	88	642	603	913	904
Snit	1	1	2,8	2,2	2,8	2,8	2,5	2,5	2,6	2,5	2,6	2,6
P1-P4	skilt		rubrik		oplæg		nedlæg		telegram		reportage	
Ord	-	-	190	185	400	375	99	90	1979	1595	1090	741
Snit	-	-	2,7	2,6	2,8	2,6	2,1	1,9	4,3	3,4	3,7	2,5

Skema 7.32 *Helsætningernes gennemsnitlige forfeltlængde målt i ord*

I mine beregninger har jeg udeladt imperativ og spørgsmål med tomt forfelt, og jeg har ikke inkluderet ledsætninger med fremsættende ordstilling. I den formelle analyse har jeg samtidig behandlet citater som om de var placeret i den anførende sætnings forfelt, mens jeg har ekskluderet anførende sætninger fra den funktionelle ana-

lyse (de har som sagt ikke forfelter, men tekstfelter). Til gengæld indgår helsætninger fra citater her på lige fod med alle andre helsætninger. Det vil sige at de har forfelter.

Analysen har på dette punkt været møjsommeligt, og jeg er ikke helt overbevist om dens gyldighed. Den gennemsnitlige længde på forfelterne afhænger nemlig – så vidt jeg kan vurdere det – af hvor stort korpuset er. Det skyldes ikke mindst at der normalt altid er en relativt høj frekvens af forfelter på ét ord, og at blot en enkelt større afvigelse kan give et vrangbillede af gennemsnittet når tekstmængden ikke er stor.

7.6.3 Op og ned

I mediesproget går ledsætningerne ofte ind og ud af ordningsforholdet til matrixsætningerne. Mest simpelt fremstår da kombinationen af *en ned* og *en op* i (010), men der findes mange andre variationer. Dem samler jeg her i en resultatliste for de resterende komplekse røntgentyper i DSR (først synkront og dernæst diakront):

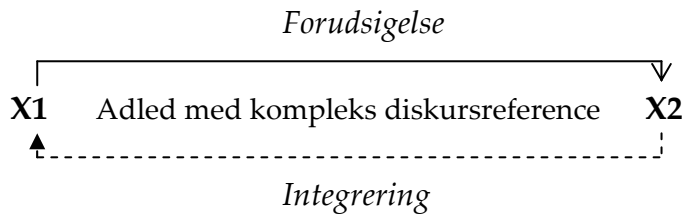
Funktional DSR	DR					TV 2					P1-P4				
	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re
010															
(0{1'}0)	-	1	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-
(0{1*}0)	-	1	-	2	3	1	-	-	4	4	3	1	-	12	1
(0{1,}0)	-	2	-	5	1	-	1	1	1	4	-	4	-	6	4
(0<1*>0)	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
(0<1>0)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0101															
(0{1'}0{1'})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
(0{1*}0{1'})	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-
(0{1,}0{1'})	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	-	-	7	-
(0{1,}0<1>)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0{1,}0{1*})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
(0{1'}0<1,>)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
01012															
(0{1*}0<1<2>>)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1^}0{1*[2]})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
(0{1^}0{1^<2>})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
011															
(0{1*}{1^})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
(0{1,}{1,})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0{1^}{1*})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
0112															
(0<1,>[1'({2*})])	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0120															
(0{1*[2']}0)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1*{2*}}0)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0{1,[2']}0)	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0121															
(0[1'({2*})1'])	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	2	-	5	-
(0[1'({2,})1'])	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0{1,({2*})1,})	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
01212															
(0[1'({2,})1'({2*})])	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(0[1'({2,})1'<2>])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
012121															
(0[1'({2,})1'({2*})1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
01231															
(0[1'({2*}[3']1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
01232															
(0[1'<2,({3*})2,>])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
021															
(0[<2,>1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
(0[<2>1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-

Skema 7.33 De resterende komplekse ledsætningstyper

Funktionel DSR	1946	1956	1966	1976	1986	1996
010						
(0[1']0)		1	2			
(0{1*}0)	2		3		1	1
(0{1,}0)	8	3	5	1	1	2
(0<1,>0)					1	
(0{1^}0)					1	1
0101						
(0[1']0[1'])			1			
(0{1*}0{1,})		1				
(0{1,}0[1'])	1					
(0{1,}0{1*})	1				1	
(0{1,}0<1>)				1		
(0{1*}0{1*})						1
(0<1,>0{1,})		1				
01010						
(0{1,}0<1>0)		1				
010101						
(0{1*}0{1*}0[1'])		1				
01012						
(0{1,}0[1'2*])						1
010121						
(0{1,}0(1,{2,}1,))	1					
0101323						
(0{1,}0[1'<3,>2'3,])	1					
011						
(0<1,>[1'])					1	
0112						
(0{1,}[1'2'])		1				
(0{1,}{1^2,})					1	
01121234						
(0<1,>[1'2']1'2'3'4*))						1
0120						
(0{1,-2}0)	1					
(0[1'2*]0)					1	
01201						
(0[1'<2>]0[1'])	1					
(0{1,{2*}}0{1*})		1				
(0{1*{2*}}0{1*})		1				
0120123						
(0[1'2']0[1'2,3*])	1					
01201232						
(0[1'2*]0[1'<2{3*}2>])		1				
0121						
(0[1'2*]1')		2		1		
(0[1'2,1'])	1		1			
(0[1'2']1')			1			
(0{1,{2'}1,})						1
(0{1^2*}1^)						1
(0<1'2,1'>)						1
01212						
(0[1'2']1'2'])	1					
(0[1'2*]1'2')			1			
(0[1'2*]1'2*])					1	
(0[1'2*]1'<2>])					1	
(0[1'<2,>1'2'])		1				
(0[1'<2,>1'2*])		2				
(0<1{2*}1{2*}>)			1			
Andre typer						
(0[1'2^<2>])						1
(0[1'2*]1'<2,{3*}2,>)	1					
(0[1'2'3']1')						1
(0[1'2'3*]2'])	2		2			
(0{1,[2'3*]2'})			1	1		
(0{1*<2{3,}2{3*}>])						1
(0[1'2*{3-4*}]0[1'])	1					
(0<1[2'<3{4*}3>])		1				
(0[<2>1'])		2	1			
(0[<2{3,}2'3,1'])			1			

Skema 7.34 De resterende komplekse ledsætningstyper

Jeg vil her lægge særlig vægt på de ledsætninger hvor et element før den indlejrede ledsætning kræver tilstedeværelsen af et element efter ledsætningen. Da skal hjernen som påpeget i afsnittet om SPLT-metoden både lagre og sammensætte elementer hen over mere eller mindre kompleks information:

Her virker teorien mere sikker end den noget hypotetiske diskussion om hvorvidt modtageren automatisk forudser ledsætningsverbalet eller ej. Det virker mere oplagt at integreringer der på basis af sprogets dependensregler strækker sig hen over ny eller kompliceret diskursinformation... Ja, på dette sted i sætningen er man som læser ved at miste overblikket, fordi man forventer et finit verbal, og det er netop pointen: Integreringer der strækker sig over kompleks diskursinformation, ER svære at forstå.

Man kan udskille to forskellige overordnede typer af integrering mellem X1 og X2: en hvor ledsætningen er ekspletiv og udløst af enten en katafor eller en påkrævet information, og en hvor ledsætningen er impletiv og parentetisk. Begge typer giver ud fra SPLT-optik problemer, men det er muligt at den parentetiske type er lettere at forstå fordi afsenderen kan lave fraseringsparenteser omkring det indskudte led. På den måde kan oplæseren hjælpe lytteren på vej både med integrering og forudsigelse. Man kan da omskrive den kommunikative funktion af fraseringen til et: "Vær opmærksom, for her starter (og slutter der) et indskud".

Ledsætningens syntaktiske funktion er dog også afgørende. Adjektiviske ledsætninger kan nemlig enten stå som:

- 1) adled til X1 *Forfatteren, der er en kendt sprogekspert, elsker skovene*
- 2) adled til et adled til X1 *Forfatteren af bogen, der altid er udlånt, elsker skovene*

I det andet tilfælde afhjælper selv den bedste frasering ikke den høje kompleksitet, for her rækker integreringen hele vejen fra *forfatteren* som X1 til *elsker* som X2:

Videre gælder det at en restriktiv ledsætning kan knytte sig til en apposition, og derved få et parentetisk udtryk i forhold til integreringen:

(7.255) *Forfatteren, ham der en kendt sprogekspert, elsker skovene*

Herunder opstiller⁶⁰ jeg først de ekspletive og dernæst de impletive konstruktionstyper. Eksemplerne er udvalgt efter afstanden mellem de to integrerende ord. Pejlemærkerne for lang afstand har ud over det aktualiserede prædikat⁶¹ været følgende:

- ledsætning med objektrelat og et subjekt der enten er en ny eller en genoptaget diskursreferent
- neksualt substantiv (også i komposita)
- infinitivkonstruktion
- nominaler med participial attribut
- to (eller flere) nye eller genoptagne diskursreferenter (herunder tidsangivelser)

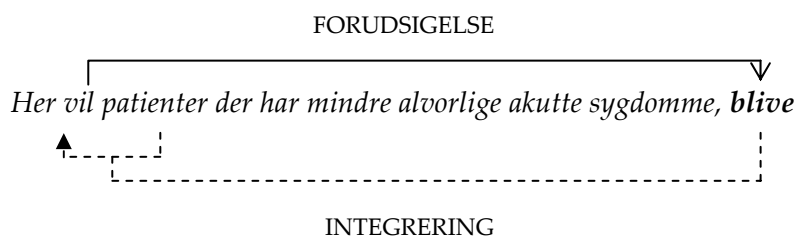
Afstande der har opfyldt et eller flere af disse kriterier, gengiver jeg herunder, mens resten er valgt fra. Det har jeg gjort dels for at minimere eksemplerne fra det meget omfattende resultatsæt, dels for at fokusere på netop de konstruktioner der teoretisk set kan volde størst problemer.

Jeg har undladt at lave komplet SPLT-analyse for hvert eksempel da det ville fylde alt for meget. I stedet har jeg med understregning markeret det eller de led (X1) der medfører forudsigelsen af et andet led. Samtidig har jeg med fed markeret det led der opfylder forudsigelsen og typisk integrerer med X1, det vil sige leddet X2.

Først gælder det de multipletive ledsætninger af typen (0{1*}0):

(7.256) Her vil patienter der har mindre alvorlige akutte sygdomme, **blive** behandlet af vagtlæger og specialuddannet sygeplejerske (DR 18.30)

På grund af reaktivering rækker dependensafstanden for integrering i princippet kun mellem *blive* og *patienter*. Forudsigelsen rækker til gengæld hele vejen frem til *blive*:

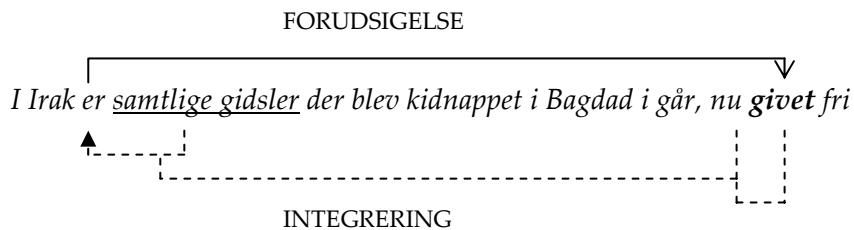
(7.257) I Irak er samtlige gidsler der blev kidnappet i Bagdad i går, nu **givet** fri (TV 2 7.00)

I dette eksempel sker der noget lignende. Her integrerer adverbialet *nu* først med *er* og på grund af reaktivering bliver integreringslængden mellem *givet* og neksusfor-

⁶⁰ Jeg har udeladt versionerede eksempler, altså de sætningstyper der er ganske let varierede, men ellers er identiske i ledsætningsstruktur.

⁶¹ Kløvningsverber og *gøre*-omskrivninger har ikke talt med som diskursreferenter.

bindelsen (infinittet integrerer med både finit og subjekt) minimeret. Den afgørende integreringsafstand er altså mellem *nu* og *samtlig* gidsler:

I flere af de følgende eksempler er lignende forhold på spil. Af pladshensyn undlader jeg dog at gengive principperne hver gang det er tilfældet.

- (7.258) *En bland-selv-slikpose på hundrede gram kan, ifølge en test som Jyllands-Posten har lavet, **koste** mellem 7 og 15 kroner (TV 2 22.00)*
- (7.259) *Samtlig af de gidsler der i går blev taget til fange i Bagdad, **er** nu igen på fri fod (TV 2 7.00)*
- (7.260) *Det franske laboratorium der udførte Floyd Landis' dopingprøve under Touren, **indrømmer** at have begået en tastefejl i forbindelse med amerikanerens B-prøve (DR 18.30)*
- (7.261) *Flere og flere forældre som engang af fattigdom måtte bortadoptere deres børn, **ønsker** nu kontakt (DR 18.30)*
- (7.262) *Den duale søfartsuddannelse, den der skal uddanne de unge til både maskinmestre og navigatører, **er** i politisk søgang (DR 17.00)*
- (7.263) *Den 23-årige flugtbilist der natten til i går påkørte og dræbte en 33-årig mand i Odense, **er** nu varetægtsfængslet i fire uger (TV 2 12.00)⁶²*
- (7.264) *En af de fire soldater der står anklaget for at have voldtaget en 14-årig pige i Irak og dræbt hende og hendes familie, **har** nu indrømmet (DR 21.00)*
- (7.265) *Her **er** antallet af personer der bliver skambidt af pitbull-lignende hunde, **stigende** (P4 8.00)*
- (7.266) *Den politik USA fører over for Nordkorea, **har** slået fejl (P4 22.00)*
- (7.267) *Gaspatronerne til flasker der laver fløde til flødeskum, **indeholder** nemlig lattergas (P3 10.00)*

⁶² Der er her tale om en specificering af hvilken flugtbilist der er tale om. Derfor er ledsætningen eksplitiv.

Et enkelt eksempel på en ekspletiv (0[1']0) kalder også på opmærksomhed:

(7.268) *Frygten for at tusindvis af billige polske håndværkere skulle underminere det danske arbejdsmarked, ja den **er** foreløbig drevet over* (DR 21.00)

X2 integrerer her med det genoptagende led *den*, og derfor er der kun omkostninger forbundet med forudsigelsen. Eksemplet afslutter samtidig rækken af ekspletive *gryder* og fører nu analysen videre til de impletive adverbielle ledsætninger af typen (0{1,}0):

(7.269) *Sygeplejerskerne, der bliver en krumtap i de nye skadestudier, er imidlertid skeptiske* (DR 12.00)

(7.270) *Blake, der med sin placering som nummer otte på verdensranglisten er den lavest rangerede af de otte spillere i sæsonfinalen, **overraskede** positivt mod verdens nummer tre Nicolai Davydenko fra Rusland* (DR 21.00)

(7.271) *Et jordskælv, som målte 8,1 på richterskalaen 1100 kilometer fra Japans kyst, **forårsagede** i dag frygt for en Tsunami i det nordlige Japan* (DR 21.00)

(7.272) *Lige nu, så **sidder** stridens hovedperson, Bertel Haarder, som vi lige så i indslaget, **i møde** i undervisningsministeriet* (TV 2 9.00)

(7.273) *I Sverige **er** republikken Ladonia, eller /Ladonia/, som de siger på de kanter, både **elsket** og hadet* (TV 2 19.00)

(7.274) *Ligefrem **at lave** en liste over forbudte ord, som dommerunionen foreslog forleden, **er ikke** vejen frem* (TV 2 22.00)

(7.275) *Kanalen, der sender nyheder til den arabiske verden 24 timer i døgnet, **har** nu fået en engelsk-sproget søsterkanal* (P3 14.00)

(7.276) *Den polske blikkenslager, der som symbol på billig østeuropæisk arbejdskraft har været på EU's dagsorden i en årrække, **afgår** nu ved døden* (P1 9.00)

(7.277) *SF og Margrethe Auken, der er med i den grønne gruppe i parlamentet, **er** bestemt ikke tilfredse* (P1 9.00)

(7.278) *Dronningens årlige tale, der markerer åbningen af parlamentet, **er** en traditionsbunden affære* (P4 18.00)

Et enkelt eksempel på neutral ledsætning skubber sig også ind: Det drejer sig om typen (0<1>0):

(7.279) *Eneste måde at undgå topskatten på, hvis man er almindelig lønmodtager, er at indbetale til en pensionsordning (DR 17.00)*

Herefter fører analysen mod en række eksempler på typen multipletiv og ekspletiv 0101(2):

(7.280) (0{1*}0[1']) *Ifølge kilder som TV-Avisen i dag har talt med, ser det ud til at regeringen vil sige ja til Christianias betingelser (DR 8.45)*

(7.281) (0{1*}0<1<2>>) *De butikker som Ladbrokes gerne vil åbne, skal give danskerne mulighed for at gå ind og spille hos dem ligesom det er muligt hvis man gerne vil spille hos Danske Spil (DR 18.30)*

(7.282) (0{1'}0<1,>) *Netop det at Morten Olsen i aften har mulighed for at teste nye folk, kan blive afgørende når det for alvor gælder (DR 18.30)*

Den parentetiske røntgentype (0{1,}0[1']) er hyppigt brugt på DR, særlig i radio-sproget. Med den karakteriserer journalisten en aktør ved hjælp af en parentetisk relativsætning og fortsætter derefter med at gengive noget aktøren har sagt i en ekspletiv nominalsætning. Herunder inkluderer jeg alle eksempler på typen i det synkrone korpus, også dem der ikke indeholder de elementer jeg opstillede ovenfor som pejlemærker for kompleksitet:

(7.283) *Regeringen og Dansk Folkeparti, der står bag aftalen, mener dog ikke at en prisnedsættelse på tredive øre per liter vil betyde øget forbrug (DR 7.00)*

(7.284) *I Dong Generation, som har overtaget Elsam, mener direktør Niels Bergh-Hansen ikke at virksomheden har gjort noget forkert (TV 2 22.00)*

(7.285) *Christian Friis Bak, der er international chef hos Folkekirkens Nødhjælp, mener at spillet kan lære fra sig om global økonomi og den tredje verden (P3 8.00)*

(7.286) *Jens Klarskov, der er administrerende direktør i Dansk Byggeri, mener at håndværksfaget har masser at byde på (P3 18.00)*

(7.287) *Oluf Jørgensen, der er ekspert i medieret ved Danmarks Journalisthøjskole, mener at folketingets ombudsmand bør se på sagen (P1 6.00)*

(7.288) *Lars Barfoed, der er en af de seks ministre bag kvalitetsreformen i tæt samarbejde med statsministeren, siger helt modsat Fogh at regeringen er klar til at diskutere indførelse af brugerbetaling (P4 24.00)*

(7.289) *Henrik Rindom, der er misbrugsekspert og overlæge, siger at man simpelthen bliver hjerneskadet (P4 6.00)*

(7.290) *Lars Mydevold, som er operativ direktør i SAS, siger at sikkerheden ikke har været forringet på det enkelte fly, men at procedurerne selvfølgelig skal overholdes (P1 8.00)*

Her sammensætter journalisten altså to informationer der er uafhængige, og som også kan sættes op i to selvstændige sætninger:

(7.290') *Lars Mydevold er operativ direktør i SAS. Han siger at sikkerheden ikke har været forringet på det enkelte fly, men at procedurerne selvfølgelig skal overholdes*

Typen volder dog næppe lytteren problemer så længe den kun attribuerer et simpelt prædikat til nominalkernen. Men bliver indskuddet for langt eller kompliceret, kan der dog godt opstå problemer:

Lars Barfoed, der er en af de seks ministre bag kvalitetsreformen i tæt samarbejde med statsministeren, siger

Som tidligere påpeget kan et genoptaget subjekt mindske omkostningerne ved integrering, og det benytter journalisten sig af i det følgende eksempel, der både har et langt og kompliceret indskud med verbalsubstantiv, negation og *at*-infinitiv:

(7.291) (0{1,}0{1'}) *Formålet med aktionerne, der altså ikke nåede at blive til noget, det var der skulle sikres ligestilling mellem forskellige gymnasieformer (TV 2 12.00)*

Der kan desuden opstå gnidninger i sprogforståelsen i de tilfælde hvor to ledsætninger knytter sig til samme rodsætning og den ene skaber en dependenskløft:

(7.292) (0{1*}{1^}) *Det er gaspatronerne til de flasker der laver fløde til flødeskum, som de unge har fået smag for (P4 8.00)*

(7.293) (0{1*}{1^}) *Det er et fly som skulle fra Amsterdam til Oslo, som nu bliver ekstra grundig undersøgt (P4 12.00)*

Også blandt de parentetiske ledsætninger finder man eksempler hvor to sætninger knytter sig til samme stamme:

(7.294) (0<1,>[1{2*}]) *Regeringen understregede, da planen for godt en måned siden blev fremlagt, at det var en samlet pakke som christianitterne skal forholde sig til (DR 15.00)*

De såkaldte wokker i sætningsrøntgen, 0121 og 01232, danner ofte komplicerede sætningsstrukturer, og de er derfor alle gengivet her:

- (7.295) (0[1' {2*} 1']) *Mange har opdaget at gaspatroner til flasker der laver fløde til flødeskum, **kan** misbruges og give en sjov rus (P4 6.00)*
- (7.296) (0[1' {2*} 1']) *Vatikanet går nu også ind i debatten om hvordan muslimske kvinder der bor her i Europa, **bør** gå klædt (P3 8.00)*
- (7.297) (0[1' {2*} 1']) *Et hold amerikanske forskere har fundet ud af at to daglige spiseskefulde af den absolut mørkeste chokolade du kan få, **kan** halvere risikoen for et få et hjerteanfald (P3 16.00)*
- (7.298) (0[1' {2,} 1']) *Det forventes at en ny klimaaftale, der skal efterfølge Kyoto-protokollen efter 2012, **falder** endeligt på plads her (P4 20.00)*
- (7.299) (0[1' {2,} 1']) *I dag afgjorde Konkurrenceankenævnet at Elsam, som i dag ejes af Dong, **har** misbrugt sin stilling og opkrævet 187 millioner kroner for meget (P4 18.00)*
- (7.300) (0[1' {2,} 1']) *Eleverne frygter at handelsskolerne, som i forvejen er økonomisk ringere stillet end gymnasierne, **vil** ryge yderligere bagud i fremtiden (P1 8.00)*
- (7.301) (0[1' {2,} 1' {2*}]) *Noget andet er at nogle rederier, som faktisk selv pressede på for at få den dobbelte uddannelse, **ikke kan** aftage dem der slipper gennem køjet (DR 17.00)*
- (7.302) (0[1' <2{3*} 2>]) *Tallene fra arbejdsgivernes lønstatistik viser også at stigningen er størst i Storstrøms Amt, mens de lønmodtagere der har haft den laveste stigning, **bor** i Roskilde Amt (P4 10.00)*
- (7.303) (0{1, {2*} 1,}) *Vi begynder i Irak, hvor de omkring 100 gidsler der i går blev bortført fra undervisningsministeriet, **nu igen er** på fri fod (DR 7.00)*

I et enkelt tilfælde må lytteren ikke blot integrere hen over en parentetisk relativsætning, men også en restriktiv: Her kombinerer journalisten altså de to typer:

- (7.304) (0[1' {2,} 1' {2*} 1']) *Justitsministeren ved ikke hvorfor færdselsstyrelsen, som hun er chef for, ikke **har** benyttet sig af muligheden for at fratage transportører som blæser på dyrevelfærden, **retten** til at køre med dyr (P1 9.00)*

Endog mere komplicerede er strukturerne 0120 og 01231 med dobbeltspring op til matrixstammen og det integrerende element X2.

- (7.305) (0{1* [2'] 0}) *Danskere der gerne vil spille på at Danmark vinder landskampen i aften, **skal** fortsat lægge deres penge hos Danske Spil (DR 18.30)*

- (7.306) (0{1*{2*}}0) *De bølger der ramte kysten i timerne der fulgte, **var** dog knap en halv meter høje (DR 21.00)*
- (7.307) (0[1' {2* [3']1'}]) *Heller ikke aktionærerne vil se igennem fingre med at et flyselskab der reklamerer med at sikkerheden er i top, **firer** på reglerne (P1 9.00)*
- (7.308) (0{1, [2']}0) *Thomas Berthelsen, der lever af at rådgive de store firmaer om hvor de skal placere deres annoncer, **er** enig (DR 21.00)*

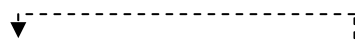
Det synkrone materiale indeholder altså en del eksempler på dependenskløfter der efter SPLT-metoden har en høj syntaktisk kompleksitet. Det peger på at journalisterne i nogle tilfælde indlejrer sætningerne på uheldige måder, og at de ikke tager tilstrækkeligt hensyn til lytterne og seerne. Det er her særlig interessant at bemærke at de komplekse typer 0120, 01231, 012121, 01212 og 0121 alle kommer fra enten DR TV eller Radio. Det indikerer at TV 2 i højere grad begrænser de syntaktiske komplikationer.

Kigger man videre på det diakrone korpus, så fremgår det dog tydeligt at journalisterne på DR i dag udviser flere hensyn end tidligere når det gælder afstande mellem kombinerende syntaktiske elementer. Det viser sig nemlig at det diakrone korpus rummer langt flere eksempler på uhensigtsmæssig integrering, og det på trods af at korpuset er betragteligt mindre end det synkrone.

Herunder følger først en række variationer over typen 010, 121 og 232 med vedhæng. De ekspletive ledsætninger indleder med en (0[1']0):

- (7.309) *Også den tidligere fremsatte tanke om at salgsforeningen skal overtage hele salget på hjemmemarkedet, **vil** formentlig indgå i planlægningsudvalgets overvejelser (9.11.1966)*

Sætningen starter komplekst ud med et participial attributiv med underforstået aktant på indholdssiden

- (7.309') *Også den (af X) tidligere fremsatte tanke ...*

Samtidig rækker forudsigelsen over de sammensatte nominaler "salgsforeningen" og "hjemmemarkedet" plus det neksuale substantiv *salget*. Og endelig tynger den supplerende nominalfrase "planlægningsudvalgets overvejelser" vist i sig selv nok til at skabe mulige problemer – ikke mindst for oplæseren!

- (7.310) (0[1']0[1']]) *Tilhængerne af at Sydafrika bistår det hvide mindretalsstyre i Rhodesia, **gør** gældende at Sydafrika alligevel før eller senere kommer ud for et hårdt internationalt pres (7.3.1966)*

(7.311) (<1[2']1>0) *Da kvoterne, altså grænsen for hvor meget de enkelte landes fiskere inden for EF må fange, **ligger** nogenlunde fast, er der kun én vej for at øge fortjenesten (12.11.1986)*

Det sidste eksempel har en meget høj kompleksitet fordi lytteren skal forudse mindst to og muligvis tre finitte verbaler på én og samme tid. Her udregner jeg igen alle fulde nominaler som diskursreferenter:

<i>Da</i>	<i>kvotaerne</i>	<i>altså grænsen for</i>	<i>hvor meget</i>	<i>de enkelte landes</i>	<i>fiskere</i>	<i>inden for EF</i>	<i>må fange</i>	<i>ligger fast</i>	<i>er</i>
M0→Vf	M1	M2	M2	M3	M4	M5	M6	M7	*
	M0 →Vf	M1	M1	M2	M3	M4	M5	*	
			M0 →Vf	M1	M2	M3	*		

Skema 7.35 Hukommelsesomkostninger

Fra denne hjernevrider af en sætning fortsætter eksemplerne nu med de multipletive konstruktioner. Først gælder det typen (0{1*}0):

(7.312) *Udlændinge der af andre veje rejser ind i Norge, **kan** ved henvendelse til en distriktsdyrlæge få anvist et andet desinfektionssted (7.3.1966)*

(7.313) *Lidt forenklet sagt **udgør** det danske konsumfiskeri, altså den del af fisken der bruges til menneskeføde, kun ¼ af fiskeriet (12.11.1986)*

(7.314) *Det forfatningsforslag han sætter til folkeafstemning, **forlænger** hans magtperiode (13.11.1996)*

(7.315) *I morgen skal alle de skibe der anses for sikre, **bemandes** (1.7.1946)*

Selvom jeg har vægret mig mod at komplicere passiven unødigt, kan den muligvis skabe visse komplikationer når den som i eksemplet ovenfor dubbleres. Oven på den digression fortsætter rækken af eksempler fra det diakrone korpus:

(7.316) (0{1*}0{1*}) *De båndoptagere der registrerer et flys kommunikation og instrumenter, **er** fundet i vrangene af de to passagerfly som i går stødte sammen i luften nær New Delhi i Indien (13.11.1996)*

(7.317) (0[1' {2*}]0[1' <2{3*}2>]) *Han sagde endvidere at FN-styrken burde indrette sig i de samme stillinger som de fransk-engelske styrker skal rømme, og erklærede til sidst at Frankrig og England måske ville tage deres våbenstilstandsbeslutning op til fornyet overvejelse hvis de betingelser der blev stillet for våbenhvilen, ikke **blev** respekteret (11.7.1956)*

Selvom korpuset giver en del eksempler på integrering hen over ekspletive ledsætninger, er det dog de impletive der dominerer, først og fremmest typen (0{1,}0):

- (7.318) *Politiet, der forsøgte at splitte de kæmpende, gav ild* (1.7.1946)
- (7.319) *Indbyggere i den lille by Briga, der tidligere har tilhørt Italien, gik i dag til messe for første gang i et år for at fejre deres bys overdragelse til Frankrig* (1.7.1946)
- (7.320) *Montgomery, der for nylig er vendt hjem fra en rejse til Palæstina, Ægypten og Indien, var til stede under mødet* (1.7.1946)
- (7.321) *De efterfølgende eksperimenter, ved hvilke bomberne skulle eksplodere ved vandoverfladen og dybt under havets overflade, ville give langt mere værdifulde resultater* (1.7.1946)

Den sætning fortjener ekstra opmærksomhed:

De	efterfølgende	eksperimenter	ved	hvilke	bomberne	skulle	eksplodere
M0→Vf	M0	M1	M1	M1	M2	M2	M3

ved	vandoverfladen	og	dybt	under	havets	overflade	ville
M3	M4	M4	M4	M4	M5	M6	*

Skema 7.36 Hukommelsesomkostninger

Kompleksitetstallet topper her ved fem nye diskursreferenter + en sekundær: nominalen "bomberne" der genoptager tidligere nævnt information. "Vandoverfladen" står i bestemt form på grund af metonymisk relation, men er ellers ny information i telegrammets sammenhæng.

- (7.322) *Den danske regeringsdelegation, der har ført handelsforhandlinger i London, kom tilbage til København med flyvemaskine klokken 17* (13.11.1946)
- (7.323) *Situationen omkring Ægypten, der trådte i kraft i nat, synes endnu langt fra afklaret* (11.7.1956)
- (7.324) *Senere, der da skulle stemmes om det amerikanske resolutionsforslag om standsning af sovjetrussisk indgriben i Ungarn, nedlagde Sovjetunionens delegerede veto herimod* (4.11.1956)

Både en passiv og tre neksuale substantiver skal lytterne passere for at nå frem til rodsætningens verbal. Udskriver man alle de underforståede aktanter i logisk form tager sætningen sig for alvor grel ud:

- (7.324') *Senere, da X skulle stemme om det at amerikanerne foreslog at resolve at Q standsede at sovjetrusserne greb ind i Ungarn, nedlagde Sovjetunionens delegerede veto herimod.*

Endnu en række eksempler på (0{1,}0) blinker rødt på SPLT-radaren:

(7.325) *Ifølge nyhedsbureauet Associated Press har præsident Johnson, der opholder sig på sit landsted i Texas, **ingen planer** om at komme med en udtalelse i forbindelse med valget (9.11.1966)*

(7.326) *Ministeriet påstår landsrettens dom, der godkendte loven, **stadfæstet** (9.11.1966)*

I dette eksempel danner der sig en mulig "garden path" hvis man læser *påstår* som trykstærkt transitiv. I den oplæste version er eksemplet dog entydigt fordi verbalet er tryksvagt. Man forventer altså et inkorporeret prædikat senere i sætningen.

(7.327) *På aktiemarkedet, hvor der ikke intervenseres fra Nationalbankens side, **kom** det til kraftige kursfald inden for alle grupper af selskaber (5.10.1976)*

(7.328) *Formanden for museets råd, Bobis, der samtidig er formand for de jødiske organisationer, **stemplede** beslutningen som et forsøg på at spare sig ud af historien (13.11.1996)*

(7.329) *Hans mål er tilsyneladende, som en russisk iagttager siger, **at blive** statsholder for Moskva i Hviderusland med uindskrænket magt (13.11.1996)*

(7.330) *De hollandske myndigheder, der undersøger beskyldninger mod en hollandsk trawler for at have sejlet Nina Mona i sænk, **har** ønsket dødsattester og obduktionserklæringer for de to fiskere (9.11.1966)*

(7.331) *19 tamilske flygtninge fra Sri Lanka, som fik afvist deres asylansøgninger i Danmark, **er** blevet anholdt efter tilbagekomsten til Indien (12.11.1986)*

(7.332) *Samtidig **agter** man for Odense-områdets vedkommende, hvor priserne af selskaberne angives at ligge væsentligt over priserne i det øvrige land, **at lade** reparationerne udføre på andre værksteder (9.11.1966)*

Sætningen volder besvær, og SPLT viser hvorfor (her tæller jeg alle fulde nominaler og *at*-infinitiver som diskursreferenter):

Samtidig	<i>agter</i>	<i>man</i>	<i>for Odense-områdets</i>	<i>vedkommende</i>	<i>hvor</i>	<i>priserne</i>	<i>af selskaberne</i>	<i>angives</i>	<i>at ligge</i>
M0→Vf	*								
	M0→S	*							
	M0→Vi	M0	M1	M2	M2	M3	M4	M5	M6
			M0→K	*					
						M0→V	M1	*	
<i>over priserne</i>	<i>i det øvrige land</i>	<i>at lade</i>							
M7	M8	*							

Skema 7.37 Hukommelsesomkostninger

De næste eksempler er alle af typen (0{1,}0) med vedhæng og demonstrerer yderligere den høje kompleksitet:

- (7.333) (0{1,}0[1']) *New York Times' korrespondent Lawrence, der har overværet eksplosionerne både i New Mexico og Nagasaki, **erklærede** at eksplosionen alligevel ikke nåede samme format som bomben i Nagasaki (1.7.1946)*
- (7.334) (0{1,}0{1*}) *Efter de hidtil foreliggende resultater af valgene i den amerikanske zone i Tyskland har det højreorienterede kristelig sociale parti, der omfatter både katolikker og protestanter, og som støttes af middelstanden og bønderne, **vundet** flertallet i to af de tre lovgivende forsamlinger der skal dannes i den amerikanske zone (1.7.1946)*
- (7.335) (0{1,}0{1,2,1,}) *Redaktør Jens Søltoft-Jensen, der i en årrække har været Bladets første redaktionssekretær, **er** indtrådt i redaktionen, som herefter består af Niels Jørgensen, der er ansvarshavende, og Jens Søltoft-Jensen (1.7.1946)*
- (7.336) (0{1,}0[1'(<3,>2' {3,})]) *Reuters Bureaus korrespondent ombord på den amerikanske damper Mount McKinley, der er admiral Blandys flagskib, **meddeler** at chefen for skibsoperationerne, admiral Sollberg, ved sin tilbagekomst fra inspektionsrejsen til forsøgsstedet over for Admiral Blandy har udtalt at da man nåede frem til krigsskibene i lagunen, fandt man en af forsøgsgederne der roligt stod og gumlede hø i sig (1.7.1946)*

Korpusset byder også på et enkelt interessant adverbialt indskud:

- (7.337) (<1<2>1<2,>0) *Da der imidlertid, hvis hjemsendt personel skulle deltage, **vil** medgå forholdsvis lang tid før man kan få styrken samlet og samarbejdet, vil forsvarsministeriet ikke i første omgang kunne tage imod disse tilbud (11.7.1956)*

Her ser man et nyt eksempel på høj hukommelsesomkostning: (eksemplet er forsimplet af pladshensyn, og jeg tæller igen alle fulde nominaler som referenter):

Da	der	hvis	personel	deltager	medgår	tid	før	man	får	styrken	samlet	vil
M0→Vf	M0→	M0	M1	M2	M3	M3	M3	M3	M3	M4	M5	*
	M0→Vf	M0	M1	M2	*							
			M0→Vf	*								
								M0→Vf	*			
									M0→Vi	*		
										M0→O	*	

Skema 7.38 Hukommelsesomkostninger

Som påpeget ovenfor skaber to ledsætninger til samme rodstamme i visse tilfælde stor dependensafstand. Det sker også i det diakrone korpus:

- (7.338) (0{1,}[1'[2']]) *Ved middagstid meddelte Moskva radio, som i øvrigt ikke har bragt meddelelser om den russiske aktion i Ungarn, **at** Janosch Kader havde dannet hvad man kaldte en arbejderbonderegering (4.11.1956)*
- (7.339) (0{1,}[1'[2']]) *Det hed i dette ultimatum, som altså blev tilstillet ministerpræsident Imron Notch tidligt i morges, **at** den ungarske regering måtte forlange at de ungarske styrker skulle overgive sig inden middagstid (4.11.1956)*
- (7.340) (0<1,>[1'{2'}][2'{3'{4*}}]) *Flere af forsvarerne for de seks Hell's Angels-rockere sagde i morges, før retsmødet blev udsat til i eftermiddag, **at** man efterhånden kan få den mistanke at deres arbejde bliver vanskeliggjort af efterretningstjenesten, desuden at man kunne få den grimme mistanke at PET ikke vil aflevere noget som vil gavne forsvaret (13.11.1996)*

Woktypen, 0121 indeholder i det diakrone materiale hyppigt ledsætninger der over lang afstand adskiller integrerende led:

- (7.341) (0[1'{2*}1']) *Det var nemlig ikke sikkert at de to øer som Israel har annekteret, **tilhører** Ægypten (11.7.1956)*
- (7.342) (0[1'{2*}1']) *Formanden for landsarbejdsnævnet, direktør Viggo Nørby, oplyser til radioavisen at det udvalg der skal revidere loven om arbejdsløshed og arbejdsløshedsforsikring, **kun har** fået en måned til at lave et forslag til lovrevisionen (10.11.1976)*
- (7.343) (0[1'{2,}1']) *Venstremanden Marius Heilesen lagde vægt på at flere dele af sindssygehospitalet i Viborg, der er bygget til et andet formål, **har** overlevet sig selv (13.11.1946)*
- (7.344) (0[1'{2,}1']) *Heineke fremhæver at det for B&W, som virker i intens konkurrence på det internationale marked, **må** være af indlysende betydning at bevare sin uafhængighed af udenlandsk indflydelse (7.3.1966)*
- (7.345) (0[1'{2'}1']) *Det tilføjes i forhandlerforeningens udtalelse at det at værkstederne og forsikringselskaberne tilsyneladende ikke er på talefod i et enkelt lokalområde, sikkert **har** sin baggrund i misforståelser og næppe er udtryk for uoverstigelige vanskeligheder (9.11.1966)*

(7.346) (0{1*{2*}1*}) *I formiddag var det til sidste øjeblik en hemmelighed hvor det planlagte pressemøde der skulle være med forfatteren, overhovedet **skulle** finde sted (13.11.1996)*

Konstruktionen bliver ekstra forvirrende fordi journalisten blander to grammatiske udtryk sammen i en kontamination. Han bruger adverbialet *overhovedet* i en ekspletiv fremsættende sætning, selvom det normalt hører til i spørgesætninger når det udtrykker tvivl, altså i typen:

(7.346') *I formiddag var det til sidste øjeblik en hemmelighed **om** det planlagte pressemøde der skulle være med forfatteren, overhovedet skulle finde sted*

Her skaber kontaminationen altså ekstra problemer for lytteren, og det gør ikke situationen bedre at sætningen blev læst op som første oplæg i Radioavisen, tilbage i november 1986.

(7.347) (0{1,{2'}1,}) *Den var fremsat af den konservative Frode Kristoffersen, som benyttede det at der er tale om en EU-litteraturpris, **til at prøve** at inddrage EU-parlamentet i den hjemlige debat (13.11.1996)*

(7.348) (<1,{2,}>0[1' {2*} 1']) *Efter at mund- og klovsygen nu har bredt sig til Sydsverige, hvor en besætning på 23 stykker kvæg og 45 svin har måttet aflives, har den norske veterinærdirektør udsendt bekendtgørelse om at enhver der kommer til Norge fra Danmark, Sverige og Mellemeuropa, og som har tilknytning til landbrug og husdyrsbrug, **skal** lade sit tøj og sin bagage desinficere ved ankomsten til Norge (7.3.1966)*

Jeg har videre valgt at inkludere alle eksempler på wokker der er suppleret af vedhæng (01212) eller går dybere ind i indlejring (01232). Selvom integreringsafstandene her i visse tilfælde er små, gør den omfattende indlejningsstruktur i sig selv eksemplerne komplekse:

(7.349) (0[1' {2*} 1' [2']]) *Under omtalen af de energipolitiske foranstaltninger sagde statsministeren at den råenergiavgift der bliver foreslået, **vil** blive udformet sådan at den tager hensyn til det producerende erhvervs livs omkostninger (5.10.1976)*

(7.350) (0[1' {2*} 1' {2*}]) *Det afgørende for Danmark er at de lande som er tiltrådt flygtningekonventionen, **lever** op til deres ansvar om ikke at tilbagesende flygtninge til lande hvor de er i direkte fare, så at sige står med bødlen i ryggen (12.11.1986)*

- (7.351) (0[1'<2,>1'[2']]) *Den amerikanske delegerede sagde senere i sin tale i sikkerhedsrådet at Sovjetunionens delegerede blot nogle få timer tidligere, da sikkerhedsrådet i nat drøftede situationen i Ungarn, **havde** meddelt at der var forhandlinger i gang om tilbagetrækning af de russiske tropper i landet (11.4.1956)*
- (7.352) (0[1'<2,>1'[2*]]) *Den israelske ministerpræsident, David Ben Gurion, erklærede i dag i det israelske parlament at Israel ikke vil tillade nogen som helst udenlandsk styrke, hvad end den kaldes, **at rykke** ind i områder som holdes besat af de israelske forsvarsstyrker (11.7.1956)*
- (7.353) (0<1[2*]1[2*]>) *Der er i den sidste tid bygget nye olietanke i Beira så den råolie der kommer dertil og er bestemt for Rhodesia, ikke længere **er** afhængig af de lagertanke som engelske og amerikanske olieselskaber har i Beira (7.3.1966)*
- (7.354) (0[1'[2*]1'<2,{3*}2,>]) *Under førstebehandling af forslaget om Indfødsrets Meddelelse beklagede socialdemokraten Jørgen Møller fra Sønderjylland at alt for mange der havde stået Danmark imod under besættelsestiden, **slap** igennem de nugældende betingelser for at få indfødsret mens andre, for eksempel gamle og forslidte arbejdere der havde været Danmark tro, men nu og da havde fået hjælp fra det offentlige, ikke **kunne** få indfødsret (13.11.1956)*
- (7.355) (0[1'[2' {3*}2']]) *Præsidenten for det jødiske nationalråd, Isak Ben Jovi, erklærede i dag på et møde af repræsentanter for alle jødiske befolkningsklasser i Jerusalem **at** rådet vil kræve at den militære aktion omgående skal standses og de jøder der er fængslet, straks **skal** sættes på fri fod (1.7.1946)*
- (7.356) (0[1'[2' {3*}2']]) *Diplomatiske kilder i Paris oplyser at Frankrig har meddelt sine NATO-allierede at det har til hensigt at unddrage de to franske divisioner, der er stationeret i Vesttyskland, Atlantpagtens kommandomyndighed (7.3.1966)*
- (7.357) (0{1,[2' {3*}2']]) *Dette bekræftes af The Times i London, der oplyser at bestyrelsesformanden og den ene af direktørerne for det engelske selskab der ejer den 300 km lange rørledning fra Beira til Rhodesias eneste olieraffinaderi ved Umtali, **er** blevet kaldt til London til forhandlinger med den engelske regering (7.3.1966)*
- (7.358) (0[1'[2' {3*}2']]) *Forbundskansler Erhard erklærede på en pressekonference i slutningen af februar at det er utænkeligt at de NATO-tropper der er stationeret i Vesttyskland, ikke **er** underlagt NATO's enhedskommando (7.3.1966)*

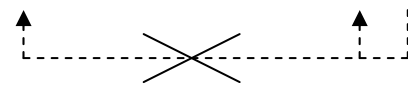
- (7.359) (0{1,[2' {3*}2']}) *Undervisningsminister Ritt Bjerregaard havde givet udvalget en redegørelse om sagen, hvori hun oplyste at de retningslinjer som undervisningsministeriet har givet, ikke er i form af et cirkulære, men vejledende læseplan (10.11.1976)*
- (7.360) (0{1* <2{3,}2{3*}>}) *Der var muligvis tale om et fly med nogle af de 40 amerikanske militærfolk som kom til området i dag for at sondere terrænet hvis eller når, som de fleste regner med her i Rwanda, **at USA** alligevel beslutter sig for at gå med i den multinationale styrke der skal hjælpe flygtningene i det østlige Zair (13.11.1996)*
- (7.361) (0<1[2' <3{4*}3>]) *De to oprindelige parter i striden forfægter vidt forskellige synspunkter både med hensyn til kampens standsning og styrkernes tilbagetrækning, mens der fra engelsk-fransk side gøres gældende at våbenhvilen er i kraft, men at man vil tage sin beslutning om våbenhvilen op til fornyet overvejelse hvis de betingelser der blev sat for den, ikke **overholdes** (11.7.1956)*

Korpusset viser også hvordan journalisterne bevidst kan benytte sig af syntaktiske strategier fra det talte sprog for at mindske kompleksiteten. Denne gang drejer det sig ikke om genoptaget fundament, men derimod om sætningshop:

- (7.362) (0[1' {2*}1' <2>]) - Hop! *Det hænger sammen med at 3/4 eller cirka 75 procent af de fisk danske fiskere fanger, at de **går** direkte i møllen til fiskemel og fiskeolie mens de øvrige fiskerierationer i EF bruger langt størstedelen af fangsterne til menneskeføde (12.11.1986)*

Konstruktionen er smart fordi den bygger bro over relativsætningen med objektrelat:

Det hænger sammen med at 3/4 eller cirka 75 procent af de fisk danske fiskere fanger, at de går

Man kan muligvis argumentere for at sætningen er grammatisk ukorrekt, men det hindrer den nu ikke i at fungere!

Hvor der i nyhedskorpussets oplæste teksttyper var i alt tre forekomster på de komplekse typer 0120 og 01231, finder man ikke færre end seks eksempler i det diakrone plus en enkelt 012341. Heriblandt dukker der også en ganske særlig helsætning op – med en langdistancerekord for korpusset:

(7.363) (0[1' {2*}]0) *Bestræbelserne gennem FN's flygtningehøjkommissariat og andre internationale organer på at hindre visse grupper såsom Sri Lankatamilerne havner i et kredsløb hvor ingen vil modtage dem, **har** hidtil ikke ført til noget (12.11.1986)*

Den sætning kunne være interessant at teste neurolingvistisk.

Og så videre til de sidste eksempler:

(7.364) (0{1,~2}0) *På den tyske panserkrydser Prinz Eugen, som man først mente var alvorligt beskadiget, **var** kun malingen blevet mørkere (7.1.1946)*

(7.365) (0[1' <2>]0[1']) *Som svar på et spørgsmål om hvorvidt Danmark var berettiget til at deltage i okkupationen, eftersom ingen dansk regering havde erklæret Tyskland krig, **udtalte** udenrigsministeriets talsmand at Danmark var det 14. medlem af de Forenede Nationer og ansås for i stand til at deltage i okkupationen i denne egenskab (13.11.1946)*

(7.366) (0{1,{2*}}0{1*}) *Arbejdsstandsningen, hvorfra kun undtages arbejdspladser hvor der udføres livsvigtige funktioner, **vil** indtræde fra klokken 11.55 til klokken 12.00, samme tid som de 2 minutters stilhed iagttages af alle andre (7.11.1956)*

(7.367) (0[1' [2']]0[1' {2,{3*}}]) *I anledning af at man nu i princippet har besluttet at Danmark skal besætte en del af den britiske zone i Tyskland, **udtaler** forsvarsminister Harald Petersen ligesom udenrigsminister Gustav Rasmussen i aftes at der kun er tale om en teknisk delegation, der efter engelsk ønske skal til London for at sætte sig ind i de tilbud England agter at give (13.11.1946)*

(7.368) (0[1' {2* {3~4*}}]0[1']) *På den konservative Jørgen Jørgensen Ullerups forslag om hvad vi skulle give for de varer vi får fra Rusland - et spørgsmål taleren mente var vigtigt i anledning af de sørgelige skuffelser vi havde med England - **svarede** Udenrigsministeren at derom står der ikke noget bestemt i traktaten (13.11.1946)*

I afsnittet har jeg indtil nu fokuseret på afstande skabt af ledsætninger, men SPLT sporer som sagt også de problemer der kan opstå i præpositionelle adledskæder. Den del af kompleksiteten vil jeg dog ikke som sådan gå i dybden med da min eksempelmasse allerede har vokset sig stor. Dog vil jeg kort skitsere nogle af de problemer præpositionelle adled kan forvolde:

- (7.369) *Årsagen til den britiske modstand mod en nedskrivning af det britiske grønne pund er at det væsentligt ville have fordyret fødevarerimporten til Storbritannien, hvilket igen kunne have bragt aftalen mellem regeringen og fagforeningen om løntilbageholdenhed i fare* (5.11.1976)
- (7.370) *Reuters Bureaus korrespondent ombord på den amerikanske damper Mount McKinley, der er admiral Blandys flagskib, meddeler at chefen for skibsoperationerne, admiral Solberg, ved sin tilbagekomst fra inspektionsrejsen til forsøgsstedet over for Admiral Blandy har udtalt at da man nåede frem til krigsskibene i lagunen fandt man en af forsøgsgederne der roligt stod og gumlede hø i sig* (1.7.1946)

Eksemplerne demonstrerer at neksuale substantiver kan skabe bøvl når de optræder i præpositionelle adled og skaber distance mellem en kerne og et led som denne kerne skal integreres med. *Modstand, nedskrivning, tilbagekomst, inspektionsrejsen* og det i sig selv vanskeligt sammensatte *løntilbageholdenhed* skaber dependenskløfter som lytterne muligvis har haft svært ved at bygge bro over. Noget tilsvarende er på færde hér hvor abstraktionsniveauet ikke lader pingerne og pamperne meget tilbage:

- (7.371) *I en redegørelse over regeringens planlagte lovgivning omtalte Anker Jørgensen bestræbelserne for en effektivisering af skattesystemet med det formål at nå frem til den størst mulige retfærdighed* (5.11.1976)

Erik Hansen indfanger modtagereffekten meget præcist når han om et sådant abstrakt sprog skriver:

Det er bare ligesom man bliver dødtræt på forhånd. Sproget er unødvendig besværligt, og først og fremmest virker det frastødende i egentlig forstand: man har svært ved at føle det vedkommer én” (Hansen 1971, s. 10)

Sproggabet vil jeg kalde fænomenet dels fordi neksuale substantiver kan danne et gab mellem led der integrerer, dels fordi neksuale substantiver får lytterne og seerne til at gabe af sprogræthed.

Neksuale substantiver kan altså føre til flere gab, ikke mindst når de forekommer i grupper (her angiver jeg dem med fed):

- (7.372) *De to oprindelige parter i striden forfægter vidt forskellige **synspunkter** både med hensyn til kampens **standsning** og styrkernes **tilbagetrækning**, mens der fra engelsk-fransk side gøres gældende at **våbenhvilen** er i kraft, men at man vil tage sin **beslutning** om **våbenhvilen** op til fornyet **overvejelse** hvis de **betingelser** der blev sat for den, ikke overholdes.* (11.7.1956)

Mit eksempel stammer fra det diakrone korpus, og det er der en god grund til. I det synkrone korpus er der nemlig kun relativt få eksempler på to eller flere neksuale substantiver inden for en og samme sætning, især på tv.

Man finder dog eksempler på grupper af neksuale substantiver også i det moderne mediespog.

(7.373) *Christianitterne siger sandsynligvis ja til regeringens **plan** om en **ombygning** af fristaden, men ikke uden **betingelser** (DR 8.00)*

Sådan lyder en mundtlig underrubrik i TV Avisen. I ordlyden kan man næsten fornemme lovsprogets oprindelige forlæg hvor abstraktionen er på sin plads. Det er den til gengæld ikke i en underrubrik efter redaktionelle normer:

Andre steder mærker man også kildens sprog i brugen af de neksuale substantiver:

(7.374) *En pressemeddelelse forklarer **opsigelsen** med **uenighed** om **ledelsen** af Grundfos, som er en af Danmarks allerstørste virksomheder (DR 18.30)*

(7.375) *Justitsminister Lene Espersen udtalte efter et **pres** fra et flertal i folketinget for over et år siden at hun overvejede en **klippekortsordning** som et middel mod **lovovertrædelserne** (P1 7.00)*

I eksemplet skaber de præpositionelle adled samtidig distance mellem *udtalte* og *at*.

(7.376) ***Diskussionen** kommer i lyset af gymnasieelevernes **strejker** og handelsskolernes **varsling** om **strejke** i dag hvis Bertel Haarder altså ikke **går i dialog** med dem (TV 2 9.00)*

(7.378) *Det vil betyde at Danmark også indtil da får en helt central rolle i **forhandlingerne** om at formindske **klimændringen** (P4 16.00)*

(7.379) *Blair-regeringens **løsning** er **stramning** af allerede eksisterende love (P4 18.00)*

(7.380) *Man sidder tilbage med **fornemmelsen** af at det forestående år i høj grad gælder om **overdragelse** af **ledelsen** fra Tony Blair til Gordon Brown - **en overdragelse** der indtil videre har været langt fra **gnidningsløs** (P4 18.00)*

(7.381) *Regeringens ministre er ***in*** indbyrdes **uenige** om **indførelse** af **brugerbetaling** (P4 2.00)*

Kun et enkelt af eksemplerne opbygger nævneværdige dependensafstande, og det er derfor svært at sige hvor komplekse de er, og om seerne og lytterne problemfrit kan processere dem. En sådan vurdering kræver muligvis at man sondrer mellem kompleksitet og densitet.

Det der kendetegner neksuale substantiver er nemlig først og fremmest at de kondenserer eller klumper indholdet sammen. Det kan medføre et højt abstraktionsniveau og ofte indikere at journalisten har kopieret kildesproget i ubearbejdet form.

Det samme gælder i princippet for komplicerede komposita. Også de laver udtryksklumper og signalerer kildesprog. Igen er det dog svært at vurdere kompleksiteten navnlig fordi komposita muligvis er sværere at forstå på skrift end i tale, hvor modtageren ikke har brug for mellemrum til at lette læsningen. Til gengæld kan oplæseren have vanskeligt ved at læse sig igennem de sammensatte ord. Her følger et udvalg fra korpusset med eksempler på lange komposita (alle eksempler er hentet fra det oplæste nyhedssprog og i sammenhænge hvor ordene hverken bliver forklaret eller indgår i et citat):

- (7.382) *adoptionorganisationer* (18.30)
- (7.383) *antidopingagenturer* (DR 21.00)
- (7.384) *atomprøvesprængning* (P4 22.00)
- (7.385) *bedøvelsesmidlet* (TV 2 22.00)
- (7.386) *befolkningsgrundlag* (TV 2 7.00)
- (7.387) *bygningshåndværkeres* (P4 12.00)
- (7.388) *elproduktionsselskabet* (TV 2 22.00)
- (7.389) *EU-parlamentsmedlemmerne* (P4 12.00)
- (7.390) *flødeskumsbeholderen* (P3 16.00)
- (7.391) *forbundsveterinærmyndigheder* (DR 18.30)
- (7.392) *handelsgymnasieeleverne* (P4 12.00)
- (7.393) *handelsgymnasielærere* (P4 12.00)
- (7.394) *husstandsomdelte* (DR 21.00)
- (7.395) *højindkomstgruppen* (DR 17.00)
- (7.396) *højindkomsthustandene* (DR 17.00)
- (7.397) *identifikationsnummeret* (TV 2 18.00)
- (7.398) *klippekortordning* (P4 12.00)
- (7.399) *landskampstemningen* (P3 12.00)
- (7.400) *lattergasdrevne* (TV 2 22.00)
- (7.401) *lavindkomsthustandene* (DR 17.00)
- (7.402) *lovovertrædelserne* (P1 7.00)
- (7.403) *luftfartsmyndighederne* (P1 9.00)
- (7.404) *opholdstilladelser* (DR 18.30)
- (7.405) *planlægningsudvalg* (P4 14.00)
- (7.406) *regeringstalsmand* (TV 2 7.00)
- (7.407) *Shanti-flygtningebyen* (P4 24.00)
- (7.408) *sikkerhedsoverskridelserne* (P1 8.00)
- (7.409) *terroralarmberedskabet* (TV 2 12.00)
- (7.410) *tilbagebetalingskrav* (DR 17.00)
- (7.411) *topskatteyderkategorien* (DR 17.00)
- (7.412) *træningsforberedelserne* (P3 16.00)
- (7.413) *udstationeringsregler* (P4 12.00)

- (7.414) undervisningsboykot (P1 8.00)
 (7.415) undervisningsudgifterne (TV 2 7.00)
 (7.416) ændringsforslaget (DR 18.30)

Og med denne lange række af lange ord må jeg lukke afsnittet for at levne plads til citatet.

7.8 Citatet

I teoriafsnittet klargjorde jeg min funktionelle opfattelse af citatkonstruktionen. Den bygger jeg videre på i dette afsnit, hvor jeg med udgangspunkt i mine analyse-resultater vil påvise tre forhold for efterstillede anførelser: 1) at lytterne og seerne kan have svært ved at forstå dem, 2) at de kan hæmme nyhedssproget saglighed og 3) at de på grund af deres funktion som uspecifikke skopusmarkører kan give flertydige tolkninger. Det leder mig til konklusionen at efterstillede anførelser kun bør bruges enten efter citater der har en klar sproglig markering af vederhæftighed, eller efter korte umarkede citater.

Peder Skyum-Nielsen advarer imod efterstillede anførelser i de tilfælde hvor den anførte tekst er omfangsrig eller rummer en eller flere ledsætninger (*lille og store galge* i Sætningsrøntgen (jf. 2008a s. 64). Advarslen bygger på at den anførte tekst som objekt fylder meget i forfeltet og går op ad trappe i diagrammerne. Accepterer man analysen, så ser mediesproget ud til at lide en del under galgetyper og høj kompleksitet. Her følger en oversigt der viser samtlige eksempler på anførende citat og anførelse i det synkrone korpus:

	DR					TV 2					P1-P4				
Funktionel DSR	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re	ru	op	ne	te	re
01															
0:"(0)(0)(0)"	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
012															
0:"(0<1>)"	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
0121															
0:"(0)(<1>0)"	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
01212															
0:"(0{1*})(0<1>)"	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10															
"(0)(0)(0)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
"(0)(0)":0	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	3	2
"0":0	-	-	-	1	7	1	-	-	3	1	-	1	-	19	19
101															
"0":(0{1*})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
"0":(0{1,})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1
"0":0:"0"	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
102															
"(0-)":0:"(-[1'])"	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
120															
(0"[1'])":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
(0"{1*}")":0	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
"(0[1*])":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
"(0[1'])":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3
"(0{1*})":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
"(0{1,})":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
"(0{1^})":0	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
"(0<1^>)":0	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
"(0<1'>)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
1201															

"(0)(0)(0)(0<1>)" : (0[1'])	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
"(0[1'])" : (0{1,})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
"(0{1*})" : (0{1,})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
"(0<1,>)" : (0{1,})	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1210															
"(0[1'])(0)":0	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
"(0{1*}0)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-
"(0{1,}0)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
"(0[1'])+(Ø)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
12120															
"(0{1,}0<1>)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
12210															
"(0{1*})(<1>0)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
1230															
"(0[1'[2']])":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
"(0[1'{2*}])":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
12310															
"(0[1'[2']])(0)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
"(0<1<2,>>)(0)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
12320															
"(0[1'{2*}1'])":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
210															
"(<1>0)":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
2120															
"(<1>0{1*})":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
23120															
"(<1{2*}0[1'])":0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Skema 7.39 Citatkonstruktioner

Som det ses er der kun ganske få eksempler på foranstillet anførende sætning, fire i alt, mens der er ganske mange eksempler på efterstillet, især i radiosproget. I alt beløber korpusset sig til 109. Af særlig interesse er den *store galge* (120) – og variationer herover. Jeg vil derfor eksemplificere alle større galger her:

- (7.417) *Gymnasierne vil få lige så mange penge til rådighed næste år som de har i år, sagde ministeren (DR 17.00)*
- (7.418) *Aktionen viser at lovløsheden efterhånden er total i Irak, siger lektor Helle Lykke Nielsen fra Syddansk Universitet (P4 8.00)*
- (7.419) *Nu ser det ud til at forskellen i bevillingerne til de to uddannelser skal gøres mindre ved at skære ned på gymnasierne, siger hun (P1 6.00)*
- (7.420) *Det burde stå udtrykkeligt i loven at den ikke berører arbejdsforhold, siger hun (P1 9.00)*
- (7.421) *Eneste hindring kan være hvis Latinamerika ønsker værtskabet, siger Connie Hedegaard (P4 16.00)*
- (7.422) *Man forstår dilemmaerne i den tredje verden og får en fornemmelse for hvordan økonomi er afhængig af alt muligt udefra, siger Mike Clair (P1 6.00)*
- (7.423) *Det er den opbakning Hizbollah vil udnytte, understreger talsmanden (P1 6.00)*
- (7.424) *Disse konsekvenser rammer i særlig grad de fattigste lande, som skal have hjælp til at klare dem, sagde Generalsekretæren (P4 12.00)*

- (7.425) *Venstre vil ikke længere henvise til det kristne livssyn som en del af de danske grundværdier, ifølge udkastet *i* til et nyt principprogram som skal behandles på partiets landsmøde i Odense i weekenden, skriver Kristeligt Dagblad (P1 6.00)*
- (7.426) *Det er et område vi skal have mere fokus på, siger vicepolitikommisær Palle Blak (P1 7.00)*
- (7.427) *Også i Randers har flere taget konsekvensen efter man er begyndt at finde patroner uden for byens diskoteker, fortæller SSP-konsulent Claus Hansen (P4 8.00)*
- (7.428) *Priserne på ejerboliger er steget så *eksplosivt* eksplosivt at det ikke har kunnet forklares realøkonomisk, mener lektor ved Handelshøjskolen i København Jens Lunde (P4 2.00)*
- (7.429) *Aktionen viser at lovløsheden efterhånden er total i Irak, siger *Helle Lyk* Helle Lykke Nielsen, der er lektor ved Syddansk Universitet (P1 8.00)*
- (7.430) *Immigranter bør respektere de traditioner, den kultur og den religion som deres nye land har, siger kardinal Renato Martino, der er chef for Vatikanets afdeling for migration (P1 7.00)*
- (7.431) *Min mand slog mig og torturerede mig når han ikke havde noget narko, sagde hun om sin 25 år ældre mand, som hendes far havde tvunget hende til at gifte sig med (P1 9.00)*

Man finder også eksempler på citater der rummer dependenskløfter (1210). Efter formel analyse er de særpræget komplekse:

- (7.432) *Alene på Rigshospitalet opererer lægerne i snit en person der er bidt af en kamphund, hver uge, skriver BT (P4 8.00)*
- (7.433) *Ligefrem at lave en liste over forbudte ord, som dommerunionen foreslog forleden, er ikke vejen frem, mener en tidligere topdommer (TV 2 22.00)*
- (7.434) *De fleste af de omkring 50 mænd der i går blev bortført fra universitetet i det centrale Bagdad, er blevet løsladt, meddeler den irakiske regerings pressekontor (P4 8.00)*
- (7.435) *Flyet, som ellers skulle lette fra Amsterdam til Oslo, har hele formiddagen holdt stille mens flyet og de 99 passagerer er blevet undersøgt, fortæller kommunikationsdirektør Stefan Vilner (P4 12.00)*

Det gælder også for de citater der hopper tre niveauer op til rodverbalet (1230 – igen efter formel analyse):

- (7.436) *Det hænger sammen med at kun hvert andet plejehjem har retningslinjer for hvordan den døende skal plejes, mener Mogens Balling (P1 6.00)*

- (7.437) *Derfor kræver Dansk Folkeparti at justitsministeren indskærper over for politiet at der skal sættes en stopper for de aggressive kamphunde, siger retsordfører Kim Christiansen (P4 12.00)*
- (7.438) *Jeg har svært ved at se det er et problem at der går et par måneder fra eller til, siger han (P1 6.00)*
- (7.439) *Det er en meget alarmerende udvikling at vi ser flere og flere der bliver skambidt af blandt andet kamphunde, siger overlæge på Rigshospitalets plastikkirurgiske afdeling Bjarne Alsbjørn (P1 7.00)*
- (7.440) *Et stærkt stigende antal unge har nemlig opdaget at gaspatroner til flasker der laver fløde til flødeskum, kan misbruges og give en sjov, men særdeles farlig rus, skriver MetroXpress (P3 6.00)*

Efter formel analyse kan ledsætningen også gå to trin op (210):

- (7.441) *Hvis ikke Bertel Haarder har givet tilsagn om et møde med handelsskolerne om problemerne inden klokken ni i dag, så vil handelsskoleeleverne tilslutte sig gymnasieelevernes undervisningsboykot, siger Mette Hartmeyer (P1 6.00)*

Samme princip forekommer også i andre variationer som (2310), (2120) og (23120):

- (7.442) *Hvis der direkte er love der forbyder at dække ansigtet til, så skal de overholdes, lyder det fra Vatikanet (P3 8.00)*
- (7.443) *Selvom alle plejehjem har pligt til at lave sådan en plan, er det kun under halvdelen af de døende der får det, viser undersøgelsen fra landsforeningen Liv og Død (P1 7.00)*
- (7.444) *Hvis der direkte er love der forbyder at dække ansigtet, så er det helt elementært at det skal overholdes, mener han (P1 7.00)*

På baggrund af Heltofts funktionelle analyse mener jeg dog ikke at den efterstillede anførelse nødvendigvis volder modtageren problemer *hvis* det vel at mærke forinden eller i den anførte tekst er markeret at en anden end oplæseren har ansvaret for det sagte. Så vidt jeg kan vurdere, er der tale om et primært semantisk og kun i sekundær forstand udtrykssyntaktisk problem. Til gengæld er det et afgørende problem fordi efterstillet anførende sætning nødvendigvis kræver en præcis markering af sproglig vederhæftighed i den anførte tekst såfremt journalisterne skal overholde kravet om saglighed og forståelighed.

Den anførte tekst kan have forskellige grader af sproglig markering der viser at tekstens vederhæftighed skal tillægges en anden end journalisten. De stærkeste markører har man i imiteret stemmeskifte, pronominer i 1. person og attitudeadverbialer:

- (7.445) *Min mand slog mig og torturerede mig når han ikke havde noget narko, sagde hun om sin 25 år ældre mand, som hendes far havde tvunget hende til at gifte sig med (P1 9.00)*
- (7.446) *Jeg har svært ved at se det er et problem at der går et par måneder fra eller til, siger han (P1 6.00)*
- (7.447) *Derfor vil vi opfordre ministeren til at ændre på den praksis og begynde at tage problemet alvorligt, siger hun (P1 7.00)*

Med disse markører viser oplæseren normalt klart at det er en anden der taler. Det betyder samtidig at oplæseren i visse tilfælde slet ikke behøver at anføre teksten. Pronominerne viser vej for lytteren. Her har jeg hentet et eksempel der illustrerer dette princip, fra Pressens Radioavis 4.11.1956 i en passage hvor oplæseren først citerer, dernæst anfører citatet og så fortsætter med citatet uden anførelse:

- (7.448) *Den ungarske hær er afvæbnet, skrev en funktionær ved postkontoret. Vi vil gerne forsvare os, men har ingen våben. Jernbanekontoret og postkontoret i Budapests vestlige bydel er blevet besat af russerne, men vi søger at forsvare centralpostkontoret. Den ungarske funktionær oplyste videre over fjernskriveren at arbejderne i alle fabrikker ydede modstand i stort omfang (4.11.1956)*

Da kun funktionæren er oplagt kilde til citatet, kan lytteren ud fra sammenhængen selv regne ud hvem der har ansvaret for det sagte.

Man finder også en række svagere markører i tempusskift, modalverber, meningsverber, vurderende adjektiver og forstærkermarkører:

- (7.449) *Klokken 6.30 forelå der et ganske kort telegram fra Reuters Bureaus korrespondent i Budapest, og han meddelte at der var slået alarm i hele byen, og at kanonerne tordnede uafsladeligt. Ungarske soldater er gået i stilling i gaderne. Ungarske tanks er på vej mod byens udkanter for at standse de fremrykkende sovjetstyrker, sluttede telegrammet fra Reuterkorrespondenten i Budapest (4.11.1956)*
- (7.450) *Immigranter bør respektere de traditioner, den kultur og den religion som deres nye land har, siger kardinal Renato Martino, der er chef for Vatikanets afdeling for migration (P1 7.00)*
- (7.451) *Man skal respektere de traditioner, den kultur og den religion som det nye land har, og hvis der direkte er love der forbyder at dække ansigtet til, så skal de overholdes, lyder det fra Vatikanet (P3 8.00)*
- (7.452) *Det er en meget alarmerende udvikling at vi ser flere og flere der bliver skambidt af blandt andet kamphunde, siger overlæge på Rigshospitalets plastikkirurgiske afdeling Bjarne Alsbjörn (P1 7.00)*

- (7.453) *Det burde stå **udtrykkeligt** i loven at den ikke berører arbejdsforhold, siger hun (P1 9.00)*
- (7.454) *Politiet har **simpelthen** ikke været god nok til at håndhæve hundeloven, erkender vicepolitikommisær ved Glostrup politi Palle Blak (P3 10.00)*
- (7.456) *Det er **helt horribelt** at ministeriet ikke overholder tidsfristerne. Hele sagsbehandlingen **virker sjusket**, siger han til 24timer. (P1 6.00)*

Endelig står fremsættende udsagn uden markører svagest fordi de er umarkerede i forhold til vederhæftighed. Når den anførte tekst er umarkeret, ved lytteren og seeren ikke at det er en anden end journalisten der har ansvaret for det sagte, og derfor processerer modtageren som udgangspunkt de anførte sætninger som om de var meningshelheder med selvstændig illokutionær værdi. Når den anførte sætning så dukker uventet op, skal modtageren vende rundt i hovedet og underordne den anførte tekst en ny illokutionær værdi.

Derfor kan umarkerede anførte sætninger give forståelsesproblemer – især hvis den (eller de) citerede udtrykshelhed(er) er kompliceret skruet sammen. Det betyder at følgende af de ovenfor gennemgåede citatkonstruktioner hypotetisk set kan volde lytteren besvær (her angiver jeg den semantiske underordning med talebobler):

(7.457)

Venstre vil ikke længere henvise til det kristne livssyn som en del af de danske grundværdier

*ifølge udkastet *i* til et nyt principprogram som skal behandles på partiets landsmøde i Odense i weekenden*

skriver Kristeligt Dagblad (P1 6.00)

(7.458)

De fleste af de omkring 50 mænd der i går blev bortført fra universitetet i det centrale Bagdad, er løsladt igen

meddeler den irakiske regerings pressekontor (P1 8.00)

(7.459)

Et stærkt stigende antal unge har nemlig opdaget at gaspatroner til flasker der laver fløde til flødeskum, kan misbruges og give en sjov, men særdeles farlig rus,

skriver MetroXpress (P3 6.00)

(7.460)

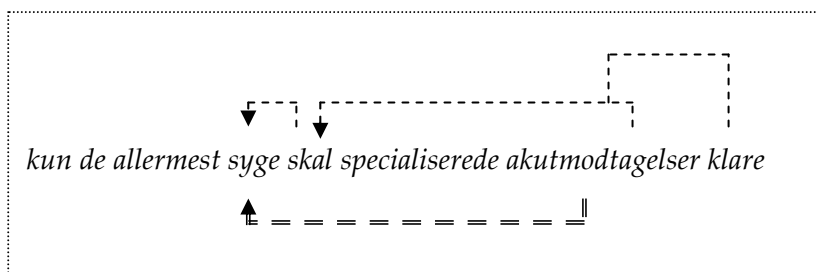
Hvis ikke Bertel Haarder har givet tilsagn om et møde med handelsskolerne om problemerne inden klokken ni i dag så vil handelsskoleeleverne tilslutte sig gymnasieelevernes undervisningsbojkot,

siger Mette Hartmeyer (P1 6.00)

Et særlig grelt eksempel bidrager TV 2 med som åbning på deres nyheder i mediedøgnet. Den søvnige seer blev her mødt med følgende rubrik:

(7.461) *Halvdelen af landets skadestuer lukker, og kun de allermest syge skal specialiserede akutmodtagelser klare, lyder ekspertoplæg (TV 2 7.00)*

Ved hjælp af SPLT kan man opløse de syntaktiske knuder, og se hvor kompliceret den anførte sætning egentlig er.

lyder ekspertoplæg

Som udgangspunkt må lytterne antage at *de allermest syge* er subjekt ved integrering med det trykssvage *skal*. Da *specialiserede akutmodtagelser* derefter integreres, må lytteren dog droppe den første antagelse og i stedet reintegrere *de allermest syge* som potentielt objekt. Ikke blot skal seeren altså her processere en ret abstrakt nominalfrase bestående af et participialt beskriverled, *specialiserede*, og et sammensat verbal-substantiv, *akutmodtagelser*, seeren skal også reparere sin første integrering. På grund af den topologiske position efter det trykssvage verbal kan *specialiserede akutmodtagelser* nemlig kun fungere som subjekt.

Men her stopper udfordringen ikke, for infinitet *klare* tildeler slutteligt en noget ulogisk temafordeling i en animat patiens og non-animat agens: "Noget" skal altså her klare "nogen".

Konstruktionen kan i sig selv forvirre slemt, men når den samtidig afsluttes af en uventet anførende sætning, stiger syntaksen til et for public service-tv uhørt vanskeligt niveau. Som hale på meningen skal seeren underordne en allerede kompliceret syntaks en ny illokutionær værdi i en form for semantisk reintegration – klokken 7 om morgenen!

TV 2 klarer dog problemerne lidt bedre senere på dagen ved at versionere lidt i den anførte tekst:

(7.462) *Halvdelen af landets skadestuer lukker, og kun de allermest *sk* syge skal på specialiserede akutmodtagelser, lyder et ekspertoplæg (TV 2 8.00)*

Tilsvarende problemer gælder når journalisterne indsætter et formelt *det* i anførelsen. Her følger starten af et eksempel, der illustrerer problemet, og så følger fortsættelsen nedenfor:

(7.463-) *Handelsskolernes interesseorganisation HFI har opfordret eleverne til at forholde sig roligt og ikke gøre som på gymnasierne og gå i strejke og blokade, for når Undervisningsminister Bertel Haarder advarer mod at strejke så lytter vi til det.*
(P3 klokken 12.00)

På dette sted undrer man sig måske som lytter over den noget usaglige fremstilling af sagen. Det er som om Radioavisen gør grin med Bertel Haarders autoritet. Sådan forholder det sig dog ikke; for ansvaret tillægges en anden – vel at mærke bagefter:

(-7.463) *Handelsskolernes interesseorganisation HFI har opfordret eleverne til at forholde sig roligt og ikke gøre som på gymnasierne og gå i strejke og blokade, for når Undervisningsminister Bertel Haarder advarer mod at strejke så lytter vi til det. Det forklarer Anette Larsen der er sekretariatschef i HFI.* (P3 klokken 12.00)

Pointen er her at man som seer og lytter bliver ledt ind i en semantisk labyrint som man først kan overskue til sidst. Sådan en sprogstrategi kan man angribe for at hælde mod det usaglige og partiske.

Slutstillet anførelse kræver en særlig etik fordi den gør det muligt at fremsætte en partisk mening eller påstand for så derefter at fralægge sig ansvaret for den. Man kender det i særlig slem form fra den kulørte presse, hvor opsigtsvækkende udsagn finder vej til forsiden – for så blot efterfølgende at blive dementeret af en kildehenvisning med funktionen: "Det er ikke os der siger det; vi gengiver bare". I anførelsens placering ligger altså et funktionelt og etisk valg som public service-journalisterne skal være opmærksomme på.

Ydermere kan de efterstillede anførende sætninger også skabe flertydigheder som lytteren og seeren næppe kan løse ved første lyt:

(7.464) *Skatteministeriet skønner at cirka 915.000 personer nu befinder sig i topskatteyderkategorien. Det er en stigning på 50 procent *i* på 10 år, skriver business.dk. (DR 17.00)*

Nu er spørgsmålet om TV Avisen har den første information om de 915.000 personer direkte fra Skatteministeriet, eller om informationen på samme måde som procentudregningen hører til business.dk som kilde? I princippet er det umuligt at afgøre for seeren fordi den anførende sætning har uspecifik skopus; den markerer ikke hvor citatet starter og slutter, og derfor tolker lytteren og seeren selv rammerne for den anførte tekst. Det mener jeg afgjort er et seriøst og måske overset problem for moderne radio- og tv-nyheder.

Et tilsvarende eksempel følger her:

(7.465) *Herhjemme bliver flere og flere bidt af de såkaldte kamphunde, og det får læger, politi og hundevenner til at slå alarm. Der er omkring 20.000 pitbull-terriere i Danmark. Det er en aggressiv race, og det får stadig flere danskere at føle. Alene på rigshospitalet bliver én person om ugen opereret efter at have været blevet skambidt af en kamphund, skriver BT i dag (P1 7.00)*

Hvor meget har BT ansvaret for, og hvor meget har P1 selv undersøgt? Det kan man i princippet ikke vide som lytter.

Og her følger et andet eksempel, en underrubrik i Deadline 17:00. Her kan man som seer ikke slutte sig til om den sidste udtrykshelhed bygger på kilden eller er udtryk for DR's vurdering:

(7.466) *Uligheden herhjemme vokser, viser ny undersøgelse, men folk har samme forbrug (DR 17.00)*

Muligvis er der tale om en indskudt anførende sætning svarende til:

(7.467) *En ny undersøgelse viser at uligheden herhjemme vokser, men at folk har samme forbrug*

Men i princippet kan der være også være tale om DR's modholdning til det første udsagn:

(7.467') *Uligheden vokser, viser ny undersøgelse. 'Men (det passer ikke) for folk har samme forbrug, (har vi fundet ud af her på DR)*

Public service-journalisterne kan altså ikke bare duplikere avisernes og telegrambureauernes brug af efterstillet anførelse. Skriftsproget har et helt andet sæt af spille-

regler fordi man her kan markere skopus ved hjælp af citationstegn. Den mulighed findes ikke i det talte sprog, og det må man nødvendigvis tage hensyn til. Så vidt jeg kan vurdere bliver journalisterne derfor nødt til enten 1) kun at inkludere én meningshelhed i umarkerede anførte tekster eller 2) at markere hvor skopus starter og slutter. For at være 100 % objektive burde længere umarkerede anførte tekster derfor have både anført start- og slutpunkt: *Han sagde ... sluttede han*. På den måde kunne man samtidig undgå eventuelle overraskelser for lytterne ved slutstillet anførelse. Konstruktionen virker dog en smule stiv i det, muligvis fordi anførende sætninger som påpeget altovervejende er efterstillede i moderne radio- og tv-sprog.

Årsagen kan også skyldes en funktionel forskel på foranstillet og efterstillet citat. Ved foranstillet anførende sætning fokuserer journalisten i højere grad på kilden end det der citeres; omvendt får kilden en mere parentetisk funktion, når anførelsen placeres til sidst. Og journalisten har netop ofte brug for at placere kilden lidt i baggrunden og det citerede i forgrunden i og med det citerede typisk vejer tungest i historien. Men konsekvensen kan altså være en uheldig semantisk flertydighed, og den bør journalisterne tage med i beregningerne.

Til slut skal jeg også kort behandle de anførende nedlæg til reportager, interview, kommentarer eller stand up. Her angiver en vært eller reporter hvem der netop har talt, og altså ikke hvis udsagn de netop har gengivet:

(7.468) Reporter: *Den statslige irakiske tv-station Irakia rapporterer her til morgen at de fleste gidsler er befriet ved politiaktioner forskellige steder i Bagdad. Det kan dog ikke bekræftes ligesom der heller ikke er nogen melding om hvorvidt der er dræbte eller tilskadekomne i befrielsesaktionerne. En talsmand for det irakiske indenrigsministerium siger til Irakia at politiet fortsat forsøger at befri de sidste gidsler. En shia-muslimsk tv-station, Al-Fuhrat, siger at 25 gidsler stadig savnes. Bevæbnede mænd i politiuniformer trængte i går ind i en afdeling af Bagdads universitet og bortførte omkring 50 mandlige ansatte og gæster. 5 ledende politifolk er blevet afhørt i forbindelse med bortførelserne. De første meldinger lød på mere end 100 bortførte, men en regeringstalsmand sagde senere at 20 var blevet løsladt, og at omkring 50 stadig var savnet. Nogle af de løsladte sagde at de var blevet ført til Sadra-bydelen, hvor den shia-muslimske Medi-millits står stærkt. Og det er da også shia-muslimer der mistænkes for at stå bag bortførelserne. Det er uklart om gidslerne udelukkende er suni-muslimer, men bortførelserne i går fra universitetet kan være en hævnaktion for bortførelserne af 50 shia-muslimske buspassagerer forleden. De blev bortført ved en falsk vejkontrol syd for Bagdad.*

Nyhedsvært: **Fortalte Rikke Bondesen.**

Så vidt jeg kan vurdere, bliver man ikke overrasket ved nedlægget. Tværtimod er det nærmest selvindlysende at det er en anden end speakeren der netop har talt.

Nedlægget har derfor mere funktion af signatur end anførelse, hvilket svarer til sætningsækvivalenter i samme funktion:

- (7.469) Reporter (stand up): *Det er typisk at i den her film, hvor Mads Mikkelsen er med, er blandt andet Judith Dench med som en af de helt store gamle stjerner i britisk film. Så der er meget stor *prestige forbundet med* skuespillerprestige forbundet med at deltage i en Bond-film*
Nyhedsvært: **Ulla Terkelsen. Nu også som filmanmelder.** (TV 2 9.00)

Efter den formelle analyse er konklusionen dog en anden. Her skulle reportagen om gidseltagningen i eksemplet ovenfor fungere som objekt i den anførende sætning forfelt. Det ville give en samlet helsætning på 197 ord og et fundamentfelt på ikke færre end 194 ord – en ganske abnorm forvægt. Blot en enkelt konstruktion af denne type i en radioavis er i så fald nok til at vælte *alle* anbefalinger for gennemsnitlig sætnings- og forfeltslængde.

Samtidig må man efter traditionel analyse antage at lytteren og seeren skal underordne alle sætningerne i citatet til det anførende verbal i rodsætningen. Det ville være en voldsom kognitiv operation! Som påpeget mener jeg dog ikke at det forholder sig sådan fordi den anførte tekst slet ikke fungerer som objekt, og fordi den anførende sætning slet ikke har noget fundamentfelt, men derimod et tekstfelt. At der optræder hele reportager i tekstfeltet, er der ikke noget ulogisk ved, og derfor mener jeg heller ikke at anførende nedlæg til reportager, interview og stand up skaber problemer for lytteren og seeren. Den anførende sætning markerer at her stopper den tekstlige enhed som den og den journalist havde ansvaret for, og det ser man mange eksempler på i korpuset. Særlig i det moderne radiosprog trives konstruktionen. Her finder man ikke færre end sytten eksempler på anførende nedlæg:

- (7.470) *Lød opfordringen fra Mogens Balling* (P1 7.00)
(7.471) *Sagde Ove Eriksen til Kirsten Rosing* (P1 7.00)
(7.472) *Fortalte Rikke Bondesen* (P1 7.00)
(7.473) *Fortalte Flemming Nielsen fra DR SYD* (P1 8.00)
(7.474) *Sagde Christian Friis Bak* (P1 8.00)
(7.475) *Lød det fra ledelsesrådgiver Peter Horn til Charlotte Holten-Møller* (P1 9.00)
(7.476) *Fortalte Anne Sophie Bonefeld* (P1 9.00)
(7.477) *Sagde Stan Steffan Vilner til Kirsten Rosing* (P4 12.00)
(7.478) *Lød det fra Helle Lykke Nielsen* (P4 12.00)
(7.479) *Sagde en af christianitterne til Søren Bindselev* (P4 16.00)
(7.480) *Sagde Ritt Bjerregaard* (P4 16.00)
(7.481) *Sagde gymnasieelevernes formand til Søren Olufsen* (P4 16.00)
(7.482) *Sagde Jacob Buksti* (P4 18.00)
(7.483) *Sagde gymnasielærernes formand til Søren Olufsen* (P4 18.00)
(7.484) *Sagde Connie Hedegaard* (P4 18.00)

(7.485) *Lød det fra Jesper Weihe fra fagforbundet 3F, som sammen med Charlotte Holtten-Møller havde besøgt en byggearbejdsplads (P4 12.00)*

TV avisen bruger også enkelte steder anførende nedlæg:

- (7.486) *Lød det fra Christina Worm (DR 8.00)*
- (7.487) *Lød meldingen direkte fra Christiania (DR 8.30)*
- (7.488) *Lød altså seneste nyt direkte fra Christiania (DR 9.00)*
- (7.489) *Sagde Niels Thrane direkte fra Østre Landsret (DR 12.00)*

Og endelig finder man to eksempler fra TV 2:

- (7.490) *Lød vurderingen fra Henrik Schultz (TV 2 9.00)*
- (7.491) *Lød planen altså fra skatteministeren (TV 2 9.00)*

I radioreportager finder man samtidig tilsvarende typer af efterstillede anførelser. Her præciserer de hvem der netop har talt – igen en signaturfunktion:

- (7.492) *Siger direktøren for Landsforeningen Liv & Død, Mogens Balling, om døden (P1 6.00)*
- (7.493) *Siger Socialdemokratiets nye medlem af EU-parlamentet Kristel Schaldemose (P1 9.00)*
- (7.494) *Siger Ladbrokes danske direktør, Richardt Funch (P3 12.00)*
- (7.495) *Siger den skræmte professor (P4 12.00)*
- (7.496) *Siger Sue Phillips (P4 12.00)*
- (7.497) *Siger Connie Hedegaard (P4 16.00)*
- (7.498) *Sagde Dronning Elizabeth i dag til det britiske parlament (P4 18.00)*
- (7.500) *Fortæller Mette Brandt, der er butiksbestyrelse i Nykøbing på Mors (P4 8.00)*
- (7.501) *Siger Mike Clair, der er lektor og underviser i økonomi på University of Ontarios teknologiske institut i Canada (P4 8.00)*
- (7.502) *Siger Søren Friis Hansen, der er professor i selskabsret (P3 12.00)*
- (7.503) *Siger Richardt Funch som nu går i tænkeboks sammen med den engelske hovedafdeling for at se på mulighederne (P3 16.00)*
- (7.504) *Fortæller 60-årige Anne-Marie Sørensen fra København, der for et år siden blev angrebet og skambidt i låret af en kamphund (P3 12.00)*
- (7.505) *Fortæller Frederik Hermund, der er en af spillets bagmænd (P4 6.00)*
- (7.506) *Siger Bo Korsgaard, der er chefredaktør for spil i Danmarks Radio (P4 6.00)*

Jeg opstiller disse mange eksempler for at demonstrere at typen er højfrekvent, og at man nødvendigvis må forholde sig til dens analytiske implikationer. For insisterer man på at anførende nedlæg har den foregående tekst som objekt, så får man også nogle kolossale helsætninger at tumle med. Dem kan man ikke bare bortforklare som særfænomener, som rækker af "ledsætninger med helsætningsordstilling". Denne kritik fører mig til min konklusion på afsnittet.

7.9 Foreløbig konklusion – og et par perspektiver

Resultaterne har i dette afsnit vist at den formelle og funktionelle analyse på afgørende punkter afviger fra hinanden. Særlig analysen af radiosproget giver vidt forskellige tal alt efter grammatisk indstilling. Det betyder også at jeg i princippet har ledt mig selv til to konklusioner.

Formelt anskuet døjer radiosproget med tung syntaks på grund af de mange citatkonstruktioner med efterstillet citat. De komplekse røntgentyper har derfor en høj frekvens og overskrider Skyum-Nielsens mål. Det fører samtidig til at de simple helsætningsstrukturer ligger under de anbefalede procenter.

Den funktionelle analyse tegner ikke det samme billede. Her ligger frekvensen af simple helsætninger højere, og man kan i mange tilfælde forsvare brugen af anførende sætninger. I stedet har det vist sig at der kan opstå problemer i den indholdssyntaktiske opbygning af citatkonstruktionen, nærmere bestemt hvis journalisten undlader at markere over for lytteren at et citat er sat i gang, for så at lave en overraskende slutstillet anførelse. Det har jeg argumenteret for kan give konsekvenser både for forståelighed, saglighed og entydighed.

Set man bort fra citatkonstruktioner peger den funktionelle analyse dog på at den moderne mediesyntaks generelt set er enkel og let forståelig, at den primært er opbygget af helsætninger uden indlejrede ledsætninger eller med en enkelt indlejret ledsætning efter rodsætningsverbalet.

I visse tilfælde bygger journalisterne dog komplicerede indlejringsstrukturer der adskiller to integrerende led og skaber dependenskløfter. Og på dette punkt leverer public service-medierne ikke en optimalt forståelig syntaks. Til gengæld viser analyserne klart at der har fundet en udvikling sted i radioens nyhedssprog. Helsætningslængderne er blevet kortere, og frekvensen af vanskelige konstruktioner er til syneladende faldet. Samtidig indikerer begge analyseformer at tv-sproget er bygget mere enkelt op syntaktisk end radiosproget, og at TV 2, sat i forhold til DR, tilsyneladende i højere grad undgår 1) høj frekvens af komplicerede røntgentyper og 2) lange dependensafstande.

På baggrund af mine resultater vil jeg derfor konkludere at public service-medierne i dag altovervejende bruger en hensynsfuld og enkelt syntaks. De leverer altså med andre ord en god offentlig sætningsservice. De problemer der trods alt også melder sig, kan journalisterne effektivt løse 1) ved at kombinere leddene således at ord der hører sammen, ikke står for langt fra hinanden, og 2) ved kun at lade anførelser følge efter korte citater eller længere citater der har markeret vederhæftighed.

En simpel syntaks er dog som påpeget ikke ensbetydende med høj forståelighed. Tværtimod kan rækker af simple helsætninger hurtigt føre til forstyrrende monotoner og manglende kohærens og kohæsjon. Det finder man flere steder eksempler på i mediesproget, og som en afsluttende perspektivering til dette afsnit vil jeg her vise hvordan en simpel syntaks også har sine negative aspekter, for eksempel i radioens monotone brug af konjunktionel sideordning i mundtlige rubrikker:

- (7.507) *Og så høster et dansk computerspil om 3. verdenslande stor anerkendelse i udlandet (P3 6.00)*
- (7.508) *Og så blander Vatikanet sig nu i debatten om hvordan muslimske kvinder skal klæde sig i Europa (P3 8.00)*
- (7.509) *Og så er der måske bedre odds på vej til folk der kan lide at gamble penge på sport (P3 12.00)*
- (7.510) *Og så er det sidste turnering inden det bliver rigtig alvor ved VM (TV 2 9.00)*
- (7.511) *Og så fik Connie Hedegaard langvarige klapsalver fra alverdens miljøministre da hun foreslog at København bliver vært for det næste klimatopmøde i 2009 (P4 16.00)*
- (7.512) *Og så vakte det nærmest jubel på FN's klimakonference da Connie Hedegaard foreslog København som værtsby i 2009 (P4 18.00)*

Samme problem indfinder sig også inden for reportagens rammer, og da typisk med opbrudt sammenhæng som resultat (her markeret med udråbstegn i parentes):

- (7.513) Nyhedsvært: *Beboerne på fristaden Christiania skal senest i dag svare på om de accepterer regeringens plan for en ombygning af området - en plan der tidligere har mødt massiv modstand fra christianitterne.*
- Reporter: *Christianitterne skal i dag tage et valg. De skal vælge om de vil sige ja til den plan for ombygning af fristaden som regeringen foreslog sidst i september. Regeringens plan er at opføre op til 20.000 kvadratmeter nybyggeri på fristadens område. [!] Desuden skal christianitterne i fremtiden betale husleje. [!] **Og så** skal voldanlægget genoprettes - i øvrigt noget som vil indebære at flere boliger skal nedrives. **Og så** skal en fond administrere de bygninger der indeholder erhverv og kulturelle aktiviteter, som det hedder. Christianitterne har fået at vide at de enten kan sige ja eller nej til planen, men ikke til en del af den. Og netop dette punkt kalder flere christianitter for revolverpolitik. [!] **Og så** er flere utilfredse med planen om nybyggeri - noget der vil ødelægge fristaden, mener de. (DR 7.00)*

Her placerer reporteren tre gange den samme kompositionsmarkør *så* i forfeltet og alle tre gange i forbindelse med sideordningskonjunktionalet *og* – ligesom i radioens rubrikker ovenfor. Det giver et ophakket sprog, der måske nok minder om spontan tale, men som også river sammenhængen fra hinanden. Samtidig bruger både nyhedsvært og reporter efterstillede appositioner så der forekommer tre stykker inden for denne korte helhed: 1) *en plan der*, 2) *i øvrigt noget som* og 3) *noget der*. Ende-

lig bruger reporteren to steder samme type efterstillede regulativer som garderinger for sine udsagn: *som det hedder og mener de*.

Forfeltsmonotonier optræder i det hele taget ofte ved kæder af simple helsætninger, og de giver typisk sproget en usammenhængende staccato-rytme:

- (7.514) **Christianitterne** siger i dag ja til den plan for ombygning af fristaden som regeringen har foreslået. **Christiania** siger ja på flere betingelser. **Christianitterne** vil have en længere tidsfrist for den fond som skal udleje bygningerne på fristaden. **Regeringen** foreslår at give den ti år. **Christiania** vil have længere tid. (DR 8.45)
- (7.515) **Verdenssundhedsorganisationen WHO** advarer mod de billige sodavand som blev resultatet af finanslovsaftalen. **WHO** undrer sig over at Danmark vil begrænse fedmeepidemien samtidig med at man gør det billigere at købe sodavand. **WHO** opfordrer Danmark til kraftigt at overveje de negative sundhedsmæssige konsekvenser af de billige sodavand. (DR 7.00)
- (7.516) **Gratisaviserne** kæmper om læserne. **Det** gør de vel at mærke med milliontab hver dag. **Det** kan både mærkes og ses i bybilledet rundt omkring i Danmark. **De store mediehuse** slås om læserne og annoncørernes gunst. Og **det** vækker ikke altid begejstring. (DR 21.00)
- (7.517) **Al Jazeera på engelsk** har ladet vente på sig. Men her for to timer siden fra klokken 13 dansk tid er kanalen nu en realitet. **Søsterkanalen den arabisksprogede Al Jazeera** er tidligere blevet kritiseret for at formidle videoer og udtalelser fra terrorister. **Al Jazeera International** vil fremover sende nyheder primært om Mellemøsten, 24 timer i døgnet. **Al Jazeera International** hævder den vil nå ud til 80 millioner hjem over hele verden. (DR 15.00)

Når man overskuer et helt nyhedsdøgn af vejrprog, finder man også frem til en række syntaktiske ekkomønstre. Eksempelvis starter DR's vejrværter ofte sætningerne ud på samme måde:

Når vi så kommer hen/frem... så

Når vi så når frem... så

I front sætter vejrværten altså en adverbial tidsledsætning som ekstra fundament. Videre skaber værten nærhed ved brugen af pronominet *vi*. Derefter følger en kompositionel markør, *så*, og en fremtidig henvisning med det korporative prædikat *kommer frem/hen* eller *når frem*. Det rundes alt sammen af med et genoptaget adverbial, *så*. Og genoptaget, det bliver konstruktionen ofte:

- (7.518) *Når vi så kommer hen på, ja slut på eftermiddagen og først på aftenen, så, øh, begynder det at klare op fra syd* (DR 09.00)

- (7.519) *Når vi så kommer længere frem på fredagen, jamen så regner det* (DR 18.30)
 (7.520) *Når vi kommer frem på nattetimerne, så drejer vinden i syd* (DR 12.00)
 (7.521) *Når vi kommer frem på morgendagen, så holder opklaringen i de østligste egne* (DR 15.00)
 (7.522) *Når vi så kommer frem til morgendagen, så bevæger frontsystemet sig ...* (DR 17.00)
 (7.523) *Når vi så når frem på aftenimerne, så begynder det at sky til herude vestpå* (DR 17.00)
 (7.524) *Når vi så når frem til fredag, så ligger fronten i morgentimerne ...* (DR 17.00)
 (7.525) *Når vi så når frem på aftenimerne, så har fronten omsider sluppet* (DR 17.00)
 (7.526) *Når vi så når frem til torsdagsdøgnet, så er varmfronten passeret* (DR 18.30)
 (7.527) *Når vi kommer frem på fredag aften så er fronten sådan set passeret* (DR 18.30)
 (7.528) *Når vi så kommer frem til morgendagen så er varmfronten ...* (DR 19.25)
 (7.529) *Når vi så kommer frem på morgendagen så er varmfronten trukket ...* (DR 21.00)
 (7.530) *Når vi kommer længere hen på aftenimerne så breder der sig ...* (DR 21.00)

Når vi så når frem så... En måske lidt uheldig indleder i sætningen, fordi ordene giver ekko selvom de har forskellig funktion: *når-når, så-så*.

En simpel syntaks fordrer i særlig grad variation og en velfungerende kohærens og kohætion. Ellers hakker sproget, og det bliver svært at skabe sammenhæng. Journalisterne risikerer da at præsentere indholdet i punktform, som lister af uordnet information. Det er en af risiciene ved en forsimplet og monoton syntaks. Til gengæld må man også tage det analytiske forbehold at billedsiden på tv i høj grad er med til at danne sammenhæng. Derfor kan sproget godt fungere selvom det er monotont.

I næste afsnit afdækker jeg om journalisterne foruden en enkel syntaks også gør deres sprog mundtligt på andre måder. Talesproget er emnet for afhandlingens andet resultatafsnit.

8 Talesprog

I maj 2008 tog DR initiativ til sprogsymposiet *Sprog på spring* der skulle vise vejen for stationen som bevarer og fornyer af det danske sprog. Her talte blandt andre Jørn Lund, Peder Skyum-Nielsen og Christian Kock om de gode og knapt så gode ting ved sproget på DR. I den forbindelse viste Jørn Lund et ældre klip fra TV Avisen. Det blev konstateret at der var sket *meget* med sproget siden dengang; først og fremmest med den "naturlige" udtale og værtspræsentationen. Og det er da også typisk i værtens rolle man først lægger mærke til forandringerne når man lytter til ældre nyhedsudsendelser. Det er ligesom der mangler noget i sproget, nogle markører for nærhed og personlighed.

Forholdet mellem det personlige og upersonlige træder klart frem når man spoler tilbage i radioavisens historie:

- (8.1) *Velkommen til Middagsradioavisen. Jette Bjernum redigerer. Og her i studiet er det Anette Dich og Claus V. Jakobsen (P1 12.00)*
- (8.2) *Og det var radioavisen som blev læst af Ole Aaby og redigeret af Karl Erik Jeppesen (12.11.1986)*
- (8.3) *Radioavisen. To nye tilfælde af mund- og klovsyge på Sjælland og et i Skåne (1.7.1966)*
- (8.4) *Pressens Radioavis. Videnskaben venter mere værdifulde resultater af atombomben der skal eksplodere under havets overflade, end den der blev kastet mod Bikini-øen (1.7.1946)*

I 2006 præsenterer værterne sig selv og redaktøren, og den form genfinder man også i 1986. Men i 1966 og 1946 klinger stemmen anonymt i æteren: *Pressens Radioavis, Radioavisen*. Oplæseren fungerer her som et slags "usynligt" mellemlid der forbinder lytteren med teksten. Det er funktionen. Fra at være blot en stemme har nyhedsoplæseren altså op gennem det 20. århundrede udviklet sig til en person – og til tider også en personlighed – der henvender sig direkte til lytterne.

I dette afsnit vil jeg kigge nærmere på hvilke markører journalisterne anvender i det moderne mediesprog for at skabe nærhed og for at involvere lytterne i teksttyper der ellers som udgangspunkt er kendetegnet ved objektiv distance.

For at give et fyldestgørende svar på mit arbejdsspørgsmål har jeg som beskrevet i metodeafsnittet farvekodet markører for talesprog, og efterfølgende sorteret og bearbejdet resultaterne i den form der følger her. Jeg har undladt at inkludere interview da teksttypen repræsenterer en dialogisk talesprogsstil hvor der automatisk forekommer en høj frekvens af markører for talesprog. Det er altså det rent journalistiske sprog der er i fokus i denne del af analysen. Derfor har jeg også set bort fra

markører der indgår i direkte og dækket direkte tale – for at isolere analysens objekt til alene at dække journalistens eget sprog. Dog giver jeg visse steder eksempler fra interview når de dokumenterer et vigtigt aspekt ved mediernes talesprog.

Fatiske ækvivalenter
Deiktiske pronominer
Dialogiske partikler
Genoptaget fundament ⁶³

Skema 8.1 Undersøgte markører for involverende talesprog

Som udgangspunkt har jeg forventet en høj frekvens af markører i den løst forberedte sprogbrug man finder i stand up og vejrmedling. Den iscenesatte her og nu-situation giver i disse teksttyper mulighed for en mere spontan, personlig og involverende sprogbrug end i de oplæste nyheder. Det samme gælder – men dog i mindre grad – for de kompositionelle teksttyper da værten her binder udsendelsens komponenter sammen på et metatekstligt niveau hvor der ofte er plads til et mere involverende sprog. Omvendt har jeg forventet en meget lav frekvens af talesprogs-markører i telegrammer og reportager.

8.1 Fatiske ækvivalenter

I forrige hovedafsnit gennemgik jeg de informative ækvivalenter. Nu går analysen videre til talesprogets fatiske typer der er udtryk for dialogisk etablering og vedligeholdelse. De stortrives i mediesprogets dialogiske teksttyper: interview og stand up, men findes også i værtens præsentationer, overgange, samtaler og afrundinger. Her udtrykker de blandt andet tiltale, respons, initiativ og hilsner – både som meningshelheder og som diskursmarkører.

Fordi vi bruger de fatiske ækvivalenter til at samtale med, signalerer de et tydeligt aspekt ved talesproget. Derfor er det helt naturligt at de har en høj frekvens i de dialogiske genrer i mediesproget. Interviewet former sig dog som en institutionelt styret genre, og det betyder at det afviger fra "normalt" spontant talesprog, også i brugen af fatiske markører. Det ser man et tydeligt eksempel på i journalisternes brug af *proprier* i tiltalefunktion.

I TV Avisens og Nyhedernes interview tiltaler værten normalt den interviewede med hans/hendes fulde navn inden interviewet går i gang. Ytringen peger da direkte på at interviewer taler med nogen til nogen, altså igangsætter en dialog rettet mod et massepublikum. Det er derfor til ære for os lyttere eller seere at navn og eventuel professionel identitet introduceres. Det samme gælder for så vidt den høflige hilsen, der for nogle interviewere er standard og bygget op som et formelsprog. Hilsenen er principielt overflødig i "tale med"-situationen fordi interviewer og interviewet jo

⁶³ I det oplæste sprog i korpusset forekommer kun få eksempler på information i ekstra slutfelt (ledsætninger undtaget) og på ledsætninger med deklarativ ledstilling der ikke udtrykker dækket direkte tale. Derfor berører jeg ikke disse emner i afsnittet.

typisk allerede har hilst på hinanden inden programmets start. Derfor ser man også i visse tilfælde at den interviewede slet ikke hilser igen, men blot siger *ja*. Det samme gælder når interviewet sluttet af. Tiltale og hilsner har derfor alene massekommunikativ funktion – de former sig af at samtalen foregår i to retninger samtidig, direkte mod et *du* (tale med nogen) og indirekte mod et *jer* (tale til nogen). Her følger et par eksempler på typiske indledninger til interview – som det ses er formen bygget op efter en fast skabelon:

- (8.5) Nyhedsvært: **Charlotte Rasing**
Charlotte R.: *Ja.*
Nyhedsvært: *velkommen. Du har blandt andet skrevet Befolkningsanalysens, øh, kapitel om ulighed i Danmark. Øhm, hvordan konkretiserer uligheden sig. Vi var lige lidt inde på det, det dér med lånte penge. (DR 17.00)*
- (8.6) Nyhedsvært: **Carsten Jarlov, velkommen.**
Carsten Jarlov: *Ja tak.*
Nyhedsvært: *Som direktør for Slots- og Ejendomsstyrelsen, så er det din plan som christianitterne i dag skulle tage endelig stilling til. Og som vi hørte, så er de lidt uldne i svaret. Det er hverken et klart ja eller et klart nej. Faktisk er det lidt uklart hvad det er de vil gå med til. Hvad vil du gøre nu? (DR 18.30)*
- (8.7) Nyhedsvært: **Gorm Leschly, formand for gymnasielærerne, velkommen.**
Gorm Leschly: *Ja.*
Nyhedsvært: *Som vi hører, på Christiansborg er de ikke længere i tvivl, men du har kaldt undervisningsministeren, beskyldt ham for aftalebrud. Mener du stadig der er tale om et aftalebrud? (DR 18.30)*
- (8.8) Nyhedsvært: **Claus Hjort Frederiksen, velkommen.**
Claus H.F.: *Tak.*
Nyhedsvært: *Du repræsenterer Venstres top i dag hvor statsministeren har afslået at deltage i dette interview. Statsministeren kalder altså jeres medlemmer for uliberalistiske planøkonomer. Hvorfor er det rimeligt når det de gerne vil, det er at Danmarks liberalistiske parti Venstre også er et liberalt parti? (DR 18.30)*
- (8.9) Sportsvært: **Godmorgen, Bent Nyegaard. Ud over angrebsspillet, hvad kan landstræneren så være tilfreds med efter kampen mod Sverige? (TV 2 09.00)**

I andre tilfælde formulerer værten dog mere frit sin hilsen kombineret med tiltalen:

- (8.10) Nyhedsvært: *Nu kan jeg sige godaften til dig, skatteminister Kristian Jensen.*
Kristian Jensen: *Godaften.*
Nyhedsvært: *Jeg vil godt begynde med det der foregår lige nu. Altså, vi hører at de vanskelige sager simpelthen bliver lagt til side. Kan du bekræfte at det er sådan det er lige nu? (TV 2, Nyhederne 19.00)*

Andre værter tillader sig større frihed på dette punkt og kaster sig direkte ud i interviewet uden at hilse. Det giver en lidt mere aggressiv og direkte tiltalestil:

- (8.11) *David Trads, du er jo netop chefredaktør for Nyhedsavisen. Hvor meget taber I om dagen for tiden? (DR 21.00)*

I reportagekommentarer er denne direkte form hyppig:

- (8.12) *Og Kim Andersen, du vil have evalueret den her uddannelse. Hvorfor ikke bare sige den ikke duer? (DR 17.00)*

- (8.13) *Richardt Funch, hvad er Ladbrokes kommentar til dommen? (TV 2 14.00)*

- (8.14) *Miljøminister Connie Hedegaard, vil det sige at den næste klima-FN-aftale det bliver ikke en Kyoto-aftale, men Københavneraftalen? (P1 16.00)*

- (8.15) *Direktør Carsten Jarlov, hvad var der mest kød på? (P1 18.00)*

- (8.16) *Charlotte Raasing, hvor bekymret skal de være? (P1 18.00)*

- (8.17) *Jacob Buksti, får vi råd? (P1 18.00)*

TV-reporterne dropper dog også i enkelte tilfælde formaliteten og spørger direkte uden hverken tiltalemarkør eller hilsen:

- (8.18) *De vil tale med ham her inden klokken 9, ellers nedlægger de arbejdet, som de siger. Hvad er det I vil tale med Bertel Haarder om her inden klokken 9? (TV 2 7.00)*

- (8.19) *Her skal man blandt andet diskutere om, øh, Bertel Haarder har brudt, øh, den aftale han indgik. *Og det* og det mener du? (TV 2 8.00)*

Helt anderledes forholder det sig med det uformelle interview, hvor reporteren ofte er på fornavn med den/de interviewede:

- (8.20) *Jamen, det kunne jeg jo passende spørge Morten Olsen selv om, for jeg står med ham og Peter Løvenkrands her. **Morten**, 1-1 i Tjekkiet, er du tilfreds med det?*
[...]
*Ja, **Peter**. Hvordan var det første landskampsmaal i den første landskamp?*
(TV 2 22.00)

Her ændrer journalisten strategi fra formel tiltale med efternavn til en mere personlig og mindre distanceret henvendelse.

Ikke uventet forekommer denne type tiltale også i aktualitetsprogrammer og ofte med en ret høj frekvens – for at give sproget et præg af nærhed.

- (8.21) Nyhedsvært: *Rigtig hjertelig velkommen til dig, **Fadi**.*
[...]
***Fadi**, du er flygtning fra Libanon.*
[...]
***Fadi**, da du var 18 år, da havde du boet på seks forskellige institutioner.*
[...]
*Det er rigtig fint, **Fadi**.*
[...]
*Det er godt at høre, **Fadi**.* (DR 1, Dagens Danmark [G] 07.05)

Selv den tidligere chef for Politiets efterretningstjeneste, Hans Jørgen Bonnichsen, bliver jovialt tiltalt som Hans Jørgen – noget der nok var utænkeligt for blot et par årtier siden:

- (8.22) Nyhedsvært: *Velkommen, **Hans Jørgen Bonnichsen**.*
Hans Jørgen B.: *Tak skal du have.*
[...]
Nyhedsvært: *Men **Hans Jørgen**, *det er jo, det er jo* det du fortæller mig nu er jo en meget privat historie, øhm. Og jeg ved at du har andre meget private ting i denne her bog.*
[...]
*Ved du hvad, **Hans Jørgen**. Jeg vil, øh, jeg vil glæde mig rigtig meget til at læse resten af den.* (DR 1, Dagens Danmark 19.00)

Anderledes forholder det sig i nyhedsprofiler hvor én og samme person interviewes. Her finder man en høj grad af formalitet der skal sikre neutraliteten:

- (8.23) Vært: ***Marianne Jelved**, et par citater fra overskrifter i aviser de seneste dage:
"Jelved og Khader i åben kamp", "Radikal uro om strategien" og "Jelved åbner for magtkamp". Hvordan kan en statsministerkandidat have så lidt styr på hvad der sker i partiet?*
[...]

*Men **Marianne Jelved**, i bogen, der siger du at det var Naser Khaders aftalebrud der fremprovokerede at I kom med bruddet den 7. april. Er det ikke rigtigt?*

[...]

*Men han kan trække tyve mandater alene, **Marianne Jelved**, og jeres meningsmålinger er for nedadgående. Hvorfor kan han ikke trække dem fra det radikale? (DR 1, Profilen 21.25)*

Og til tider institutionaliseres politikerens identitet så meget at distancen bliver helt unaturlig. Igen henter jeg eksemplerne fra DR's *Profilen*, hvor Tine Gøtzsche interviewer Marianne Jelved:

(8.24) Tine Gøtzsche: *Han har jo selv talt om han måske skulle længere frem og stå mere ved siden af **Marianne Jelved** som repræsentant.*

[...]

*Og hvis I ikke får den afgørende indflydelse så betyder det ikke nødvendigvis at **Marianne Jelved** går? (DR 1, Profilen 21.25)*

Selvom Tine Gøtzsche sidder lige over for og taler med Marianne Jelved, så tiltaler hun hende ikke deiktisk med du/dig. Hun refererer derimod til hende som en politisk aktant – et slags objekt. Marianne Jelved er ikke Marianne i denne forbindelse, hun er politikeren Jelved. Det er en professionel distance der ligger meget fjernt fra den nærhedsstrategi jeg gav eksempler på ovenfor.

Et andet eksempel fra *Profilen* viser tydeligt hvordan journalisten kan markere distance og nærhed inden for sprogets referencerammer:

(8.25) Tine Gøtzsche: *Hvis nu I finder en partner, hvis nu socialdemokraterne efter næste valg siger: Ved du hvad, **Marianne**, jeg kan godt se det det er rigtigt nok hvad du siger. Vi må af med det skattestop, og vi må have en anden udlændingepolitik, og du får dine fem politiske krav opfyldt, men du bliver ikke statsminister. Kan du så gå i regering med dem?*
(DR 1, Profilen 21.25)

Tine Gøtzsche bruger her tiltalen i imiteret form som en markør for et nært forhold mellem socialdemokraterne og Marianne Jelved. Tiltale og hilsner udtrykker på den måde interaktionel nærhed eller afstand.

På den baggrund er det interessant at kigge nærmere på tiltalen journalisterne imellem og mellem journalist og seer/lytter.

I stand up-interview følger DR ofte en fast rutine hvor reporteren eller korrespondenten først præsenteres med sit fulde navn og senere tiltales med sit fornavn:

- (8.26) *Og på netop Christiania står min kollega Christina Worm. Og **Christina**, meget tyder altså på at det bliver et ja med betingelser. Hvilke konsekvenser vil det have?*
[...]
*Men **Christina**, nu er det jo så et ja med betingelser, som det hedder. Hvad er det for nogle betingelser christianitterne, de, øh, giver for at sige ja? (DR 8.00)*
- (8.27) *Og vores reporter **Niels Trane** er på plads ved Østre Landsret. Og **Niels**, hvad står om man så må sige på spil i den her sag?*
[...]
*Men **Niels**, er Danske Spils monopol ikke allerede brudt? Der er jo masser af spil på internettet allerede (DR 12.00)*
- (8.28) *Og nu til Beirut og vores korrespondent **Steffen Kretz**. **Steffen**, hvorfor er Al Jazeera blevet så stor i den arabiske verden?*
[...]
***Steffen**, hvad kan vi så *ve* forvente os af den engelsksprogede version, som kommer rundt i andre dele af verden og bliver forstået der? (DR 21.00)*

På TV 2 viser korpusset kun stand up-eksempler på fuld tiltale i funktion af overgangsmarkør ("nu skifter taleturen til dig"):

- (8.29) ***Mikael Hermansen**, trods den her sene udligning, er det så en tilfreds landstræner du står med nede i Tjekkiet? (TV 2 22.00)*
- (8.30) *Og lige nu så sidder stridens hovedperson Bertel Haarder, som vi lige så i indslaget, i møde i undervisningsministeriet. Hvad handler det møde om, **Henrik Schultz**? (TV 2 9.00)*
- (8.31) *Og så skal vi ind til undervisningsministeriet, hvor de diskuterer de her tal, **Henrik Schultz** (TV 2 8.00)*
- (8.32) *Og så skal vi til en af de handelsskoler hvor der er aktion i dag, **Henrik Schultz** (TV 2, Nyhederne 7.00)*
- (8.33) *Og lad os så komme videre til undervisningsministeriet. Og derinde, der sidder Bertel Haarder i møde, **Henrik Schultz** (TV 2 10.00)*
- (8.34) *Ja, god morgen, **Ulla Terkelsen**. Er det retfærdigt skudsmål det her? (TV 2 9.00)*
- (8.35) ***Maria Yde**, du står på Christiania. Hvad er christianitternes holdning til det her udspil? (TV 2 14.00)*

Man finder også tiltalemarkører i de kompositionelle teksttyper når nyhedsværten introducerer og taler med sine medværter. Der er på ny tale om en slags overgangsfunktion eller skift af taletur, og den bruges ofte som et fast formelsprog.

Først til vejret:

- (8.36) *Ja, så skal vi have en lun men vist dog lidt grå vejrudsigt, **Anja** (DR 12.00)*
- (8.37) *Her er Deadline 17.00, hvor vi både har nationale og internationale briller på, selv på Vejrudsigten, **Anja** (DR 17.00)*
- (8.38) *Velkommen til en time i selskab med nyheder fra TV Avisen, Sport og Dagens Danmark og naturligvis en vejrudsigt for midten af november, **Anja** (DR 18.30)*

Og derfra videre til sport:

- (8.39) *Danmarks til alle tider største medaljesluger stopper som elitesportskvinde. Og det har du mere om, **Jan** (DR 18.30)*
- (8.40) *Tid til Sporten, **Maria** (TV 2 9.00)*
- (8.41) *Og på den måde kom vi frem til Sporten. Det er dig, **Maria**. Værsgo. (TV 2 12.00)*
- (8.42) *Og så er det dig, **Christian**. Værsgo. (TV 2 14.00)*

På TV 2 tiltaler nyhedsværten også trafik- og finansvært ved fornavn:

- (8.43) *Og til vejrdirektoratet. Godmorgen, **Jens**. Du begynder med et større uheld? (TV 2 7.00)*
- (8.44) *Over til vejrdirektoratet. Godmorgen, **Jens**. Du har faktisk en del mindre uheld at melde om? (TV 2 08.00)*
- (8.45) *Ja, godmorgen, **Jens**. Trafik klokken ni, hvordan ser det ud? (TV 2 09.00)*
- (8.46) *Og så Finans, hvor der er kommet kvartalsregnskaber fra Lundbeck og DSV. Og det ser noget forskelligt ud, kan jeg forstå, **Nina** (TV 2 12.00)*
- (8.47) *Og så til Finans, hvor en række regnskabstal fik aktierne til at gå i hver sin retning i dag, **Nina** (TV 2 18.00)*
- (8.48) *Ja, godaften **Nina**. Koloplast kom med årsregnskab i dag (TV 2 18.00)*

Endelig finder man tiltalemarkører med nærhedsfunktion når andre programmer skal foromtales. Igen det meningen at man som seer skal fornemme det kollegiale samspil: Det er ikke Line Baun Danielsen eller Poul Erik Skammelsen, men blot Line og Poul Erik.

- (8.49) *Godmorgen, Line. Goodwill og forfatterbesøg i Godmorgen Danmark?* (TV 2 8.00)
- (8.50) *Jamen, Mette, før det så kan man se dig. Hvad har du på programmet?* (TV 2 18.00)
- (8.51) *Og Poul Erik, du har faktisk Connie Hedegaard med i Dags Dato Special?* (TV 2 22.00)

Journalisterne forudsætter i denne form for tiltale at seerne kender de pågældende værter i forvejen. Og det skaber igen en særlig form for nærhed. Værten signalerer så at sige, at "I kender jo godt Line, Mette og Poul Erik, så dem behøver jeg ikke at introducere med efternavn." Samtidig bliver stilen mere dialogisk og jovial, og nyhedsværten får dermed en anden funktion end den sagligt og objektivt formidlende.

Ud over at skabe nærhed gennem tiltalemarkører, hilser nyhedsværten normalt også på seerne og lytterne i programmets start eller slutning. I det samlede korpus finder man følgende hilsevarianter:

god eftermiddag
god formiddag
god onsdag
godaften
goddag
godmorgen
på gensyn
tak for nu
velkommen

I næste afsnit viser jeg videre hvordan journalisterne gennem de deiktiske markører henvender sig direkte til lyttere og seere.

Før jeg når så langt, gælder det en anden type ækvivalent, nemlig *ja* og *jamen*, brugt i nedlæg som kompositionel markør for overgang fra et segment til et andet eller til en afrundende kommentar. Markørtypen forekommer hyppigt i korpusset, og her følger derfor kun et lille udvalg fra DR:

- (8.53) Reporter: *De har fortalt at deres bortførere ikke kørte dem ret langt væk, og at de helt sikkert aldrig nåede uden for Bagdad.*
 [klip til studiet]
 Nyhedsvært: *Ja, så skal vi herhjem* (DR 7.00)
- (8.54) Reporter: *Hvis christianitterne i dag accepterer planen er det første gang nogen sinde at Christiania tillader udefrakommende at bo på området.*
 [klip til studiet]
 Nyhedsvært: *Ja, og på netop Christiania står min kollega Christina Worm*
 (DR 7.00)

- (8.55) Reporter: *Torsdag skal overborgmesteren redegøre for broforløbet over for Borgerrepræsentationen.*
[klip til studiet]
Nyhedsvært: *Ja, så skal vi til udlandet*
(DR 8.00)
- (8.56) Interviewet: *Det er det vigtigste forbehold som Christiania nødvendigvis må *må må* tage.*
[klip til studiet]
Nyhedsvært: *Ja, så vidt altså christianitternes advokat*
(DR 8.15)
- (8.57) Interviewet: *Det er en enorm stor dag for mig at jeg kan sige, nu er den arbejde, nu er den slut. Så jeg er gået hen og taget mig en øl til min aftensmad.*
[klip til studiet]
Nyhedsvært: *Jamen, det skal være dig vel undt* (DR 21.00)
- (8.58) Vejrært: *Så det ser i hvert fald ud til det bliver en tør og flot og solrig dag.*
[klip til nyhedsstudiet]
Nyhedsvært: *Jamen, det lyder da rigtig godt. Og nu er det så blevet tid til Tine Gøtsche og Profilen* (DR 1 21.00)
- (8.59) Sportsvært: *I første omgang ligger det dog helt fast at Trine Troelsen og resten af det danske landshold, de spiller mod Polen i aften. Se kampen på Zulu fra 19.50.*
Nyhedsvært: *Jamen, før det så kan man se dig, Mette. Hvad har du på programmet?* (TV 2 18.00)

Her ser man altså en ækvivalent der normalt hører hjemme i det dialogiske sprog, brugt som overgangsmarkør fra én tekst til en anden. Et ukendt fænomen? Nej, man finder en lignende udgave på sætningsniveau mellem ekstra forfelt og forfelt. Her sniger der sig hyppigt et *ja* eller et *jamen* ind i spontant talesprog. Til gengæld bruger man normalt ikke denne form i skriftsproget, hvor den anses for redundant – så på dette sted mellem forfelt og ekstra forfelt er det altså muligt at søge efter direkte træk fra talesprogets syntaks i det oplæste manuskriptsprog. Og søgningen giver resultater, for der er flere eksempler i korpus på typen (0-)X(-0) i oplæst nyhedssprog, altså på indskudt ækvivalent. Her følger samtlige eksempler:

- (8.60) *Om kun 3 dage, ja så sender vi TV Avisen for sidste gang her fra studierne i TV Byen i Gladsaxe* (DR 18.30)
- (8.61) *Ved begge tilbud, ja der takkede Ritt Bjerregaard nej på kommunens vegne uden at informere borgerrepræsentationen* (DR 8.15)

- (8.62) *Frygten for at tusindvis af billige polske håndværkere skulle underminere det danske arbejdsmarked, **ja** den er foreløbig drevet over (DR 21.00)*
- (8.63) *For fyrer man forkert op i brændeovnen, for eksempel ved at afbrænde affald, **ja** så slipper der sundhedsfarlige partikler ud i luften (DR 7.00)*
- (8.64) *Mens parterne mundhugges om hvor pengene kommer fra, eller om de hele tiden har været der, **ja** så kører taxameteret for de strejkeramte gymnasier (TV 2 19.00)*
- (8.65) *Mens vi her på TV 2 først lancerer en nyhedskanal første december, **ja** så går den arabiske nyhedskanal Al Jazeera i dag i luften med en engelsksproget kanal (TV 2 7.00)*
- (8.66) *Selvom DSB's problemer har været næsten dagligt stof i medierne over sommeren, **ja** så har der været 2,1 flere passagerer i togene i årets første ni måneder i sammenligning med sidste år (TV 2 16.00)*
- (8.67) *Mens flyet får fyldt brændstof på, **ja** så får George Bush og frue tilbudt en let frokost i VIP-rummet (P4 12.00)*
- (8.68) *Uanset om du køber Tips, Lotto, Quick-skrab eller et helt andet spil nede i kiosken, **ja** så er det den danske stat der står bag (P3 6.00)*
- (8.69) *At flyet ikke blev ramt af antiluftsskyttet og maskingeværilden fra stillingerne i Goma, **ja** det var sådan set bare et tilfælde (13.11.1996)*

Man finder også eksempler på *jamen* i denne position i stand up og vejrudsigterne:

- (8.70) *Hvis Ladbrokes får ret i deres sag, vinder sagen, **jamen** så kan de her midler godt blive, øh *øh* alvorligt formindsket (DR 12.00)*
- (8.71) *I den her skybræmme, **jamen** der var også en hel del regn som især faldt ned over de sydlige egne (DR 8.30)*
- (8.72) *Hvis man kigger godt efter på satellitfilmen her, **jamen** så er der lidt huller ind over den nordlige og vestlige del af landet (DR 12.00)*
- (8.73) *Der vil være mulighed for sol hér, især i de sydlige og østlige egne, mens når vi kommer længere ud på aftentimerne, **jamen** så vil det begynde at sky til (DR 18.30)*
- (8.74) *Når vi så kommer længere frem på fredagen, **jamen** så regner det (DR 18.30)*

Disse former for *ja* og *jamen* er et eksempel på hvordan journalisterne bruger ækvivalenter til over for lytteren (og sig selv) at skabe mundtlig sammenhæng i sætning og tekstforløb. Med ækvivalenterne signalerer journalisten at her er der en overgang

mellem to sproglige eller kommunikative enheder – det svarer på sin vis til den dialogiske funktion hvor *ja* og *jamen* er en markering af at "nu påbegynder jeg det jeg vil sige". For de mundtlige medier virker det umiddelbart som en oplagt og klog sprogstrategi. Men det er ikke alle der er enige i den opfattelse, især ikke Ib Koch-Olsen, tidligere programsekretær ved Statsradiofonien:

Det lille halvfortrolige *ja* er et ulideligt fyldeord: »Og situationen, ja, vi kan ikke sige noget nærmere endnu!« Og endnu i påtaget fortrolighed et kammeratligt slut på udsendelsen: »Ja, og således gik klokken hen og blev 13.« [...] Man kan godt kalde det naturlighed – men er det dybest set ikke udtryk for en mangel på respekt for mediet, for publikum? (Koch-Olsen 1989, s. 56)

Af en eller anden grund udnævnes interjektioner i diskursfunktion ofte til "fyldeord" der er ligegyldige for meningen. Men det er en uholdbar påstand. De er ikke ligegyldige på et illokutionært og kommunikativt niveau. Her binder de tekst og sætning sammen og regulerer forholdet mellem afsender og modtager. Når man har det på plads, kan man altid efterfølgende diskutere om det er relevant i oplæst sprog at bruge sproglige markører der normalt implicerer muligheden for feedback, altså om journalisterne gør vold på sproget ved at camouflere den skriftbundne monolog med markører fra dialogisk talesprog.

Man kommer dog ikke udenom at "de ulidelige" fatiske ækvivalenter *ja* og *jamen*, dukker op konstant i mediesprogets interviewformer, så her bliver Ib Koch-Olsen dem i hvert fald ikke kvit. Hos nogle sprogbrugere har markøren vist oven i købet udviklet sig til et nærmest automatisk signal for dialogisk vedligeholdelse i starten af en taletur. Der findes mange eksempler i korpusset så her gengiver jeg blot et lille udvalg hvor typen går igen mere end én gang inden for ét og samme interview – ofte i samspil med *altså* i diskursfunktion:

- (8.75) Nyhedsvært: *Hvor langt rækker din tålmodighed?*
Interviewet: ***Jamen**, det her skal jo finde en afslutning.*
[...]
- Nyhedsvært: *Mm, men, øh, hvis christianitterne siger nej, får de så noget at skulle have sagt i forhold til at file lidt på planerne?*
Interviewet: ***Jamen**, hvis der er grundlag for yderligere drøftelser, så er det jo fordi at deres synspunkter i virkeligheden kan tilgodeses inden for den helhed vi allerede har tegnet.*
[...]
- Nyhedsvært: *Så hvornår sender du bulldozerne ind i fristaden?*
Interviewet: ***Jamen**, jeg håber ikke jeg på noget tidspunkt sender nogen bulldozere ind (DR 18.30)*

- (8.76) Nyhedsvært: *Hvor meget taber I om dagen for tiden?*
 Interviewet: **Jamen**, sådan kan man ikke stille det op.
 [...]

 Nyhedsvært: *Hvor meget bruger I så om dagen?*
 Interviewet: **Jamen**, det kan man ikke sige på den måde
 (DR 21.00)
- (8.77) Reporter: *Hvad er det I vil tale med Bertel Haarder om her inden klokken 9?*
 Interviewet: **Jamen**, øh, vi er sikre på hvis vi går i dialog med Bertel Haarder *så*,
 øh, så vil han kunne forstå vores problem på handelsskoleområdet
 [...]

 Reporter: **Hvad er det helt konkret* hvor er det helt konkret I oplever, hvad
 hedder det, ting der er galt på handelsskolerne?*
 Interviewet: **Jamen altså**, vi oplever det jo *igennem*, øh, igennem lærerfri timer
 som sagt (TV 2 7.00)
- (8.78) Nyhedsvært: *Hvad er christianitternes holdning til det her udspil?*
 Reporter: **Jamen**, udmeldingen herinde fra Operaen, hvor der har været
 pressemøde for kort tid siden, det er helt klart at man ikke vil acceptere
 de krav der kommer fra Slots- og Ejendomsstyrelsen.
 [...]
- (8.79) Nyhedsvært: *Men dialog og forhandling, hvad er så knasterne i det her?*
 Reporter: **Jamen**, tvisten går især på de selvbyggerhuse der ligger rundt
 om på volden (TV 2 14.00)
- (8.80) Reporter: *Richardt Funch, hvad er Ladbrokes kommentar til dommen?*
 Richardt Funch: **Jamen altså**, vi er jo selvfølgelig skuffede, øhm, men **altså**, vi må også
 konstatere at, øh, efter hurtigt at have skimmet dommen igennem - den
 er jo på hundrede sider, så det har været svært for os at få et klart
 overblik over det – men, øhm, **jamen**, der er jo ingen tvivl om at
 domstolen, de mener at monopollet, det er ok (TV 2 Nyhederne 14.00)

Hvis man har *jamen*-fobi, irriterer den hyppige brug af interjektionen garanteret. Det ville dog være noget videre unaturligt om TV Avisen, Radioavisen og Nyhederne klippede kommentarer og interview til så det indledende *jamen* gik bort. At folk nu engang taler sådan i et spontant moderne dansk, bør nyhedsformidlingen afspejle.

En anden markør med lignende funktion er den tryksvage udgave af *ikke*, der også er med til at vedligeholde dialogen:

- (8.81) Interviewet: *Det er møgirriterende, **ikke**, at de ikke kan holde fingrene for dem selv,
ikke.* (TV 2 19.00)

- (8.82) Reporter: *Ud over målet, var du så selv tilfreds med din egen præstation i dag?*
 Interviewet: *Jamen, altså, ja, det var jeg da. Der er mere man kan arbejde på, **ikke**.*
 (TV 2 22.00)
- (8.83) Interviewet: *Men altså, jo selvfølgelig en utrolig vigtig kamp og en kamp hvor vi holdt nullet, **ikke**.*
 [...] *Det er da klart at det er gået godt, **ikke**.* (DR 8.00)

Det fatiske *ikke* afstemmer forholdet mellem afsender og modtager med funktionen "jeg er stadig til stede i dialogen", men det kan naturligvis også blive stærkt monotont når det som et ekko konstant gentager sig selv. Journalisterne holder sig dog helt væk fra denne markør i korpusset.

8.2 Deiktiske pronominer

Brugen af deiktiske pronominer i oplæst eller forberedt sprog gør talesituationen synlig ved at journalisten refererer til sig selv (*jeg, mig, min*), til en gruppe, et fællesskab eller den institution han/hun er den del af (*vi, os, vores*), til lytterne/seerne (*du, De, dig, din, I, jer, jeres*) eller til et objekt/en person/et sted som modtageren kan se eller høre (*dér, derovre, her, denne her, det her, den der, ham der osv.*). Med disse pronominer peger journalisten på den deiktiske fællesramme og skaber på den måde sproglig nærhed til lytterne og seerne.

Fokuserer man på den deiktiske reference i 1. person, så leder man stort set forgæves i de oplæste telegrammer og reportager. Her har formidlingshandlingerne primært til henblik at meddele, resumere, citere, referere og henvise. Derfor er afsender normalt skjult eller dækket for at signalere en høj grad af objektivitet.

Der er dog et par undtagelser i reportager:

- (8.84) *Jeg spurgte Mechti Mozafari, der er politolog af fag, om hans undersøgelse kan hjælpe iranerne til at ændre deres påstand om at der er tale om et religiøst dokument som ikke kan omstødes af en regering* (13.11. 1996)
- (8.85) *Vi udsætter kundernes næser for den ny type emballage* (TV 2 22.00)
- (8.86) *Må vi foreslå en aflevering til Niklas Bendtner* (TV 2 22.00)

Til gengæld finder man mange referencer i 1. person når en reporter eller en korrespondent i en stand up kommenterer, analyserer eller beretter om en begivenhed. Da opsætter journalisterne et internt institutionelt interview, og de kan da berette og kommentere ud fra deres eget deiktiske centrum.

- (8.87) *Det var en øh christianit jeg lige har talt med der fortalte mig at, øh, det var et utroligt svært valg for dem at træffe fordi det var et valg mellem pest eller kolera (DR 08.00)*
- (8.88) *Man diskuterede sig frem til, har en christianit lige for mig også bekræftet, et ja til det ultimatum, altså det forslag der kom fra Slots- og Ejendomsstyrelsen (DR 8.30)*
- (8.89) *Jeg har talt med flere christianitter her til morgen. Én fortæller mig at ja det bliver *et* øh, et ja til, øh, til det her, øhm, forslag fra Slots- og Ejendomsstyrelsen [...] Nogle christianitter som ikke vil udtale sig til kamera fortæller mig at... (DR 09.00)*
- (8.90) *Om det er en god forretning, det tror jeg er tvivlsomt [...] Men der er ingen tvivl om at Al Jazeera i hvert fald er en arabisk stemme, som jeg sagde, der kan høres *over* over hele verden [...] Jeg tror vi har et lille klip her hvor vi kan se hvordan det ser ud [...] Jeg varovre på Al Jazeera Internationals Beirut-kontor i dag, og jeg tror at, øh, ud fra hvad jeg hørte dér, og det man kan forvente er først og fremmest en engelsk version af den arabiske kanal [...] Så jeg tror potentialet for kanalen er ganske stort (DR 21.00)*
- (8.91) *Jeg står her på Niels Brocks handelsskole på Frederiksberg (TV 2 7.00)*
- (8.92) *Jeg talte med ham kort tid før mødet gik i gang. Og der sagde han til mig ... (TV 2 10.00)*
- (8.93) *Det kunne jeg jo passende spørge Morten Olsen selv om. For jeg står med ham og Peter Løvenkrands hér (TV 2 22.00)*

Stand upperne gør nyhedsjournalistikken personlig og dermed også synligt subjektiv. Den står derfor i kontrast til det traditionelle oplæste telegram, der normalt er helt blottet for udtrykt personlighed.

Nyhedsværten refererer altså ikke til sig selv når han læser telegrammer op. Til gengæld taler han/hun ofte som et *jeg* eller institutionelt *vi* i indledninger, afslutninger og overgange – altså i de forberedte kompositionelle teksttyper. Her træder værten frem i en mere personlig rolle:

- (8.94) *Klokken 8, der er Bettina og jeg tilbage med morgennyhedstimen, hvor vi jo udelukkende sender nyheder vejr og sport (DR 7.30)*
- (8.95) *Når klokken, den bliver kvart i 9, der er jeg tilbage med flere nyheder (DR 8.30)*
- (8.96) *Så kan jeg lige supplere Christina og sige at pressemødet med christianitterne, det er i dag klokken 13 (DR 8.30)*
- (8.97) *Så kan jeg lige fortælle at forhandlingsvejen, den kører netop nu (P3 12.00)*
- (8.98) *Jeg ved ikke om det her svenske stunt er en guldplade værd (TV 2 10.00)*

- (8.99) *Om under to timer er Christian og jeg tilbage med flere nyheder og mere sport (TV 2 14.00)*
- (8.100) *Så kan jeg ellers sige godmorgen og velkommen til fem minutter i selskab med P3-nyheder (P3 8.00)*
- (8.101) *Jeg hedder Nina Høgsberg (P4 6.00)*
- (8.102) *Jeg hedder Claus V. Jakobsen (P4 18.00)*
- (8.103) *Vi venter det snart slutter og vender tilbage om lidt (P4 12.00)*
- (8.104) *Nu har vi ringet til Bille Ruwald, som er dyrlæge på rigshospitalets hundeskole (P4 12.00)*
- (8.105) *Vi har mere om gymnasierne i eftermiddagens radioavis (P4 12.00)*
- (8.106) *Vi følger naturligvis sagen i løbet af dagen (TV 2 12.00)*
- (8.107) *Vi er tilbage med middags-TV Avisen klokken 12 (DR 9.00)*
- (8.108) *Vi sender landskampen mellem Tjekkiet og Danmark i radioens P3 i aften fra klokken 19 (DR 08.00)*

I oplæg, nedlæg og rubrikker der inkluderer en kompositionel funktion, finder man også *vi*-formen:

- (8.109) *Skulle skiftet blive en realitet, så erfarer vi her på TV 2 Sporten at det vil indbringe Viborg en overgangssum på en halv million kroner (TV 2 14.00)*
- (8.110) *Der er mere fra fodboldlandsholdets kamp i Sportsnyhederne 22.35, hvor vi også følger op på håndboldkvindernes opgør mod Polen (TV 2 22.00)*
- (8.111) *Mens vi her på TV2 først lancerer en nyhedskanal første december, ja så går den arabiske nyhedskanal Al Jazeera i dag i luften med en engelsksproget kanal (TV 2 07.00)*
- (8.112) *Om kun 3 dage, ja så sender vi TV Avisen for sidste gang her fra studierne i TV Byen i Gladsaxe. Og når vi søndag middag byder velkommen til TV Avisen, så sker det fra det nye mediehus i Ørestad (DR 18.30)*
- (8.113) *Vi har besøgt en arbejdsplads (P4 12.00)*
- (8.114) *Nu har vi forbindelse til vores EU-medarbejder Ole Aabenhus i Strasbourg (P4 12.00)*
- (8.115) *Nu har vi telefon til ledelsesrådgiver Peter Horn (P1 08.00)*

(8.116) *Og så fortæller vi hvorfor Marius er en af de mange adoptivbørn som får uventet besøg fra fortiden (DR 18.30)*

(8.117) *Mødet er ikke slut endnu, så vi ved ikke hvad resultatet bliver. I mellemtiden kan vi fortælle at bombealarmen mod et fly fra Sterling er blevet afblæst (P4 12.00)*

Når værten korrigerer en teknisk fejl eller noget i indholdet, træder han/hun også typisk frem i jeg- eller vi-form:

(8.118) *Så skal jeg lige beklage det lille sorte hul der var på linjen. Jeg håber du fangede essensen af hvad det handlede om (P3 16.00)*

(8.119) *Så kom jeg til at sige det ser ud som om gymnasieeleverne har droppet deres aktioner (P4 12.00)*

(8.120) *Og så skal jeg beklage den lidt kradsbørstige lyd som der fulgte med dette indslag (DR 18.30)*

(8.121) *Jeg tror simpelthen bare vi går videre til det næste indslag (TV 2 19.00)*

(8.122) *Jeg var lidt for kæk i starten og lovede at vi sædvanen tro skulle have finansnyhederne (TV 2 08.00)*

(8.123) *Jeg skal lige orientere mig (TV 2 09.00)*

(8.124) *Jeg får at vide at det indslag ikke er klar lige nu. Jeg skal lige have at vide hvor vi skal hen. Jeg må gerne læse videre får jeg at vide (TV 2 12.00)*

(8.125) *Det var så lige det forkerte indslag vi fik gang i her (P3 6.00)*

(8.126) *Vi lovede i starten et indslag om afghanske kvinder. Men det når vi ikke. Det kommer klokken 9. Til gengæld når vi en vejrudsigt (P1 08.00)*

Journalisterne bruger også en fælles vi-form der inkluderer lytteren/seeren, først og fremmest i de kompositionelle teksttyper, og da ikke sjældent i gentagne mønstre:

(8.127) *Så skal vi herhjem (DR 7.00)*

(8.128) *Så skal vi til udlandet (DR 08.00)*

(8.129) *Nu skal vi videre til Dagens Danmark (DR 18.30)*

(8.130) *Lad os tage Vejret fra Ditte (TV 2 10.00)*

- (8.131) *Lad os så komme videre til undervisningsministeriet (TV 2 10.00)*
- (8.132) *Lad os bare tage noget mere guld, masser af guld her til sidst (TV 2 10.00)*
- (8.133) *Lad os lige se på de tal som skiller parterne (TV 2, Nyhederne 8.00)*
- (8.134) *Jarnvig, lad os så høre om vejret i Ladonia og omegn (TV 2 19.00)*
- (8.135) *Ditte Falkenberg, har du en solstrålehistorie til os i dag? (TV 2 12.00)*
- (8.136) *Ja, Ditte, trænger vi ikke, øh, til noget godt vejr snart? (TV 2 8.00)*
- (8.137) *Nu skal vi til Irak, hvor op mod ti mennesker i morges mistede livet da en bilbombe eksploderede på en tankstation i Bagdad (P3 10.00)*
- (8.138) *Vi er i gang med TV Avisens morgennyhedstime (DR 08.00)*
- (8.139) *Vi bliver lidt ved doping (DR 21.00)*
- (8.140) *Vi er nået til vejrudsigten (P4 14.00)*

Man finder også eksempler på typen i de oplæst nyheder – typisk i en form for kombineret kompositionel funktion:

- (8.141) *Lige nu, så sidder stridens hovedperson Bertel Haarder, som vi lige så i indslaget, i møde i undervisningsministeriet (TV 2 09.00)*
- (8.142) *Nu er, som vi kan høre, altså handelsskolerne også gået i aktion i dag (TV 2 09.00)*
- (8.144) *Nu er der kun 16 dage til premieren på TV 2 News, vores nye 24 timers nyhedskanal, eller målt i timer, som vi ser her (TV 2 19.00)*
- (8.145) *Nu skal vi besøge Holmegårdsskolen i Fællesmark ved Næstved (TV 2 19.00)*
- (8.146) *Tættere kom vi ikke et præcist svar på det spørgsmål (P4 18.00)*
- (8.147) *Nu vi er ved dyretransporter så er der altså et lyspunkt (P1 07.00)*
- (8.142) *Ingen kom alvorligt til skade under den efterfølgende tumult, som vi ser billeder af her (TV 2 7.30)*
- (8.148) *Lad os håbe det har symbolsk betydning at det danske landshold i aften spiller mod Tjekkiet på Toyota Arena (TV 2 8.00)*

- (8.149) *Så skal vi lige passere ækvator og se et usædvanligt vejrphænomen for årstiden (TV 2 09.00)*
- (8.150) *Mens vi venter på det, fortsætter politiet sin nye og stærkt forhøjede kontrol med dyretransporterne (P4 12.00)*
- (8.151) *Vender vi os til Europa, er situationen værst i Polen (11.12.1986)*
- (8.152) *Her møder vi kunstneren Lars Wilks (TV 2 19.00)*

Ellers finder man i det oplæste sprog kun *vi*-former som udtryk for danskerne som en generisk kategori.

- (8.153) *Vi har spist os ud af problemet (TV 2 09.00)*
- (8.154) *Vi er ganske enkelt begyndt at spise mere kalvekød (TV 2 7.30)*
- (8.155) *Spørgsmålet er om et arabisk ejet Al Jazeera International på engelsk bliver global muslimsk propaganda rettet mod os (TV 2 19.00)*
- (8.156) *Nu er problemet løst af os selv (TV 2 9.00)*
- (8.157) *Hver fjerde af os dør på plejehjem (P1 7.00)*
- (8.158) *Vi danskere bekymrer os for meget og over de forkerte ting såsom: Er der mon energi nok, vokser uligheden faretruende, og vil vi fortsat have råd til at betale for flere og flere gamle? (P4 18.00)*
- (8.159) *Det er således en myte at der ikke er energi nok til os og de næste generationer (P4 18.00)*
- (8.160) *Det er institut for konjunkturanalyse der har sat sig for at finde ud af om vi bekymrer os unødigt (P4 18.00)*
- (8.161) *Danske Spil, det vi tidligere kaldte Tipstjenesten, har nemlig monopol på at udbyde spil (P3 6.00)*
- (8.162) *Vi er på et rekordhøjt niveau for boligpriser. Vi kan ikke fortsætte med så ekstreme prisstigninger (P4 02.00)*

Når det gælder den direkte deiktiske henvendelse til lytteren/seeren, finder man ganske markante forskelle alt efter hvilken station man zapper til eller tuner ind på. På DR og TV 2 forekommer der kun enkelte, sjældne eksempler:

- (8.163) *Dér var I (DR 18.30)*
- (8.164) *Kan I nu have en rigtig god morgen (TV 2 07.00)*

(8.165) *De kan læse mere om tv-stationen på vores hjemmeside og *se åbningen* se billeder fra åbningen (TV 2 18.00)*

Omvendt har radioen en del forekomster, først og fremmest på P3, der tydeligt bruger *du*-formen som en fast sprogstrategi:

(8.166) *Så skal jeg lige beklage det lille sorte hul der var på linjen. Jeg håber **du** fangede essensen af hvad det handlede om (P3 16.00)*

(8.167) *Det er P3 Nyheder **du** lytter til (P3 6.00)*

(8.168) *Husk at **du** senere kan høre landskamp her på kanalen (P3 18.00)*

(8.169) *Hvad der kom ud af det møde, det kan **du** høre mere om i P3-nyheder om en time (P3 12.00)*

(8.170) *Når **du** køber en lotto-kupon eller oddser i kiosken, vil det fortsat være danske spil der står bag - det der tidligere hed tipstjenesten (P3 16.00)*

(8.171) *Fremover vil **du** sandsynligvis også kunne få en fra Ladbrokes eller andre udenlandske spiludbydere (P3 12.00)*

(8.171) *Indtil videre må **du** altså nøjes med at kaste din løncheck efter danske spil når **du** satser penge i din lokale kiosk (P3 16.00)*

(8.172) *Uanset om **du** køber Tips, Lotto, Quick-skrab eller et helt andet spil nede i kiosken, ja så er det den dansk stat der står bag (P3 6.00)*

(8.173) *Et hold amerikanske forskere har fundet ud af at to daglige spiseskefulde af den absolut mørkeste chokolade **du** kan få, kan halvere risikoen for et få et hjerteanfald [...] **Du** skal dog ikke kaste dig ukritisk over chokoladehylden da meget af det er fyldt med sukker (P3 16.00)*

(8.174) *Nu får **du** tre timer med Go' morgen P3 (P3 6.00)*

(8.175) *Det bliver opholdsvej, siger meteorologerne, hvis **du** lige skulle få lyst til at stige ud af bilen på vej hjem fra arbejde (P3 16.00)*

(8.176) *Om mindre end en time risikerer Danske Spil at miste sit monopol på spilmarkedet og kan dermed få konkurrence fra andre firmaer der vil have **dig** til at satse penge (P3 12.00)*

P3 vælger altså at tale direkte til lytterne, og her finder man måske en del af forklaringen på at mange lyttere opfatter P3 Nyhederne som mere ungdommelig end Radioavisen. P3-journalisterne anvender på en meget konkret måde YOU!-funktionen fra det journalistiske mantra HEY! YOU! SEE! SO! De taler direkte til os som

lyttere, og det må afgjort være den højeste grad af nærhed man kan komme i medier uden feedback.

For at gøre analysen komplet skal det dog også noteres at P4 enkelte steder bruger *du*-formen:

(8.177) *Hvis **du** vil afprøve Third World Farmer, kan du gøre det via vores hjemmeside dr.dk.spil (P4 6.00)*

(8.178) ***Du** er en afrikansk landmand. **Dine** børns maver knurrer af sult mens solen svider kornet på **dine** forpinte marker (P4 6.00)*

Brugen af imperativ kan også signalere en direkte henvendelse til seerne og lytterne. Den bruger nyhedsværterne i de kompositionelle teksttyper:

(8.179) *Læs mere på Sporten TV2.dk (TV 2 8.00)*

(8.180) *Ja, hør bare her (TV 2 19.00)*

(8.181) *Lad os lige se på de tal som skiller parterne (TV 2 08.00)*

(8.182) *Hør afslutningen i radioens P3 (DR 21.00)*

(8.183) *Hør den historie sidst i udsendelsen (P3 8.00)*

(8.184) *Hør om dilemma-spillet senere her i udsendelsen (P3 6.00)*

Ud over de pronomielle henvisninger bruger tv-journalisterne deiktiske markører til at pege ting ud for seeren på billedsiden. Den funktion anvendes ofte i de oplæste teksttyper, især på TV 2:

(8.185) *Patronerne **hér** indeholder bedøvelsesmidlet lattergas, og det har de unge fundet ud af (TV 2 22.00)*

(8.186) ***Hér** hos skattevæsnet hober arbejdet sig op (TV 2 19.00)*

(8.187) *Ja, Morten Olsen havde aldrig gjort **det hér** (TV 2 8.00)*

(8.188) ***Denne hér** boks, den dufter sødt og godt af vanilje (TV 2 22.00)*

(8.189) *Det er selve **det hér** plastikmateriale der dufter så man bliver fuldstændigt lækkersulten (TV 2 22.00)*

(8.190) *Den irakiske premiereminister, Maliki, kører **hér** op foran det universitet hvor det rekordstore antal gidsler blev bortført i tirsdags (DR 12.00)*

- (8.191) *Hér på handelsskolen Sjælland Syd i Næstved er flere lærere utilfredse med at der ikke er råd til nyt udstyr, og at de skal undervise helt op til 37 elever på holdene (DR 18.30)*
- (8.192) *NATO erkender nu drabene på 31 civile Afghanere. Det skete hér i det sydlige Afghanistan under et luftangreb (TV 2 8.00)*
- (8.193) *Billederne hér er fra få sekunder før klokken 13 i dag dansk tid (TV 2 19.00)*
- (8.194) *Ingen kom alvorligt til skade under den efterfølgende tumult, som vi ser billeder af hér (TV 2 7.30)*
- (8.195) *Kalvene hér kan i dag være sikre på at deres opvækst sker i Danmark og ikke i udlandet, som det tidligere er sket for tusindvis (TV 2 9.00)*
- (8.196) *Flere isenkræmmere melder om et voldsomt stigende salg af lattergaspatronerne blandt helt unge, også hér i butikken Din aktive isenkræmmer i Ålborg (TV 2 Nyhederne 22.00)*
- (8.197) *Som det fremgår hér af billederne på japansk tv, så er der udstedt Tsunami-varsel for Japans nordligste ø-gruppe, Hokkaido (TV 2 14.00)*
- (8.198) *Bilen hér blev standset af politiet i Hillerød i går fyldt med stjålne GPS'er (TV 2 22.00)*
- (8.199) *Det var hér i ministeriet for højere uddannelser at bevæbnede mænd i går morges bortførte et stort antal irakiske mænd (TV 2 19.00)*
- (8.200) *To indbrudstyre nær Juelsminde overså webkameraet der optog dette indbrudsforsøg midt på dagen mandag (TV 2 18.00)*
- (8.201) *Et eventyr kan se ud på mange måder. For James Blake ser det nok nogenlunde sådan hér ud (TV 2 22.00)*
- (8.202) *Sådan er det med William Nilsson, der sidder hér med far og mor i Nyköping i Sverige (TV 2 19.00)*

Ved at pege ud af sproget med sproget benytter speakeren sig af en henvisningsfunktion der normalt kun forekommer når en person refererer rumligt til objekter som en anden person kan se, høre eller mærke.

Typisk ser man de pegende markører i mere lette og sjove indslag, hvor referencen markerer at speakeren bevæger sig væk fra manuskriptet og tættere på seeren. I indslagene ser man ofte en uindroduceret optagelse hvis kontekst afsløres af speakeren i en til tider jovial og lettere humoristisk tone, blandt andet via deiktiske referencer til billedsiden:

- (8.203) *Det her er det sydlige Australien, og selvom deres kalender siger højt forår, så er der faldet sne i delstaten Victoria* (TV 2 9.00)
- (8.204) *Dette er gyldne øjeblikke på en udstilling i New York. 700 guldgenstande står og glimter på Naturhistorisk museum. Det hér, det er et af højdepunkterne, en støvleformet guldklump* (TV 2 10.00)
- (8.205) *Hér hilser den nye agent 007, Daniel Craig, på nogle af de mange fans ved premieren* (TV 2 9.00)
- (8.206) *Det hér, det er forældrene ved en amerikansk fodboldkamp for fem- til seksårige drenge. De blev i hvert fald noget ophidsede forleden* (TV 2 8.30)
- (8.207) *Det hér er Bilka i Holstebro. Vi udsætter kundernes næser for den ny type emballage* (TV 2 22.00)

Brugt igen og igen med samme tilsigtede effekt risikerer den deiktiske introduktionsmåde at udvikle sig til en journalistik kliché.

8.3 Dialogiske partikler

I min undersøgelse af de dialogiske partikler har jeg i de oplæste teksttyper søgt efter partikler med medperspektiv og modperspektiv. Alle underforstår de normalt en kommunikativ relation mellem afsender og modtager og peger derfor som de fatiske ækvivalenter og de deiktiske pronominer på en nærhedsfunktion i sproget. Denne funktion er dog ofte sekundær fordi journalisterne også bruger partiklerne til at markere et (u)overensstemmelsesforhold mellem to propositionelle indhold i stedet for at signalere mod- eller medsynspunkter i forhold til egne eller andres synspunkter. Partiklerne kan også, alt efter den sammenhæng de indgår i, skifte funktion, så der er altså ikke tale om fastlagte kategorier for hver ordtype.

Medperspektiv	Modperspektiv
<i>jo</i>	<i>da</i>
<i>mon</i>	<i>ellers</i>
<i>(også)⁶⁴</i>	<i>nu</i>
<i>sikkert</i>	<i>skam</i>
<i>vel</i>	
<i>vist</i>	

Skema 8.2 De undersøgte dialogiske partikler

⁶⁴ Jeg har haft visse vanskeligheder ved at afgrænse den dialogiske funktion af *også*. Derfor har jeg med undtagelse af et par eksempler udeladt partiklen fra min analyse.

8.3.1 Medperspektiv

En søgning på partikler med medperspektiv i korpusset viser at det næsten kun er *jo* og *også* der bliver brugt i de oplæste teksttyper. Der er dog et par enkelte eksempler på brugen af *sikkert*:

(8.208) *Efter kampen i aften, så kan Erik Veje Rasmussen sikkert smile lidt igen* (TV 2 22.00)

(8.209) *De diskuterer blandt andet om gymnasierne og sikkert også handelsskolerne skal have flere penge sådan som eleverne kræver* (P3 12.00)

Resultatet er forventet da *sikkert*, *vel* og *vist* også kan angive forbehold og usikkerhed over for propositionens indhold, og sådanne reguleringer udtrykker journalister normalt ikke. Mine resultater har derfor partiklen *jo* som omdrejningspunkt.

Med partiklen *jo* markerer afsenderen ud over medperspektiv at udsagnet bygger på fælleskendt, forudsat eller selvindlysende information. Funktionen ses klart når afsenderen forudsætter en viden som seeren/lytteren ikke har, for eksempel her i TV 2 Nyhederne, hvor værten med sit *jo* forudsætter en fælles antagelse som ikke giver mening:

(8.210) *Ja, så skal vi til nogle mennesker der jo har en eller kan have en meget kort lunte når det gælder sport* (TV 2 8.30)

Her dækker *jo*'et over noget der burde være selvindlysende for seeren. Men der er intet selvindlysende ved udsagnet. Værten præsenterer derimod en kategori af mennesker som man endnu ikke aner hvem er.

Der kan dog også være tale om en form for "teaser"-strategi. TV 2 bruger nemlig ofte gådeintroer, typisk bygget op som et tilløb med indholdsmæssigt åndedrag før tæppefald. Først kommer en lille generel eller uspecifik indledning, i visse tilfælde en nærmest klichéagtig fabuleringen, og derefter – selve nyheden:

(8.211) *En af Danmarks bedste svømmere gennem tiden forlader bassinet. Mette Jacobsen stopper sin karriere* (TV 2 18.00)

(8.212) *Og så er det sidste turnering inden det bliver rigtig alvor ved VM. I aftes, så fik de has på svenskerne* (TV 2 9.00)

(8.213) *På Christiania spillede og dansede de i dag. Og de sagde nej til regeringens fremtidsplan for området* (TV 2 19.00)

(8.214) *Dette klasseværelse bliver ikke længere brugt til undervisning. For der er noget galt med rummet* (TV 2 19.00)

(8.215) *De vestjyske elkunder har betalt 187 millioner for meget for deres strøm. Elsam har misbrugt sit monopol (TV 2 22.00)*

(8.216) *Polen hører på ingen måde til blandt de store håndboldnationer. Alligevel lykkedes det de polske kvinder at drille de danske ditto ved World Cup (TV 2 22.00)*

Opbygningen er baseret på et fortælleteknisk kneb. Hold lytteren i spænding, og levér så pointen. Måske det lille *jo* i eksemplet ovenfor var ment på samme måde.

I stand upperne har jeg fundet mange eksempler på brugen af *jo*. For eksempel bruger en erfaren journalist fra TV 2 ofte partiklen i sit sprog. I eksemplet herunder taler hun om den nye agent 007-film i en direkte stand up fra London:

(8.217) *Og der er jo altid vilde diskussioner om hvem der var bedst, Sean eller Roger. At han kommer i den perlerække, det er det allerfineste der kan ske for ham. Det han har gjort, Craig, er jo at gøre sig anderledes end den umiddelbare forgænger.*

[...]

*Vi må jo altid huske at i Bond-film er noget af styrken selvfølgelig alt det der med action, og de hopper gennem ild og vand, og alle de der tricks man kan lave *med*, øh, med moderne metoder men der er jo altid meget meget meget stor tilstedeværelse af meget meget dygtige skuespillere. Og der er jo altid fra instruktørens side lagt vægt på at der også i de små bitte biroller er lavet af fremragende skuespillere (TV 2 9.00)*

I eksemplerne aner man et gentaget sprogmønster hvor ordet *altid* fungerer som fast makker til *jo*. Partikler og sætningsadverbialer sætter sig ofte på denne måde i hak hos den enkelte sprogbruger som ubevidste vaneord, som ekko-partikler og –adverbialer. Det sker også i DR's stand upper:

(8.218) *For det er jo altså en af de store forskelle der bliver efter det her kommer til at træde i kraft, det er jo at nu bliver området ikke kun til christianitterne, nu kan nye også komme ind. Før er det jo christianitterne som har suverænt bestemt hvem der skal bo her.*

[...]

*Det er jo sådan at, øhm, de her *hy* hyggelige huse meget særprægede huse, som I kan se her, øhm, der er jo altså en del af dem, ikke lige dem vi ser her, men omkring Københavns vold, der skal rives ned. Så det får jo altså nogle drastiske konsekvenser for en masse mennesker.*

[...]

Men det får jo også den konsekvens for dem der bliver boende at de nu skal til at betale husleje. Det har man jo aldrig været vant til at skulle før (DR 8.30)

(8.219) *Der er jo ikke ret mange demokratier i den her egn af verden. Så med Al Jazeera, der fik, øh, arabiske tv-seere jo for første gang *en* et ufiltreret arabisk perspektiv på *på* verdensnyhederne, til med 24 timer i døgnet. Og en anden ting er jo at Al Jazeera...*
(DR 21.00)

Ét andet eksempel på gentagne partikler og adverbialer finder man hos en af DR's vejrværter, der hyppigt bruger ordet *sådan* til at angive at udsagnet eller en del af udsagnet ikke er helt præcist.

(8.220) *Men vi kan da også godt **sådan** lige fornemme at længst mod nord der er **sådan** lige lidt huller til solen, og, øh, ovre mod vest, der er der **sådan** *lidt flere chan eller* mulighed for at der er **sådan** lidt mere overskyet (DR 8.00)*

(8.221) *Vi kan komme op på en 12 grader **sådan** allerlængst mod syd. Lad os prøve at se på natten. Det begynder nemlig at klare op **sådan** ud på aftenen (DR 8.15)*

(8.222) *I resten af landet, ja der vil det **sådan** være bare i stedet overskyet. De ligger på en, ja fra syv grader længst mod nord og så til 11 grader længst mod syd. Koldfronten herude til venstre, ja den begynder **sådan** at banke på i løbet af dagen (DR 8.30)*

*Det giver **sådan** en hel del skyer **sådan** lige helt ovre vestpå (DR 8.45)*

På TV 2 foretrækker en vejrvert ordet *lige* i stedet, en gang imellem kombineret med *sådan*:

(8.223) *Så er der **lige** kommet nogle enkelte striber her hen over den centrale del af Jylland. Og der er også **lige** kommet lidt i land her omkring Thy (TV 2 7.30)*

(8.224) ***Lige** nu ligger der **sådan** **lige** nogle ordentlige klatter **lige** heroppe (TV 2 08.00)*

(8.225) *Der er altså fortsat risiko for der **lige** kan komme lidt nedbør længst mod syd og måske også **lige** lidt byger der **sådan** **lige** kan drysse ind her fra vest (TV 2 8.30)*

(8.226) *Det er faktisk kun **lige** her i den nordlige halvdel af Jylland der er mulighed for at få nogle enkelte solstrejf her i formiddagstimerne. Stadigvæk så ligger der altså **lige** nogle klatter rundt omkring der godt kan give lidt fra sig (TV 2 8.30)*

(8.227) *Man skal være heldig hvis man **lige** får nogle enkelte solstrejf, men nu er det altså ved at tynde rimelig godt ud idet der ligger **sådan** **lige** et par klumper **sådan** stadigvæk. Fortsat er der også risiko for at der kan komme lidt regn af og til, men efterhånden, så ser det også ud som om at længst mod syd, der kan der godt **lige** blive åbnet lidt for solen (TV 2 10.00)*

I de oplæste teksttyper bruges partiklen *jo* til gengæld kun sparsomt og ikke som et dialogisk vaneord. Med partiklen markerer journalisten (over for seerne og lytterne) overensstemmelse med et forudsat synspunkt:

(8.228) *Det grin lagde far og mor ud på internettet til glæde for familie og venner rundt om i verden, og nu har flere millioner set og hørt William. Den anden dag ringede amerikansk tv og ville have et interview. Og det kan man **jo** **sådan** set godt forstå (TV 2 19.00)*

- (8.229) *Du skal dog ikke kaste dig ukritisk over chokoladehylden da meget af det er fyldt med sukker, har creme i midten og er af den lyse slags. Og fedme, det ved vi jo er skidt for helbredet (P3 16.00)*
- (8.230) *Lige gyldig hvordan det hele ender, så kan man jo bare rykke hen til tastaturet og satse sine penge via et klik på nettet (P3 16.00)*
- (8.231) *Al snakken om en bro skyldes jo altså at man i dag skal køre en kæmpe omvej for at komme over til den nye opera (DR 17.00)*
- (8.232) *Regeringens problem er den også skal gøre sig klart hvad den skal stemme i morgen. At stemme imod en næse er ikke nogen god idé. Så vil regeringen jo for alvor få en kraftig påtale af folketinget (13.11.1996)*

8.3.2 Modperspektiv

Journalisterne kan også gøre det modsatte: signalere uoverensstemmelse med et forudsat synspunkt. Partikler med modperspektiv udtykker den funktion, for eksempel *da*:

- (8.233) *Med fire måneder til den næste EM-kvalifikationskamp og med afbud fra et helt fodboldlandshold kan det være svært at få øje på betydningen af aftenens testkamp mod Tjekkiet med mindre man da hedder Morten Olsen (DR 18.30)*
- (8.234) *Direktivet vil rydde en masse særregler og forhindringer af vejen i de enkelte lande hvis de da ellers overholder det (DR 21.00)*
- (8.235) *Tallene viser at der stadig er et stort markedspotentiale for gratisaviserne hvis de da ellers kan få deres aviser distribueret (P4 24.00)*

Korpusset giver et par eksempler hvor *da* har medperspektiv, fordi det kombinerer med *også*.

- (8.236) *Det er da også shia-muslimer der mistænkes for at stå bag bortførelserne (P1 07.00)*
- (8.237) *Det er da også primært muslimer i vestlige lande Al Jazeera går efter med den nye kanal (P3 14.00)*

Af andre partikler med modperspektiv giver korpusset et enkelt med *nu*:

- (8.238) *Sådan blev det nu langtfra her til aften (DR 21.00)*

Omvendt er der masser af eksempler på *ellers*, primært i en funktion hvor partiklen signalerer uoverensstemmelse med et forudsat propositionelt indhold.

- (8.239) *Regeringen har **ellers** tidligere foreslået 20.000 kvadratmeter nybyggeri på fristadens område (DR 8.45)*
- (8.240) *Det britiske spilleselskab Ladbrokes havde **ellers** anlagt sag mod Danske Spil og den danske stat (DR 17.00)*
- (8.241) *Det så **ellers** længe ud til at amerikaneren skulle fordoble sin succesrate (DR 8.00)*
- (8.242) *Regeringens forslag var **ellers** blevet lagt på bordet som et alt-eller-intet-tilbud (TV 2 18.00)*
- (8.243) *Regeringen har **ellers** tidligere blankt afoist at indføre mere brugerbetaling (P4 4.00)*
- (8.244) *Svarfristen udløb **ellers** i dag (P3 18.00)*
- (8.245) *Mette Jacobsen var **ellers** indstillet på både at tage VM og OL i Beijing i 2008 med (P3 16.00)*
- (8.246) *Regeringens eget oplæg åbner **ellers** for en åben debat af brugerbetaling (P4 2.00)*
- (8.247) *En mand ringede **ellers** til flyselskabet i morges og fortalte at der ville være en person med ombord med en bombe på et fly fra Amsterdam til Oslo (P4 16.00)*
- (8.248) *Tallene viser at der stadig er et stort markedspotentiale for gratisaviserne hvis de da **ellers** kan få deres aviser distribueret (P4 24.00)*
- (8.249) *Flyet som **ellers** skulle lette fra Amsterdam til Oslo har hele formiddagen holdt stille mens flyet og de 99 passagerer er blevet undersøgt (P4 12.00)*

De dialogiske partikler har ikke samme tydelige nærhedsfunktion som de fatiske ækvivalenter og deiksismarkørerne. Men ikke desto mindre bidrager også de til at skabe nærhed mellem mellem journalist og lytter/seer.

8.4 Genoptaget fundament

Genoptaget fundament er det mest udbredte syntaktiske fænomen for talesprog i korpussets teksttyper. Man ser først og fremmest et utal af eksempler i meldings-sproget – så mange at det ikke giver mening at gengive dem her.

I det oplæste sprog er frekvensen mindre, men også her finder man en del eksempler der indikerer en brug af talesprogets syntaks. Jeg har allerede tidligere berørt genoptaget fundament efter ledsætning, så typen vil jeg undlade at repetere. Det samme gælder for meget lange fundament, hvor genoptagelsen nok i højere grad handler om en mindselse af kompleksitet end en bevidst talesprogsstrategi. Tilbage bliver de korte forfelter. Dem genoptager TV 2 absolut flest af, fulgt af DR og P1-P4:

- (8.250) *Lige nu, **så** sidder stridens hovedperson Bertel Haarder, som vi lige så i indslaget, i møde i undervisningsministeriet (TV 2 9.00)*
- (8.251) *I første omgang ligger det dog helt fast at Trine Troelsen og resten af det danske landshold, **de** spiller mod Polen i aften (TV 2 18.00)*
- (8.252) *Det engelske spilleselskab, **det** led i dag et klokkeklart nederlag til skatteministeriet (TV 2 18.00)*
- (8.253) *Denne her boks, **den** dufter sødt og godt af vanilje (TV 2 22.00)*
- (8.254) *Efter kampen i aften, **så** kan Erik Veje Rasmussen sikkert smile lidt igen (TV 2 22.00)*
- (8.255) *Derinde, **der** sidder Bertel Haarder i møde (TV 2 10.00)*
- (8.256) *Ifølge medarbejderne, **så** skyldes presset at 210 kommunale skattekontorer er blevet slået sammen til 30 skattecentre i foråret (TV 2 22.00)*
- (8.257) *Ifølge lærerne på handelsskolen, **så** er situationen langt værre på handelsskolerne end på gymnasierne (TV 2 7.00)*
- (8.258) *De svenske landstrænere, **de** synger gerne en tåreperser for at få Zlatan tilbage (TV 2 8.00)*
- (8.259) *Rektorerne, **de** vil have godt 75.000 kroner per elev. Til sammenligning **så** får handelsskolerne 73.000 kroner for hver HHX-elev (TV 2 7.00)*
- (8.260) *Det her, **det** er forældrene ved en amerikansk fodboldkamp for fem- til seks-årige drenge (TV 2 8.30)*
- (8.261) *Det her, **det** er et af højdepunkterne, **en støvleformet guldklump** (TV 2 10.00)*
- (8.262) *Reserverne, **de** bestod i testkampen mod Tjekkiet (TV 2 22.00)*
- (8.263) *Som sagt, **så** bliver det altså ifølge, øh, christianitternes advokat et betinget ja (DR 8.00)*
- (8.264) *Christianitterne selv, **de** vil ikke sige noget før på et pressemøde klokken 13 i dag (DR 8.15)*
- (8.265) *I Østeuropa, **der** mener man at direktivet udelukkende er lavet for at beskytte de rige EU-lande (DR 21.00)*
- (8.266) *Om kun 3 dage, ja **så** sender vi TV Avisen for sidste gang her fra studierne i TV Byen i Gladsaxe (DR 18.30)*

- (8.267) *Ved begge tilbud, ja **der** takkede Ritt Bjerregaard nej på kommunens vegne uden at informere borgerrepræsentationen (DR 8.15)*
- (8.258) *På den anden side af nettet, **der** stod amerikaneren Andy Roddick (DR 8.00)*
- (8.269) *Vigtigst af alt, **så** skal sammenlægningen gerne give bedre nyheder for licenskronerne (DR 18.30)*
- (8.270) *Lavindkomsthusholdningerne, **de** har en årsindkomst der ligger under 150.000 kroner. (DR 17.00)*
- (8.271) *Forhandlingerne i undervisningsministeriet, **de** fortsætter (P4 12.00)*
- (8.272) *Ifølge hundeloven, **så** kan politiet forlange at aggressive hunde skal i snor og have mundkurv på (P1 7.00)*
- (8.273) *Uanset hvad, **så** er resultaterne så klare at det er vigtigt at bide mærke i dem (P3 16.00)*
- Der forekommer også et par eksempler på markeret tema – i en klassisk journalistisk introduktionsform (jf. Grunwald m.fl. 1997, s. 47)
- (8.274) *Døden, **det** er måske ikke det mest spændende emne til en snak over morgenkaffen (P4 6.00)*
- (8.275) *Fedme, **det** ved vi jo er skidt for helbredet (P3 16.00)*

8.5 Afsluttende overvejelser

Analysen har vist at journalisterne i det moderne nyhedssprog bruger mange talesprogsmarkører, og at de dermed bevidst skaber sproglig nærhed. Det bringer seerne og lytterne tættere på vært og reporter, og det må anses for en positiv proces især når man læser resultaterne i sammenhæng med mediesprogets relativt simple syntaks, og når man perspektiverer til Jan Einarssons tidligere receptionundersøgelser af talesprog (1983, s. 18-20)⁶⁵. På baggrund af dem kan med lidt forsigtighed antage at lytterne og seerne finder talesprogsstilen venlig, sympatisk, personlig og menneskelig. Det er gode adjektiver for enhver public service-virksomhed.

Sammenligner man samtidig med Jörgensen og Svenssons konklusioner (1977), tyder det på at talesproget har vundet indpas i det moderne mediesprog. Det er naturligvis svært at drage en parallel mellem svensk mediesprog i halvfjerdserne og dansk mediesprog i nullerne, men ikke desto mindre kan man nok udlede visse perspektiver af at de svenske forskere dengang kun fandt meget få eksempler på talesprogsmarkører. Noget tyder altså på at afstanden mellem journalist og seer/lytter er

⁶⁵ Jævnfør også afsnit 3.1, s. 15 i denne afhandling.

mindsket. Mine undersøgelser af det diakrone korpus fører i princippet til samme konklusion. Her fandt jeg kun ganske få markører for talesprog.⁶⁶

Min konklusion lægger sig derfor tæt op ad Wenche Vagles tidligere resultater (1990), men også op ad de resultater Thore Roksvold (2005) er kommet frem til for det norske avissprog. Han har påvist at de norske læsere opfatter det moderne avis-sprog som mere enkelt, præcist, korrekt, nyskabende og engagerende end avis-sproget som det tog sig ud førhen (Roksvold 2005, s. 572). Man kan altså argumentere for at journalisternes sprog i dag har en række positive egenskaber som skyldes en høj grad af udtrykt personlighed, naturlighed, nærhed og engagement i sproget.

Forandringerne er dog ikke kun af det gode. Det peger Roksvolds analyser også på. De norske læsere finder nemlig i dag avissproget mindre sagligt end tidligere, og noget tilsvarende gør sig måske gældende for de danske lyttere og seere. Her vil jeg i hvert fald som afslutning på kapitlet dokumentere ét saglighedstab som jeg mener giver grund til særlig eftertanke. Det drejer sig om nyhedsværtens dobbelte rolle, skabt af at værten på den ene side skal være en saglig og objektiv nyhedsformidler og på den anden side sprogligt skal involvere og skabe nærhed til lyttere og seere. På den måde går værten fra at være en neutral person og stemme til at være en personlighed. Denne tvedeling i institutionel identitet mener jeg har ført til en sløring af nyhedsværtens funktion i de moderne medier, især på tv.

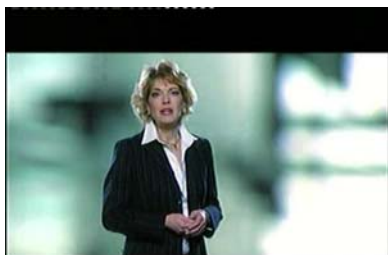
I dag har værterne ikke sjældent en slags celeber stjernestatus, der muligvis er udløst af den mere personlige kommunikation i nyhederne. Men public service-stationer bruger også på en meget direkte facon værten som en kendt personlighed. I mediedøgnnet ser man for eksempel de såkaldte informercials – oplysninger formidlet gennem samme teknik som reklamen – der spiller på og yderligere iscenesætter værterne som en slags mediestjerner:

På søndag smiler DR ekstra bredt

Vi skifter nemlig til det nye 16:9-bredformat

⁶⁶ De beløb sig til et par stykker i 1996-Radioavisen.

Det betyder at der kommer bjælker i top og bund af billedet [...]

Nu skifter TV Avisen

Sporten

Deadline og alle de andre DR-programmer til samme snit

Det bredeste tv på DR1 og DR2 fra den 19. november

Fra ét perspektiv er der tale om public service, nemlig om en formidling af at der sker en teknisk ændring på Danmarks Radio. På den anden side er tanken om den neutrale nyhedsvært måske lidt svær at genfinde på grund af den indbyggede reklamевærdi. Det medfører at man som seer bliver nødt til at kunne pendle mellem værternes roller og dermed deres sprogformidling og -handlinger.

Et andet og måske mere tydeligt eksempel leverer TV Avisen 18.30. I udsendelsen indgår nyhedsværten Torsten Jansen som en del af en reportage om det nye Ørestad-projekt. Her fremviser han DR's nye bygninger og laver sproglige analogier mellem DR Byen og Ørestad.

(8.276) *Det her, det er jo simpelthen at sætte sig ned, ligesom at sætte sig i en bil hvor der ikke har siddet nogen andre. Det her, det er fuldstændigt nyt. Det sådan dufter af det nye. Det er uberørt. Det er simpelthen: Kom nu bare i gang! Det er som at gå fra en Skodafavorit til en Ferrari. (DR 21.00)*

Reklametalentet fornægter sig ikke, og på den baggrund er det værd at bemærke at Jansen gik til de rigtige reklamer mindre end et år efter det pågældende indslag, på det tidspunkt som pressechef for den danske ambassade i USA:

8.1 Reklame for Realkredit Danmark

Springet fra tidligere nyhedsvært til reklameskilt er problematisk fordi Torsten Jansen som "brand" implicerer saglighed, objektivitet og neutralitet – egenskaber hans person overtager fra den institutionelle identitet som vært på TV Avisen. Og Jansen står ikke alene. Også andre værter har forsøgt sig i reklamebranchen og i visse tilfælde mens de var ansat på Danmarks Radio og TV 2, for eksempel Line Baun Danielsen for *Det Danske Trælastkompagni*, og Bubber for *Jensens Bøfhus*. I forbindelse med Baun Danielsen-sagen udtalte chefen for DR1, Lars Grarup i 2004:

DR1 skal være troværdig, og så anser vi det ikke for forældet, at seerne også skal opleve værterne som troværdige og ikke være i tvivl om, hvorvidt DRs værter er ude i et reklame-ærinde i andre sammenhænge. Vi tager denne sag meget alvorligt.

(<http://www.tv-afdelingen.dk/nyheder.php?id=1470>)

Spørgsmålet er da om ikke man også kan komme i tvivl om hvorvidt Jansen var ude i et reklameærinde da han beskrev Ørestadprojektet som en "ny og uberørt Ferrari"?

Det samme kan man spørge TV 2 om når deres nyhedsvært Henrik Skovgaard vælger at lave nedlæg på følgende måde:

(8.277) *Det var et kanon indslag. Der var i hvert fald god stemning her i studiet (TV 2 8.00)*

Det er smart og ungdommeligt talesprog, men saglig og neutral virker selvrosen bestemt ikke. Oven på sådan et eksempel kan man måske godt forstå at nogle seere ønsker sig tilbage i tiden, til en periode hvor neutraliteten blev vægtet højere end

naturalighed og nærhed i sproget. Måske værten er kommet for nær på sine seere? Måske han er blevet for stor en personlighed? Og måske Reimar Bo Christensen i virkeligheden indrammer det værste scenarie når han ligesom Torsten Jansen vælger en analogi til at beskrive TV Avisens nye tekniske muligheder:

(8.279) *Vi bliver jo en cirkusmanege vi kan dreje rundt med afhængig af hvad det er for en forestilling vi gerne vil hive gardinerne til side for (DR 21.00)*

9 Afslutning

Enkel. Så kort kan man beskrive den moderne mediesyntaks på DR og TV 2. Og det frister naturligvis at koge en fuld afhandling ned til to stavelser og ét ord. Så er det sagt, slut.

Men sagen er mere kompleks end som så, det har afhandlingen gentagne gange påvist. For nok fastslår mine resultater at radiosætningerne er blevet kortere op gennem det 20. århundrede, og at enkle helsætninger generelt set præger mediesproget, men jeg har også fundet mange eksempler på høj kompleksitet der kan forstyrre lytternes og seernes forståelse. Det gælder ikke mindst de efterstillede anførelser. Når *de* pludselig overrasker modtageren, kan sproget forvirre og i værste fald være flertydigt, usagligt og uforståeligt.

Enkelt har det heller ikke været at finde frem til metoder der kunne opspore og måle den syntaktiske kompleksitet. Det er som om sproget løber væk så snart man forsøger at forenkle det til tal og procenter. Analyserne bliver for firkantede. De rammer ikke dér hvor det for alvor tæller. Tanken om at måle sætninger, måle hvor svære de er, fryder enhver lingvist med hang til det naturvidenskabelige. Og til den kategori hører jeg afgjort. Mit arbejde med sætningsrøntgen og SPLT har dog ført mig til en erkendelse af at syntaksen kun ufrivilligt lader sig adskille fra sin sammenhæng. Det vidste jeg på sin vis godt i forvejen, men materialet har gjort det ekstra tydeligt at virkelige sætninger *ikke* er det samme som laboratoriesætninger. På mange områder gisner forskningen stadig når den ønsker at vurdere hvor kompleks en sætning er, ikke i sig selv, men i sin sammenhæng. Det er her det bliver vanskeligt, men det er også her det bliver interessant.

På trods af mine teoretiske og metodiske forbehold fastholder jeg dog stadig værdien af de målinger der har opsporet lange dependensafstande. Netop her mener jeg at SPLT-metoden har en stærk forklaringskraft der kan bringes i anvendelse. På baggrund af mine analyser og resultater finder jeg det nemlig oplagt at man i den anvendte sprogforskning lægger stor vægt på nærhedsprincippet: at to led der hører sammen, så vidt muligt skal stå tæt sammen. Det bringer balance i den mundtlige syntaks.

Noget tilsvarende gælder for brugen af talesprog i de oplæste manuskripter. Også den skal være balanceret for at fungere. Journalisterne skal søge præcision og objektivitet fra skriftsproget og formidle mundtligt med nærhed til lytterne og seerne. Det er her markørerne fra talesproget kommer til deres ret. De kan afstemme forholdet mellem skrift og tale – hvis de altså bruges troværdigt og neutralt.

Og så er det måske alligevel i sidste ende helt enkelt: Mediesproget fungerer bedst når det er i balance.

Resume

Mediesyntaks

Om sætningskompleksitet og talesprog på DR og TV 2

Ph.d.-afhandling af Jonas Nygaard Blom

I denne afhandling bevæger jeg mig samlet set rundt om tre arbejdsspørgsmål der tager afsæt i public service-mediernes nyhedsformidling. Med spørgsmålene sigter jeg mod at beskrive nyhedssprogets syntaks med vægt på forståelighed og talesprog:

- 1) Hvor kompleks er syntaksen i det oplæste nyhedssprog, og har kompleksiteten ændret sig gennem årene?
- 2) Citerer journalisterne sagligt, entydigt og forståeligt?
- 3) Hvilke talesprogsmarkører anvender journalisterne i det oplæste nyhedssprog?

I kapitel 1-3 præsenterer jeg mine hypoteser og beskriver de forskellige forsknings-traditioner inden for journalistisk sprog og mere snævert inden for mundtligt mediesprog på tv og radio. Mit eget projekt fremsætter jeg som en kvantitativ og deskriptiv analyse baseret på funktionel og i mindre grad formel og anvendt lingvistik. Derudover placerer jeg afhandlingen som en del af projektet *Mediesproget nu*, der er ledet af professor Peder Skyum-Nielsen ved Syddansk Universitet.

Kapitel 4-6 omhandler projektets korpus, teori og metode. Tekstkorpuset er bygget op omkring udskrifter af nyhedsudsendelser på DR TV, TV 2 og DR Radio, og dertil kommer et diakront korpus der består af radioaviser med tiårsintervaller tilbage til 1946. Det fører til et samlet korpus på 102.360 ord. Til at analysere materialet har jeg operationaliseret to metoder: Peder Skyum-Nielsens *digital sætningsrøntgen* (2004) og Edward Gibsons *Syntactic Prediction Locality Theory* (1998). Dem anvender jeg begge i en revideret form der er baseret på Erik Hansens kriterier for inddeling af ledsætninger og Lars Heltofts topologiske diskursskema (1990).

Analysens resultater præsenterer jeg i kapitel 7 og 8. De indikerer at den syntaktiske kompleksitet er højere i radioens nyhedssprog end i *TV Avisen* og *Nyhederne*, og at kompleksiteten i *Radioavisen* er faldet op gennem det 20. århundrede.

Generelt set viser resultaterne at den syntaktiske kompleksitet er lav i moderne dansk mediesprog, men konklusionen afhænger samtidig af den brugte metode: En formel analyse af anførende verber som transitive øger kompleksiteten, mens en funktionel opfattelse af anførelser som diskurskonstruktioner mindsker den. Det

betyder at mediesproget formelt set overskrider en række af Peder Skyum-Nielsens anbefalinger for simpel og enkel syntaks (Skyum-Nielsen 2008a).

Nogle konstruktioner synes dog at have en meget høj kompleksitet uanset hvilket metodisk perspektiv jeg følger. Det drejer sig om konstruktioner med lang dependensafstand der krydser én eller flere nye eller genoptagede diskursreferenter. Hypotetisk set kan de føre til så høje energi- og hukommelsesbelastninger at lytteren/seeren ikke kan forstå hvad journalisten siger.

Lignende problemer finder jeg ved efterstillet anførelse i de tilfælde hvor journalisten citerer uden det er markeret leksikalsk, syntaktisk eller prosodisk at der er tale om et citat. Da skal lytter eller seer pludselig underordne hele citatet en ny illokutionær værdi, og det kan føre til et syntaktisk sammenbrud, især i de tilfælde hvor citatet er langt eller syntaktisk komplekst.

Derudover kan efterstillede anførende sætninger i nogle tilfælde have flertydigt skopus, muligvis fordi journalisten ikke har bearbejdet det skrevne sprog og omformet det ud fra det talte sprogs præmisser.

Endelig præsenterer jeg i kapitel 8 resultaterne fra afhandlingens anden store analyse. Her viser jeg hvordan journalisterne bruger forskellige leksikalske og syntaktiske markører fra talesproget til at skabe sproglig nærhed til lytterne og seerne.

På baggrund af de samlede resultater konkluderer jeg at det oplæste nyhedssprog på DR og TV 2 altovervejende er syntaktisk enkelt, og at journalisterne ofte benytter sig af markører fra talesproget for at minimere distancen til lyttere og seere. Disse aspekter er på mange måder positive, men de rummer også visse problemstillinger. Det samme gælder for de metodiske forudsætninger for min analyse. Og med disse forbehold runder jeg af handlingen af i 9. og sidste kapitel.

Summary

Media Syntax

Sentence complexity and spoken language in Danish public service television and radio

Ph.D.-dissertation by Jonas Nygaard Blom

This dissertation poses three working questions concerning the language of spoken news media in Danish public service television and radio:

- 1) How complex is the syntax of spoken news language, and have there been any diachronic changes?
- 2) Do the journalists quote in an objective, unambiguous and understandable way?
- 3) Which markers do the journalists use from spoken language in news manuscripts?

In chapters 1-3, I present my working thesis and outline the different research traditions within journalistic language and more specifically within spoken language on television and radio. I place my own project as a quantitative and descriptive analysis based on functional and in part formal and applied linguistics. Furthermore, I position the dissertation as a part of a larger research project, *Mediesproget nu*, lead by Professor Peder Skyum-Nielsen at the University of Southern Denmark.

Chapters 4-6 concern the theoretical and methodical applications on my working corpus, a transcript of news programmes on DR and TV 2 amounting to 102.360 words. Peder Skyum-Nielsen's *Digital X-ray Syntax* (2004) and Edward Gibsons *Syntactic Prediction Locality Theory* (1998) form the main methods, but in revised editions based on functional perspectives, in particular Erik Hansen's division of subordinate sentences (2001) and Lars Heltoft's discourse scheme (1990).

The results of the analysis are given in chapter 7 and 8. They indicate that the syntactic complexity is higher in radio news than in television news and that the complexity in Danish radio news broadcast has declined during the 20th century.

Generally speaking, the syntactic complexity is low in modern media language, but the analysis partly depends upon the methods used: A formal analysis of direct quotation as a transitive construction raises the complexity, while a functional view of quotation as a discourse construction lowers it.

Regardless of methodology though, some constructions seem to have a very high complexity in modern media language, namely those with long distance dependencies crossing one or more new or repeated discourse referents. Hypothetically,

they can lead to such a high energy and memory cost when processed that the listener cannot understand what the journalist is saying.

Similar problems arise in particular types of quotations. When the journalist quotes without any lexical, syntactic or prosodic markers indicating a quotation the listener may be surprised by a final inquit, following the quotation. He or she then has to subordinate the entire quotation to a new illocutionary force, hypothetically resulting in a syntactic collapse in those instances where the quotation is very long or syntactically complex. Furthermore, the inquit in some instances has an ambiguous scope probably generated by the journalist adapting the written source directly without considering the differences between spoken and written language.

Finally, chapter 8 deals with the results from the second major analysis. Here I prove that the journalists use a variety of different lexical and syntactic means from spoken language to involve the listener.

On this basis, I conclude that spoken news language in Danish media is characterized by syntactic simplicity and by certain strategic features from spoken language involving the listener. These characteristics are in many ways positive, but they are not trouble free, neither are the methodical assumptions underlining my analysis. These perspectives bring my dissertation to a close in chapter 9.

Litteratur

- Albeck, Ulla (1963): *Dansk stilistik*, 4. udg., Gyldendal, Kbh.
- Allen, John (2003): *The BBC News Styleguide*, BBC, London.
- Almor, Amit: "Noun-Phrase Anaphora and Focus: The Informational Load Hypothesis". I: *Psychological Review* 1999, Vol. 106, No. 4, s. 748-765.
- Altmann, Gerry og Mark Steedman (1988): "Interaction with context during human sentence processing. I: *Cognition* 30, s. 191-238.
- Andersen, Torben (1982): "Modalpartikler og deres funktion i dansk". I: *Danske studier* 1982, Kbh., s. 86-95.
- Becker-Christensen, Christian (2004): *Nudansk syntaks*, Politiken, Kbh.
- Bell, Allan (1991): *The Language of News Media*, Blackwell, Oxford.
- Biber, Douglas (1988): *Variation across speech and writing*, Cambridge University Press.
- Blom, Jonas (2006): *Feltanalyse og topologisk rektion – En formaliseret model over de tomme og lukkede pladser i sætningsskemaet*, upubliceret magisterkonferens, Syddansk Universitet, Center for Nordisk.
- Bloomfield, Leonard (1969): *Language* (1935), Compton Printing, Aylebury.
- Brink, Lars (2000): "Kongen af Danmark s bolscher". I: *NyS* 26-27, Kbh.
- Chafe, Wallace (1982): "Integration and Involvement in Speaking, Writing, and Oral Literature". I: Deborah Tannen (red.): *Spoken and Written Language: Exploring Orality and Literacy*, Advances in discourse processes volume IX, Ablex Publishing Company, Norwood.
- Chafe, Wallace (1994): *Discourse, Consciousness, and Time. The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing*, The University of Chicago Press.
- Chomsky, Noam og G.A. Miller (1963): "Introduction to the formal analysis of natural languages". I: R.D. Luce, R.R. Bush, og E. Galanter (red.): *Handbook of Mathematical Psychology*, vol. 2. Wiley, New York, s. 269-321.
- Christensen, Lisa og Robert Zola Christensen (2005): *Dansk Grammatik*, Syddansk Universitetsforlag, Odense.
- Christensen, Tanya Caroli (2007): *Hyperparadigmer. En undersøgelse af paradigmatiske samspil i danske modusystemer*, 2. udg., Roskilde Universitetscenter.
- Clayman, Steven E. og John Heritage (2002): *The News Interview. Journalists and Public Figures on the Air*, Cambridge University Press.
- Crain, Stephen og Mark Steedman (1985): "On not being led up the garden path: the use of context by the psychological parser." I: D. Dowty m.fl. (red.), *Natural Language Parsing: Psychological, Computational, and Theoretical Perspectives*. Cambridge University Press, Cambridge, s. 320-358.
- Cutler, Anne og Chuck Clifton Jr. (2000): "Blueprint of the listener". I: P. Hagoort og C. Brown (red.): *Neurocognition of Language Processing*, Oxford University Press, s. 123-66.
- Dahlstedt, Karl-Hampus (1970): *Massmedierna och språket*, Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 41, Läromedelsförlagen, Stockholm.
- Danmarks Radio (2001): "DR i offensiv for sproget" (<http://www.dr.dk/OmDR/Fakta+om+DR/Publikationer/20060529121650.htm>)
- Diderichsen, Paul (1957): *Elementær Dansk Grammatik*, 2. udg., Gyldendal.

- Diderichsen, Paul (1966): "De tre hovedarter af grammatisk forbindelse" (1952). I: *Helhed og struktur. Udvalgte sprogvidenskabelige afhandlinger*, Gads Forlag, Kbh., 192-208.
- Dik, Simon (1997): *The Theory of Functional Grammar Part 1: The Structure of the Clause* (redigeret af Kees Hengeveld), 2. udg., Functional Grammar Series vol. 20, Mouton de Gruyter, Berlin/New York.
- Einarsson, Jan og Christer Platzack (1983): *Etermediernas nyhetsspråk 3. Lysnaren och språket*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, Serie C, Nr. 12, Lunds Universitet.
- Engberg-Pedersen, Elizabeth; Michael Fortescue; Peter Harder; Lars Heltoft og Lisbeth Falster Jakobsen (1996): *Content, Expression and Structure: Studies in Danish Functional Grammar*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Engberg-Pedersen, Elizabeth; Michael Fortescue; Peter Harder; Michael Herslund, Lars Heltoft og Lisbeth Falster Jakobsen (2005): *Dansk Funktionel Lingvistik – en helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition*, Københavns Universitet, Handelshøjskolen og Roskilde Universitetscenter.
- Faarlund, Jan Terje; Svein Lie og Kjell Ivar Vannebo (1997): *Norsk Referansegrammatikk*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Fairclough, Norman (1995): *Media Discourse*, Arnold, London/New York.
- Fowler, Roger (1991): *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, Routledge, London/New York.
- Frandsen, Finn (1996): "Forskning i mediesprog – teorier, modeller og analyser". I: Finn Frandsen (red.): *Medierne og sproget*, Aalborg Universitetsforlag.
- Frazier, Lyn (1979): *On comprehending sentences: Syntactic parsing strategies*, doktordisputats, University of Connecticut.
- Galberg Jacobsen, Henrik (1994): "Sprogændringer og sprogvurderinger. Om nogle aktuelle engelskinspirerede ændringer i dansk og om vurderingen af dem". I: *Danske studier 1994, 89. bind, ottende række, 5. bind*. C.A. Reitzel, Kbh., s. 5-28.
- Galberg Jacobsen, Henrik og Peder Skyum-Nielsen (2007): *Dansk sprog. En grundbog*, 2. udg., Schønberg.
- Gibson, Edward (1998): "Linguistic complexity: locality of syntactic dependencies". I: *Cognition* 68, s. 1-76.
- Gibson, Edward og J. Thomas (1997): *Processing Load Judgements in English: Evidence for the Syntactic Prediction Locality Theory of syntactic complexity*. Manuskript, MIT, Cambridge, MA.
- Gordon, Peter C.; Barbara J. Grosz og Laura A. Gilliom (1993): "Pronouns, names, and the centering of attention in discourse". I: *Cognitive Science* 17, s. 311-47.
- Gregersen, Frands og Pedersen, Inge Lise (1997): "Hovedsætningsordstilling i underordnede sætninger". I: *Danske folkemål bind 39*, Institut for dansk dialektforskning, C.A. Reitzel, Kbh., s. 55-110.
- Grodzinsky, Yosef (1989): "Agrammatic comprehension of relative clauses." I: *Brain and Language* 31, s. 480-499.
- Grunwald, Ebbe (2004): *Artiklen*, DR og Syddansk Universitetsforlag, Odense.
- Grunwald, Ebbe; Gert Smistrup og Hans Veirup (1997): *Journalistens sprog – med et sprogligt serviceeftersyn*, 2. udg., Ajour, Århus.
- Grønnum, Nina (2005): *Fonetik og fonologi*, 3. udg., Akademisk Forlag, København.

- Gunter, Barrie (1987): *Poor Reception. Misunderstanding and Forgetting Broadcast News*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale.
- Halliday, M.A.K. (2004): *An introduction to functional grammar*, 3. udg. (revideret af Christian M.I.N. Matthiessen), Hodder Education, London.
- Hansen, Aage (1938): *Indledning til nydansk grammatik*, Universitetsforlaget, Århus, 1938.
- Hansen, Erik (1970): "Sætningsskema og verbalskemaer". I: *NyS 2*, Akademisk Forlag, Kbh., s. 115-137.
- Hansen, Erik (1971): *Ping- og pampersprog*, Hans Reitzels Forlag, Kbh.
- Hansen, Erik (2001a): "Hovedløse helsætninger i dansk!" (1978). I: *Glæden ved grammatik*, Hans Reitzels Forlag, Kbh., s. 170-172.
- Hansen, Erik (2001b): "Begrebet rektion" (1993). I: *Glæden ved grammatik*, Hans Reitzels Forlag, Kbh., s. 263-273.
- Hansen, Erik (2001c): "Kriterier for inddeling af ledsætninger" (1998). I: *Glæden ved grammatik*, Hans Reitzels Forlag, Kbh., s. 304-317.
- Hansen, Erik (2001d): "Essens og accidens i dansk" (1990). I: *Glæden ved grammatik*, Hans Reitzels Forlag, Kbh., s. 226-235.
- Hansen, Erik og Jørn Lund (1984-1995): *Sprogrevet 1-107*, Danmarks Radio, Kbh.
- Hansen, Erik og Lars Heltoft (2003): *Grammatik over det danske sprog – syntaks. Kapitel 2. Forudsætninger og oversigt*, Roskilde Universitetscenter, Roskilde.
- Hansson, Åke (1974): "Forskningsprojektet etermediernas språk". I: Christer Platzack (red.): *Svenskans beskrivning 8*, Lund, s. 118-123.
- Hansson, Åke (1973): "Etermediernas språk. Ett forskningsprojekt". I: *Eterspråk 1*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, Serie D, Nr. 6, Lund, 1973, s. 88-92.
- Harder, Peter (2005): "Lagdelt sætningsstruktur". I: Engberg-Pedersen m.fl. (2005), s. 101-111.
- Hawkins, John A. (1994): *A performance theory of order and constituency*, Cambridge Studies in Linguistics 73, Cambridge University Press.
- Heltoft, Lars (1978): "Lingvistik i pragmatikken. Den grammatiske semantik og 22-radioavisen". I: *NyS 9*, Akademisk Forlag, Kbh., s. 129-138.
- Heltoft, Lars (1986): "Verb Second-analysen – et svar fra Diderichsen-traditionen". I: ROLIG-papir 39, Roskilde Universitetscenter.
- Heltoft, Lars (1989): "Topics in Danish and in Universal Pragmatics". I: Lars Heltoft og Helmuth Haberland (red.): *Proceedings of the 13th Scandinavian Conference of Linguistics*, Roskilde Universitetscenter, s. 251-262.
- Heltoft, Lars (1990): "En plads til sprogvidenskabens hittebørn. Om talesprog og sætnings-skema". I: Henrik Galberg Jacobsen (red.): *Selskab for Nordisk Filologi, København. Årsberetning 1987-1989*, Kbh, s. 26-45.
- Heltoft, Lars (1991): "Talesprogets tale". I: 3. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Aarhus Universitet, s. 126-143.
- Heltoft, Lars (1993): "Revision af indholdsfeltet". I: 4. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Aarhus Universitet, s. 119-133.
- Heltoft, Lars (1996): "Det danske nominals udtryks- og indholdssyntaks – et dependens-analytisk forsøg". I: *Ny forskning i grammatik 3*, Odense Universitetsforlag.
- Heltoft, Lars (2005): "Topologi som tegnsystem". I: Engberg-Pedersen m.fl. (2005), s. 112-131.

- Heltoft, Lars (2008): "Grammatik over det danske sprog – en radikal dependensgrammatik?". I: *Ny forskning i grammatik 15*, Syddansk Universitet Odense, s. 69-94.
- Heltoft, Lars og Lisbeth Falster Jakobsen (1996): "Danish Passives and Subject Positions as a Mood System – A Content Analysis", ROLIG-papir 54, Roskilde Universitetscenter.
- Herslund, Michael (2005): "Komplekse prædikater". I: Engberg-Pedersen mfl. (2005), s. 88-100.
- Herslund, Michael (1999): "La classification des propositions subordonnées". I: *Etudes de linguistique et de littérature dédiées à Morten Nøjgaard*, Odense University Press, 1999, s. 179-190.
- Hickok, Gregory; Edgar B. Zurif og Enriqueta Canseco-Gonzalez (1993): "Structural description of agrammatic comprehension.". I: *Brain and Language 45*, s. 371-395.
- Holting, Alexandra (2007): "Hypotakse og indlejring – om systemisk funktionel lingvistik (SFL) og de tyske bisætninger". I: *Ny forskning i grammatik 14*, Syddansk Universitet, Odense, s. 105-124.
- Hough, George A. (1995): *News Writing*, 5. udg., Houghton Mifflin, Boston.
- Höjjer, Birgitta og Olle Findahl (1984): *Nyheter, Förståelse och Minne*, Studentlitteratur, Lund.
- Hudson, Richard (1990): *English Word Grammar*, Basil Blackwell, Oxford.
- Hudson, Richard (1995): "Measuring syntactic difficulty (draft September 1995)" (<http://www.phon.ucl.ac.uk/home/dick/difficulty.htm>)
- Jefferson, Gail (1983): »Notes on a Systematic Deployment of the Acknowledgement tokens "Yeah" and "mm hm"«, *Tilburg Papers in language and literature 30*, s. 1-18.
- Jensen, Anne (2003): *Clause Linkage in Spoken Danish*, ph.d.-afhandling, Københavns Universitet.
- Jensen, Anne (2006): "Om for og fordi". I: *Ny forskning i dansk grammatik 13*, Institut for Sprog og Kommunikation, Odense, s. 81-96.
- Jørgensen, Henrik (2004): "Et alternativ til periodediagrammerne". I: Henrik Jørgensen og Peter Stray Jørgensen (red.): *På godt dansk. Festskrift til Henrik Galberg Jacobsen i anledning af hans 60 års fødselsdag 4. februar 2004*, Wessel og Huitfeldt, s. 173-179.
- Jørgensen, Nils (1973): "Eterspråkets grammatik 1". I: *Eterspråk 1*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, Serie D, Nr. 6, Lund, 1973, s. 4-34.
- Jørgensen, Nils (1974): "Eterspråkets grammatik 2". I: *Eterspråk 2*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, Serie D, Nr. 7, Lund, 1974, s. 14-34.
- Jørgensen, Nils og Jan Svensson (1977): *Etermediernas nyhetspråk 1. Några syntaktiska drag*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, Serie C, Nr. 8. Lunds Universitet, Lund.
- Jurafsky, Dan (1996): "A probabilistic model of lexical and syntactic access and disambiguation". I: *Cognitive Science 20*, s. 137-94.
- Just, Marcel Adam; Patricia A. Carpenter; Timothy A. Keller; William F. Eddy og Keith R. Thulborn (1996): "Brain activation modulated by sentence comprehension." I: *Science 274*, s. 114-116.
- Kamp, Hans (1988): "Discourse Representation Theory: What it is and Where it Ought to Go". I: Albrecht Blaser (red.): *Natural Language at the Computer, Scientific Symposium on Syntax and Semantics for Text Processing and Man-Machine-Communication, Heidelberg, FRG, February 25, 1988, Proceedings*, Springer, s. 84-111.
- Koch-Olsen, Ib (1989): "Viljen til kvalitet". I: *Sproget i bevægelse. Modersmål-Selskabets Årbog 1989*, C.A. Reitzel, Kbh., s. 49-60.

- Krauthamer, Helene Seltzer (1999): *Spoken Language Interference Patterns in Written English*, Peter Lang, New York.
- Kristinsson, Ari Páll (2007): "Talt vs. skrevet – om manusets rolle i radiospråk". I: *Sprog i Norden 2007 Mediespråk*, Språkportalen, s. 61-72.
- Kulturministeriet (2007): *Bekendtgørelse nr. 338 af 11. april 2007* (Bekendtgørelse af lov om radio- og fjernsynsvirksomhed).
- Lund, Jørgen (1987): "Sproget i radio og tv". I: Else Bojsen m.fl. (red.): *Sprog i Norden 1987*, Gyldendal, s. 17-30.
- Løj, Mogens og Wille, Niels Erik: "Kan vi undvære passiv? eller: Kan passiv virkelig undværes? En undersøgelse af passivformernes grammatik, stilistisk og pragmatisk". I: *NyS 15*, Akademisk Forlag, s. 5-42.
- Mazeland, Harrie (1990): »"Yes", "no" and "mhm": Variations in acknowledgment choices«. I: B.Conein, M.de Fornel, L.Quéré (red.) *Les formes de la conversation, Vol.1*. Issy les Moulineaux, CNET Reseaux, s. 251-282.
- McKane, Anna (2006): *News Writing*, Sage, London.
- Mediesekretariatet (2005): "Opslag om 50 % finansiering af to ph.d.-stipendier af forskningspuljen om public service-medier" (<http://www.mediesekretariatet.dk/bilag/psforskning/phdopslag1.pdf>)
- Meisner, Ole (2000): [*Sprogbreve*], Danmarks Radio (intern brug), Kbh.
- Mortensen, Frands (1973): *22.00 Radioavis. Kommunikationskritisk analyse af 22-Radioavisen*, 3. oplag (med kritisk efterskrift), GMT, Kongerslev/Grenå, 1973.
- Myers, Jerome L. og Edward J. O'Brien (1998): "Accessing discourse representation during reading". I: *Discourse Process* 26, s. 131-57.
- Olson, David R. og Nikola Filby: "On the Comprehension of Active and Passive Sentences". I: *Cognitive Psychology*, vol. 3, nr. 3, 1972, s. 361-381.
- Ong, Walter J. (2002): *Orality and Literacy*, Routledge, London/New York.
- Platzack, Christer (1973): "Substantivsjuka och hörförståelse". I: *Eterspråk 1*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, serie D, nr. 6, Lund, 1973, s. 76-87.
- Platzack, Christer (1977): "Substantivsjuka – ett friskhetstecken?". I: *Eterspråk 4*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, serie D, nr. 12, Lund.
- Platzack, Christer (2001): "The Vulnerable C-Domain". I: *Brain & Language* 77.3, s. 364-77.
- Poulsen, Ib; Wenche Vagle og Carin Åberg (1999): "Radioforskning – en oversigt". I: *Nordicom Information vol. 21, nr. 3*, 1999, s. 59-72.
- Poulsen, Ib (1988): *Radioavisens forståelighed*, Forskningsrapport nr. 2B/88, Danmarks Radio, Kbh.
- Poulsen, Ib (1991): "Skriftlig radio". I: *MedieKultur 15*; AUC, Aalborg, s. 83-94.
- Poulsen, Ib (1992): *Uge 39. En eksperimentalluge på radioavisen*, Forskningsrapport nr. 1/B 1992, Danmarks Radio, Kbh.
- Poulsen, Mads (2007): "Begrænsninger på sætningsknuder som et processeringsfænomen". I: *11. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Aarhus Universitet, s. 211-220.
- Ramshøj, Ken (2008): "Negative and affirmative sentences increase activation in different areas in the brain". I: *Journal of Neurolinguistics* (in press).
- Rask, Kirsten (1993): *Det gule sprog*, Grafisk litteratur.
- Rasmussen, Palle (1976): "Kommunikation og færdighedstræning". I: *Papir 5*, GMT, s. 10-27.

- Ravnholt, Ole (2007): "Bidrag til en funktionel grammatisk beskrivelse af det danske nominals struktur og topologi". I: 11. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus Universitet, 2007, s. 231-243.
- Riisager, Ole Emil (1985-1999): "Sprog og redaktion", Danmarks Radio [intern brug], Kbh.
- Roksvold, Thore (2005): *Var avisspråket bedre før? En metodetriangulert studie av normendringer i norsk avisspråk på 1900-tallet*, Oslo Universitet.
- Skaftte-Jensen, Eva (1999): "Ekstralingvistiske faktorer og sproglige udtryk". I: Gunver Skytte m.fl. (red.): *Tekststrukturering på italiensk og dansk*, Museum Tusulanum, Kbh., s. 119-148.
- Skyum-Nielsen, Peder (1992): *Fyndord. Studier i kortformernes retorik*, Hans Reitzels Forlag, Kbh., 1992.
- Skyum-Nielsen, Peder (2000-2006): [*Sprogbreve*], Danmarks Radio (intern brug), Kbh.
- Skyum-Nielsen, Peder (2002): "Koncentrik". I: Peder Skyum-Nielsen (red.): *Stærkere journalistik*, Odense Universitetsforlag, Odense 2002, s. 135-140.
- Skyum-Nielsen, Peder (2004): "SR". I: Henrik Jørgensen og Peter Stray Jørgensen (red.): *På godt dansk. Festskrift til Henrik Galberg Jacobsen i anledning af hans 60 års fødselsdag 4. februar 2004*, Wessel og Huitfeldt, s. 259-264.
- Skyum-Nielsen, Peder (2006): *Projektbeskrivelse* <http://www.mediesekretariatet.dk/bilag/psforskning/mediesproget.pdf>
- Skyum-Nielsen, Peder (2008a): *Sætningen*, DR Multimedie og Syddansk Universitetsforlag, Odense.
- Skyum-Nielsen, Peder (2008b): *Godt dansk (med kapitler af Ebbe Grunwald og Ole Meisner)*, DR og Syddansk Universitetsforlag, Odense.
- Smistrup, Gert (1982): "Verktøy i journalistspråket". I: Finn-Erik Vinje m.fl. (red.): *Journalistspråket*, Institutt for Journalistikk, Frederikstad, s. 13-56.
- Stromswold, K., D. Caplan, N. Alpert og S. Rauch (1996): "Localization of syntactic comprehension by Positron Emission Tomography." *Brain and Language* 52, s. 452-473.
- Svensson, Jan (1973): "Om språket i dagens eko". I: *Eterspråk 1*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, serie D, nr. 6, Lund, 1973, s. 35-75.
- Svensson, Jan (1981): *Etermediernas nyhetsspråk 2. Studier över innehåll och informationsstruktur*, Lundastudier i nordisk språkvetenskap, serie C nr. 11, Walter Ekstrand, Lund.
- Sørensen, Knud (1995): *Engelsk i dansk. Er det et must?*, Munksgaard, Kbh.
- Tanenhaus, Michael, Greg Carlson G. og John C. Trueswell (1989): "The role of thematic structures in interpretation and parsing". I: *Language and Cognitive Processes* 4, s. 211-34
- Teleman, Ulf; Hellberg, Staffan og Andersson, Erik (1999): *Svenska Akademiens Grammatik 4. Satsler och meningar*, Svenska Akademien, Stockholm.
- Terkelsen, Rita (2000): "Om klassifikation af ledsætninger". I: *Ny forskning i dansk Grammatik* 7, Odense Universitetsforlag, Odense, s. 269-286.
- Thompson, Rick (2005): *Writing for Broadcast Journalists*, Routledge, London/New York.
- Togebj, Ole (2003a): *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*, Gads Forlag, Kbh.
- Togebj, Ole (2003b): "Fungerer denne sætning". *Kronik i Information* 14.07.2003.
- Traxler, Matthew J. og Martin J. Pickering (1996): "Case-marking in the parsing of complement sentences: evidence from eye movements. I: *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 49A, s. 991-1004.

- Urmson, J.O. (1952): "Parenthetical verbs". I: C.E. Caton (red.) *Philosophy and ordinary language*, University of Illinois Press, Urbana, s. 220-240
- Vagle, Wenche (1990): *Radiospråket – talt eller skrevet? Syntaktiske og pragmatiske tilnærminger i semiotisk perspektiv*, Novus, Oslo.
- van Dijk, Teun A. (1988): *News as discourse*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale.
- Vestad, Jon Peder og Bjarte Alme (2002): *Mediespråk. Form og formidling i journalistikk*, Det Norske Samlaget, Oslo.
- Vikner, Sten (2005): "Dansk Funktionel Lingvistik – spredte og kritiske bemærkninger" (hand out: <http://www.hum.au.dk/engelsk/engsv/papers/vikn05ho-lingvkr.pdf>).
- Vinje, Finn-Erik (1980): *Å veie sine ord. Rapporter om språkbruken i NRK*, Tapir.
- Vinje, Finn-Erik (1982): "Språk i journalistikk". I: Finn-Erik Vinje (red.): *Journalistspråket*, Institutt for Journalistikk, Frederikstad 1982, s. 52-293.
- Wedgwood, Daniel (2002): "Approaches to weight, information and word order". I: E. Chisarik og I. Sitaridou (red.): *Proceedings of the Eighth University of Manchester Postgraduate Conference in Linguistics, 1999*.
- White, Ted (2005): *Broadcast News Writing, Reporting, and Producing*, Focal Press, New York.
- Zelizer, Barbie (2004): *Taking Journalism Seriously. News and the Academy*, Sage, California.
- Åberg, Carin; Wenche Vagle og Ib Poulsen (1999): "Radioforskning – en översikt". I: Ulla Carlsson (red.): *Nordicom Information 21, 3*, Göteborg, s. 59-72.
- Åbrink, Håkan (1998): »Gomorrön Stockholm«. *Radioprät som stil, genre och samtal med lyssnaren*, Acta Universitatis Tamperensis 632, Tammerfors Universitet, Tampere.